Kompetenskommittén

SOU 1974:71

Om behörighet och antagning till högskolan

Ref

Kompetenskommittén

SOU 1974:71

Om behörighet och antagning till högskolan

Statens offentliga utredningar
1974:71
Utbildningsdepartementet

Om behörighet och antagning till högskolan

Betänkande avgivet av kompetenskommittén
Stockholm 1974

Omslag: Håkan Lindström
ISBN-91-38-02033-5
Göteborgs Offsettryckeri AB
Stockholm 1974

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Den 30 juni 1972 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för fortsatt utredningsarbete om gymnasieskolans kompetensvärde. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom sakkunniga riksdagsledamoten Lars Gustafsson, undervisningsrådet Bengt Jacobson, riksdagsledamoten Lennart Mattsson samt byråchefen Owe Skoglund. Gustafsson förordnades att vara de sakkunnigas ordförande. De sakkunniga antog den 19 september 1972 namnet kompetenskommittén.

I kommitténs direktiv angavs att expertis från bland annat arbetsmarknadens organisationer skulle få tillfälle att kontinuerligt delta i utredningsarbetet. I enlighet härmed förordnades följande personer att från den 1 januari 1973 som en referensgrupp knytas till kommittén: sekreteraren Anders Arfwedson, Sveriges Akademikers Centralorganisation, direktörsassistenten Margareta Dahlgren, Svenska arbetsgivareföreningen, studeranden Inga-Lill Delin, Elevförbundet, ombudsmannen Lars-Göran Nilsson, Tjänstemännens Centralorganisation, sekreteraren Sven Nilsson, Landsorganisationen i Sverige och fil.kand. Ingalill Thorsell-Eriksson, Sveriges Förenade Studentkårer. Delin entledigades i augusti 1973 på egen begäran från sitt förordnande. I hennes ställe förordnades från den 14 augusti 1973 studeranden Stellan Berg.

Som kommitténs sekreterare förordnades från den 16 oktober 1972 skolkonsulenten Kerstin Thoursie och från den 1 januari 1973 byrådirektören Britta Ericsson.

Kompetenskommittén överlämnar härmed sitt betänkande "Om behörighet och antagning till högskolan". En reservation och sex särskilda yttranden har avgivits.

Kommitténs utredningsuppdrag är härmed slutfört.

Stockholm den 6 september 1974.

Lars Gustafsson

Bengt Jacobson *Lennart Mattson* *Owe Skoglund*

/Britta Ericsson
Kerstin Thoursie

Innehåll

Bilagor

Förkortningar

AMS Arbetsmarknadsstyrelsen
KK Kompetenskommittén
KU Kompetensutredningen
LUK Lärarutbildningskommittén
SCB Statistiska centralbyrån
SFS Svensk författningssamling
SPINT SÖs ledningsgrupp för utarbetande av studielämplighetsprov och förslag till provets organisation
SVUX Kommittén för studiestöd åt vuxna
SÖ Skolöverstyrelsen
UKÄ Universitetskanslersämbetet
UHÄ Universitets- och högskoleämbetet i U 68s förslag
U 68 1968 års utbildningsutredning

1 Utredningsarbetet

Kompetenskommittén (KK) har i sitt arbete haft en utgångpunkt i kompetensutredningens (KU) förslag och i de beslut som statsmakterna efter sedvanlig remissbehandling fattat på grundval av dessa. Eftersom kommitténs uppdrag vilat på vissa redan fattade principbeslut har arbetet i många avseenden haft karaktär av beredning. Kommittén har således haft att efter förhållandevis detaljerade riktlinjer utforma konkreta förslag om regler för behörighet, urval och antagning till högre utbildning.

En annan väsentlig utgångspunkt för utredningsarbetet har varit den tidsgräns som anges i direktiven, enligt vilka arbetet skulle planeras så att ett förslag kunde föreläggas 1975 års riksdag.

Under den tid kommittén arbetat har 1968 års utbildningsutredning (U 68) avlämnat sitt huvudbetänkande. Förslagen i Högskolan (SOU 1973:2) om den framtida högskoleutbildningens studieorganisation, dimensionering och institutionella organisation har haft betydelse för utformningen av förslagen i detta betänkande, något som förutsågs redan i KKs direktiv.

Kommittén, som i regel sammanträtt tillsammans med sin referensgrupp, har haft 28 protokollförda sammanträden. I sitt arbete har KK biträtts av ett antal experter, av vilka några under vissa perioder varit fast knutna till sekretariatet. I bilaga 2 redovisas KKs ledamöter, experter och sekretariat. För arbetet med de tekniska förutsättningarna beträffande antagningens organisation har statskontoret under en period ställt en konsult till kommitténs förfogande.

Med den bakgrund som gällt för kommitténs arbete har KK haft anledning att genomföra mera omfattande undersökningar inom främst två områden av sitt uppdrag.

Förslagen om särskilda förkunskapskrav har föregåtts av ett rikt förgrenat kontaktarbete med företrädare för samtliga berörda utbildningar. Mest omfattande har arbetet varit beträffande de fria fakulteterna. Fyra utbildningsledare vid universiteten har härvid – delvis på heltid – varit knutna till kommittén. Enkäter har gjorts och därtill har ett stort antal överläggningar hållits med studerande, lärare och förvaltningspersonal. Som grund för förslagen om särskilda förkunskapskrav har KK också undersökt olika samband mellan skolbetyg och senare studieresultat.

Den andra mer omfattande undersökningen har gällt urvalssystemet. Det var angeläget för KK att undersöka hur de nya urvalsinstrumenten studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet, som enligt direktiven skall komplettera betygen vid urvalet, skall värderas och vägas samman och hur kvoteringen av de sökande skall göras för att urvalssystemet skall fylla de krav som direktiven anger. Då dessa urvalsinstrument till stora delar ännu är oprövade har inte statistiskt material och andra samlade erfarenheter funnits att tillgå i tillräcklig omfattning. Kommittén valde därför att på grundval av en rad antaganden och med hjälp av ADB göra simulerade antagningar för att därigenom kunna jämföra och värdera olika modeller för meritvärdering, kvotering och urval.

Kommittén har funnit det angeläget att under utredningsarbetets gång få diskutera olika frågeställningar med de intressegrupper som på skilda sätt kommer att beröras av ett nytt regelsystem. KK har därför haft en rad överläggningar med företrädare för studerande- och lärarorganisationer, med fackliga organisationer, kommun- och landstingsförbunden, Riksförbundet Hem och Skola, yrkesvägledningsnämnden samt med vissa verk och myndigheter, som bedriver intern utbildning på eftergymnasial nivå.

Med de statliga myndigheterna inom utbildningens område – främst SÖ och UKÄ – har KK haft fortlöpande kontakter av både formell och informell karaktär. Den 30 juni 1972 fick SÖ Kungl. Maj:ts uppdrag att utveckla ett studielämplighetsprov samt att lägga fram förslag rörande provets organisation. Med anledning av detta uppdrag tillsatte SÖ i februari 1973 en ledningsgrupp för arbetet, i vilken KK haft en representant. Uppdraget slutfördes den 5 juni 1974.

I direktiven för KK liksom för andra utredningar har anbefallts samråd mellan vederbörande utredning och KK. Av de utredningar KK haft kontakt med märks i första hand 1968 års utbildningsutredning, folkhögskoleutredningen, 1973 års betygsutredning, journalistutbildningsutredningen samt den av UKÄ tillsatta internationaliseringsutredningen.

Kommittén har avgivit yttranden i följande frågor:

Den 4 januari 1973 till utbildningsdepartementet angående antagningsnämndens vid bibliotekshögskolan förslag till ändrade antagningsbestämmelser,

den 18 januari 1973 till utbildningsdepartementet angående SÖs förslag till förändring av bestämmelserna om fritt tillval i gymnasieskolan m. m.,

den 28 mars 1973 till inrikesdepartementet angående invandrarutredningens delbetänkande "Tolkservice, Nordisk språkkonvention" (SOU 1972:83),

den 24 april 1973 till UKÄ angående internationaliseringsutredningens betänkande III "Att internationalisera universiteten" (UKÄs skriftserie 15),

den 11 september 1973 till utbildningsdepartementet angående U 68s betänkande "Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning" (SOU 1973:12) samt kommitténs för studiestöd åt vuxna förslag om studiestöd för försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning,

den 18 september 1973 till utbildningsdepartementet angående lärarutbildningskommitténs betänkande "Fortsatt reformering av lärarutbildningen" och "Förslag till studieplaner" (SOU 1972:92 och 93),

den 28 september 1973 till SÖ angående förslag om orienteringskurs för vuxenstuderande,

den 28 januari 1974 till utbildningsdepartementet angående U 68s huvudbetänkande "Högskolan" (SOU 1973:2),

den 22 februari 1974 till jordbruksdepartementet angående förslag om behörighetsvillkor för lantmästar- och trädgårdsteknikerutbildningen,

den 1 april 1974 till utbildningsdepartementet angående U 68s betänkande "Högskolornas förvaltning" (SOU 1973:47),

den 23 april 1974 till jordbruksdepartementet angående fiskeadministrativa utredningens betänkande "Ny statlig fiskeadministration" (Ds Jo 1973:3),

den 7 juni 1974 till utbildningsdepartementet angående UKÄs förslag till utökning av försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre utbildning,

i september 1974 till utbildningsdepartementet angående U 68s betänkande "Högskoleutbildning – hälso- och sjukvårdslinje, social servicelinje, medicinsk assistentlinje, arbetsterapeut- och sjukgymnastlinje" (SOU 1973:58).

2 Allmän bakgrund för kommitténs arbete. Direktiven

2.1 Allmän bakgrund

I november 1965 tillkallade dåvarande ecklesiastikministern nio sakkunniga för att utreda gymnasie- och fackskoleutbildningens kompetensvärde m. m. De sakkunniga, som antog namnet *kompetensutredningen,* skulle enligt sina direktiv ha till huvuduppgift "att överväga och framlägga förslag dels om och i vilken mån utbildning bör anknytas till gymnasium och fackskola, dels hur bestämmelserna för intagning till sådan utbildning skall utformas." Kompetensutredningen lade fram sitt huvudbetänkande Vägar till högre utbildning I och II (SOU 1970:21 och 1970:55) i juni respektive september 1970.

Betänkandet behandlade främst tre stora problemområden nämligen allmänna behörighetsvillkor, särskilda förkunskapskrav samt regler för meritvärdering och urval av sökande till högre utbildning. Kompetensutredningen lade avsiktligt inte fram ett i detaljer genomarbetat förslag. På flera punkter förutsattes ett fortsatt utredningsarbete. Detta berodde bl. a. på att man ansåg det angeläget att avvakta vissa resultat av påbörjad försöksverksamhet, innan de slutliga reglerna utformades. På utredningens initiativ hade 1969 igångsatts försöksverksamhet med vidgat tillträde till högre utbildning och 1971 försöksverksamhet med tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet som merit vid urvalet av studerande till socialhögskolorna.

På grundval av kompetensutredningens förslag fattade statsmakterna under våren 1972 beslut om den principiella utformningen av de allmänna behörighetsvillkoren för tillträde till högre utbildning samt om riktlinjer för fortsatt utredning av främst utformningen av särskilda förkunskapskrav samt regler för urval och antagning till högre utbildning (prop 1972:84, UbU 1972:31, rskr 1972:240). *Kompetenskommittén* fick i uppdrag att genomföra denna utredning.

Bakgrunden till det omfattande utredningsarbete om kompetensfrågorna som således pågått sedan 1966 tecknas i följande citat ur prop 1972:84, där departementschefen anför:

De stora skolreformerna under efterkrigstiden har medfört genomgripande förändringar av hela det svenska skolväsendet.

Så sent som för bara ett par decennier sedan skedde det viktigaste valet under utbildningstiden i den obligatoriska skolans fjärde, i vissa fall sjätte, årskurs, då barnen ställdes inför valet mellan fortsatta studier i

folkskolan eller övergång till realskola eller flickskola. Ytterligare en valsituation utgjorde övergången inom läroverkssystemet – mellan realskola och gymnasium. För dem som siktade på en högre utbildning gällde det således att tidigt och i varje situation göra det rätta valet. Det var också en mycket begränsad andel av årskullen som hade möjlighet att gå vidare från folkskola till realskola och därefter till gymnasium och slutligen till universitet eller högskola. För dem som senare i livet ville ta upp sina studier var svårigheterna många.

Genomförandet av 1962 års grundskolereform och 1964 års fackskole- och gymnasiereform förändrade radikalt situationen. Ett växande antal ungdomar inom grundskolan valde en sådan studieväg i grundskolan att vägen till utbildning i fackskola eller gymnasium hölls öppen. Utbildningskapaciteten i de båda senare skolformerna har successivt vidgats så att hälften av årskullen kunde tas emot vid slutet av 1960-talet. Vid samma tid började också utbildningsmöjligheterna för de vuxna att byggas ut. Men alltjämt spelade valet av studieväg i unga år stor roll för möjligheterna till fortsatt utbildning.

1968 års beslut om grundskola och gymnasieskola representerar det senaste steget i utvecklingen. Alla ungdomar får inom grundskolan framdeles en likvärdig utbildning; valet av tillvalsalternativ skall inte längre påverka möjligheterna att välja studieväg i gymnasieskolan. Beslutet om gymnasieskolan innebär dels att fackskola, gymnasium och yrkesskola ersätts av en ny, organisatoriskt sammanhållen skolform, dels att yrkesutbildningen innehållsmässigt reformerats. På den gymnasiala nivån har nya utbildningsalternativ tillkommit, i flera fall med inslag av sådana ämnen, som tidigare var ensamt utmärkande för de linjer som i dag ger behörighet för eftergymnasiala studier. Allt fler ungdomar får också utbildning på gymnasial nivå, vilket tillsammans med förändringarna i utbildningens innehåll innebär att skillnaden avsevärt minskar mellan olika yrkesgrupper i vad avser utbildningens längd, studieteknisk träning, allmänkunskaper etc.

Alla dessa faktorer har betydelse för synen på sambandet mellan den gymnasiala och den eftergymnasiala nivån och därmed för utformningen av reglerna om behörighet och urval till eftergymnasiala studier, de s k kompetensreglerna. Dessa avspeglar i stort sett ännu de villkor, som gällde inom ett äldre system, där skillnaderna mellan olika utbildningslinjer var mer påtagliga. Det finns alltså skäl att ta upp frågan hur dessa nya faktorer kan påverka synen på kompetensreglerna. Ytterligare en faktor av betydelse är den ökade vuxenutbildningen, genom vilken många vuxna får tillfälle att bygga på sina kunskaper och erfarenheter från yrkes- och samhällsliv med sådana studier de tidigare inte haft möjlighet till.

Under slutet av sextiotalet och början av sjuttiotalet har en rad utredningar inom utbildningsområdet pågått, vilkas resultat i viss mån förändrar och kompletterar förutsättningarna för kompetensfrågornas lösning. Den mest omfattande av dessa, 1968 års utbildningsutredning (U 68), lade fram sitt huvudbetänkande i mars 1973. U 68s förslag har, som nämnts redan i kapitel 1, haft betydelse för KKs arbete. Kommittén har självfallet varit medveten om att U 68s förslag ännu inte föranlett något beslut av statsmakterna och att man därför inte kan ha någon bestämd uppfattning om, i vilken utsträckning och form som utredningens förslag kommer att genomföras. KK har likväl, med hänsyn till uttalanden i prop 1972:84 och direktiven, funnit det ändamålsenligt att i viss utsträckning anpassa sina förslag till den organisation m.m. av högskoleutbildningen som U 68 föreslagit. KK har därför också ansett det vara praktiskt att i

många fall använda samma begrepp och termer som U 68 använder.

Speciellt på två punkter innebär U 68s förslag, om de genomförs, att de förutsättningar med vilka kompetensutredningen arbetade förändras. KU grundade sina förslag till urvalsregler på förutsättningen att endast en viss del av den högre utbildningen skulle vara spärrad och att den spärrade sektorn skulle göras så liten som möjligt. I U 68s huvudbetänkande har föreslagits att tillträdet till *all* högskoleutbildning skall vara begränsat.

Även beträffande gränsdragningen mellan gymnasial utbildning och högskoleutbildning innebär U 68s förslag ändrade förutsättningar. Kompetensutredningen föreslog att de nya behörighetsvillkoren skulle gälla för alla utbildningar som vid tidpunkten för KUs betänkande krävde slutbetyg från gymnasium eller fackskola för allmän behörighet. Dessutom skulle vissa utbildningsvägar som tillhörde grundskolans kompetensområde omfattas av de föreslagna allmänna behörighetsvillkoren. Det gällde ett tiotal utbildningsvägar, huvudsakligen inom vårdområdet.

U 68 föreslår i sitt huvudbetänkande ett högskolebegrepp, som betyder en avsevärd utvidning i förhållande till såväl nuläget som till KUs förslag. Även andra utredningar har under de senaste åren lagt fram förslag som berör gränsdragningen mellan det gymnasiala stadiet och högskolan. Sålunda föreslog 1968 års lärarutbildningssakkunniga (LUK) i sitt betänkande Fortsatt reformering av lärarutbildningen (SOU 1972:92) att den framtida utbildningen av lärare i s. k. övningsämnen skulle bygga på genomgången gymnasieskola samtidigt som utbildningen skulle omfatta två undervisningsämnen i stället för som nu i regel ett.

I sitt remissvar på U 68s huvudbetänkande har kommittén gett sin syn på denna gränsdragningsfråga. Där framhålls att kommittén arbetar med förutsättningen att de allmänna behörighetsvillkoren skall gälla för tillträde till alla utbildningslinjer i högskolan. Härigenom blir det lätt att definiera vilka utbildningsvägar som tillhör den högre utbildningen. Huvuddelen av utbildningslinjerna i den av U 68 föreslagna högskolan kommer att omfattas av dessa och därmed tillhöra högskolan redan vid ikraftträdandet av de nya allmänna behörighetsvillkoren.

För vissa utbildningar inom vårdområdet, vilka i dag tillhör grundskolans kompetensområde, har U 68 föreslagit att en ny studieorganisation, som bygger på de nya allmänna behörighetsvillkoren, skall träda i kraft vid en tidpunkt som sammanfaller med genomförandet av U 68s övriga förslag. Även andra linjer inom den av U 68 föreslagna högskolan tillhör i dag grundskolans kompetensområde. När de kommer att föras till högskolan, som KK definierar den, blir då en fråga om när deras innehåll, organisation och omfattning anpassas till de allmänna behörighetsvillkoren.

Av de linjer som härvid kan bli aktuella är flera för närvarande föremål för utredning beträffande studieorganisation m. m. Liknande översyner bör, enligt KKs uppfattning, snarast göras även av övriga utbildningslinjer, vilka U 68 föreslår skall tillhöra högskolan och som i dag ligger inom grundskolans kompetensområde.

Kommittén har således inte funnit anledning att i sitt utredningsarbete

närmare behandla frågan om de allmänna behörighetsvillkorens tillämpning på utbildningsvägar som inte redan i dag tillhör den högre utbildningen.

Kommittén har däremot under utredningsarbetets gång i flera sammanhang haft anledning att ställa frågan hur ändrade villkor för allmän behörighet kommer att påverka sammansättningen av de sökande till högre utbildning. Hur många av dem som genom statsmakternas beslut får behörighet till högre utbildning kommer också att efterfråga sådan utbildning? Något svar på denna fråga kan inte ges i dag. Man kan dock inte bortse från att utformningen av det studiesociala stödet spelar en väsentlig roll för i synnerhet vuxna utbildningssökandes möjligheter att bedriva studier i högskolan. Förslagen från kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX), vilka väntas inom kort, och de åtgärder som kommer att vidtas på grundval av dessa förslag kan därför beräknas få stor betydelse för svaret på den ovan ställda frågan. Detsamma gäller det förslag om rätt till ledighet för studier som lagts fram av en interdepartemental utredning och som kommer att behandlas av 1974 års riksdag. (Förslag till lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. Ds A 1974:2)

En teckning av bakgrunden till och förutsättningarna för kompetenskommitténs förslag är inte fullständig utan att *betygsfrågan* något berörs.

I oktober 1969 uppdrog Kungl. Maj:t åt skolöverstyrelsen att "utreda behovet av betyg i skolväsendet samt betygsättningens effekter, funktioner och form". I november 1972 överlämnade SÖ sitt förslag till åtgärder avseende betygsättningen i grundskola och gymnasieskola. Enligt förslaget skulle betygsättningen bibehållas men principerna för denna skulle ändras, dvs. den nuvarande relativa betygsskalan skulle slopas och kursrelaterade betyg införas. Detta förslag från SÖ hade föregåtts av en livlig debatt. I februari 1973 tillsatte Kungl. Maj:t en utredning med företrädare för de politiska partierna, vilken fick i uppdrag att finna en lösning på betygssystemets utformning med utgångspunkt i SÖs förslag. I direktiven till denna utredning framhålls att man tills vidare måste behålla betygsättningen, främst därför att betygen ännu inte kan undvaras vid antagning till utbildningsvägar, där antalet sökande överstiger antalet tillgängliga studerandeplatser. Utredningens förslag till betygssystem skall bl. a. grundas på allmänna bedömningar av dess funktion som urvalsinstrument.

Det nuvarande betygssystemet, med en femgradig relativ betygsskala, kan således komma att ersättas av ett nytt system, om vars närmare utformning man i dag ingenting vet. Kommittén har därför inte haft möjlighet att i sitt arbete ta någon hänsyn till ett nytt betygssystems inverkan på meritvärdering och urval. Det förslag till meritvärderingsregler som kommittén lägger fram i detta betänkande är i allt väsentligt grundat på det nu gällande betygssystemet.

2.2 Kommitténs direktiv

Kommitténs direktiv meddelas i utdrag ur statsrådsprotokoll 1972–06–30. Enligt av Kungl. Maj:t i detta protkollsutdrag lämnat bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen fyra sakkunniga för fortsatt utredningsarbete om gymnasieskolans kompetensvärde. Direktiven återges in extenso i bilaga 1.

Inledningsvis påpekas i direktiven att grunden för KKs arbete skall ligga i vad som anförts i prop 1972:84 samt i riksdagens uttalande i anslutning härtill. Kommitténs egentliga direktiv är således kortfattade med hänvisningar på de flesta punkter till uttalanden i prop 1972:84. Den följande sammanfattningen av kommitténs uppdrag är därför gjord med utgångspunkt i såväl direktiv som proposition.

Departementschefen konstaterar i inledningen till direktiven att den *allmänna behörigheten* för högskolan i huvudsak lagts fast genom statsmakternas beslut och att de sakkunniga endast på några punkter bör komma in på denna fråga. En sådan punkt är vilka *specialkurser i gymnasieskolan* och vilka *utbildningsvägar utanför gymnasieskolan* som skall ge allmän behörighet till högskolan. En riktpunkt för dessa bedömningar skall vara att utbildning som skall ge allmän behörighet skall vara minst tvåårig och bygga på grundskolan. Den bör även ha gett viss samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig orientering. I kommitténs bedömningar skall också ingå utbildningsalternativ som främst vänder sig till vuxna. I första hand nämns här *folkhögskolan* men även *facklig utbildning* och *internutbildning*, där innehåll och utbildningstid kan skifta, skall beaktas. Utgångspunkten skall i det senare fallet vara att resultatet av studierna kan anses motsvara resultatet av två års avslutad utbildning i gymnasieskolan.

Slutligen skall kommittén lägga förslag om den allmänna behörigheten för studerande som i dag omfattas av *försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre utbildning* samt pröva vilka krav för behörighet som skall ställas upp för *studerande med utländsk förutbildning*. Kommitténs förslag avseende de allmänna behörighetsvillkoren behandlas i kapitel 3.

Kommitténs huvuduppdrag, enligt direktiven, är emellertid att, på grundval av statsmakternas beslut lägga fram förslag om särskilda förkunskapskrav, om urvalsregler samt om organisationen av antagningen och därmed sammanhängande frågor.

De *särskilda förkunskapskravens* uppgift är enligt propositionen att tillsammans med de allmänna behörighetsvillkoren uttrycka de krav som måste uppfyllas för att en person skall ha fullständig behörighet till en utbildningsväg i högskolan. Denna syn på den fullständiga behörigheten som summan av de allmänna behörighetsvillkoren och de särskilda förkunskapskraven framstår som mycket väsentlig och understryks på flera ställen i propositionen. En konsekvens av denna helhetssyn på behörighetsvillkoren är att om man inför nya allmänna behörighetsvillkor måste de särskilda förkunskapskraven omprövas efter en analys av varje enskild utbildningslinjes krav.

Departementschefen framhåller vidare:

Högskoleutbildningen rymmer ett stort antal utbildningsvägar med sinsemellan skiftande längd, innehåll och mål. Detta får givetvis konsekvenser för de särskilda förkunskapskraven. I vissa fall behöver man ställa upp krav på kunskaper i ett eller flera ämnen utöver vad som tillgodoses av den allmänna behörigheten. I andra fall kan det kanske vara tillfyllest med vad som ryms inom denna. Det är omöjligt att ange några generella riktlinjer för omfattningen av de särskilda förkunskapskraven. Jag vill dock här – i likhet med kompetensutredningen – framhålla, att det är lika viktigt att se till att man inte uppställer förkunskapskrav som inte är sakligt grundade med hänsyn till utbildningens krav som att säkerställa att högskoleutbildningens utgångsnivå och därmed kvalitetskravet upprätthålls.

Utgångspunkten för kommittén i arbetet med de särskilda förkunskapskraven är de riktlinjer som angavs av kompetensutredningen och till vilka departementschefen anslöt sig i propositionen nämligen att endast nödvändiga minimikrav skall uppställas som villkor för tillträde till högre utbildning, dvs. de förkunskaper som är nödvändiga för att den studerande skall kunna genomföra utbildningen enligt gällande studieplaner. Å andra sidan får förkunskapskraven inte vara så få att de sökande inges felaktiga föreställningar om studiernas verkliga krav.

Departementschefen anför:

Enligt min mening är de (riktlinjerna) en konsekvens av den syn på behörighetssystemets funktioner som jag redovisat i det föregående. Jag vill emellertid i anslutning till vad bl a UKÄ anfört särskilt peka på sambandet mellan å ena sidan de särskilda förkunskapskraven och å andra sidan den pedagogiska och studieorganisatoriska uppläggningen av olika utbildningsvägar. Det är av synnerlig vikt att förkunskapskraven ger den studerande tillförlitlig information om vad som i realiteten krävs för att studierna skall kunna bedrivas med framgång och – omvänt – att undervisningen verkligen anpassas till den startnivå som blir följden av de särskilda förkunskapskraven.

Kompetensutredningen lade fram förslag till särskilda förkunskapskrav vid vissa spärrade utbildningsvägar, nämligen teknisk, medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet samt jordbrukets högskolor. Dessa förslag skall vara utgångspunkter för kommitténs arbete med de särskilda förkunskapskraven vid dessa och andra nu spärrade utbildningsvägar. Principen skall härvid vara att de framtida särskilda förkunskapskraven så nära som möjligt skall anknyta till de krav som gäller i dag och i stort sett innebära en teknisk översättning av dessa.

Tyngdpunkten i kommitténs arbete med de särskilda förkunskapskraven kommer därigenom att ligga på förkunskapskraven vid de fria fakulteterna eller den utbildning som i framtiden kommer att motsvara dessa.

Departementschefen finner vidare att övervägande skäl talar för att förkunskapskraven normalt skall uttryckas i hela årskurser i gymnasieskolan. De bör därvid kunna anslutas till mer än en lärokurs i gymnasieskolan i den mån flera lärokurser ger godtagbara förkunskaper för den aktuella utbildningslinjen. Även kurser inom annan behörighetsgivande utbildning bör kunna uppfylla ett särskilt förkunskapskrav. För vuxna utbildningssökande – främst de som har behörighet genom ålder och yrkesverksamhet – bör man vidare kunna godta kunskaper och erfaren-

heter som vunnits genom icke skolmässiga studier och genom yrkesverksamhet, även när det gäller att uppfylla särskilda förkunskapskrav.

Departementschefen framhåller vidare att det från många synpunkter är fördelaktigt, om förkunskapskraven utformas så att de gäller för grupper av utbildningsvägar.

Detta ger de studerande större frihet vid val av fortsatt utbildning. Man måste emellertid väga en sådan strävan mot risken att man då tvingas ställa upp krav som inte är relevanta för någon eller några utbildningar inom resp grupp.

En "normalväg" genom gymnasieskolan bör säkerställas, dvs. de särskilda förkunskapskraven skall i sin helhet kunna uppfyllas på någon linje i gymnasieskolan.

Propositionen tar tämligen utförligt upp frågan om en lägsta betygsgräns skall sättas i de särskilda förkunskapsämnena för att garantera en viss nivå på de sökandes kunskaper i ämnet. Härvid konstateras att det lägsta betyg som enligt kompetensutredningens förslag skulle gälla, nämligen betyget 2, enligt gjorda undersökningar har en varierande betydelse med avseende på kunskapsstandarden beroende på vilket ämne det gäller.

Betyget 2 som lägsta gräns för behörighet har således varierande betydelse för olika ämnen. Den slutsats man kan dra är att betyget säger mycket litet om kunskapsstandarden i vissa ämnen men något mer i andra. Bl a därför anser jag, att någon generell lägsta betygsgräns i form av betyget 2 inte bör förekomma.

Om det över huvud taget skall gälla någon lägsta betygsgräns för vissa förkunskapsämnen och vilken denna gräns i så fall skall vara överlämnas alltså till fortsatt utredningsarbete. Förslagen avseende särskilda förkunskapskrav behandlas i kapitel 4.

Beträffande den andra av kommitténs huvuduppgifter, reglerna för *urval till högre utbildning* anger propositionen två mera generella utgångspunkter för kommitténs arbete. Med hänvisning till U 68s väntade förslag sägs att urvalsreglerna bör utformas så att de kan vara användbara vare sig en viss del av den högre utbildningen är spärrad eller inte. Vidare framhålls att den principiella utformningen av urvalsreglerna torde kunna vara densamma för hela högskoleområdet.

Kompetensutredningens uppläggning av ett nytt urvalssystem, som accepterades av de flesta remissinstanserna, skall vara grunden för det fortsatta utredningsarbetet. Det främsta urvalskriteriet skall vara studerandegruppens förväntade lämplighet för de fortsatta studierna. En varierad erfarenhetsbakgrund bland de studerande skall främjas genom att, i förekommande fall, arbetslivserfarenhet tillgodoräknas vid meritvärderingen. Någon form av kvotering bland de sökande skall förekomma för att garantera en allsidig rekrytering.

I detta sammanhang diskuteras i propositionen den sociala rekryteringen till högre utbildning och urvalsreglernas roll. Av såväl principiella som praktiska skäl avvisas möjligheten att genomföra någon form av socialgruppskvotering bland de sökande till högre utbildning och understryks att den sociala rekryteringen till högskolan påverkas av en rad

olika förhållanden såväl utanför som innanför skolans område. Möjligheterna att genom utformningen av urvalsreglerna verksamt bidra till en jämnare social rekrytering bör inte överskattas. Att utforma ett urvalssystem som i sig inte ger ogynnsamma fördelningseffekter är däremot en viktig riktlinje för kommitténs arbete.

Samtidigt med kommitténs direktiv fick skolöverstyrelsen i uppdrag att utveckla ett studielämplighetsprov samt att lägga fram förslag om erforderlig organisation för ett sådant prov. Kommitténs uppdrag beträffande detta studielämplighetsprov är att överväga provets användande i urvalssammanhang. Departementschefen framhåller i propositionen att studielämplighetsprovet, även om det bör genomgås av alla, måste utnyttjas försiktigt när det gäller att fastställa om en enskild individ är behörig till högskoleutbildning eller inte. Därvid bör det närmast ha ett orienterande syfte. Det bör inte heller spela en avgörande roll i urvalssituationen. I detta sammanhang påpekas dock att förhållandena kan variera mellan grupper med olika behörighetsgrund.

För sökande från gymnasieskolan bör dess viktigaste användning t v vara att ge en förnyad möjlighet åt den som av en eller annan anledning inte kunnat göra sig själv rättvisa under gymnasieskoletiden. Förekomsten av en sådan "andra chans" skulle kunna göra arbetet mera avspänt i gymnasieskolan. För andra sökande som inte har formellt dokumenterade meriter kan det dock bli nödvändigt att använda sig av provet som ett urvalsinstrument i den meningen att det för alla sådana sökande utgör underlag för meritvärdering och rangordning.

Kommittén skall också undersöka möjligheterna att använda studielämplighetsprovet i samband med kvoteringen av de sökande, exempelvis genom ett system, där varje sökandegrupps andel av det totala antalet tillgängliga platser får stå i direkt proportion till det antal personer inom gruppen som har uppnått en viss lägsta resultatpoäng i sitt studielämplighetsprov.

Det kvotgruppssystem som kompetensutredningen föreslog innehöll, förutom en fri kvot, fyra huvudkvotgrupper av vilka tre föreslogs uppdelade i vardera två undergrupper, en för sökande utan och en för sökande med arbetslivserfarenhet. I propositionen anges att denna kvotgruppsindelning skall övervägas och man skall bl. a. undersöka om det inte går att undvika den undergruppsindelning som KU föreslog.

Vissa sökande bör bli föremål för en friare bedömning. En fri kvot bör dock inte bli en uppsamlingsplats för alltför många sökandegrupper. Bedömningen bör ske enligt vissa normer, som inte i princip bör skilja sig från dem som tillämpas i övriga kvotgrupper. Inom en sådan fri kvot bör man också kunna ta särskild hänsyn till sökande med fysiska handikapp av olika slag. Kommittén lägger fram sitt förslag till nytt urvalssystem i kapitel 5.

I propositionen tas vidare upp frågan om *räckvidden* av nya behörighets- och urvalsbestämmelser, en fråga som kan sägas inrymma två skilda problem, dels frågan om vilka utbildningsvägar som skall räknas till den högre utbildningen, dels frågan om huruvida kompetensreglerna undantagslöst skall tillämpas för alla utbildningsvägar inom den högre utbild-

ningen eller om vissa modifikationer och undantag kan vara motiverade. Frågan om den högre utbildningens räckvidd menar departementschefen hör så nära samman med den övergripande planeringen av hela högskoleområdet att man måste avvakta resultatet av U 68s arbete innan man kan ta ställning.

Frågan om modifikationer i tillämpningen av urvalsreglerna tas upp i samband med det särskilda uppdrag som gäller behörighets- och urvalsregler för *externt rekryterad s. k. verksutbildning.* I denna fråga skall samråd ske med berörda myndigheter. I propositionen framhålls att behörighetsreglerna bör kunna vara desamma även för sådana utbildningsvägar men att vissa modifikationer kan behöva göras vid tillämpningen av urvalsreglerna. Sådana möjligheter att modifiera urvalsreglerna bör kunna vara aktuella även vid andra utbildningsvägar, där så befinns motiverat, och frågan behöver därför analyseras ytterligare. Frågan om externt rekryterad verksutbildning behandlas i kapitel 6.

Den tredje av kommitténs huvuduppgifter är att ge förslag om *organisationen av antagningen* och därmed sammanhängande frågor, vilka behandlas i andra delen av kompetensutredningens huvudbetänkande. I propositionen togs ingen ställning till denna del av KUs förslag, som förutom antagningens organisation även rör *handläggningen av kompetensfrågorna* och i samband härmed de behövliga informationsinsatserna. Med beaktande av vad som framkommit vid remissbehandlingen av dessa frågor i kompetensutredningens betänkande skall kommittén lägga fram erforderliga förslag. Dessa frågor behandlas i kapitel 7 och 8.

I fråga om tidpunkten för *ikraftträdandet* av ett nytt regelsystem skall siktet vara inställt på mitten av 1970-talet. Utredningsarbetet skall planeras så att en proposition kan läggas fram till 1975 års riksdag (kapitel 9).

3 Allmän behörighet

Prop 1972:84 betonar att utformningen av de allmänna behörighetskraven skall svara mot vissa syften. Dessa kan sammanfattas i följande punkter. De allmänna behörighetsvillkoren skall

- garantera de studerandes allmänorientering som komplement till specialiserad högskoleutbildning,
- göra rekryteringen mindre beroende av de sökandes bakgrund,
- bättre tillvarata den tillgång i samhället som utgörs av studielämpliga, men nu ej behöriga personer,
- ta större hänsyn till den sakliga kompetensen än vad som nu är fallet,
- tillsammans med de särskilda förkunskapskraven tillgodose kravet på tillräckliga studieförutsättningar hos dem som antas till högskoleutbildning.

Alla högskolestuderande måste – oavsett vad de studerar – uppfylla de allmänna behörighetskraven medan däremot de särskilda förkunskapskraven varierar mellan olika slag av högskoleutbildning.

Statsmakternas beslut 1972 om gymnasieskolans kompetensvärde m. m. omfattar följande villkor för allmän behörighet till högskolestudier:

- avslutad minst tvåårig linje i gymnasieskolan med fullständiga studiekurser,
- förkunskaper i svenska motsvarande lägst två årskurser på social linje,
- förkunskaper i engelska motsvarande lägst två årskurser på social linje.

Departementschefen hade vidare övervägt att till dessa allmänna behörighetsvillkor knyta krav även på viss samhälls- och naturkunskap men fann att samtliga linjer i gymnasieskolan tillgodoser sådana krav, varför dessa inte uttryckligen behövde anges.

Vad som nu anförts om de beslutade allmänna behörighetskraven för sökande som kommer från någon av gymnasieskolans linjer har varit KKs utgångspunkter och bedömningsgrunder för de delar av utredningsuppdraget som gällt allmän behörighet. I det följande föreslås hur de allmänna behörighetskraven bör utformas för sökande som gått någon av gymnasieskolans specialkurser (3.1), för sökande som har sin förutbildning på någon utbildningsväg utanför gymnasieskolan (3.2), för sådana sökande som i dag omfattas av försöksverksamheten med vidgat tillträde och som därvid har allmän behörighet genom fem års yrkeserfarenhet och minst 25 års ålder (3.3) samt för sökande med utländsk förutbildning (3.4).

3.1 Gymnasieskolans specialkurser

Som specialkurser benämns all gymnasieskolutbildning vid sidan om linjerna. Dessa kurser ger oftast en grundläggande yrkesutbildning men det förekommer även påbyggnadskurser för yrkesutövare av olika slag. En del kurser har karaktär av fortbildning eller vidareutbildning, t. ex. sådana kurser som ger arbetsledarutbildning för olika områden. I vissa fall är kurserna främst orienterande, introducerande och förberedande. De kan då avse t. ex. sjukvårdsarbete eller olika tillverkningsyrken.

Eftersom gymnasieskolans specialkurser således är mycket olika beträffande inriktning och utbildningsmål finns det stora variationer mellan de olika kursernas längd och inträdesbestämmelser.

I samarbete med SÖ har KK inventerat gymnasieskolans specialkurser och därvid funnit att dessa för läsåret 1973/74 omfattade sammanlagt drygt 500 studievägar.

Av dessa förekom ett knappt hundratal studievägar på sådana kurser som betecknas som högre specialkurser. Gemensamt för alla högre specialkurser är att de bygger på en lägst tvåårig utbildning i gymnasieskolan eller motsvarande äldre utbildning (7 kap. 4 § skolstadgan).

Sådana högre specialkurser som även med avseende på förkunskaper i engelska och svenska bygger på de allmänna behörighetsvillkoren, anser KK skall föras till högskolan. Övriga högre specialkurser, vilka ofta är påbyggnadskurser för olika yrkesutövare, innehåller normalt inte ämnena engelska och svenska i en omfattning som motsvarar kraven för allmän behörighet. Dessa ämnen måste därför ofta kompletteras för allmän behörighet även efter genomgång av en högre specialkurs.

3.1.1 *Specialkurser med en utbildningstid av två år eller längre*

KK har här koncentrerat sitt arbete till de specialkurser som i dag bygger på grundskolekompetens. Läsåret 1973/74 fanns ca 130 minst tvåårigа sådana specialkurser. Därutöver fanns vid vissa gymnasieskolor s. k. tekniska specialkurser. Dessa är tvåårigа eller treårigа. De har samma fackinriktningar som den fyraårigа tekniska linjen och leder fram till en motsvarande teknisk yrkesutbildningsnivå. Icke tekniska ämnen förekommer däremot i mindre omfattning.

Att minst tvåårigа specialkurser skall utgöra grund för allmän behörighet med avseende på utbildningstidens längd anser KK självklart. KK har även funnit att samtliga dessa kurser innehåller ämnen som ger sådan allmän samhälls- och naturorientering att de även i detta avseende bör jämställas med gymnasieskolans linjer.

I detta sammanhang har KK diskuterat hur hårt de allmänna behörighetskraven i ämnena engelska och svenska för sökande från specialkurser bör bindas till ifrågavarande ämnens omfattning på den sociala linjen. KK inser att specialkurselever som läst dessa ämnen i vissa fall kan ha kunskaper motsvarande dem som erhålls på social linje även om undervisningen skett med ett något mindre schemalagt timantal. KK finner det likväl nödvändigt att grunda sina förslag huvudsakligen på

jämförelser mellan ämnenas veckotimantal på å ena sidan specialkursen och å andra sidan den sociala linjen. Ett skäl härtill är att det saknas acceptabla och praktiska instrument för andra slags jämförelser. Ett annat skäl, som närmare framgår av kapitel 4, är att förkunskaper i ämnena engelska och svenska har mycket stor betydelse för så gott som samtliga högskoleutbildningar. Resultaten av de bedömningar och avvägningar som KK där gjort om behovet av särskilda förkunskapskrav i dessa ämnen grundar sig på, att de allmänna behörighetskraven skall garantera förkunskaper i ämnena engelska och svenska motsvarande lägst den sociala linjen. En eftergift från kravet på sådana förkunskaper skulle ha återverkat på förslagen om särskilda förkunskapskrav eftersom allmän och särskild behörighet tillsammans bör ses som den avgörande helheten.

Generellt sett förekommer ämnena engelska och svenska i mindre omfattning på specialkurserna än på linjerna. Endast ett fåtal av de aktuella specialkurserna har, under den tid KK arbetat, hunnit få sina läroplaner anpassade till den konstruktion som de yrkesinriktade tvåårigа linjerna har, dvs. dels att ämnet svenska förekommer med minst 4 veckotimmar i årskurs 1, dels att ämnet engelska motsvarande social linje ingår i den grupp av tillvalsämnen, av vilka normalt ett ämne obligatoriskt skall väljas. Exempel på specialkurser som nu har en sådan "linjekonstruktion" är den treåriga kursen för frisörutbildning, den tvåårigа kursen för optikerutbildning samt den tvåårigа trädgårdskursen.

KK föreslår att dessa specialkurser, liksom de som framdeles anpassas till den timplanskonstruktion som gäller för flertalet tvåårigа linjer, skall ge allmän behörighet på samma villkor som gäller för gymnasieskolans linjer och som redovisats inledningsvis.

Av övriga tvåårigа specialkurser har KK funnit att följande kurser ger en utbildning i ämnena engelska och svenska som motsvarar den sociala linjens:

kurs för bankpersonal
kurs för transportledning inom lastbilsföretag
kurs för blivande polisaspiranter
fartygsteknisk kurs (försöksverksamhet)

Dessa specialkurser bör således enligt KKs mening ge allmän behörighet för högskolestudier liksom självfallet även de kurser som i framtiden förändras så att de får en till de allmänna behörighetskraven anpassad timplan.

Bland övriga specialkurser som är *längre än två år* har KK inte i något fall funnit att ämnena engelska och svenska ingår i en omfattning som kan bedömas ge tillräckliga förkunskaper för allmän behörighet. En del treåriga specialkurser vid exempelvis vissa verkstadsskolor saknar helt undervisning i dessa båda ämnen. Detsamma gäller den hittillsvarande arbetsterapeututbildningen liksom utbildning till ålderdomshemsföreståndare och till medicinsk-teknisk assistent.

Ämnet svenska förekommer visserligen på en hel del industri- och hantverksinriktade specialkurser liksom på kursen för utbildning av socialpedagoger. Det sammanlagda veckotimantalet är dock avsevärt lägre

än på den sociala linjen.

Ämnet engelska förekommer mycket sällan på de industri- och hantverksinriktade utbildningarna och i de fall ämnet förekommer är undervisningen i regel av betydligt mindre omfattning än på den sociala linjen. Detsamma gäller den utbildning i engelska som laboratorieassistentutbildningen ger.

Inte heller övriga *tvåårigа* specialkurser ger tillräckliga förkunskaper i svenska utan komplettering i detta ämne erfordras. Detsamma gäller även engelska med undantag för vissa kurser där ämnet förekommer i nöjaktig omfattning, t. ex. kursen för receptionspersonal på hotell och kurserna i laboratorieteknik och för personal till industrilaboratorier.

Sammanfattningsvis föreslår KK att alla minst tvåårigа specialkurser, som bygger på grundskolekompetens eller motsvarande, skall ge allmän behörighet för högskolestudier under förutsättning att utbildningen är slutförd och att ämnena svenska och engelska lästs eller kompletterats i en omfattning som minst motsvarar den sociala linjens kurs i respektive ämne.

3.1.2 *Specialkurser med en utbildningstid kortare än två år*

Utbildning understigande två år bör med hänsyn till KKs utgångspunkter i statsmakternas beslut inte generellt ge allmän behörighet.

KK har emellertid funnit flera exempel på sådana kortare specialkurser som bör diskuteras som allmänt behörighetsgrundande. Det gäller utbildningar där specialkursen utgör slutledet i en utbildningsgång som kan innefatta såväl obligatorisk förutbildning som praktik i olika former. Den yrkesutbildning som sådana specialkurser ger ligger i flertalet fall gott och väl i nivå med årskurs 2 på jämförbar linje i gymnasieskolan. KK anser att vissa sådana yrkesutbildningar, som är uppdelade på olika utbildnings- och praktiketapper, bör kunna ge samma grund för allmän behörighet som gymnasieskolans linjer.

KK föreslår att två olika slag av sådana utbildningsgångar skall ge allmän behörighet, nämligen

- specialkurser som omfattar minst ett läsår och bygger på skolmässig obligatorisk förutbildning utöver grundskolan om minst ett läsår. På denna grund föreslår KK att ettårig fortsättningskurs för kontor samt ettårig kurs för inköps-, försäljnings- och reklampersonal skall ge allmän behörighet eftersom både engelska och svenska ingår i tillräcklig omfattning. Efter komplettering i svenska och engelska bör även exempelvis ettåriga påbyggnadskurser för montörer ge behörighet.
- specialkurser som omfattar minst en termin och som kräver såväl förutbildning som praktik för antagning. För allmän behörighet föreslår KK att den sammanlagda skolmässiga utbildningstiden (förutbildning + specialkurs) skall överstiga ett läsår samt att yrkespraktiken

skall omfatta minst ett år. Detta alternativ innebär att följande kurser föreslås ge allmän behörighet efter erforderliga kompletteringar i engelska och svenska:

1-årig företagsekonomisk kurs
kompletteringskurs för arbetsterapeuter, 1 termin
samtliga undersköterskekurser om 32 veckor
1-årig kurs för tandhygienister
kurs för ekonomiföreståndare på fartyg, 1 termin
internatföreståndarkurs, 3 terminer
samtliga anstaltpedagogiska yrkeskurser om 1 termin

3.2 Utbildningsvägar utanför gymnasieskolan

Kompetensutredningen gav i sitt huvudbetänkande åtskilliga exempel på olika slag av gymnasiala utbildningar som borde bli allmänt behörighetsgrundande.

I prop. 1972:84 förordas att gymnasial utbildning skall ge allmän behörighet på samma villkor som gymnasieskolan. Med gymnasial utbildning avses minst tvåårig utbildning som bygger på grundskolan. Längre och mer kvalificerade utbildningsvägar, som inte bygger på grundskolan, skall kunna bedömas som gymnasiala om de två sista åren har gymnasial karaktär. Om sådana utbildningsalternativ, som främst vänder sig till vuxna, förordar propositionen att utbildning vid folkhögskola bör ge allmän behörighet enligt samma grunder som gymnasieskolan. Beträffande t. ex. facklig utbildning eller företagsutbildning anförs att utbildningen inte med nödvändighet måste omfatta två års sammanhängande studier eftersom det väsentliga är att resultatet av studierna kan anses motsvara resultatet av två års avslutad utbildning i gymnasieskolan.

KK har i denna del av sitt uppdrag främst inriktat sitt arbete på de utbildningsvägar utanför gymnasieskolan som omfattades av KUs förslag. Vissa av de av KU föreslagna utbildningarna är numera organiserade som specialkurser i gymnasieskolan och har behandlats i föregående avsnitt. De genomförda skolreformerna innebär vidare att en del utbildningar, från vilka sökande till högskoleutbildning kan ha sina betyg, nu inte längre existerar.

KK har varken funnit det meningsfullt eller möjligt att presentera en *fullständig* förteckning över samtliga allmänt behörighetsgivande utbildningar. I stället redovisas i det följande – relativt utförligt – exempel på utbildningar utanför gymnasieskolan, vilka KK föreslår skall kunna ge allmän behörighet.

I några fall gäller förslagen sådana utbildningar som av U 68 föreslagits ingå som utbildningslinjer i högskolan. I sitt remissyttrande över U 68s förslag har KK framfört uppfattningen att högskolans utbildningslinjer till innehåll, organisation och omfattning m. m. måste vara anpassade till de allmänna behörighetskraven. Detta förutsätter – menar KK – översyner och förändringar av de utbildningar som i dag tillhör

grundskolans kompetensområde. I det följande grundar sig KKs förslag givetvis på den uppläggning och organisation av utbildningarna som hittills gällt och gäller.

3.2.1 *Utbildningsvägar som ger allmän utbildning m. fl.*

Gymnasium, fackskola m. fl. De tidigare fristående skolformerna gymnasium och fackskola ingår nu i gymnasieskolan. KK finner det självklart att slutbetyg respektive examen från fackskola (ekonomisk, social och teknisk linje) och gymnasium (allmänt gymnasium såväl som treårigt tekniskt gymnasium och treårigt handelsgymnasium) skall ge allmän behörighet. Sökande med slutbetyg från fackskolans tekniska linje måste dock komplettera ämnena engelska och svenska i en omfattning som motsvarar den sociala linjens.

I den s. k. behörighetskungörelsen (SFS 1967:450) upptas ett antal utbildningar, som i behörighetshänseende jämställs med treårig gymnasieskollinje. KK anser att sådana utbildningar exempelvis folkskollärarexamen, småskollärarexamen, avgångsexamen från Hvilans specialgymnasium och begränsad studentexamen vid Försvarets läroverk i framtiden skall ge allmän behörighet. KK har även funnit att betyg om normalskolekompetens från någon av flickskolans linjer bör ge allmän behörighet.

Folkhögskola. Varje folkhögskola har stor frihet att själv bestämma om sin utbildning och centralt fastställda läroplaner saknas. Det är vanligt att folkhögskolorna har sin undervisning uppdelad i tre årskurser. Förutom musik, som är obligatoriskt ämne i alla årskurser, förekommer enligt gällande folkhögskolestadga obligatoriska ämnen endast i första årskursen. Dessa är svenska, litteratur, historia, samhällskunskap, psykologi och matematik samt minst ett av ämnena geografi, fysik, kemi och biologi med hälsolära. Många skolor erbjuder i andra och tredje årskursen samma ämnen som i första årskursen medan eleverna vid en del skolor kan välja även andra ämnen. I tredje årskursen har studierna ofta en speciell inriktning. All folkhögskoleutbildning har inslag av samhällsorientering och sociala frågor. På senare tid har flera folkhögskolor i viss mån gått ifrån årskursindelningen. I stället anpassar man undervisningens nivå (t. ex. i språk och matematik) efter olika elevgruppers förkunskaper och utbildningsmål.

I december 1972 tillsattes en offentlig utredning om folkhögskolans framtida uppgifter, folkhögskoleutredningen, med direktiv att klarlägga vilken roll folkhögskolan kan och bör spela i kulturliv och utbildningssamhälle. Utredningens förslag kan väntas tidigast under hösten 1975.

Som huvudregel föreslår KK att personer med grundskolekompetens som har gått igenom två årskurser vid folkhögskola och därvid läst ämnena engelska och svenska i tillräcklig omfattning skall ha allmän behörighet. Personer som saknar grundskolekompetens bör – för allmän behörighet – ha gått även tredje årskurs. Eftersom innehåll och uppläggning av utbildningen kan variera kraftigt mellan olika folkhögskolor, anser KK dock att det i sista hand endast är den enskilda folkhögskolan, som kan avgöra behörighetsvärdet av folkhögskolestudier-

na för varje elev. KK föreslår därför att lärarråden vid folkhögskolorna på begäran skall intyga dels om elevens folkhögskoleutbildning motsvarar lägst tvåårig gymnasieskolutbildning med avseende på allmän utbildningsnivå, dels om ämnena engelska och svenska lästs i en omfattning som motsvarar den sociala linjens.

Enskilda skolor. De statsunderstödda privata skolorna tillämpar i regel det allmänna skolväsendets läroplaner och bör enligt KKs mening ge allmän behörighet på samma grunder som gymnasieskolan. Ett exempel på utbildning av annat slag är Waldorfskolan. Kristofferskolan i Stockholm är en tolvårig sådan. Den erhåller statliga och kommunala driftsbidrag men är ej underkastad privatskolestadgan och den tillämpar inte heller det offentliga skolväsendets läroplaner. Under 1971 har Kristofferskolans kompetensvärde närmare prövats av skolöverstyrelsen. Den genomgång och bedömning som då gjorts av skolans kursplan ger vid handen att utbildningen bör ge allmän behörighet.

3.2.2 *Andra utbildningsvägar utanför gymnasieskolan*

Teknisk utbildning. Kommunala tekniska dagskolor, som ger en ingenjörsutbildning efter fem terminer, är under avveckling och finns för närvarande endast på ett fåtal orter i landet. Undervisningen sker med olika fackinriktning och antalet veckotimmar i ämnena svenska och engelska varierar något mellan de olika facklinjerna. KK har dock funnit att dessa ämnen inte på någon facklinje motsvarar den sociala linjens och föreslår att ingenjörsutbildning vid kommunala tekniska skolor skall ge allmän behörighet efter komplettering i dessa båda ämnen. Motsvarande utbildning på aftonskola om tio terminer bör bedömas på samma sätt.

KK föreslår också att ingenjörsutbildning vid enskilda tekniska skolor och institut, som finns i t. ex. Filipstad, Göteborg, Köping, Malmö och Stockholm, skall ge allmän behörighet på samma grunder. I de flesta fall fordras komplettering i ämnena engelska och svenska. KK föreslår vidare att fackingenjörer, som examinerats efter vissa korrespondensstudier, t. ex. vid Hermods, i behörighetshänseende bedöms på samma sätt som sökande från kommunala tekniska skolor.

Den framtida utformningen av sjöingenjörs- och sjökaptensutbildningen utreds för närvarande. Nuvarande utbildningar är tvåårigа och förutsätter en ettårig förutbildning (maskinteknikerkurs respektive styrmanskurs) samt minst 24 respektive 30 månaders praktik. I båda utbildningarna ingår ämnena svenska och engelska. KK anser att dessa båda utbildningar skall ge allmän behörighet.

Ekonomisk utbildning. På s 28 har KK behandlat treårigt handelsgymnasium, som efter gymnasieskolans genomförande närmast motsvaras av treårig ekonomisk linje. Föregångare till det treåriga handelsgymnasiet var en tvåårig utbildning vid handelsgymnasium. Där lästes ämnena engelska, svenska och samhällskunskap obligatoriskt. KK föreslår att sökande med betyg från tvåårigt handelsgymnasium skall vara allmänt behöriga till högskolestudier.

Det har även förekommit – och förekommer – andra former av

ekonomisk utbildning på gymnasial nivå. Några exempel härpå är en tvåårig handels- och kontorskurs för elever med realexamen, en tvåårig kurs för utbildning av affärsledare inom detaljhandeln samt en tvåårig handelskurs med försäljningsteknisk inriktning. KK har konstaterat att även dessa utbildningar normalt bör ge allmän behörighet.

Ekonomiföreståndarutbildningen är numera tvåårig. Som inträdeskrav gäller bl. a. att de sökande skall ha uppnått 21 års ålder samt ha storhushållsteknisk förutbildning och praktik. Varken engelska eller svenska ingår som obligatoriska ämnen. Utanför den ordinarie timplanen kan dock eleverna frivilligt välja några timmars undervisning i svenska i årskurs 1 och engelska i såväl årskurs 1 som 2. KK föreslår att utbildningen skall ge allmän behörighet på villkor att svenska kompletterats och engelska valts eller kompletterats i en omfattning som motsvarar den sociala linjens.

Vårdutbildning. Flertalet av de vårdinriktade utbildningar som omfattades av KUs förslag ingår nu som specialkurser i gymnasieskolan och är behandlade i föregående avsnitt. Utanför gymnasieskolan ligger emellertid sjuksköterskeutbildningen. Den sjuksköterskeutbildning som är avsedd för sökande med grundskolekompetens omfattar fem terminer. För inträde fordras 18 års ålder. Ämnena engelska och svenska ingår inte i sjuksköterskeutbildningen, varför KK föreslår att den skall ge allmän behörighet under förutsättning att dessa båda ämnen kompletterats.

Lärarutbildning. Den tidigare folkskollärar- och småskollärarutbildningen byggde på grundskolekompetens. På s 28 har KK föreslagit att sökande med betyg från dessa äldre lärarutbildningsformer skall ha allmän behörighet för högskoleutbildning.

För att antas till nuvarande utbildningar för förskollärare, hushållslärare, barnavårdslärare, textillärare och gymnastiklärare gäller ålderskravet 19 år (för gymnastiklärare 18 år). Utbildningstiden är två eller tre år.

Förekomsten av ämnena svenska och engelska varierar inom dessa lärarutbildningar. De ger emellertid under andra ämnesbeteckningar en god träning i sådana kommunikationsfärdigheter m. m. som det beslutade allmänna behörighetskravet i svenska avser att tillgodose. Inträdeskraven till lärarutbildningarna, vilka i princip bygger på grundskolekompetens, varierar likaså. För att vara behörig till gymnastiklärarutbildning gäller t. ex. särskilda krav på gymnasieskolkunskaper i dels biologi eller naturkunskap, dels engelska eller B-språk.

Hushålls-, barnavårds- och textillärarutbildningarna fordrar för antagning särskild kurs i engelska från grundskolan medan någon engelskundervisning inte obligatoriskt förekommer i själva lärarutbildningen. Däremot finns möjligheter för lärarkandidaterna att delta i viss frivillig undervisning i såväl engelska som svenska.

Förskollärarutbildningen innehåller drygt 100 undervisningstimmar i svenska medan engelska inte förekommer.

KK föreslår att ovan nämnda utbildningar skall ge allmän behörighet under förutsättning att de sökande kan redovisa att de har förkunskaper i engelska motsvarande lägst social linje. Även den ettåriga slöjdlärarutbildningen, som för inträde fordrar fyra års yrkesutbildning, samt tecknings-

lärarutbildningen, bör på motsvarande villkor ge allmän behörighet.

Kyrklig utbildning. Frikyrkliga seminarier ger utbildning för arbete som pastor eller missionär inom olika kristna samfund. Följande skolor, vars utbildningstid varierar mellan två och fyra år, står under statlig tillsyn genom UKÄ: Johannelunds teologiska institut i Uppsala (evangeliska fosterlandsstiftelsen), Metodistkyrkans teologiska seminarium i Göteborg, Svenska missionsförbundets teologiska seminarium i Lidingö, Svenska baptistförbundets Betelseminarium i Stockholm samt Örebro missionsförenings teologiska seminarium.

De frikyrkliga seminariernas utbildning är av eftergymnasial karaktär eftersom den i regel bygger på två eller tre års gymnasial förutbildning.

Liksom KU anser KK att sådan frikyrklig seminarieutbildning i behörighetshänseende bör bedömas som annan här behandlad fackutbildning och således ge allmän behörighet under förutsättning att de sökande dokumenterar även de nödvändiga förkunskaperna i engelska.

Arbetsmarknadsutbildning. KK har i denna del av sitt utredningsarbete även undersökt de kurser som under 1973 och 1974 erbjöds som arbetsmarknadsutbildning.

De aktuella drygt 300 kurserna är i regel avsevärt kortare än två år. Det förekommer dock dels ett antal tvåårigа yrkesutbildningar, dels ett antal kortare kurser med speciella krav för tillträde i form av tidigare utbildning och/eller praktik.

Kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen (KAMU) lägger hösten 1974 fram sina förslag om den framtida arbetsmarknadsutbildningens innehåll och inriktning.

KK föreslår att kurser inom arbetsmarknadsutbildningen skall kunna ge allmän behörighet på samma villkor som föreslagits beträffande gymnasieskolans specialkurser.

Utöver ovan uppräknade utbildningsvägar kan även andra utbildningar komma att åberopas som behörighetsgrund. Det bör då ankomma på antagningsmyndigheten att bedöma behörighetsvärdet av den åberopade utbildningen med utgångspunkt i de ovan angivna riktlinjerna.

3.2.3 *Utbildning i icke skolmässiga former*

Ovan har behandlats behörighetsvärdet av utbildningar som bedrivs i huvudsakligen skolmässiga former och vanligen på heltid. Sökande från detta slag av utbildning har regelmässigt också ett avgångsbetyg eller motsvarande som behörighetsdokument. Därutöver bedrivs utbildning i många andra former och med ett flertal utbildningsanordnare.

Studieförbundens verksamhet försiggår huvudsakligen i form av studiecirklar men också reguljära kurser förekommer. Studiecirkel definieras i författningen som "en kamratkrets för gemensamma planmässigt bedrivna studier över ett på förhand angivet ämne eller problemområde". Verksamheten kännetecknas bl. a. av en stor rörlighet i fråga om sammansättning av ämnen och goda möjligheter att snabbt anpassa utbildningen till aktuella frågor och behov.

Fackliga studier. Löntagarorganisationernas utbildning omfattar framförallt funktionärsutbildning och medlemsskolning och den bedrivs bland annat i studiecirklar samt genom central kursverksamhet i form av längre eller kortare internatkurser på organisationernas egna skolor eller kursgårdar.

Inom *näringslivet* bedrivs företagsintern utbildning. En del företag har egna utbildningsavdelningar och lärare medan andra företag samverkar exempelvis inom en koncerns ram, inom en bransch, en kooperation eller en viss region. I en del fall arrangeras kurser centralt för anställda i de anslutna organisationernas företag.

Inom den *offentliga sektorn* förekommer statlig inomverksutbildning, som innebär att man i samband med anställningen kan skaffa sig grundutbildning eller vidareutbildning. Inomverksutbildningen arrangeras ibland internt av respektive verk och myndigheter. Som exempel kan nämnas polisaspirantutbildningen. En stor del av utbildningsfrågorna planeras och samordnas numera av statens personalutbildningsnämnd, som också bedriver kurser i egen regi. Den kommunala personalutbildningen är en annan viktig del.

Ovanstående utbildningar karakteriseras av att studierna nära knyter an till och ibland är helt integrerad med den studerandes huvudverksamhet. Studieformerna präglas därmed av stor variation både inbördes och sinsemellan. Vidare är sällan en viss utbildning knuten till en och samma kompetensbakgrund. I flera fall bygger olika studievägar på varandra och på yrkesmeriter i ett mönster som inte går att standardisera och översätta till en användbar mall för behörighetsvärdering. Detta vore inte heller önskvärt. Genom utbildning av detta slag torde många personer ha fått en god förberedelse och därmed reell kompetens för högskolestudier. KK anser att det skall ankomma på antagningsmyndigheten att avgöra när sökande som saknar formell dokumentation likväl skall anses ha allmän behörighet. För att sådana bedömningar skall bli möjliga vill KK rekommendera att de som närmast ansvarar för vederbörande utbildning medverkar till att de studerande på begäran kan få en sådan dokumentation på den genomgångna utbildningen att dels den allmänna nivån och inriktningen, dels eventuell förekomst av ämnena svenska och engelska framgår.

3.3 Allmän behörighet genom ålder och yrkesverksamhet

Bakgrund

Försöksverksamhet med vidgat tillträde till vissa universitetsstudier inleddes den 1 juli 1969 på initiativ av kompetensutredningen. Kungörelsen 1969:68 reglerar verksamheten enligt följande bestämmelser.

Försöksverksamheten gäller studier i ämnesområdena biologi (10 poäng), engelska, företagsekonomi, idé- och lärdomshistoria, informationsbehandling, juridisk översiktskurs, kemi, matematik, nationalekonomi, pedagogik, psykologi (ej den spärrade utbildningen), samhälls-

kunskap, sociologi, statistik och statskunskap.

Behörig att bedriva studier enligt reglerna om vidgat tillträde är den som fyller 25 år senast under det kalenderår inskrivningen sker och som varit yrkesverksam under minst fem år eller på annat sätt skaffat sig motsvarande erfarenheter. Därutöver skall varje studerande uppfylla de eventuella krav på förkunskaper, som anges i respektive normalstudieplan, samt ha de övriga förkunskaper som oundgängligen fordras.

Fram till den 1 juli 1972 gällde att studierna fick omfatta högst 60 poäng. Inom ett och samma ämnesområde gällde reglerna om vidgat tillträde enbart studier om högst 40 poäng. Vidare föreskrevs att varje studerande fick läsa högst tre av de ämnen som omfattades av försöksverksamheten.

Under 1969 utfärdade UKÄ tillämpningsföreskrifter till denna kungörelse. Där meddelas att i begreppet fem års yrkesverksamhet ingår

- upp till ett års utbildning på gymnasial nivå,
- vård av egna barn under 16 år, vård av föräldrar och jämförbar sysselsättning,
- kvalificerad värnpliktstjänstgöring – t ex officers- eller underofficersutbildning.

Vidare säger tillämpningsföreskrifterna att förkunskaper i engelska så gott som alltid fordras på grund av kurslitteraturen. Några formella krav på förkunskaper i engelska ställs dock inte utan var och en får själv bedöma sina förutsättningar. Blivande studerande rekommenderas emellertid att skaffa sig förkunskaper i engelska motsvarande två årskurser i gymnasieskolan.

Kompetensutredningen föreslog i sitt huvudbetänkande (SOU 1970:21) att allmän behörighet till *all* högre utbildning och utan begränsning av studiemålet skulle de ha som

- uppnått lägst 25 års ålder
- hade minst fem års yrkesverksamhet (I kvalifikationstiden för yrkesverksamhet föreslogs ingå kvalificerad militär utbildning och högst ett års gymnasial utbildning. Vård av egna barn m. m. föreslogs likställd med yrkesverksamhet men skulle inte få räknas mer än till högst 2,5 år, dvs halva kvalifikationstiden.)
- gått igenom en särskild orienteringskurs för vuxna
- hade vissa läskunskaper i engelska.

KU föreslog att denna anordning tills vidare skulle bedrivas som försöksverksamhet.

I *prop. 1972:84* konstateras inledningsvis att det är viktigt att förändra behörighetskravens utformning så att de ger behörighet även till dem som på annan väg än reguljär skolutbildning skaffat sig de kunskaper och erfarenheter som faktiskt fordras. Någon omedelbar utvidgning av försöksverksamheten till andra slags studier förordades dock inte. En anledning härtill var att de särskilda behörighetsvillkorens utformning för olika utbildningsvägar först borde lösas. Däremot förordades att berörda studerande skulle få rätt att avlägga fullständig examen. Beträffande den

utarbeta förslag till läroplan, dimensionering m. m. för en försöksverksamföreslagna orienteringskursen anfördes att en sådan kurs bör drivas försöksvis och utvärderas innan man kan ta ställning till om den skall ingå i de allmänna behörighetsvillkoren för vuxna. I propositionen anges vidare att hittillsvarande erfarenheter av försöksverksamheten med vidgat tillträde säger att de studerande oftare anger ekonomiska och sociala omständigheter än studietekniska svårigheter som orsak till förekommande studieproblem.

Den 30 juni 1972 uppdrog Kungl. Maj:t åt SÖ att i samråd med UKÄ utarbeta förslag till läroplan, dimensionering m. m. för en försöksverksamhet med orienteringskurs för vuxenstuderande inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen. En begränsad försöksverksamhet med orienteringskurser startade vårterminen 1974.

Utredningsarbetet

KK har samlat in erfarenheter från de utbildningsvägar där reglerna om vidgat tillträde nu gäller. Utöver de inledningsvis angivna ämnesområdena gäller reglerna om vidgat tillträde numera även de yrkesinriktade studiekurserna inom filosofisk fakultet, vissa s k kombinationsutbildningar, socionomutbildningen samt den utbildning i studie- och yrkesvägledning som bedrivs vid vissa lärarhögskolor.

Universiteten. I en skrivelse till rektorsämbetena vid universiteten och högskolan i Linköping (UKÄ-aktuellt nr 12 1972/73) har UKÄ redovisat erfarenheterna av tre år med den nya studieordningen vid filosofisk fakultet. Antalet studerande som skrivits in enligt bestämmelserna om vidgat tillträde uppgick efter tre år till ca 4 600 personer. Under samtliga sex terminer är det ämnet pedagogik som lockat de flesta studerande – drygt 800.

Pedagogikens ställning som det attraktivaste ämnesområdet markeras även därigenom att många av de studerande som börjat med psykologi- eller sociologistudier ofta valt pedagogik senare i studiegången. Förutom de beteendevetenskapliga ämnesområdena har företagsekonomi varit populärt. Varje termin har mellan 8 och 14 procent valt detta som första ämne.

De yrkesinriktade kurserna har sedan 1969 efter hand ökat i antal och de studerande har i allt större utsträckning valt sådana.

Alla läroanstalter, som i sina rapporter till UKÄ givit synpunkter på den aktuella studerandegruppen, säger sig ha goda erfarenheter vad avser de studerandes studieresultat. KKs experter från universiteten har redovisat samma uppfattning.

UKÄ har för dessa studerande tagit fram uppgifter om bortfall, genomströmning m. m. på samma sätt som för övriga studerande. Någon samlad redovisning av de studerandes utbildningsbakgrund finns inte. Av UKÄs material framgår inga skillnader i studieresultat mellan dem som studerar enligt försöksverksamhetens bestämmelser och därvid tagit någon poäng och övriga studerande. Detta överensstämmer väl med resultaten från andra undersökningar som gjorts vid olika universitet.

I sitt handlingsprogram för vidareutvecklingen av utbildningen vid filosofisk fakultet har UKÄ bl. a. betonat att reglerna om vidgat tillträde bör utvidgas till att omfatta fler utbildningsalternativ. Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t åt ämbetet att före den 1 mars 1974 komma in med förslag om vidgning av försöksverksamheten till ytterligare ämnesområden. UKÄs förslag omfattade därvid följande nya ämnen: allmän språkvetenskap, antikens kultur och samhällsliv, astronomi, ekonomisk historia, etnologi, filmvetenskap, filosofi, fonetik, fysik, handelsrätt, historia, konstvetenskap, kulturgeografi, litteraturvetenskap, matematisk statistik, musikvetenskap, praktisk filosofi, religionskunskap, rättssociologi, socialantropologi, teatervetenskap och teoretisk filosofi.

I KKs yttrande till utbildningsdepartementet över detta förslag framhölls att kommitténs förslag om krav på särskilda förkunskaper och om de olika sätt på vilka sådana skall kunna redovisas borde vara en utgångspunkt för en utvidning av försöksverksamheten.

Socialhögskolorna. Sedan höstterminen 1970 gäller försöksvis reglerna om vidgat tillträde även socialhögskolorna. Antagningen sker därvid inom den fria kvoten, vilkens storlek fastställs av nämnden för socionomutbildning inför varje antagningstillfälle. I denna försöksverksamhet gäller att de sökande skall ha särskilda förkunskaper i

- svensk skrivning – motsvarande treårig linje i gymnasieskolan
- engelska – läskunskaper i huvudsak motsvarande treårig linje i gymnasieskolan
- matematik – motsvarande gymnasieskolans årskurs 1

Från och med höstterminen 1970 till och med vårterminen 1974 har 7 837 sökande antagits totalt varav 696 inom den aktuella försöksverksamheten.

Nämnden för socionomutbildning har utfört en undersökning, dels 1970 för att belysa den nya studerandegruppens bakgrund i olika avseenden, dels 1972 för att klarlägga om och hur studiesituationen m. m. förändrats för samma studerandegrupp. Ett syfte med denna undersökning har varit att få en uppfattning om grundutbildningens betydelse för studieresultaten och om den nya studerandegruppen stöter på särskilda svårigheter i utbildningen eller om den har uppenbara fördelar på grund av sin praktiska erfarenhet.

Resultaten visar bl. a. att de svårigheter som en del upplevde under första terminen till stor del övervunnits längre fram i utbildningen. Personerna i försöksgruppen betonar också att studierna känns meningsfullare efter fem terminer än i början och att de i alla ämnen upplever sig ha nytta av sin yrkeserfarenhet så tillvida att den utgör en betydelsefull referensram för studierna. Försöksgruppen förefaller dock ha något större svårigheter än övriga studerande att klara studierna – mätt i antalet godkända tentamina under en viss tid. Skillnaderna var emellertid störst under det första studieåret och har minskat under den femte studieterminen. Statistik synes vara det besvärligaste ämnet. I detta säger sig 25 procent av försöksgruppen önska någon form av stödundervisning mot 10 procent av de övriga studerande. Slutligen konstateras i denna

undersökning att studieintensiteten – mätt i hur många timmar per vecka som ägnas åt studierna – varierar kraftigt mellan olika personer. I försöksgruppen uppger de studerande att de ägnar mellan 6 och 60 arbetstimmar per vecka åt studierna.

Från *lärarhögskolornas kurser i studie- och yrkesorientering*, som startade läsåret 1971/72, kan noteras att sammanlagt ca 450 personer antagits till och med läsåret 1973/74. Av dessa var ca 170 antagna enligt bestämmelserna om vidgat tillträde. Som ett särskilt krav till denna utbildning gäller att de sökande skall ha förkunskaper i pedagogik, psykologi eller sociologi motsvarande universitetsstudier om minst 20 poäng. Från dessa kurser föreligger inga studieresultat som är relaterade till de olika behörighetsgrupperna. KK har erfarit att skillnader i utbildningsresultat är större mellan enskilda studerande än mellan studerandegrupper med olika förutbildning. Det synes klart att de mest framgångsrika eleverna är de som har såväl akademiska meriter som lång yrkeserfarenhet.

KKs överväganden och förslag

Mot bakgrund av de hittillsvarande erfarenheterna av vidgat tillträde samt i belysning av de krav på särskilda förkunskaper som föreslås i kap 4 och de i kap 5 föreslagna urvalsreglerna, föreslår KK att fem års arbetslivserfarenhet vunnen genom anställning skall ge grund för allmän behörighet till *all* högskoleutbildning. Anställningen skall omfatta minst halva den tid som gäller som normalarbetstid i vederbörande bransch eller motsvarande. Med anställning bör jämställas arbete i eget företag, om det kan styrkas att arbetet utförts i samma omfattning som gäller för anställning, samt arbete i eget hem med vård av antingen barn under 10 år eller av andra personer som på grund av sjukdom, ålder eller handikapp behöver speciell omvårdnad.

Den 1 februari 1974 föreskrev Kungl. Maj:t att tiden för fullgjord värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst samt utbildning till och tjänstgöring som reservofficer skall jämställas med yrkesverksamhet som grund för behörighet för antagning till eftergymnasial utbildning.

I likhet med KU och i överensstämmelse med dagens regler föreslår KK att upp till ett års utbildning på gymnasial nivå bör få inräknas i kvalifikationstiden.

KK har diskuterat om det är nödvändigt att i det nya regelsystemet behålla det krav på lägst 25 års ålder som gäller inom försöksverksamheten och som avser att säkerställa en viss erfarenhet och mognad.

Att få allmän behörighet genom arbetslivserfarenhet finner KK vara angeläget för i första hand vuxna som av olika skäl inte haft samma möjligheter som dagens ungdomar att skaffa sig gymnasial utbildning. KK anser därför inte att det finns någon anledning att sänka eller ta bort det nuvarande ålderskravet utan föreslår att det bibehålls.

I detta sammanhang vill KK framhålla att förslaget om fem års arbetslivserfarenhet och 25 års ålder som allmän behörighetsgrund för högskolestudier aktualiserar behovet av en motsvarande behörighetsgrund

för utbildningar inom grundskolans kompetensområde.

Förkunskaper i svenska. I försöksverksamheten har studerande utan gymnasieskolutbildning men med fem års yrkesverksamhet och 25 års ålder likställts med studerande från gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer, där ämnet svenska genomgående förekommer under tre årskurser. De inledningsvis redovisade erfarenheterna tyder inte på att bristande förkunskaper i just ämnet svenska orsakat svårigheter eller på annat sätt utgjort problem. KK föreslår därför att den aktuella behörighetsgruppen – generellt och utan krav på formell dokumentation – skall anses ha sådana kommunikationsfärdigheter m. m. som det allmänna behörighetskravet i svenska avser att tillgodose.

Ett undantag anser KK dock måste göras, nämligen i de fall utländska sökande begagnar sig av denna behörighetsgrund. I enlighet med förslagen i avsnitt 3.4 föreslår KK att personer med annat modersmål än danska, norska och svenska skall dokumentera förkunskaper i svenska för allmän behörighet.

Förkunskaper i engelska. Vad gäller engelska har KKs kontakter med företrädare för universitet och högskolor givit vid handen att goda förkunskaper i engelska är nödvändiga och ofta av stor betydelse för framgångsrika studier. Den pågående internationaliseringen av samhället kommer sannolikt att innebära ett i framtiden än mer accentuerat behov av sådana förkunskaper.

KK föreslår därför att till kravet på 25 års ålder och fem års arbetslivserfarenhet skall fogas även ett krav på förkunskaper i engelska motsvarande minst två årskurser på social linje. Detta villkor skall dock inte vara undantagslöst. Det förhåller sig så i dag att t. ex. vissa studiekurser inom filosofisk fakultet kan följas utan förkunskaper i engelska. U 68s förslag innebär att möjligheterna kraftigt bör utvidgas för vuxna att utnyttja enstaka kurser inom högskolans alla yrkesutbildningssektorer för fortbildning eller vidareutbildning. U 68 har därvid räknat med att högskolan år 1976/77 kan ha en kapacitet för sådan utbildning som svarar mot ca 20 000 heltidsstuderande och har sett det angeläget att centrala myndigheter snarast låter inventera förekomsten av sådana kurser och vidtar åtgärder som kan bidra till att dessa inordnas i ett nytt studieorganisatoriskt mönster. U 68 har vidare föreslagit att de krav på förkunskaper som fordras för varje sådan kurs skall anges i en kursplan, som bör fastställas lokalt.

I och med att obligatorisk skolutbildning i engelska infördes drogs en gräns mellan två utbildningsgenerationer. En mycket stor del av de nu vuxna och yrkesverksamma, vilkas fortbildningsbehov U 68s förslag i viss mån avser att tillfredsställa, fick aldrig någon undervisning i engelska under sin skoltid.

Mot bakgrund av ovanstående anser KK att det ovan föreslagna kravet på förkunskaper i engelska primärt skall gälla dem som söker till någon av högskolans fullständiga utbildningslinjer (allmänna, lokala eller individuella). När den obligatoriska litteraturen inom enstaka kurser och studiekurser ställer krav på förkunskaper i engelska bör detta framgå av vederbörande kursplan. KK har därvid uppfattningen att förkunskaperna

i engelska hos de sökande som avser att studera en sådan enstaka kurs bör kunna prövas och godtas på mer informella grunder. De sökandes önskemål och behov av fortbildning och vidareutbildning bör också tillmätas mycket stor betydelse vid antagningen och dispens bör därför kunna beviljas från det krav på kunskaper i engelska som ingår i de allmänna behörighetsvillkoren.

Sammanfattningsvis föreslår således KK att sökande som uppnått 25 års ålder och som har minst fem års arbetslivserfarenhet samt förkunskaper i engelska motsvarande två årskurser på social linje skall ha allmän behörighet till all högskoleutbildning. Kravet på kunskaper i engelska skall främst gälla sökande till fullständiga utbildningslinjer och bör kunna modifieras för sökande till enstaka kurser.

I kapitel 4 föreslår KK *särskilda förkunskapskrav* till olika högre utbildningslinjer. De föreslagna kraven är uttryckta i form av ämnen och årskurser på gymnasieskolans linjer. Särskilda förkunskaper bör givetvis även de sökande ha, som har sin allmänna behörighet på grund av ålder och arbetslivserfarenhet. Som framgår av avsnitt 4.6 anser KK att antagningsmyndigheten skall pröva de sökandes behörighet även genom s. k. motsvarandebedömningar. Detta betyder att sökande, som redovisar särskilda förkunskaper på annat sätt än genom gymnasieskolbetyg – t. ex. genom att dokumentera en för högskolestudierna värdefull yrkeserfarenhet – skall kunna anses ha förkunskaper motsvarande ett eller flera av de uppställda kraven.

3.4 Allmän behörighet genom utländsk förutbildning

Bakgrund

Kompetensutredningen föreslog att de allmänna behörighetsvillkoren skulle utformas olika för invandrare och gäststuderande. För invandrare föreslogs att de allmänna behörighetsvillkoren i princip skulle vara desamma som för svenska studerande. För gäststuderande däremot föreslogs att hemlandets behörighetsvillkor skulle gälla. För båda kategorierna föreslog KU krav på kunskaper i svenska, motsvarande kursen Svenska 3 enligt nuvarande av UKÄ fastställda studieplan och i engelska motsvarande två årskurser i gymnasieskolan.

Om de – i jämförelse med förhållandena i andra länder – generösa allmänna behörighetsreglerna skulle tillämpas även på gäststuderande befarade KU en stark tillströmning till Sverige av sådana gäststuderande som ej var behöriga i sina hemländer, något som skulle medföra en orimlig resursbelastning.

KUs förslag om att genom behörighetsreglerna markera en åtskillnad mellan invandrare och gäststuderande tillstyrktes av sju remissinstanser och avstyrktes av fyra. Att tillämpningen av en sådan gränsdragning inte är utan problem framgår även av ett par av de tillstyrkande yttrandena.

I enlighet med prop 1971:81 angående studiesocialt stöd till utländska studerande gäller sedan 1 januari 1972 dels att studiestöd utgår till

utländska studerande som är inlemmade i det svenska samhället, dels att antalet gäststipendier i Sverige för utländska studerande ökat väsentligt.

KKs överväganden och förslag

KK har inte funnit några vägande skäl tala för att utformningen av behörighetsvillkoren skulle avgöras av de studerandes sociala anknytningar till Sverige eller av deras framtidsplaner. KK vill i stället – även vad gäller utländska studerande – bygga sina förslag på den utgångspunkt för kompetensreformen som anges i prop 1972:84, nämligen angelägenheten av att till en utbildningsväg kunna rekrytera personer med varierande förutbildning och erfarenheter i fråga om såväl nivå som inriktning. Om hemlandets behörighetsvillkor även i fortsättningen skulle tillämpas på gäststuderande skulle sannolikt kretsen av potentiella gäststuderande i Sverige från många länder begränsas till dem som tidigt i sin skolutbildning valt en teoretisk, på traditionell akademisk utbildning inriktad studieväg, och troligen därmed huvudsakligen till högre socialgrupper. KK anser vidare att tillämpningen av hemlandets behörighetsvillkor på gäststuderande i Sverige inte skulle eliminera risken för tillströmning av utländska sökande som ej kan få tillträde till motsvarande utbildning i hemlandet. Det faktum att undervisningen i Sverige är kostnadsfri stimulerar till gäststudier här. Förekomsten – än så länge – av en stor ospärrad sektor av högre utbildning lockar sedan länge gäststuderande från länder där all högre utbildning är spärrad (t. ex. Finland och Grekland). Om intagningsbegränsningar införs till högskoleutbildning i Sverige i enlighet med U 68s förslag skapas möjlighet att reglera antalet utländska studerande utan att någon behörighetsåtskillnad behöver göras mellan invandrare och gäststuderande. I kap. 5 föreslås bl. a. sådana urvals- och antagningsregler.

KK föreslår därför att samma behörighetsregler skall gälla för alla sökande med utländsk förutbildning, således invandrare, flyktingar, gäststuderande och svenskar med utländsk utbildning (t. ex. barn till utlandsplacerade svenskar).

Förutbildningens längd m. m. Utländsk skolutbildning bör, för att ge behörighet, kunna jämställas med genomgången tvåårig linje i gymnasieskolan.

Den obligatoriska skolutbildningen börjar vid olika ålder i skilda länder. För Europas del gäller:

5 år: Storbritannien
6 år: Belgien, Cypern, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Schweiz (vissa kantoner), Spanien, Turkiet, Västtyskland, Österrike, Östtyskland,
7 år: Danmark, Finland, Island, Jugoslavien, Norge, Polen, Portugal, Rumänien, Schweiz (vissa kantoner), Sovjetunionen, Sverige, Tjeckoslovakien.

Utbildningstiden fr. o. m. skolpliktens början fram till att man är behörig till universitetsstudier varierar också, men är inte direkt knuten till skolpliktsåldern:

13 år: Island, Italien, Schweiz (vissa kantoner), Storbritannien (Skottland 13 eller 12 år), Västtyskland, Österrike
12 år: flertalet övriga länder
11 år: Polen, Portugal, Rumänien, Spanien, Turkiet
10 år: Sovjetunionen

KK anser det rimligt att ta viss hänsyn till skolpliktsåldern när det gäller att avgöra den ålder vid vilken de sökande tidigast bör få påbörja högskoleutbildning i Sverige. Att enbart se till antalet skolår i hemlandet skulle innebära att man inte tillskrev barnens levnadsålder någon betydelse alls för utbildningsresultaten under de första skolåren.

I de allra flesta andra länder förekommer betygssystem där en bestämd gräns anges för godkänd prestation. För att undvika att studerande med mycket svaga studieförutsättningar antas till svensk högskoleutbildning anser KK att hemlandets godkändgräns bör gälla som villkor för allmän behörighet. För att ge behörighet bör vidare den utländska skolutbildningen – liksom den svenska – vara avslutad.

Enligt den europeiska diplomkonventionen har Sverige förbundit sig att erkänna diplom som utfärdats i ett fördragsslutande land i den mån diplomet ger tillträde till högre utbildning i hemlandet. KK anser att denna regel bör tillämpas generellt under förutsättning att vissa villkor om förkunskaper i engelska och svenska uppfylls – se nedan.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår KK att sökande med utländsk förutbildning skall kunna få allmän behörighet under förutsättning att de med godkänt resultat slutfört en minst 11-årig skolutbildning som normalt avslutas tidigast cid 17 års ålder eller eljest är behöriga till högskolestudier i sitt hemland.

I hittills gällande bestämmelser om behörighet till universiteten, jordbrukets högskolor och socialhögskolorna har studerande med studentexamen från annat nordiskt land haft en särställning i förhållande till andra utländska studerande, genom att de varit allmänt behöriga utan någon prövning medan övriga utländska studerande har kunnat skrivas in endast efter särskilt tillstånd av konsistorium eller motsvarande. I de bestämmelser som reglerar behörighet till andra utbildningar i Sverige – t. ex. gymnastik- och idrottshögskolorna, journalisthögskolorna, lärarhögskolorna och sjukgymnastinstituten – finns inte någon motsvarande regel. Sökande med nordisk gymnasial utbildning kan däremot – liksom andra utländska sökande – antas om de anses ha en utbildning som motsvarar någon av de behörighetsgivande svenska utbildningarna. Det bör påpekas att hittills gällande regler inte är knutna till *medborgarskap* i nordiskt land utan till *gymnasieutbildning* i sådant land.

De allmänna behörighetsvillkor som KK föreslagit ovan ger inte nordiska sökande någon särställning i jämförelse med andra utländska sökande. Alla nordiska studerande som hittills haft formell allmän behörighet – nämligen de som avlagt studentexamen i nordiskt land – uppfyller emellertid det ovan föreslagna allmänna behörighetsvillkoret på minst 11-årig avslutad skolutbildning.

Förkunskaper i engelska. I likhet med KU anser KK att ett förkunskapskrav i engelska bör ställas upp även för personer med

utländsk förutbildning eftersom så gott som alla högre studier innehåller engelskspråkig kurslitteratur. Dispens från detta krav bör dock beviljas i de fall sådan kurslitteratur utan nackdel kan bytas ut mot litteratur på något annat språk som den sökande behärskar. Sökande med utländsk förutbildning skall anses uppfylla kravet på kunskaper i engelska om den lärokurs i engelska som han genomgått i hemlandet enligt antagningsmyndighetens bedömning kan jämställas med den sociala linjens lärokurs i ämnet. Sökande med gymnasieutbildning från annat nordiskt land torde i regel uppfylla detta krav.

Särskilt för blivande gäststuderande skulle det vara en stor fördel om de före sin ankomst till Sverige kunde få sina kunskaper i engelska prövade och sin behörighet i detta avseende fastställd. KK har dock funnit att det knappast är möjligt att för skilda länder och skolformer i utlandet ange vilken utbildning och vilket betyg i engelska som skall anses tillfyllest för behörighet i Sverige. På olika håll i världen finns emellertid tillfällen för aspiranter till högre utbildning i Storbritannien och USA att genomgå prov i engelska för att visa sina färdigheter i språket. Ett exempel på sådana prov är Test of English as a Foreign Language (TOEFL), som finns tillgängligt i ca 120 länder och som används av många amerikanska läroanstalter. Andra exempel är American Language Institute/Georgetown University (ALI/GU), som används på liknande sätt samt Cambridge Lower Certificate in English.

KK anser att sökande till högre utbildning – om de så önskar – skall kunna få dokumentera att de har erforderliga kunskaper i engelska genom något av dessa prov. Vid de svenska antagningsmyndigheternas bedömning av resultaten från sådana prov bör läsförståelsen tillmätas större vikt än hörförståelsen och förmågan till egen produktion på engelska. Sökande som inte uppfyller ovan föreslagna krav på kunskaper i engelska kan i Sverige förvärva sådana kunskaper antingen genom vanliga kurser inom den gymnasiala vuxenutbildningen eller – särskilt om de samtidigt behöver undervisning i svenska, kunskaper om svenska samhällsförhållanden samt studie- och yrkesorientering – inom ramen för den särskilda preparandkurs, som KK rekommenderar på s. 44 f.

Förkunskaper i svenska. Att invandrarstuderande behöver förkunskaper i svenska är – enligt KKs uppfattning – självklart. KUs förslag i detta avseende har inte heller ifrågasatts av någon remissinstans. KUs förslag om att även gäststuderande skulle behöva förkunskaper i svenska avstyrktes av statens invandrarverk och invandrarutredningen. Övriga remissinstanser som yttrade sig i frågan tillstyrkte förslaget och betraktade det som angeläget.

Eftersom undervisningen så gott som undantagslöst bedrivs på svenska inom den grundläggande högre utbildningen vid svenska läroanstalter och eftersom läromedel på svenska används i relativt stor utsträckning finner KK det nödvändigt att krav på kunskaper i svenska i princip ställs upp för alla sökande. Att inte som en huvudregel formulera detta krav skulle leda till missuppfattningar om på vilket språk undervisningen här bedrivs och om vad som faktiskt behövs för att man skall kunna tillgodogöra sig grundutbildning på högskolenivå i Sverige. I sammanhanget vill KK erinra

om att kommitténs uppdrag inte omfattar behörighetsvillkor till forskarutbildning.

I den – för närvarande mycket begränsade – utsträckning, som undervisningen sker på främmande språk, t ex i vissa studieprogram särskilt avsedda för utländska studerande, bör undantag göras från förkunskapskravet i svenska. Dispens bör kunna beviljas också för studier i vissa påbyggnadskurser, där det inte bedöms nödvändigt att delta i undervisning på svenska och då svensk kurslitteratur kan ersättas med sådan på annat språk.

Frågan om förkunskaper i svenska har KK särskilt diskuterat med avseende på sökande från de nordiska länderna. KU föreslog att medborgare i nordiskt land skulle ha allmän behörighet oavsett kunskaper i svenska. För sådana sökande med utländsk förutbildning som har svenska, danska eller norska som modersmål krävs inga dokumenterade kunskaper i svenska för att de skall kunna tillgodogöra sig undervisningen här. I likhet med vad som gäller för sökande med svensk förutbildning anser KK dock att det bör fordras vissa språkliga kommunikationsfärdigheter och föreslår för denna sökandekategori ett krav på antingen kunskaper i svenska motsvarande två årskurser på social linje i gymnasieskolan eller betyg i sista årskursen av den genomgångna utländska förutbildningen i det språk på vilket undervisningen meddelats. Förslaget om denna särregel får således betydelse dels för danska, finlandssvenska och norska sökande, dels för t. ex. utlandssvenskars barn.

Sökande med finska och isländska som modersmål omfattas för närvarande av den regel som generellt gäller sökande med studentexamen i nordiskt land och enligt vilken inga styrkta kunskaper i svenska behöver redovisas för tillträde till universiteten, socialhögskolorna och jordbrukets högskolor. Såväl i remissyttranden över KUs förslag som i andra sammanhang har universitetsmyndigheter, centrala studiehjälpsnämnden, statens invandrarverk m. fl. påtalat att särskilt studerande med finska som modersmål har stora svårigheter att följa undervisningen vid svenska universitet, såvida de inte skaffat sig kunskaper i svenska utöver vad som ingått i deras finska gymnasieutbildning. KK har också erfarit att det från skilda håll framförts krav på ändring av nu gällande behörighetsbestämmelser så att studerande med finska som modersmål skulle hänvisas att skaffa sig kunskaper i svenska på samma nivå som andra utländska studerande innan de började sina reguljära högskolestudier. UKÄ har informerat utbildningsmyndigheterna i Finland om de stora svårigheter som finskspråkiga studenter vanligtvis möter vid högre studier i Sverige, om de inte har goda kunskaper i svenska vid studiernas början.

Ett skäl till att man hittills avstått från att kräva kunskaper i svenska av finskspråkiga studerande och islänningar har varit en önskan om att i behörighetshänseende jämställa de nordiska ländernas gymnasieutbildning. Eftersom det inte funnits anledning att fordra kunskaper i svenska av danska och norska sökande, har man inte heller velat göra det av sökande från Finland och Island.

Det görs emellertid i dag åtskillnad mellan personer från de nordiska länderna på en i detta sammanhang relevant punkt. Rätten till ledighet

med lön för att delta i undervisning i svenska för invandrare gäller nämligen alla efter en viss tidpunkt anställda invandrare med undantag för dem som har danska eller norska som modersmål. Invandrare från Finland och Island har således denna rättighet.

Både de gällande rättigheterna för invandrare att få undervisning i svenska på betald arbetstid och förslagen om krav på kunskaper i svenska för utländska sökande för tillträde till grundutbildning inom högskoleväsendet motiveras av en önskan att skapa bästa möjliga förutsättningar för invandraren respektive den utländska studeranden att finna sig tillrätta i arbetet och i studierna i Sverige. Erfarenheterna visar tydligt att finskspråkiga studerande behöver ytterligare kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig högskolestudier här. KK anser också att sökande med isländska som modersmål behöver sådana kunskaper.

KK föreslår därför att krav på förkunskaper i svenska i princip skall ingå i de allmänna behörighetsvillkoren för utländska studerande med det undantag som anges ovan för sökande med danska eller norska som modersmål.

Kunskapsnivån i svenska. Kompetensutredningen föreslog, och för närvarande tillämpas inom universiteten det kravet, att utländsk sökande skall klara kursen Svenska 3 enligt av UKÄ fastställd studieplan eller visa sig ha motsvarande kunskaper. I gällande studieplan anges att målet för denna kurs är att ge de studerande följande kunskaper och färdigheter:

- förmåga att utan nämnvärda svårigheter följa undervisning och konversation såväl i allmänna ämnen som inom det egna facket
- ett gott uttal – fritt från störande felaktigheter
- någon förmåga att förstå olika riksspråksvarianter
- tämligen god förmåga att föra samtal och diskussioner såväl i allmänna ämnen som inom det egna facket
- ökad färdighet att uttrycka sig skriftligt
- ökad kännedom om svenska kulturella och sociala förhållanden

KK finner dessa mål relevanta och anser att utländska studerande genom en svenskundervisning som fyller dessa mål bör har rimliga förutsättningar att tillgodogöra sig svensk högskoleutbildning. KK föreslår därför att kravet på kunskaper i svenska i framtiden nära knyter an till ovanstående måldefinition.

Möjligheter för utländska sökande att erhålla allmän behörighet

För närvarande har utländska studerande möjligheter att skaffa sig för fortsatta högre studier nödvändiga kunskaper i *svenska* vid kurser som anordnas av universiteten (kurserna Svenska 1–4). Studieplanen är utfärdad av UKÄ. Kursen Svenska 4 är frivillig för de studerande.

Enligt studieplanen är kurserna Svenska 1–3 avsedda att läggas ut över en och en halv termin. Så sker emellertid nu endast vid Stockholms universitet, medan man vid övriga lärosäten funnit det mera ändamålsenligt att koncentrera undervisningen och genomföra Svenska 1–3 på en termin. Från flera håll har anförts att möjligheterna att i realiteten uppnå

ovan angivna kunskaps- och färdighetsmål är mycket små inom de fastställda tidsramarna och med fastställd gruppstorlek.

Kunskaper i *engelska* behövs i praktiken för de flesta slag av högre utbildning i Sverige. Det förekommer sökande med för övrigt mycket god skolutbildning som inte fått någon utbildning i engelska. Eftersom även svenska är ett främmande språk har dessa sökande svårt att utnyttja de kurser i engelska som normalt förekommer inom den kommunala vuxenutbildningen. Några särskilda kurser för just denna sökandekategori har hittills inte kunnat erbjudas inom det offentliga utbildningsväsendet.

Inom det kommunala skolväsendet anordnas på några orter s. k. yrkesinriktade grundkurser för invandrare. Dessa kurser, som omfattar 20 veckor, är avsedda att förbereda invandrare, som fyllt 16 år, för inträde till gymnasieskolans linjer och specialkurser. Kurserna upptar undervisning i svenska, engelska, matematik, samhällskunskap, naturkunskap samt studie- och yrkesorientering. Då deltagarnas förkunskaper varierar starkt individualiseras undervisningen och leder därmed fram till ganska skilda kunskaps- och färdighetsnivåer.

KU ansåg att det var tveksamt om kurser i svenska för utländska studerande även i framtiden skulle organiseras och administreras av universiteten och menade att även sådana kompletteringsstudier borde förläggas till den gymnasiala vuxenutbildningen.

I mars 1974 uppdrog Kungl. Maj:t åt SÖ att i samråd med UKÄ vidta sådana förberedelser att en avveckling av ifrågavarande kursverksamhet vid universiteten blir möjlig vid utgången av budgetåret 1974/75.

Mot bakgrund av detta uppdrag rörande kursverksamheten i svenska för utländska studerande begränsar sig KK till att redovisa vissa överväganden och rekommendationer.

KK har funnit att två motstridiga intressen gör sig gällande bland utländska aspiranter till högskoleutbildning i Sverige. En grupp, med vanligen ganska omfattande allmän teoretisk förutbildning, önskar tillträde till vissa bestämda studier med minsta möjliga tidspillan för inhämtande av kunskaper i svenska. Dessa sökande är oftast gäststuderande.

En annan grupp – vanligast invandrare och flyktingar – önskar mera undervisning i svenska än vad Svenska 1–3 innebär, mera samhällsorientering samt en betydligt mer omfattande studie- och yrkesvägledning än vad som för närvarande förekommer. Dessa önskemål har ofta framförts i efterhand av utländska studerande som påbörjat högre studier här.

KK anser det omöjligt att i en enda kursform tillgodose båda dessa gruppers krav på undervisning i svenska. Frågan om svenskundervisningen fordrar flera olika lösningar.

För i första hand *invandrare* bör övervägas en ettårig preparandkurs inom den gymnasiala vuxenutbildningen. En sådan kurs bör vara öppen för utländska sökande som uppfyller de allmänna behörighetsvillkoren utom vad avser kunskaper i svenska och engelska. Kursen bör omfatta undervisning i svenska, engelska, samhällskunskap samt studie- och yrkesorientering och anpassas till de olika deltagarnas förutsättningar. I svenska bör kursen leda fram till kunskaper som motsvarar gällande

målsättning för Svenska 3. Deltagare med vissa förkunskaper i engelska bör under preparandkursen kunna uppnå kunskaper motsvarande två årskurser på social linje i gymnasieskolan, medan deltagare utan tidigare utbildning i engelska bör få grundläggande kunskaper i språket. För sådana studerande blir den ettåriga preparandkursen således inte tillräcklig för att uppnå allmän behörighet till högre utbildning, men de sätts i stånd att efter preparandkursen utnyttja kursutbudet inom den vanliga gymnasiala vuxenutbildningen eftersom de dels fått lära sig svenska, dels fått åtminstone de mest grundläggande kunskaperna i engelska.

Inom preparandkursens ram bör viss tid kunna avsättas för mindre omfattande kompletteringar av särskilda förkunskaper. Om kompletteringsbehovet är mycket omfattande kan det däremot inte rymmas inom den ettåriga kursen, eftersom huvuddelen av tiden för alla deltagare upptas av undervisning i svenska, samhällskunskap, engelska samt studie- och yrkesorientering.

De *gäststuderande*, däremot, efterfrågar och behöver vanligtvis en svenskundervisning av annat slag. För att tillgodose deras behov bör enligt KKs mening flera lösningar övervägas. En lösning vore att inom den gymnasiala vuxenutbildningen erbjuda en koncentrerad kurs i svenska. En sådan utbildning, vars målsättning bör knyta an till den som nu gäller enligt studieplanen för Svenska 3, torde kunna utformas som en sekvens av på varandra byggande kurser, vilka måste ha genomgåtts med godkänt resultat innan nästa kurs i serien får påbörjas. Därigenom skapas möjligheter för utländska sökande, som i hemlandet förvärvat vissa men otillräckliga kunskaper i svenska, att starta på för honom lämpligt stadium.

KK anser emellertid att det vore olyckligt att avskaffa all utbildning i svenska för utländska studerande inom högskoleutbildningen. Åtskilliga gäststuderande har behov av en fackspråkligt inriktad utbildning i svenska. Enligt vad KK erfarit avser internationaliseringsutredningen att föreslå en utbyggnad och förstärkning av fackspråkliga kurser inom högskolan för såväl svenska som utländska studerande. KK anser att även sådana kurser bör kunna bli behörighetsgivande.

Sammanfattande förslag

KK föreslår att de allmänna behörighetsreglerna för sökande med utländsk förutbildning skall innefatta krav på

- en med godkänt resultat slutförd, minst 11-årig skolutbildning, som normalt avslutas tidigast vid 17 års ålder
- kunskaper i engelska motsvarande två årskurser på social linje i gymnasieskolan
- kunskaper i svenska motsvarande målsättningen för kursen Svenska 3 enligt av UKÄ fastställd studieplan

För sökande med svenska, danska eller norska som modersmål fordras, i stället för ovan angivna kunskaper i svenska, att han i sista årskursen av

sin skolutbildning fått betyg i det språk på vilket undervisningen meddelats eller att han har kunskaper i svenska motsvarande två årskurser på social linje i gymnasieskolan.

4 Särskilda förkunskapskrav

4.1 Riktlinjer för utformningen av förkunskapskrav

4.1.1 *Utgångspunkter*

Ett av KKs huvuduppdrag har varit att på grundval av statsmakternas beslut föreslå särskilda förkunskapskrav till högskoleutbildning.

KKs direktiv anger dels att kompetensutredningens förslag bör vara en utgångspunkt för kommitténs arbete, dels att man för de spärrade studievägar som inte omfattades av KUs förslag bör kunna räkna med, att de framtida kraven förhållandevis nära kommer att knyta an till de nuvarande och i stort sett innebära en teknisk översättning av dessa. Direktiven anger vidare att tyngdpunkten i denna del av KKs uppdrag är arbetet med att klarlägga och bedöma behovet av förkunskaper till de fria fakulteterna eller den utbildning som i framtiden kommer att motsvara dessa.

KUs huvudbetänkande (SOU 1970:21) omfattade förslag om särskilda förkunskapskrav till vissa fakulteter och högskolor, nämligen till medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet, till jordbrukets högskolor samt till teknisk fakultet. I det följande redovisas dessa förslag inledningsvis i berörda avsnitt.

Som framgår av kapitel 2 ger prop. 1972:84 vissa ytterligare riktlinjer för hur de framtida förkunskapskraven bör utformas. Dessa kan sammanfattas i följande punkter:

- Krav på förkunskaper i ämnen skall normalt uttryckas i hela årskurser i gymnasieskolan.
- Kraven bör kunna anslutas till mer än en lärokurs i gymnasieskolan om flera lärokurser ger godtagbara förkunskaper för den aktuella utbildningsvägen.
- Det normala sättet att dokumentera särskilda förkunskaper skall således vara genom att förete gymnasieskolbetyg i vederbörande ämne(n). Detta utesluter inte att annan utbildning och i vissa fall yrkesverksamhet skall kunna bedömas motsvara de formellt angivna kraven.
- För de studerandes valfrihet bör – så långt det är relevant och möjligt – förkunskapskraven utformas så att de gäller för grupper av högre utbildningsvägar.

- De särskilda förkunskapskraven skall normalt helt kunna uppfyllas på minst en linje i gymnasieskolan.
- Någon generell behörighetsgräns i form av krav på lägst betyget 2 bör inte förekomma.

Under den tid KK arbetat har innebörden i begreppet högskoleutbildning i viss mån förändrats. Som sådan utbildning har traditionellt huvudsakligen menats utbildningsvägar som bygger på de treåriga gymnasieskollinjerna och det var företrädesvis med detta högskolebegrepp som KU arbetade. Senare har U 68 i sitt betänkande Högskolan (SOU 1973:2) föreslagit ett avsevärt vidare högskolebegrepp. I sitt remissyttrande över detta förslag har KK hävdat att avgränsningen mellan det gymnasiala skolstadiet och högskolan bör bestämmas av de allmänna behörighetsvillkoren till högskoleutbildning och att därför högskolans utbildningslinjer i samtliga fall skall bygga på allmän behörighet. U 68s förslag är ännu inte slutbehandlade av statsmakterna. I perspektivet av den föreslagna högskolans innehåll och organisation vill KK inledningsvis ge några kommentarer om räckvidden av förslagen i detta kapitel.

U 68 har föreslagit att vissa specialkurser inom gymnasieskolan skall föras till högskolan. KK menar att SÖ i framtiden – liksom hittills – bör ansvara för och fastställa detaljutformningen av eventuella särskilda förkunskapskrav till dessa utbildningar. Det främsta skälet härtill är att SÖ har ansvaret såväl för planering, organisation och förläggning av specialkurser som för fastställande av deras läroplaner. KK förutsätter att särskilda förkunskapskrav till sådana specialkurser utformas i enlighet med de riktlinjer efter vilka KK utformat sina förslag.

KK har inte heller sett det som sin uppgift att lägga förslag om särskilda förkunskapskrav till sådana utbildningslinjer som har karaktär av vidareutbildning och som därför inte har direkt anknytning till gymnasieskolan. Utbildningar som för närvarande står under enskilt huvudmannaskap ingår inte i detta kapitel liksom självfallet inte heller utbildningar som nu ligger inom grundskolans kompetensområde.

Vissa av de utbildningslinjer som U 68 föreslagit skall ingå i högskolan är – eller har nyligen varit – föremål för utredningsarbete i annat sammanhang, varvid även frågan om särskilda förkunskapskrav uppmärksammas.

Inom den föreslagna *tekniska yrkesutbildningssektorn* har t.ex. utbildningarna till lantmästare och trädgårdstekniker utretts på uppdrag av styrelsen för lantbrukshögskolan. KK har som remissinstans yttrat sig över betänkandet Den framtida lantmästar- och trädgårdsingenjörsutbildningen. Vissa sjöbefälsutbildningar m.m. utreds för närvarande av utredningen om sjöbefälsutbildning (UTSJÖ), som på Kungl. Maj:ts uppdrag tillsatts av SÖ. En försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning har föreslagits av U 68 (SOU 1973:12), vilket betänkande KK remissbehandlat. I mars 1974 fick SÖ i uppdrag att göra en översyn av vissa utbildningar inom skogsbrukets område.

Inom den *administrativa och ekonomiska utbildningssektorn* utreds för närvarande inom SÖ den framtida utbildningen av ekonomiförestån-

dare och internatföreståndare. I detta arbete beaktas bl.a. förslagen från LUK (SOU 1972:92 och 93), över vilka KK avgivit yttrande. Utbildningen av hälsovårdsinspektörer har nyligen varit föremål för en genomgripande översyn på uppdrag av chefen för socialdepartementet.

För flera utbildningar inom *vårdyrkesområdet* har U 68 föreslagit en ny studieorganisation och – efter samråd med KK – nya behörighetsregler till dessa (SOU 1973:58). Förslaget gäller utbildning till arbetsterapeut, medicinsk assistent, sjukgymnast, sjuksköterska och ålderdomshemsföreståndare.

Vad gäller utbildning till olika *läraryrken* kan noteras att barnstugeutredningen genom tilläggsdirektiv i september 1972 fått i uppdrag att i nära samarbete med SÖ utreda konsekvenserna för personalutbildningen vid ett förverkligande av utredningens förslag om förskoleverksamheten. Detta uppdrag omfattar såväl förskollärarutbildning som fritidspedagogutbildning.

Även ett antal av de utbildningslinjer som U 68 hänfört till sektorn för *kultur- och informationsyrken* är föremål för särskilt utredningsarbete. I maj 1973 tillsattes journalistutbildningsutredningen, som bl.a. har till uppgift att efter samråd med KK lägga förslag om behörighetskrav och urvalsregler till journalisthögskolorna. Denna utredning kan väntas presentera sina förslag i början av år 1975. Frågan om ungdomsledarutbildningens utformning prövas av 1972 års folkhögskoleutredning. Med utbildningsfrågor inom kultur- och informationssektorn arbetar även t.ex. organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS), den under 1973 tillsatta utredningen om utbildning av dansare samt den samma år tillsatta utredningen rörande vissa frågor inom bildkonst, konsthantverk och design (K 73).

Mot bakgrund av ovanstående lägger KK i detta kapitel fram sina förslag om vilka särskilda förkunskapskrav som bör ställas upp för tillträde till studier vid teologisk fakultet (4.4.1), juridisk fakultet (4.4.2), medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet samt jordbrukets högskolor (4.4.3), teknisk fakultet (4.4.4), socialhögskolor (4.4.5), lärarhögskolornas klasslärarlinjer (4.4.6) samt till filosofisk fakultet (4.4.7). I avsnitt 4.5.1 föreslår KK särskilda förkunskapskrav till de utbildningslinjer som av U 68 föreslagits ersätta nuvarande studieorganisation vid de filosofiska fakulteterna.

4.1.2 *De särskilda förkunskapskravens funktioner*

Genom att skilja mellan regler för allmän behörighet och särskilda förkunskapskrav markeras dels att högskolestuderande – oavsett vad de studerar – skall ha en i viss utsträckning gemensam fond av kunskaper, färdigheter, erfarenheter och mognad (allmän behörighet), dels att det för studier vid de olika högskolelinjerna därutöver ofta behövs ytterligare förkunskaper motsvarande ett eller flera ämnen i gymnasieskolan (särskilda förkunskapskrav).

Förslagen i detta kapitel är grundade på uppfattningen att de särskilda förkunskapskraven har viktiga funktioner att fylla både

gentemot de utbildningssökande och för högskolan. I prop. 1972:84 ansluter sig departementschefen till KUs uppfattning om att endast nödvändiga minimikrav skall ställas upp som behörighetsvillkor dvs. de förkunskaper som är nödvändiga för att den studerande skall kunna genomföra utbildningen enligt gällande studieplaner. Å andra sidan menade KU att förkunskapskraven inte fick vara så få att de sökande ingavs felaktiga föreställningar om studiernas verkliga krav. I det sammanhanget betonar departementschefen att

det är av synnerlig vikt att förkunskapskraven ger den studerande tillförlitlig information om vad som i realiteten krävs för att studierna skall kunna bedrivas med framgång och – omvänt – att undervisningen verkligen anpassas till den startnivå som blir följden av de särskilda förkunskapskraven.

De sökande skall således genom förkunskapskraven först och främst få en information om vilka förkunskaper som samtidigt är både nödvändiga och tillräckliga för utbildningslinjen ifråga. Kraven skall vidare klargöra vilka ämnen man behöver ha läst för att formellt vara behörig till en viss högskoleutbildning. Detta kommer sannolikt att ha en viss betydelse redan i grundskolan inför elevernas val av studieväg i gymnasieskolan och självfallet för de olika valsituationer som återkommer under gymnasieskoltiden. I det sammanhanget vill KK betona att förslagen är utformade så att ingen av gymnasieskolans linjer skall behöva visa sig vara en återvändsgränd. Visserligen kommer endast någon eller några av gymnasieskolans drygt 20 linjer att inom ramen för gällande timplaner ge fullständig behörighet (vara normalväg) till var och en av högskolans utbildningslinjer (se bilaga 5). Sökande från andra linjer än dessa normalvägar måste emellertid – som KK ser det – alltid ha rätt att genom behörighetskomplettering skaffa sig de nödvändiga förkunskaperna i ett eller flera ämnen t.ex. inom den kommunala vuxenutbildningen. Denna rätt skall givetvis även sökande med andra behörighetsgrunder ha.

KK föreslår nedan ett behörighetskrav på ett visst lägsta betygsmedelvärde i de ämnen där särskilda förkunskaper fordras. Därmed får eleverna också veta att dessa ämnen är speciellt viktiga för den tilltänkta högskoleutbildningen, vilket bör motivera dem att under gymnasieskoltiden skaffa sig så goda kunskaper som möjligt i de aktuella ämnena.

Genom att uppfylla förkunskapskraven skall de sökande således kunna utgå ifrån att de har förutsättningar att fullfölja utbildningen ifråga, om denna bedrivs på rimliga villkor också beträffande studiesociala förhållanden, med flit och intresse samt med en ändamålsenlig pedagogisk uppläggning och metodik.

Det som nu anförts är väsentligt för den åtskillnad som är viktig att göra mellan begreppen "behörighet" och "meritvärdering". KK menar att det är genom *behörighetskraven* som de nödvändiga villkoren för skilda högskoleutbildningar skall formuleras. I *meritvärderingsförfarandet,* däremot, skall de sökande dels kunna åberopa och tillgodoräknas andra meriter än betyg, dels skall i princip alla ämnesbetyg värderas lika. Ett krav på behörighetsvillkoren är nämligen att de har en utform-

ning, som är tillfredsställande även till utbildningar dit det inte råder konkurrens. Meritvärderingsreglerna behöver därmed inte vara konstruerade så, att de i konkurrenssituationer kompenserar för brister i behörighetskraven, t.ex. genom att föreskriva att betyg i just förkunskapsämnena skall behandlas på ett annorlunda sätt än andra slags meriter.

Högskolan skall genom förkunskapskraven tillförsäkras att alla studerande som tas in – oavsett hur konkurrensförhållandena är – har tillräckliga förkunskaper för att undervisningen skall kunna bedrivas med de mål, det utbildningsinnehåll och den utbildningstid, som gäller. Genom förkunskapskraven kan och bör vidare undervisningens startnivå definieras och bestämmas för varje utbildningslinje.

Samtidigt som KK slår fast att förkunskapskraven bör fylla dessa syften är kommittén medveten om att man genom krav på vissa bestämda förkunskaper endast kommer åt en del av det som fordras för att studier och yrkesutbildning skall gå bra och därmed grunda en god framtida yrkesutövning. Oavsett vilka gymnasieskolämnen man fordrar vissa förkunskaper i förblir de sökandes personliga egenskaper och intressen i stor utsträckning oåtkomliga.

Under KKs arbete har också många gånger sådana krav aktualiserats som är viktiga särskilt för den framtida yrkesutövningen. I den mån det är möjligt och meningsfullt att skilja mellan å ena sidan vad den högre utbildningen och å andra sidan det efterföljande yrkesarbetet fordrar av grundläggande förkunskaper, vill KK hävda att yrkeskrav i första hand skall tillgodoses genom högskoleutbildningen. De åtgärder som den av UKÄ tillsatta internationaliseringsutredningen väntas föreslå för att inom högskolan tillfredsställa det behov av kunskaper i moderna språk som finns för många yrkeskategorier är exempel på detta.

KK har alltså sökt hålla isär förkunskaper som är nödvändiga för en utbildning från renodlade yrkeskrav och från andra krav och önskemål av mer allmän karaktär. Ett ämne som varit aktuellt vid sådana gränsdragningar är samhällskunskap. Detta ämne föreslås som förkunskapskrav bara till sådana utbildningslinjer, där undervisningen måste bygga på att de studerande har särskilda och goda förkunskaper i samhällskunskap. Till många fler – sannolikt alla – utbildningslinjer är det å andra sidan önskvärt att de studerande har tillfredsställande kunskaper om hur samhället fungerar, om internationella frågor och om den aktuella samhällsdebatten. Sådana mer generella krav på kunskap om samhället, som är nödvändiga för all högskoleutbildning, anser KK vara tillgodosedda genom de allmänna behörighetsvillkoren.

I föregående kapitel har KK föreslagit att sökande som fyllt 25 år och som har minst fem års arbetslivserfarenhet samt förkunskaper i engelska skall ha allmän behörighet till all högskoleutbildning.

I prop. 1972:84 ansluter sig departementschefen till uppfattningen att vederbörande myndighet i förekommande fall skall undersöka om kunskaper som i huvudsak motsvarar de särskilda förkunskapskraven kan förvärvas på annat sätt än det formellt definierade. I det sammanhanget anförs vidare:

En sådan bedömning torde i första hand bli aktuell för dem som får behörighet genom ålder och yrkesverksamhet. Dessa kan antas ha kunskaper och erfarenheter – förvärvade genom icke skolmässiga studier och yrkesverksamhet – som de bör få tillgodoräkna sig även när det gäller uppfyllandet av särskilda förkunskapskrav.

I avsnitt 4.6 redovisar KK närmare sin uppfattning om sådana motsvarandebedömningar och vill här stanna vid några mer principiella synpunkter.

KK finner det viktigt att *alla* studerande har de förkunskaper som högskoleutbildningen motiverar. Dessa kan inhämtas och redovisas på olika sätt. KK anser t.ex. att vuxna sökande med relativt lång arbetslivserfarenhet skall mötas av andra krav på dokumentation av sina förkunskaper än ungdomar som till största delen har sina erfarenheter och därmed kunskaper från skolarbetet. För detta talar åtminstone följande skäl.

Det är inte enbart genom skolan som de nödvändiga förkunskaperna kan garanteras. I vårt samhälle har praktiskt taget alla tillgång till den samhälls- och kulturinformation, som förmedlas genom exempelvis bibliotek, radio, tidningar och TV. Det finns också rika möjligheter till studier och utbildning vid sidan om det offentliga skolväsendet. Sammantaget med de sökandes speciella yrkeskunskaper och erfarenheter bör kunskaper förvärvade på dessa vägar kunna tillmätas ett förkunskapsvärde, som väl motsvarar vissa skolbetyg. De erfarenheter som finns av bestämmelserna om vidgat tillträde ger stöd för detta synsätt.

Även på detta sätt kan man verka för att de högskolestuderande i framtiden kommer att bestå av personer med varierande erfarenheter från arbetsliv och skola och med olika mål för sina studier. Den breda kunskaps- och erfarenhetsram som de studerande tillsammans kommer att ha måste berika undervisningssituationen och vara till fördel i högskolans arbete.

Ett visst intresse i detta sammanhang har också de utbildningsstatistiska uppgifter som tyder på att vuxna utbildningssökande ofta bryter mot de traditionella valmönstren på ett i många avseenden önskvärt sätt. I sin åldersstatistik rörande elever inom olika utbildningar konstaterar SCB bl.a. att vissa högre utbildningar, som tidigare dominerats av kvinnor, under de senaste åren fått en växande andel manliga studerande och att det i första hand tycks vara äldre studerande som gått i spetsen för att bryta könsbarriärer i utbildningsväsendet. (Statistiska meddelanden U 1973:30) En effekt av att inte i alla lägen begära att vuxna skall redovisa de nödvändiga förkunskaperna genom formella betyg kan alltså bli att många därigenom lättare kan förverkliga sina önskemål om en ny och från traditioner och attityder friare vald yrkesinriktning.

4.2 Kvalitativa krav

För att behörighetsreglerna skall fylla de avsedda funktionerna har KK funnit det nödvändigt att beskriva de särskilda förkunskapskraven även i kvalitativa termer.

Mot bakgrund av KUs förslag att lägst betyget 2 skulle krävas i varje ämne där krav på särskilda förkunskaper gällde, redovisas i prop. 1972:84 vissa betygsstatistiska uppgifter. Därvid konstaterar departementschefen att betyget 2 som lägsta gräns för behörighet har varierande betydelse för olika ämnen och anför:

Den slutsats man kan dra är att betyget säger mycket litet om kunskapsstandarden i vissa ämnen men något mer i andra. Bl.a. därför anser jag, att någon generell lägsta betygsgräns i form av betyget 2 inte bör förekomma. Erfarenheterna visar emellertid, att studerande på högskolenivå i betydande utsträckning misslyckas med sina studier inom ämnesområden som matematik och moderna språk, när de inte har högre betyg än 2 i motsvarande ämne i gymnasieskolan. Att införa betyget 3 som behörighetskrav för studier inom dessa ämnesområden får dock tekniska och praktiska konsekvenser för utformningen av förkunskapskraven för andra utbildningsvägar, något som får belysas i det fortsatta utredningsarbetet.

KKs förslag innebär att antalet särskilda förkunskapsämnen varierar något mellan de olika högre utbildningslinjerna. Det vanligaste antalet förkunskapsämnen är tre eller fyra. Vissa av de föreslagna förkunskapsämnena förekommer på såväl tvåårigа som treårigа studievägar i gymnasieskolan, andra läses i tillräcklig omfattning enbart på treårigа linjer.

Att de sökande måste ha goda förkunskaper i dessa ämnen understryks av de funktioner som förkunskapskraven skall fylla. KK har diskuterat två olika lösningar som skulle kunna tillgodose detta, nämligen *dels* att knyta ett lägsta betygskrav till enskilda förkunskapsämnen, *dels* att fordra ett lägsta medelvärde av betygen i de ämnen som utgör särskilda förkunskapskrav.

Det är väl dokumenterat och erfarenhetsmässigt belagt att goda förkunskaper i ett enskilt gymnasieskolämne kan vara av stor betydelse för vissa högskolestudier. Detta gäller bl.a. sådana ämnen, där vissa färdigheter tränas och övas upp under gymnasieskoltiden och sådana högskolestudier, som direkt bygger på dessa kunskaper och färdigheter, t.ex. matematik från gymnasieskolan för matematisk–naturvetenskaplig och teknisk högskoleutbildning och moderna språk från gymnasieskolan för fortsatta språkstudier.

Kommitténs utredningsarbete har klarlagt flera samband av denna art och KK har allmänt funnit att studerande, som har ett gymnasieskolbetyg lägre än 3 i de för den högre utbildningen väsentliga ämnena, ofta får problem med studierna. I de flesta fall förefaller det dock omöjligt att hävda att vissa av förkunskapsämnena skulle vara viktigare och ge bättre studieprognos än andra. KK har därför ansett det viktigt att behörighetsreglerna får en utformning, som beaktar följande:

- De sökande skall ha en god kunskapsnivå i de aktuella förkunskaps-

ämnena oavsett vilka dessa är, hur många de är och oavsett vilken gymnasieskollinje en sökande kommer ifrån.

- Reglerna bör vara så enhetliga som möjligt för att kunna överblickas.
- Förkunskaper och studieframgång är begrepp, som inte går att isolera och mäta exakt. Därför bör inte heller behörighetsreglerna i detalj reglera vilka betyg som skall fordras i enskilda ämnen – möjligheterna att med ett högt betyg i ett förkunskapsämne kompensera ett lägre betyg i ett annat bör inte helt uteslutas. Med andra ord är det en sökandes kunskapsnivå i förkunskapsämnena *tillsammans* som i regel är väsentligast och som därför bör regelfästas.

Som behörighetsvillkor till all högskoleutbildning föreslår KK att de sökande skall ha ett betygsmedelvärde som uppgår till lägst 3,0 i de ämnen där särskilda förkunskaper fordras. I det följande föreslås i några fall att hela avgångsbetyget från tvåårig linje skall likställas med förkunskaper i visst ämne på treåriga linjer. I sådana fall bör ett genomsnitt av avgångsbetyget räknas som betyg i det aktuella förkunskapsämnet.

4.3 Allmänna överväganden om förkunskaper i svenska och moderna språk

4.3.1 *Förkunskaper i svenska*

Under KKs utredningsarbete har företrädare för universitet och högskolor strukit under vikten av att de studerande har goda förkunskaper i svenska. De mer allmänna skälen härför har varit de krav som högskoleutbildningen – och inte minst den följande yrkesverksamheten – ställer på skriftlig och muntlig framställningsförmåga och därmed på goda kommunikationsfärdigheter.

Förkunskaper i svenska motsvarande två årskurser på social linje ingår i det allmänna behörighetsvillkoret. I prop. 1972:84 motiveras detta krav med följande:

> ... goda kunskaper i svenska har stor betydelse både för de fortsatta studierna och för den kommande yrkesrollen. Kraven på goda kommunikationsfärdigheter ökar inom alla yrkesområden. Det är viktigt att t.ex. administratörer, tekniker och andra som i sin yrkesverksamhet sysslar med frågor som berör stora delar av samhället kan uttrycka sina fackkunskaper på ett sådant sätt, att innebörden kan förstås även av dem som inte är experter inom resp. område.

Vidare framhålls att den omständigheten att krav på kunskaper i svenska ingår i det allmänna behörighetsvillkoret givetvis inte utesluter att krav på ytterligare förkunskaper kan ställas upp i de fall detta bedöms påkallat.

För KKs del har det således gällt att för var och en av högskoleutbildningarna ta ställning till om det allmänna behörighetskravet beträffande ämnet svenska ger tillräckliga förkunskaper eller om ytterliga-

re förkunskaper är nödvändiga. KK har därvid diskuterat ett förkunskapskrav motsvarande tre årskurser särskilt för utbildning inom humanistisk, samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet samt för socionomutbildning utifrån rekommendationer om ett sådant krav från kommitténs experter.

Gymnasieskolans läroplan ger vid handen att ämnet svenska enligt den sociala linjens kursplan omfattar momenten muntlig och skriftlig framställning, språklig orientering, danska och norska, kunskap om informationsmedel samt litteraturstudium. Förkunskaper av sådant slag garanterar således det allmänna behörighetskravet. Ett särskilt förkunskapskrav motsvarande tre årskurser innebär – förutom ytterligare träning i muntlig och skriftlig framställning – bl.a. att de sökande måste ha en fördjupad litteraturhistorisk orientering med mer omfattande litteraturstudier, breddade kunskaper i språkhistoria bl.a. i ordbildningslära och i grammatik. Ämnet svenska är alltså sammansatt av många delar i vilka prestationer och kunskaper ofta är svåra att mäta. Krav på förkunskaper uttryckta i form av det antal årskurser som ämnet skall ha lästs kan därför inte innebära någon mer exakt bestämning av kunskapsnivån i ämnets alla olika komponenter.

Det står emellertid klart att ämnet svenska under åren har ändrat karaktär. Att träna elevernas förmåga att muntligt och skriftligt kommunicera på svenska har fått allt större betydelse i skolans undervisning.

I sin första verksamhetsberättelse, som avser åren 1971–1973, har SÖs pedagogiska nämnd bland annat uppmärksammat ämnet svenska. Där konstateras att det för flera väsentliga avsnitt saknas adekvata mätmetoder för att beskriva elevernas prestationer och att utfallet av undervisningen även kan redovisas i fråga om deras intresse och engagemang. Av verksamhetsberättelsen framgår att eleverna högt värderar sådana delmoment som föredrag, diskussionsövningar, argumentationsanalys och anteckningsteknik.

De skäl som angivits i prop. 1972:84 för att knyta ett krav på förkunskaper i svenska till det allmänna behörighetsvillkoret korresponderar således väl med elevernas intresse och motivation. De önskemål om förkunskaper i svenska som framförts från företrädare för t.ex. samhällsvetenskapliga utbildningar är i regel motiverade av att sådana kommunikationsfärdigheter är viktiga för högskoleutbildningen.

KK har tagit den ställningen att flertalet högre utbildningslinjer inklusive samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet samt socionomutbildning bör kunna bygga på det allmänna behörighetsvillkoret vad avser ämnet svenska. Däremot föreslår KK, av skäl som närmare utvecklas i det följande, ett särskilt förkunskapskrav motsvarande tre årskurser i ämnet för tillträde till historisk-filosofisk och språkvetenskaplig högskoleutbildning.

4.3.2 *Förkunskaper i engelska*

Statsmakternas beslut 1972 om villkor för allmän behörighet till högre utbildning omfattar även krav på förkunskaper i engelska motsvarande två årskurser på social linje. Detta krav motiveras i prop. 1972:84 på följande sätt:

En genomgång av utbildningsvägarna inom högskoleväsendet visar, att det är ytterst få linjer, där det inte ställs krav på förmåga att läsa engelskspråkig text. I ett land som utgör ett litet språkområde är det också ofrånkomligt, att man inom den högre utbildningen i det stora flertalet fall måste använda litteratur på främmande språk. Det är vidare önskvärt att de studerande kan följa aktuell internationell debatt i t.ex. tidskrifter inom det egna området. Även för den yrkesutövning för vilken studierna är en förberedelse, är det i en tid av ökande internationella kontakter av stor vikt att ha goda förkunskaper i engelska.

I KKs kontakter med företrädare för den högre utbildningen har också behovet av kunskaper i engelska genomgående och kraftigt betonats. Inte minst de senaste årens erfarenheter visar att de studerande vid universitet och högskolor ofta föredrar alternativa svenska kursböcker och därmed undviker den engelska kurslitteratur som finns. Om denna tendens skulle kvarstå och förstärkas genom det nya kompetenssystemet vore det till allvarligt men för både de studerandes behållning av sina studier, deras senare yrkesutövning och för den högre utbildningens kvalitet. Vidare skulle de intentioner försvåras efter vilka den av UKÄ tillsatta internationaliseringsutredningen har arbetat.

KK har konstaterat att de allmänna behörighetsvillkoren beträffande ämnet engelska ger utrymme för en mycket stor spridning av de studerandes förkunskaper genom att ämnet på social linje förekommer som antingen allmän (lättare) eller särskild (svårare) kurs.

Även SÖs pedagogiska nämnd har uppmärksammat den stora spridningen av gymnasieskolelevernas kunskaper i engelska. I sin verksamhetsberättelse konstaterar den att vissa elever i allmän kurs når lika goda eller bättre resultat än vissa elever i särskild kurs samt att man i högsta årskursen av gymnasieskolans treåriga linjer kan finna kunskapsresultat som inte överstiger medelnivån i grundskolans årskurs 6.

Nämnden har därför funnit det angeläget att KK uppmärksammar dessa förhållanden i sitt arbete med förslag till allmänna och särskilda behörighetskrav.

För att analysera begreppet "kunskaper i engelska" kan man använda termerna "omfång" (förståelse, ordförråd), "korrekthet" och "fluency" (språklig rörlighet). Högskolornas olika utbildningslinjer ställer i viss mån krav på olika slag av förkunskaper i engelska. För de allra flesta högskoleutbildningar behövs kunskaper i engelska främst för att läsa kurslitteratur. De viktigaste kunskaperna är därmed de studerandes läsförståelse och språkliga omfång. Vid de linjer – däremot – där man utbildar lärare i engelska är kravet på korrekthet i språkbehandlingen av stor vikt. Eftersom ett särskilt förkunskapskrav i engelska, omfattande t.ex. tre årskurser i gymnasieskolan, inte tveklöst kan sägas innebära att de studerandes *läsförmåga* därmed skulle bli

bättre än den läsförmåga som kan uppnås inom det allmänna behörighetskravet har KK avstått från att av läsförståelseskäl föreslå ett särskilt förkunskapskrav i engelska. Också gymnasieskolans nuvarande språkprogram talar mot ett sådant förslag. På flertalet treåriga linjer är nämligen engelska obligatoriskt endast i de två första årskurserna. Så är fallet på samhällsvetenskaplig, naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje och även på vissa studievägar inom humanistisk och treårig ekonomisk linje.

KK har därför stannat vid att föreslå särskilda förkunskapskrav i engelska endast för tillträde till högre språkutbildning i engelska samt till klasslärarutbildning. Det allmänna behörighetskravet och de åtgärder KK föreslår i det följande innebär att den förkunskapsnivå i engelska bibehålls som nu gällande behörighetsbestämmelser i regel garanterar.

För alla de utbildningslinjer där behovet av förkunskaper i engelska främst motiveras av den engelskspråkiga kurslitteraturen anser KK således, att det allmänna behörighetsvillkoret skall kunna vara tillfyllest. KK har emellertid funnit det nödvändigt att, inom ramen för detta allmänna behörighetskrav, föreslå vissa åtgärder som stöd och vägledning för sökande, så att de före högskolestudierna skall kunna bedöma sin förmåga att läsa och förstå engelsk text. Det är å ena sidan inte möjligt att genom exempelvis betygskrav garantera förkunskaper av detta slag – särskilt som betygssättningen i engelska på de tvåårigа linjerna ännu inte föregås av centrala prov. Sådana planeras emellertid och KK vill understryka vikten av att dessa snart kommer till stånd och att man vid provkonstruktionen fäster vikt vid läsförståelsen. Å andra sidan har de utbildningssökande rätt att upplysas om vad som normalt och i realiteten fordras för den högre utbildningen. De undersökningsresultat som KK tagit del av visar att studerande, som läst den allmänna kursen i engelska, som *grupp* har betydligt mindre kunskaper och därmed sannolikt sämre läsförmåga än de som läst den särskilda kursen. När man t.ex. inom ramen för det s.k. GUME-projektet vid lärarhögskolan i Göteborg i maj 1973 prövade kunskaperna i engelska hos 425 elever i årskurs 2 på social och tvåårig ekonomisk linje kunde sammanfattningsvis konstateras *dels* att betyget 4 i allmän kurs motsvarar betygsnivån 2–3 i särskild kurs, *dels* att medianprestationen (dvs. den nivå som 50 procent av provdeltagarna uppnådde) av dem som läst särskild kurs endast uppnåddes av 8 procent av dem som läst den allmänna kursen.

Detta har lett KK till följande slutsatser:

- Elever från gymnasieskolan, som läst allmän kurs i engelska och som där inte erhållit höga betyg (över 3) måste starkt tillrådas att ytterligare förkovra sig i engelsk läsning innan de söker in på en högre utbildning.
- Detsamma gäller de elever som läst engelska särskild kurs på tvåårigа linjer och endast under två år på treåriga linjer och som därefter fått låga betyg (under 3).

- De som behörighetskompletterar i engelska bör inrikta sig på att få lägst betyget 3 i särskild kurs.

KK anser att de som inte har förkunskaper motsvarande ovan angivna betyg bör gå igenom ett läsförståelseprov i engelska. Ett sådant prov skall även kunna erbjudas andra, som är osäkra på sin läsförmåga. KK har funnit att det finns möjligheter att konstruera och administrera ett sådant prov, vars viktigaste funktion bör vara att ge vägledning för blivande högskolestuderande. Vid universitetens språkinstitutioner, från arbetet inom GUME-projektet och från 1970 års version av studielämplighetsprovet finns material att grunda konstruktionsarbetet på. En sådan läsförståelseprövning bör ske i god tid före ansökningstillfället och helst samordnas med den utbildningsplanering och andra förberedelser, som då kan vara aktuella för de sökande.

Kommittén föreslår att SÖ får i uppdrag att i samarbete med UKÄ utarbeta ett läsförståelseprov i engelska och därvid pröva på vilket sätt detta bäst kan erbjudas inom ramen för den planerade organisationen av studielämplighetsprovet. KK förutsätter i detta sammanhang att den diagnostiska prövning i engelska, som förekommer inom försöksverksamheten med orienteringskurser inom den kommunala vuxenutbildningen, i framtiden skall innefatta samma eller parallella versioner av detta prov. För övrigt bör den utveckling av språktest följas som pågår t.ex. vid pedagogiskt språkcentrum i Göteborg, eftersom detta arbete kan komma att visa på nya vägar att pröva engelsk läsförståelse.

4.3.3 *Förkunskaper i andra moderna språk*

Statsmakternas beslut om allmän behörighet innebär tillsammans med gymnasieskolans språkprogram att högskolans kurslitteratur på grundutbildningsnivå i regel måste vara skriven på svenska eller engelska.

Som framgår av det följande föreslår KK särskilda förkunskapskrav i B- eller C-språk från gymnasieskolan till ett par områden, nämligen språkvetenskapliga studier och ett fåtal ämnesområden inom den historisk-filosofiska sektionen. För övriga högskoleutbildningar motiverar inte kurslitteraturen på grundutbildningsnivå något sådant krav. Nyttan av språkkunskaper är emellertid obestridlig och moderna språk bör därför studeras av så många som möjligt i gymnasieskolan. Men bristande språkkunskaper får inte hindra i övrigt lämpade personer att genomföra en högskoleutbildning. Om inte språkkunskaper är en förutsättning för högskolestudierna bör i stället högskolan ge ökade möjligheter till sådana språkstudier som erfordras för den framtida yrkesverksamheten.

Det är också klart att förkunskaper i andra språk än engelska ofta behövs efter grundutbildningen t.ex. för vissa specialistutbildningar, forskarutbildning och i arbetslivet. Därför bör de sökande informeras om att kunskaper i andra språk än engelska kan komma att visa sig nödvändiga för både studier och yrkesverksamhet. Inte minst gäller detta dem som utbildar sig inom sjukvård, teknik och naturvetenskap,

jord- och skogsbruk. KK vill med sina förslag inte heller helt utesluta att det i en framtid kan vara motiverat att även på grundutbildningsnivå fordra vissa förkunskaper i andra språk, och menar att detta i så fall bör kunna ske i enstaka fall och av bestämda skäl. På t.ex. det naturvetenskapliga området finns ibland specialiteter redan i grundutbildningen, där lämpliga läroböcker finns endast på andra språk. I sådana fall anser KK det riktigt att informera de sökande om detta eventuellt i form av ett förkunskapskrav i kursplanerna för sådana speciella kurser. Även på andra områden t.ex. det juridisk-samhällsvetenskapliga kan sådana krav till speciella kurser inte helt uteslutas i framtiden. Många områden har stark internationell anknytning – det kan gälla frågor om internationell arbetsrätt, familje- och socialrätt, om olika länders medborgarlagstiftning och om internationella organisationer.

Sammanfattningsvis anser KK att frågan om särskilda förkunskapskrav i andra språk än engelska till speciella kurser bör kunna prövas av vederbörande instans bl.a. efter erfarenheter med det system med valfria kurser som U 68 och även internationaliseringsutredningen skisserat för framtiden.

4.4 Förslag om särskilda förkunskapsämnen

För att uppfylla förkunskapskravet i ett ämne måste de studerande, enligt KKs uppfattning, ha en helhetsbild av ämnet och ha studerat samtliga moment som kursplanen föreskriver. En elev som inte slutfört ett ämne måste bedömas ha otillräckliga förkunskaper. De i fortsättningen angivna fordringarna på genomgången årskurs i varje ämne gäller således endast under förutsättning att ämnet enligt timplanen då avslutats och inte förekommer i senare årskurser på ifrågavarande linje. Exempel:

- Ett förkunskapskrav i historia, två årskurser, uppfylls efter genomgång av social linje *men inte* efter två årskurser på samhällsvetenskaplig linje, eftersom undervisningen i historia där fortsätter i årskurs 3.
- Ett förkunskapskrav i matematik, en årskurs, uppfylls efter åk 1 på humanistisk linje *men inte* efter årskurs 1 på social linje, eftersom matematikundervisningen fortsätter i årskurs 2.

I bilaga 3 anges de förkortningar för gymnasieskolans olika linjer som används i det följande.

4.4.1 *Teologisk fakultet inklusive religionskunskap*

Sedan höstterminen 1973 gäller en ny studieordning vid teologisk fakultet. Utbildningen till teologisk grundexamen består enligt denna av tre delar. Första delen utgörs av en grundkurs om 40 poäng i religionskunskap, som anordnas vid humanistisk fakultet. Andra delen

omfattar två års studier (80 poäng) i minst tre religionsvetenskapliga ämnesområden. Tredje delen utgörs av tematiska studier om 20 poäng kring aktuella frågor om livsvillkor och livsmiljö. Liksom tidigare har utbildningen två huvudsyften – dels att förbereda för tjänstgöring inom svenska kyrkan och de fria kristna samfunden, dels att förbereda för lärarverksamhet. Den nya utbildningen har en förhållandevis stark inriktning på allmänna samhällsproblem liksom på allmänt religionsvetenskapliga frågor. Från och med andra avdelningens studier är de studerande hänvisade till engelskspråkig teologisk litteratur ofta av hög abstraktionsgrad. Däremot innehåller inte grundkursen i religionskunskap någon engelskspråkig kurslitteratur av nämnvärd omfattning och man bedömer inte heller att någon sådan obligatoriskt kommer att ingå i grundkursen inom den närmaste framtiden. Dispens från det allmänna förkunskapskravet i engelska bör därför kunna medges dem, som avser att studera enbart grundkursen i religionskunskap – t.ex blivande församlingsassistenter och motsvarande befattningshavare inom olika samfund.

KKs kontakter och bedömningar rörande behovet av förkunskaper från gymnasieskolan för tillträde till teologiska studier har givit vid handen att ämnena historia, filosofi, psykologi och religionskunskap är speciellt viktiga. De tre sistnämnda ämnena är i dag särskilda förkunskapskrav till den ovan nämnda grundkursen i religionskunskap.

Historia. I de nu gällande allmänna behörighetsvillkoren inryms förkunskaper i historia eftersom ämnet är obligatoriskt på alla tre- och fyraåriga linjer. KK anser att motsvarande förkunskaper måste garanteras även i det nya behörighetssystemet. Teologistudiernas första avdelning består av olika kurser av vilka en del förutsätter mer omfattande historiska förkunskaper än vad grundskolan ger – t.ex. de delar av religionskunskapsstudierna, som behandlar kristendomens historia och allmän idéhistoria. KK föreslår ett särskilt förkunskapskrav i historia motsvarande två årskurser i gymnasieskolan.

Filosofi. I gymnasieskolans filosofiundervisning ingår bland annat en orientering om de mest inflytelserika moderna filosofiska riktningarna. Vidare behandlas t.ex. etiska och meta-etiska frågor. Den teologiska grundutbildningen förutsätter förkunskaper av detta slag.

KK finner det nödvändigt att de teologistuderande även i framtiden har sådana förkunskaper i filosofi, som hittills har fordrats från gymnasieskolan, och föreslår ett särskilt förkunskapskrav i filosofi motsvarande en årskurs i gymnasieskolan.

Psykologi. Förkunskaper i psykologi är nödvändiga bland annat för grundkursens avsnitt i religionsfenomenologi och religionspsykologi. Denna del av de teologiska studierna knyter an till bland annat differentiell psykologi och socialpsykologi, som ingår i gymnasieskolans psykologiundervisning. KK anser därför, att det krav på förkunskaper i psykologi som nu gäller för tillträde till studier i religionskunskap i princip bör bibehållas och föreslår ett särskilt förkunskapskrav i psykologi motsvarande en årskurs i gymnasieskolan.

Religionskunskap. Som ämnet är utformat på gymnasieskolan är det

av stor vikt för teologiska studier. Där behandlas t.ex. kristendomen, dess historia och urkunder men också andra religioner och livsåskådningar. Att ge eleverna kunskaper och förmåga att analysera moraliska och religiösa problem och att därmed ge dem underlag för att självständigt ta ställning i livsåskådningsfrågor och att hysa tolerans för andras uppfattningar är viktiga syften med ämnet. En annan viktig del är att belysa etiska frågor och problem även med internationella utblickar.

Det krav på förkunskaper i ämnet som nu föreskrivs bör enligt KKs uppfattning bibehållas och uttryckas som ett särskilt förkunskapskrav i religionskunskap motsvarande en årskurs i gymnasieskolan.

Sammanfattningsvis föreslår KK följande särskilda förkunskapsämnen för tillträde till teologiska studier. Förslagen överensstämmer med de bedömningar som KU redovisade i sitt huvudbetänkande (SOU 1970:21, s. 208–209).

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Historia	3 el	H, S
	2	So, E, N, T
Filosofi	1	H, S, N
Psykologi	2 el	Vd
	1	Ko, So, H, S, Ek, E, N
Religionskunskap	1	So, H, S, Ek, E, Te, N, T

4.4.2 *Juridisk fakultet*

Juridisk utbildning skall dels ge kunskaper om samhällets lagar och förordningar, dels ge förståelse för de idéer och allmänna rättsgrunder som uttrycks genom den gällande rätten. Vidare skall de studerande lära sig att självständigt behandla och lösa juridiska problem med hjälp av bl.a. lag, rättspraxis och litteratur.

Utbildningen vid juridisk fakultet har varit föremål för översyn inom U 68s arbete (SOU 1973:59). Där föreslås bl.a. att utrymmet för valfria kurser inom juristutbildningen skall öka. Ett motiv för detta förslag är, att det är angeläget att öka möjligheterna till fördjupning av studierna och därmed åstadkomma bättre metodträning. Valfria fördjupningskurser ger också bättre möjligheter att integrera stoff dels från olika juridiska ämnesområden dels från icke-juridiska ämnen. I U 68s betänkande föreslås vidare att man i den framtida juristutbildningen skall fästa större avseende än hittills vid icke-juridiskt stoff och icke-juridiska infallsvinklar på juridiskt material.

För närvarande anger den juridiska fakultetens studieplaner inga särskilda förkunskapskrav. De nu gällande allmänna behörighetskraven innebär dock att praktiskt taget samtliga studerande har ett visst mått av gemensamma förkunskaper från gymnasieskolan i bl.a. svenska, historia, samhällskunskap, matematik och språk.

Frågan om förkunskaper i svenska och moderna språk har behandlats i avsnitt 4.3. Där framgår att KK diskuterat ett särskilt förkunskapskrav i svenska för tillträde till juridisk utbildning, då denna förutsätter att de studerande har god läsvana och att de väl kan uttrycka sig i tal och skrift. Av skäl som tidigare redovisats anser KK att det allmänna behörighetsvillkoret kan tillgodose detta.

Samhällskunskap. Juridik rör reglering av samhällsförhållanden. Det har rests anspråk på att samhällsvetenskapliga aspekter i ökande utsträckning skall uppmärksammas i juristutbildningen, något som är ett av skälen bakom U 68s förslag om att integrera samhällsvetenskap i de juridiska ämnena. Det är enligt KKs mening nödvändigt att de studerande har goda och omfattande förkunskaper om det svenska samhället och om internationella samhällsfrågor.

På de tre- och fyraåriga linjerna i gymnasieskolan har ämnet samhällskunskap väsentligt olika omfattning. Den humanistiska linjen (med undantag för de klassiska varianterna) samt den samhällsvetenskapliga och treåriga ekonomiska linjen innehåller en större kurs och man läser där ämnet i samtliga årskurser. Kursen på den naturvetenskapliga och fyraåriga tekniska linjen samt på de klassiska varianterna i humanistisk linje omfattar endast ungefär halva timantalet av den större kursen och ämnet förekommer där bara i årskurs 1 och 3. Den större kursen innebär dels att eleverna ägnat lärostoffet mer inträngande analys och diskussion, dels att de fått kunskaper över ett större område. Den mindre kursen innebär ytligare kunskaper och att vissa moment som rör samhällsplanering, opinionsbildning, ekonomi och politik inte behandlas. På de tvåårigа linjerna har ämnet i regel ungefär samma omfattning som på t.ex. naturvetenskaplig linje. Den sociala linjen ger dock sammantaget goda förkunskaper om samhällsfrågor genom att ämnet där stöds av ämnet socialkunskap.

KK föreslår ett särskilt förkunskapskrav i samhällskunskap motsvarande den större kursen – tre årskurser – i gymnasieskolan. Avgångsbetyg från social linje bör likställas med sådana förkunskaper.

Historia. Att de studerande har förmåga att lägga historiska perspektiv på studiernas innehåll är önskvärt för den juridiska grundutbildningen i dess helhet. Förkunskaper i historia är därtill nödvändiga för att studera rättshistoria – ett ämne som normalt förläggs till den första studieterminen.

KK föreslår ett särskilt förkunskapskrav i historia motsvarande två årskurser i gymnasieskolan.

Matematik. Inom såväl den nuvarande juristutbildningen som i den föreslagna nya studieorganisationen bör de studerande ha vissa förkunskaper i matematik – särskilt i statistiska moment – från gymnasieskolan. Speciellt viktig är detta för den studietermin som för närvarande ägnas åt nationalekonomi med företagsekonomi. Lika väsentligt är förkunskaper i matematik för studier i finansrätt och associationsrätt. Av dessa skäl föreslås ett särskilt förkunskapskrav i matematik motsvarande minst en årskurs i gymnasieskolan.

Sammanfattningsvis föreslår KK följande särskilda förkunskapskrav för tillträde till juridisk grundutbildning:

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el	H, S
	2	So, E, N, T
Matematik	3 el	S, E, N, T
	2 el	So, Ek, Te
	1	H

4.4.3 *Medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet samt jordbrukets högskolor*

Utgångspunkter

Gällande behörighetskungörelse (SFS 1967:450) föreskriver följande särskilda förkunskapskrav – gemensamma för rubricerade fakulteter och högskolor (receptarieutbildning och utbildning till lantmästare och trädgårdstekniker undantagna):

matematik:	3 årskurser
fysik:	3 årskurser
kemi:	3 resp. 2 årskurser på N- resp. T-linjen
biologi:	2 årskurser

Samma kungörelse anger följande särskilda förkunskapsämnen för utbildning till receptarie. (För utbildning till lantmästare och trädgårdstekniker gäller särskilda bestämmelser).

matematik:	1 årskurs på tre- eller fyraårig linje
kemi:	3 resp. 2 årskurser på N- resp. T-linjen
biologi:	2 årskurser

Vidare gäller att de sökande skall ha lägst betyget 2 i vart och ett av ovanstående ämnen för att vara behöriga.

Som utgångspunkter för arbetet rörande de särskilda förkunskapskraven anger KKs direktiv dels att man för de spärrade studievägarna bör kunna räkna med att de framtida kraven förhållandevis nära kommer att knyta an till de nuvarande, dels att kommittén bör kunna utgå från de särskilda förkunskapskrav som KU föreslog i sitt huvudbetänkande (SOU 1970:21 s. 203 ff).

Inledningsvis redovisas därför här i korthet även KUs förslag, vilka dock inte omfattade receptarieutbildningen.

matematik:	2 årskurser enligt N-, T- eller Te-linjen eller 3 årskurser enligt S- eller E-linjen
fysik:	3 årskurser enligt N- eller T-linjen eller 2 årskurser enligt Te-linjen
kemi:	3 respektive 2 årskurser enligt N- respektive T-linjen eller 1 årskurs enligt TeKe
biologi:	2 årskurser enligt N-linjen eller dåvarande fackskolans sociala linje

KU föreslog vidare att betyget 2 skulle bibehållas som lägsta behörighetsgräns i de särskilda förkunskapsämnena.

Utredningsarbetet

KK har haft överläggningar om behovet av förkunskaper från gymnasieskolan med företrädare för varje berörd utbildningsanstalt. Vid dessa överläggningar har närvarit lärare, studerande och förvaltningstjänstemän. En förslagspromemoria har därefter tillställts samtliga berörda högskolor och fakulteter som en underhandsremiss, varvid en del kompletterande synpunkter kom kommittén tillhanda.

Detta arbete – liksom de kontakter som tagits med ämnesexperter inom skolöverstyrelsen – har visat att följande gymnasieskolämnen är de mest angelägna att diskutera: svenska, engelska, andra moderna språk, matematik, fysik, kemi, biologi och naturkunskap. Företrädarna för rubricerade utbildningar har också aktualiserat frågan om behörighetsgränser i form av betygskrav och därvid framhållit att nuvarande krav på betyget 2 i de särskilda förkunskapsämnena är för lågt.

Beträffande *svenska* har företrädare för t.ex. odontologisk fakultet och skogshögskolan motiverat behovet av ett särskilt förkunskapskrav med vikten av att de studerande från studiernas början har goda kommunikationsfärdigheter. Detta är nödvändigt för studierna och inte minst senare i arbetslivet. Representanter för medicinsk och farmaceutisk fakultet samt lantbrukshögskolan har däremot – om än med viss tvekan – bedömt att sådana förkunskaper och färdigheter i ämnet svenska som fordras för studierna, tillgodoses genom det allmänna behörighetskravet.

Vad gäller ämnet *engelska* har man genomgående poängterat att det är nödvändigt med sådana förkunskaper att de studerande kan utnyttja och tillgodogöra sig den omfattande engelskspråkiga kurslitteraturen.

I *andra moderna språk* har behovet av förkunskaper i främst tyska men även franska framhållits från flera håll. Sådana förkunskaper är särskilt viktiga för forskarutbildning, vissa specialistutbildningar och i

arbetslivet. Även på lägre utbildningsnivå kan tysk litteratur ibland förekomma, men man har under de senare åren mer och mer infört alternativ, engelskspråkig kurslitteratur.

Ett särskilt förkunskapskrav i *matematik,* som motsvarar nuvarande krav, har i allmänhet ansetts välmotiverat. Från farmaceutisk fakultet och skogshögskolan har dock påpekats att nu gällande krav i matematik är för lågt och att de nya reglerna åtminstone bör innebära krav på högre betyg än 2 i detta ämne.

I *fysik* har det i allmänhet ansetts befogat med en direkt motsvarighet till nuvarande förkunskapskrav inom det nya kompetenssystemet. Företrädare för den farmaceutiska utbildningen har dock menat att även receptarieutbildningen fordrar vissa förkunskaper i fysik. När det gäller kursplanen för ämnet fysik på den tvåårige tekniska linjen har utbildningsföreträdarna gjort olika bedömningar i frågan om den ger adekvata förkunskaper eller inte.

Förutom uppfattningen att de nya reglerna bör innebära en teknisk översättning av nuvarande förkunskapskrav i *kemi* kan noteras en i allmänhet positiv inställning från högskolorna till de förkunskaper som kan erhållas i kemi på den tvåårige tekniska linjens kemitekniska gren samt även från laboratorieassistentutbildningen.

Förkunskaper i biologi är nödvändiga för alla rubricerade utbildningar men ämnet *biologi* förekommer bara på naturvetenskaplig linje. Med hänsyn till bl.a. KUs förslag har de biologiinriktade momenten inom ämnet naturkunskap diskuterats. Utbildningsföreträdarna har härvid genomgående haft en tveksam inställning till att ämnet naturkunskap på någon gymnasieskollinje skulle kunna ge relevanta förkunskaper i biologi.

Överväganden och förslag

I avsnitt 4.3 har KK redovisat sin syn på frågan om förkunskaper i ämnena svenska och moderna språk.

Beträffande förkunskapskraven i gymnasieskolans naturvetenskapliga ämnen föreslår KK följande *förändringar* jämfört med vad som gäller idag:

- *Förkunskaper i ämnet naturkunskap som alternativ till förkunskaper i biologi.* Ämnet naturkunskap förekommer på humanistisk, samhällsvetenskaplig och treårig ekonomisk linje samt på den sociala linjen. Den största omfattningen har ämnet på social linje med 6 veckotimmar i varje årskurs. Den sociala linjens naturvetenskapliga innehåll har förstärkts från och med läsåret 1971/72. En anledning till ämnets starka ställning på denna linje är "den ökade betydelse naturvetenskapliga och tekniska frågor fått för behandlingen av sociala och politiska problem framför allt miljöfrågorna" (Prop. 1970:143). I propositionen betonas också att linjen även i fortsättningen skall utformas så att den erbjuder en bl.a. på vårdyrken inriktad utbildning. Biologidelen av ämnet på den sociala linjen utgör ca en tredjedel av de sammanlagt 12 veckotimmarna och

ämnet omfattar bl.a. följande moment: ekologi, biokemi, fysiologi, ärftlighetslära, utvecklingslära och etologi. KK föreslår att förkunskaper i ämnet naturkunskap från social linje skall likställas med förkunskaper i biologi. Detta betyder således att behörighetskomplettering för sökande från social linje till rubricerade utbildningar kan bli aktuell endast i ämnena matematik, fysik och kemi.

- *Avgångsbetyg från vissa gymnasieskollinjer som alternativ till förkunskaper i biologi.* KKs uppfattning är att sökande från någon av de gymnasieskollinjer som ger en yrkesutbildning inom samma område som den sökta högskoleutbildningen inte skall behöva behörighetskomplettera i *samtliga* uppställda förkunskapsämnen. Deras fackinriktning och deras grundläggande yrkeskunnande anser KK skall ha betydelse även i behörighetssammanhang. Avgångsbetyg från följande gymnasieskollinjer bör därför ha samma värde som formellt dokumenterade förkunskaper i ämnet biologi eller naturkunskap vid ansökan till angivna högskoleutbildningar:

skogsbrukslinjen	till skogshögskolan
jordbrukslinjen resp. 2-årig trädgårdskurs	till lantbrukshögskolans agronom- resp. hortonomlinje
vårdlinjen	till farmaceutisk, medicinsk och odontologisk fakultet

- Eftersom utbildningen vid *lantbrukshögskolan* och *skogshögskolan* har en förhållandevis teknisk inriktning anser KK att ett avgångsbetyg från tvåårig teknisk linje kan innebära relevanta matematiska förkunskaper. Sökande från denna linje har vid sidan om den rena matematikundervisningen kommit i kontakt med matematiska begrepp och metoder inom linjens olika tekniska karaktärsämnen.
- Mot bakgrund av de identiska kursplanerna måste genomgående ämnet *kemi* på den tvåårigа tekniska linjens kemitekniska gren i förkunskapshänseende likställas med kemi på naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje.
- Som framgått av avsnitt 4.2 föreslår KK som ett generellt behörighetskrav till all högskoleutbildning att betygen från gymnasieskolan i de särskilda förkunskapsämnena skall ha ett medelvärde av lägst 3,0. Denna regel tillgodoser önskemål om en höjning av nuvarande krav på lägst betyget 2 i enskilda förkunskapsämnen.

Specificerade förslag om särskilda förkunskapsämnen

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet – farm.kand-utbildning	Matematik	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe
	Biologi eller Naturkunskap eller avgångsbetyg från vårdlinjen	2 2	N So
Farmaceutisk fakultet – receptarie-utbildning	Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe
	Biologi eller Naturkunskap eller avgångsbetyg från vårdlinjen	2 2	N So
Skogshögskolan	Matematik eller avgångsbetyg från Te	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe
	Biologi eller Naturkunskap eller avgångsbetyg från skogsbrukslinjen	2 2	N So
Lantbruks-högskolan	Matematik eller avgångsbetyg från Te	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
	Biologi	2	N
	eller		
	Naturkunskap	2	So
	eller		
För agronom-utbildning =	avgångsbetyg från jordbrukslinje		
	eller		
För hortonom-utbildning =	avgångsbetyg från 2-årig trädgårdskurs		
Veterinär-högskolan	Matematik	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el	N
		2 el	T
		1	TeKe
	Biologi	2	N
	eller		
	Naturkunskap	2	So

4.4.4 *Teknisk fakultet*

Utbildningen är uppdelad på 12 utbildningslinjer, nämligen teknisk fysik, maskinteknik, flygteknik, elektroteknik, väg- och vattenbyggnad, kemi, bergsvetenskap, geoteknologi, arkitektur, lantmäteri, teknisk fysik och elektroteknik samt industriell ekonomi. Den fyraåriga grundutbildningen börjar med studier i grundläggande teoretiska ämnen och innehåller redan från början bl.a. omfattande kurser i matematik. Därefter kommer grundläggande tekniska ämnen. Som avslutning studeras några tekniska tillämpningsämnen där kunskaper och färdigheter från studierna i de grundläggande teoretiska och tekniska ämnena utnyttjas. Utbildningen syftar till att ge de studerande sådana grundkunskaper och färdigheter att de sedan skall kunna behandla skiftande problem inom nya tekniska tillämpningar. Utbildningen ställer krav på kreativitet och räknefärdighet. Man läser flera ämnen parallellt något som gör att en eftersläpning i ett ämne påverkar studietakten i andra ämnen.

Utgångspunkter

De behörighetsregler, som gäller sedan 1967, innebär följande särskilda förkunskapskrav för tillträde till teknisk fakultet:

matematik:	3 årskurser enligt N- eller T-linjen
fysik:	3 årskurser
kemi:	3 resp. 2 årskurser enligt N- resp. T-linjen

Vidare gäller att lägst betyget 2 fordras i vart och ett av dessa tre ämnen.

KU föreslog i sitt huvudbetänkande (SOU 1970:21, s. 204 ff) särskilda förkunskapskrav för de olika utbildningslinjerna vid teknisk fakultet. Eftersom KK enligt sina direktiv bör utgå från KUs förslag redovisas dessa här i korthet:

Samtliga utbildningslinjer utom arkitektur

matematik:	3 årskurser enligt N- eller T-linjen
fysik:	3 årskurser enligt N- eller T-linjen eller avgångsbetyg från Te-linjen
kemi:	3 årskurser enligt N-linjen eller 2 årskurser enligt T-linjen eller Te-linjens kemitekniska gren

Arkitekturlinjen

matematik:	3 årskurser eller 2 årskurser enligt Te-linjen
naturkunskap:	2 årskurser enligt S-linjen
eller	
fysik:	2 årskurser enligt fackskolans naturvetenskapliga gren. (Efter gymnasieskolans tillkomst 1971 existerar inte längre denna gren.)

KU föreslog vidare att lägst betyget 2 skulle bibehållas som behörighetskrav i de särskilda förkunskapsämnena.

Det finns åtskilliga rapporter och undersökningar som anger att studieresultaten de senaste åren försämrats på vissa utbildningslinjer vid de tekniska högskolorna och att ett stort antal personer efter något eller några års studier tvingas avbryta utbildningen. Dessa förhållanden kan ha flera orsaker. Intresset hos gymnasieskolans elever för att söka till högre teknisk utbildning har under senare år minskat samtidigt som man byggt ut de tekniska högskolornas antagningskapacitet. Tillsammans med effekten av de meritvärderingsregler som började tillämpas 1969 har detta inneburit, att fler sökande än tidigare har antagits med jämförelsevis låga betyg i exempelvis matematik. Till vissa utbildningslinjer – t.ex. maskinteknik och väg- och vattenbyggnad – har det de senaste åren inte rått någon egentlig konkurrens alls utan praktiskt taget alla sökande, som uppfyllt behörighetskraven, har antagits. Ibland har utbildningsplatser inte kunnat besättas. En annan orsak kan vara att matematikämnets innehåll ändrades och ökades ut i 1966 års gymnasium, som nu uppgått i gymnasieskolan. Detta har medfört en minskad tid för eleverna att öva upp sina räknefärdigheter och sin kreativa förmåga, vilket återverkat på studieresultaten vid högskolan i de ämnen, där tonvikten ligger på problemlösning.

Den här bilden bör emellertid kompletteras med en ljusare. Andra linjer, t.ex. linjerna för teknisk fysik, geoteknologi, kemi och arkitektur, har inte motsvarande problem utan där är utbildningsförhållandena och studieresultaten överlag goda.

Lokalt har man med tillgängliga resurser vidtagit flera åtgärder för

att minska ovannämnda problem, t.ex. organiserat om studiegången och gått över till lektionsundervisning i första årskursen. Vidare har man vid varje högskola infört preparandkurser i matematik.

Som en av UKÄs åtgärder för att förbättra studieeffektiviteten tillsattes under hösten 1971 en arbetsgrupp – MATEK – med uppgift att se över den grundläggande utbildningen i matematik vid teknisk fakultet. I MATEKs slutrapport, som överlämnades till UKÄ i maj 1973, framhålls att klyftan mellan nuvarande krav för civilingenjörsexamen och studieförutsättningarna hos en betydande del av dagens teknologer för närvarande är så stor att man inte enbart genom ändringar i matematikundervisningen vid de tekniska högskolorna kan uppnå några avgörande förbättringar av studieresultaten. MATEK föreslog därför, vid sidan av övriga åtgärder, att nu gällande antagningsbestämmelser skulle ändras så att förkunskapskravet i matematik höjdes från betyget 2 till 3. UKÄ har överlämnat MATEKs rapport till KK och förutsatt att kommittén tar upp där redovisade förslag till prövning.

Utredningsarbetet

Fem experter – en från varje högskola – har biträtt KK bl.a. med vissa undersökningar rörande samband mellan skolbetyg och studieresultat vid teknisk fakultet. Kommittén har vidare haft en överläggning med teknologorganisationen Reftec.

Av den förslagspromemoria, som experternas arbete resulterat i, framgår i korthet följande:

- De ämnen, vilka KU föreslog som särskilda förkunskapskrav, är även för KKs arbete de mest angelägna att diskutera.
- De framtida behörighetsreglerna bör kunna utformas olika för å ena sidan arkitektur- och lantmäterilinjerna, å andra sidan de övriga utbildningslinjerna.
- Innebörden av KUs förslag – liksom nu gällande regler – om krav på lägst betyget 2 i ämnena matematik, fysik och kemi har prövats i realiteten de senaste åren. Dessa krav har visat sig vara otillfredsställande. De ger de sökande en falsk föreställning om högskolestudiernas krav och de fyller inte heller i övrigt de funktioner som inledningsvis angivits. Det har samtidigt klarlagts att gymnasieskolbetygen, särskilt i matematik, men också i fysik och kemi utgör ett mycket gott underlag för att i förväg uppskatta sannolika studieresultat. Knappt hälften av dem som har betyget 3 i matematik förefaller klara den studietakt som tilldelning av studiemedel fordrar.

Experterna rekommenderade att för flertalet utbildningslinjer borde gälla ett behörighetskrav på lägst betyget 3 i matematik från naturvetenskaplig eller fyraårig teknisk linje kombinerat med ett krav på att summan av betygen i matematik, fysik och kemi skulle uppgå till lägst 9 eller 10. I fråga om betygssumman hade således experterna olika uppfattning.

Överväganden och förslag

Med hänvisning till avsnitt 4.3 redovisar KK i det följande sina förslag om förkunskapskrav i naturvetenskapliga ämnen från gymnasieskolan.

Utbildningslinjerna teknisk fysik, maskinteknik, flygteknik, elektroteknik, väg- och vattenbyggnad, kemi, bergsvetenskap, geoteknologi, teknisk fysik och elektroteknik samt industriell ekonomi

Matematik. KK anser det självklart att till rubricerade utbildningslinjer även i framtiden kräva förkunskaper motsvarande de mest omfattande matematikkurserna i gymnasieskolan, nämligen från den naturvetenskapliga eller fyraåriga tekniska linjen.

Kommitténs undersökningar har liksom andra undersökningar och erfarenheter visat på ett tydligt samband mellan matematikbetyg från gymnasieskolan och studieresultat vid högskolorna.

Det kan konstateras att:

- först när matematikbetyget är 4 eller högre ger det ensamt en tämligen entydig prognos för framgångsrika studier vid de aktuella utbildningslinjerna,
- ovanstående inte utesluter att en del av dem som har betyget 3 når goda eller acceptabla studieresultat,
- förkunskaper i matematik motsvarande ett betyg under 3 ofta medför studieproblem i form av misslyckanden och avbrutna studier.

KK anser det därför angeläget att presumtiva sökande får klara och bestämda informationer om att deras framtida studieresultat är starkt beroende av deras förkunskaper och färdigheter i matematik. Endast de som har lägst betyget 3 i matematik inom ramen för det betygsmedelvärde på lägst 3,0 av betygen i de särskilda förkunskapsämnena, vilket inledningsvis föreslagits som behörighetskrav till all högskoleutbildning, kan tillrådas att söka högre teknisk utbildning. Samtidigt bör klargöras att betyget 4 visat sig ge en betydligt gynnsammare prognos för att utbildningen skall gå bra.

Fysik. Till skillnad från KU anser KK inte att den tvåårigа tekniska linjen ger adekvata förkunskaper och färdigheter för studier vid rubricerade utbildningslinjer. Fysikundervisningen är nämligen där förhållandevis starkt inriktad på laborativa moment med praktisk teknisk tillämpning. Enligt KKs uppfattning är det nödvändigt att de sökande även i gymnasieskolans fysikundervisning har övat upp förmågan att tillämpa teoretiska metoder genom att t.ex. analysera och behandla fysikaliska problem med matematiska metoder. Sådana förkunskaper och färdigheter i fysik kan bara erhållas enligt kursplanen för naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje.

KK föreslår därför ett särskilt förkunskapskrav i fysik motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan. Härmed omfattas även ämnet fysik

av ett betygskrav såtillvida att ämnet ingår i den ämnesgrupp, i vilken varje sökande skall ha lägst betygsmedelvärdet 3,0.

Kemi. Förkunskaper i kemi är nödvändiga för de flesta av rubricerade utbildningslinjer. Liksom KU har KK konstaterat att några av linjerna – t.ex. elektroteknik – ställer mindre krav på sådana förkunskaper. Att regelsystemet blir så enhetligt som möjligt finner kommittén emellertid väga tungt i sammanhanget. Ett annat skäl för att ha ett och samma förkunskapskrav i kemi till samtliga aktuella linjer är den träning i tillämpning av teoretiska metoder, som ingår även i kemiundervisningen i gymnasieskolan. När också kemibetyget inordnas under den föreslagna regeln om ett lägsta betygsmedelvärde innebär detta därför ett mer fingraderat och sannolikt säkrare mått på de matematisk-tekniska studieförutsättningarna.

KK föreslår ett särskilt förkunskapskrav i kemi motsvarande naturvetenskaplig eller fyraårig teknisk linje. Sådana kunskaper erhålls också på den tvåårigа tekniska linjens kemitekniska gren.

Utbildningslinjerna för arkitektur och lantmäteri

Beträffande särskilt arkitekturlinjen har från flera håll framhållits att det vore önskvärt med ändrade behörighetskrav så att rekryteringen av personer med samhällsvetenskaplig, ekonomisk eller humanistisk grundutbildning underlättas. Kommittén delar denna uppfattning och anser att en sådan vidare rekryteringsbas av många skäl vore önskvärd för samtliga linjer inom teknisk fakultet. Det är emellertid endast för de rubricerade linjerna som KK funnit det möjligt att föreslå sådana behörighetskrav att fler gymnasieskollinjer än hittills kan bli s.k. normalvägar.

Matematik. Utbildningen vid rubricerade linjer förutsätter kunskaper motsvarande tre årskurser från gymnasieskolan. Tillräckliga förkunskaper för studierna ger inte bara den naturvetenskapliga och fyraåriga tekniska linjen utan även den samhällsvetenskapliga och treåriga ekonomiska linjen. Sökande som har avgångsbetyg efter slutförd utbildning på den tvåårigа tekniska linjen bör anses ha motsvarande förkunskaper i matematik. Visserligen har inte själva matematikämnet riktigt samma omfattning där som på de treåriga linjerna, men i stället kommer eleverna i kontakt med matematiska begrepp och metoder inom åtskilliga av linjens tekniska karaktärsämnen.

I de två högre årskurserna på lantmäterilinjen förekommer ett antal valbara ämneskombinationer av vilka några, t.ex. de med geodetisk–fotogrammetrisk inriktning, kan ställa mer omfattande krav på matematisk–tekniska förkunskaper. Ett annat val av ämneskombination kan innebära att man företrädesvis studerar ekonomiska, juridiska eller planeringsinriktade ämnen. Förkunskapskraven till lantmäterilinjen bör därför bestämma utifrån vad dess två lägre årskurser fordrar. För dessa har förkunskaper i matematik motsvarande tre årskurser oavsett gymnasieskollinje bedömts vara tillräckliga.

KK föreslår således ett särskilt förkunskapskrav i matematik mot-

svarande tre årskurser i gymnasieskolan eller avgångsbetyg från slutförd tvåårig teknisk linje.

Fysik och kemi, alternativt naturkunskap. Det är självklart att den naturvetenskapliga och fyraåriga tekniska linjens fysik- och kemiundervisning ger goda förkunskaper till utbildningslinjerna. KK anser också att ämnena fysik och kemi på den tvååriga tekniska linjen ger adekvata förkunskaper. För kommitténs del har diskussionen därför främst gällt ämnet naturkunskap. Detta ämne ger en allsidig naturvetenskaplig orientering i fysik, kemi, biologi och geovetenskap. Ämnet förekommer på följande fyra linjer i gymnasieskolan: social linje (sammanlagt 12 veckotimmar), humanistisk linje (sammanlagt 7 veckotimmar), samhällsvetenskaplig linje (sammanlagt 9 veckotimmar) samt treårig ekonomisk linje (sammanlagt 3 veckotimmar).

KK anser att ämnet naturkunskap på de tre först nämnda linjerna ger sådana förkunskaper att det bör utgöra ett alternativt särskilt förkunskapskrav.

KK har också diskuterat ämnet teckning som förkunskapskrav till arkitekturlinjen men stannat vid att inte nu föreslå detta.

Sammanfattningsvis föreslår KK följande särskilda förkunskapskrav för tillträde till teknisk fakultet:

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samtliga utbildningslinjer utom arkitektur- och lantmäterilinjerna		
Matematik	3	N, T
Fysik	3	N, T
Kemi	3 el	N
	2 el	T
	1	TeKe
Arkitektur- och lantmäterilinjerna		
Matematik eller avgångsbetyg från Te	3	S, E, N, T
Fysik	3 el	N, T
	2	Te
Kemi	3 el	N
	2 el	T
	1	Te
I stället för fysik och kemi:		
Naturkunskap	2	So, H, S

4.4.5 *Socionomutbildning*

Uppgiften för socialhögskolorna är att ge utbildning för socialt, administrativt och kameralt arbete. Utbildningen är uppdelad på tre linjer: social linje, förvaltningslinje och teoretisk linje. Alla studerande går först igenom en gemensam, samhällsvetenskaplig grundkurs, som bland annat omfattar studier i juridiska, socialpolitiska, ekonomiska och beteendevetenskapliga ämnen. Efter grundkursen följer betygsstudier i yrkesinriktade examensämnen, som ger möjligheter till fördjupning och specialisering. Examensämnena utgörs av flertalet av de ämnen som lästs i grundkursen samt av ämnena kommunal ekonomi och planering och social metodik.

Även socionomutbildningen har varit föremål för översyn inom U 68 (SOU 1973:59). Där föreslås en förändrad studieorganisation med en gemensam ettårig grundkurs för två utbildningslinjer – social linje och förvaltningslinje. Studerande på förvaltningslinjen föreslås även kunna gå juristlinjens grundkurs.

För sökande som inte uppfyller de nu gällande allmänna behörighetskraven till högre utbildning anger stadgan för socialhögskolorna särskilda förkunskapskrav i ämnena svenska, engelska, historia, samhällskunskap och matematik motsvarande de tre- och fyraåriga linjernas lärokurser i gymnasieskolan. Som för annan högskoleutbildning föreskrivs lägst betyget 2 som behörighetskrav i dessa särskilda förkunskapsämnen.

Utredningsarbetet

Nämnden för socionomutbildning har behandlat en inom KK utarbetad promemoria rörande särskilda förkunskapskrav. Därvid beslöts att uppdra åt nämndens kansli att till kommittén redovisa synpunkter och ställningstaganden efter hörande av socialhögskolornas rektorer. De synpunkter som nämndens kansli redovisat kan sammanfattas med följande:

Svenska. Såväl socionomutbildningens innehåll som de arbetsuppgifter socialhögskolorna utbildar för kräver god muntlig och skriftlig uttrycksförmåga. Det juridiska inslaget i utbildningen är tämligen omfattande. Av de färdigutbildade krävs, att de kan tolka och tillämpa författningar och bestämmelser och att de har förmåga att exakt och nyanserat, såväl skriftligt som muntligt, fullgöra sina arbetsuppgifter inom kommunalrättens och socialrättens områden. Språket används i vidaste bemärkelse som ett arbetsinstrument.

Engelska. Några socialhögskolor har framfört att ett lägsta betyg borde fordras om ämnet avslutats efter två års studier.

Historia. Flertalet socialhögskolor anser att det finns skäl för ett förkunskapskrav motsvarande två årskurser i historia; ett sådant krav är nödvändigt för att de studerande skall ha den referensram inom vilken t.ex. socialpolitik och samhällsförhållanden måste studeras.

Samhällskunskap. Ett förkunskapskrav motsvarande den större

kursen i gymnasieskolan – tre årskurser – förordas. En av motiveringarna härför är att inslaget av samhällsplanering i socionomutbildningen kommer att öka. Vidare har anförts att ett krav på endast två årskurser samhällskunskap skulle ge de studerande minskade förutsättningar att i studierna se samband mellan svenska och utländska samhällsförhållanden och således minska förutsättningarna för en ökad internationalisering av utbildningen.

Matematik. Nuvarande krav på förkunskaper i matematik kan inte sänkas på grund av de studier i statistik och ekonomi som ingår i socionomutbildningen.

Överväganden och förslag

I avsnitt 4.3 har KK redovisat sina uppfattningar och förslag beträffande ämnena svenska och engelska.

Historia, matematik och samhällskunskap. I fråga om dessa ämnen gör KK samma bedömningar som ovan redovisats och föreslår att särskilda förkunskapskrav ställs upp enligt följande:

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el	H, S
	2	So, E, N, T
Matematik	3 el	S, E, N, T
	2 el	So, Ek, Te
	1	H

De motiveringar som KK anfört i avsnitt 4.4.2 om juristutbildningen, för vilken identiska förkunskapskrav föreslagits, gäller i tillämpliga delar även här.

4.4.6 *Klasslärarutbildning*

De nu gällande av Kungl. Maj:t fastställda kraven till lärarhögskolornas klasslärarlinjer avser förkunskaper från gymnasieskolan i vart och ett av följande ämnen: svenska, engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, matematik, naturkunskap (eller fysik, kemi och biologi), gymnastik samt i ett av ämnena musik eller teckning. Fullständig behörighet till klasslärarutbildning ger härmed för närvarande gymnasieskolans sociala, humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjer.

Sommaren 1974 tillsattes en utredning med direktiv att överväga en förändrad lärarutbildning. Utredningen skall bl.a. och i första hand ta upp frågor om mål, struktur, innehåll och inre organisation av grundutbildningen vid lärarhögskolornas klasslärarlinjer.

Utredningsarbetet

I början av 1973 aktualiserades frågan om förkunskapskraven för sökande till klasslärarutbildning genom en rapport utgiven av arbetsgruppen BUL (arbetsgruppen för betyg i lärarutbildningen), som tillsatts av SÖ. Denna rapport remissbehandlades under 1973 av bl. a. samtliga lärarhögskolor. Efter att ha tagit del av remissyttrandena och efter särskilda kontakter och överläggningar med företrädare för lärarhögskolor och fackliga organisationer har KK funnit att de framtida behörighetsreglerna i många avseenden bör kunna utformas som en teknisk översättning av de nuvarande reglerna. I ovan nämnda rapport har understrukits att de nuvarande förkunskapskraven i framförallt engelska, men också i matematik och svenska, borde förknippas med ett krav på lägst betyget 3 i vederbörande ämne från gymnasieskolan.

Överväganden och förslag

KKs förslag innebär att nuvarande förkunskapskrav *förändras* i följande fyra avseenden:

- Förkunskaper i *engelska* motsvarande minst två årskurser på social linje ingår i de allmänna behörighetsvillkoren. Som framgår av avsnitt 4.3 har KK funnit det motiverat att föreslå ett särskilt förkunskapskrav i engelska till klasslärarlinjerna. Såväl lågstadie- som mellanstadielärarutbildningen leder till undervisningsskyldighet i engelska. De nödvändiga förkunskaperna från gymnasieskolan avser då inte enbart, eller ens främst, förmågan att läsa engelsk litteratur utan i lika hög grad t.ex. grammatik och skriftlig uttrycksförmåga. KK anser inte att den sociala linjens allmänna kurs i engelska tillgodoser sådana förkunskapskrav utan föreslår ett särskilt förkunskapskrav motsvarande minst särskild kurs i engelska på social linje.
- *Gymnastik och musik eller teckning.* Det är väsentligt för undervisningen på grundskolans låg- och mellanstadium att klasslärare har ämnesteoretiska och metodiska kunskaper i rubricerade ämnen. Därför är dessa ämnen obligatoriska under lärarutbildningen. Den grundkurs som är gemensam för alla studerande på lågstadielärarlinjen omfattar bl.a. bild- och formarbete, musik och gymnastik. Varje studerande skall dessutom följa en tillvalskurs i ett av dessa ämnen. Även mellanstadielärarlinjen omfattar en grundkurs, gemensam för alla studerande, i vilken ingår bild- och formarbete samt ett av ämnena musik och gymnastik. Det av de två sistnämnda ämnena som inte studeras inom grundkursen skall obligatoriskt läsas inom en orienteringskurs. Man kan således konstatera att vad läraryrket fordrar av kunskaper i dessa ämnen tillgodoses inom högskoleutbildningen. Det finns emellertid också andra skäl för att inte i det nya behörighetssystemet ange formella förkunskapskrav i dessa ämnen från gymnasieskolan för tillträde till klasslärarutbildning. Gymnastik är obligatoriskt på samtliga linjer i gymnasieskolan. På de linjer, som

föreslås ge fullständig behörighet till klasslärarutbildning skall eleverna obligatoriskt välja ett av ämnena musik eller teckning. Detta innebär att de flesta sökande från gymnasieskolan kommer att ha förkunskaper i dessa ämnen som motsvarar nuvarande regler, även om några särskilda förkunskapskrav inte ställs upp. De aktuella ämnena tillhör vidare den ämnesgrupp, där frivillig undervisning får anordnas inom gymnasieskolan. I denna undervisningsform får eleverna visserligen inte ämnesbetyg men sannolikt goda förkunskaper. Att även sökande från folkhögskola har förkunskaper i dessa ämnen garanteras genom folkhögskolestadgan som föreskriver att ämnet musik skall förekomma i samtliga årskurser liksom regelbundna gymnastik- och idrottsövningar. Ett bibehållande av formella krav i dessa ämnen skulle därför ha betydelse främst för dem, som har sin allmänna behörighet på andra grunder – t.ex. genom arbetslivserfarenhet – och som skulle behöva komplettera de särskilda förkunskapsämnena. Den kommunala vuxenutbildningen erbjuder för närvarande små möjligheter till behörighetskomplettering i dessa ämnen. KK har uppfattningen att vad lärarutbildningen fordrar med avseende på dessa ämnen till en del är en fråga om personlig läggning och en intresseinriktning, som inte behöver regleras i termer av förkunskapskrav relaterade till gymnasieskolans lärokurser. De kunskaper som läraryrket kräver tillägnar sig eleverna inom lärarhögskolorna. KK anser således att förkunskaper från gymnasieskolan i ämnena gymnastik, musik och teckning är av stort värde men att de inte kan anses absolut nödvändiga för att genomföra klasslärarutbildningen. Eftersom krav på förkunskaper i dessa ämnen skulle kunna hindra eller försvåra för personer med goda förutsättningar för läraryrket att fullfölja sina utbildningsplaner föreslår KK att inga sådana krav ställs upp.

- *Biologi.* För närvarande gäller att sökande som inte läst naturkunskap måste ha betyg i ämnena fysik, kemi och biologi. Ämnet biologi förekommer bara på en av gymnasieskolans linjer, den naturvetenskapliga, medan fysik och kemi även förekommer på två- och fyraårig teknisk linje. På de tekniska linjerna breddas de naturvetenskapliga förkunskaperna genom olika tekniska ämnen.

  Eftersom biologiundervisningen är integrerad med andra orienteringsämnen på klasslärarlinjerna anser KK att en allmänt god naturvetenskaplig grund är det väsentligaste för klasslärarkandidaterna. Det förhållandet att ämnet biologi inte förekommer på alla linjer som ger en sådan grund bör inte utgöra ett behörighetshinder för sökande därifrån. KK föreslår att betyg i ämnena fysik och kemi skall likställas med förkunskaper i naturkunskap.

- Nuvarande antagningsbestämmelser anger inte några behörighetsgränser i form av *betygskrav.* Däremot innehåller den "Vägledning för inträdessökande till klasslärarlinje vid lärarhögskola", som årligen ges ut av SÖ, en information om att de studerande som inte har lägst betyget 3 i ämnena engelska och matematik erfarenhetsmässigt löper stor risk för att misslyckas och efter en tid behöva avbryta

utbildningen. KK erinrar här om sitt förslag i avsnitt 4.2 om att de sökande skall ha ett medelvärde på lägst 3,0 av betygen i de särskilda förkunskapsämnena. Dessa föreslås vara följande:

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Engelska	2–3	H, S, E, N, T
eller		
Engelska särskild kurs	2	So, Ek
Historia	3 el	H, S
	2	So, E, N, T
Religionskunskap	1	So, H, S, Ek, E, Te, N, T
Samhällskunskap	3 el	H, S, E
	2	So, H, Ek, N, T
Matematik	3 el	S, E, N, T
	2 el	So, Ek, Te
	1	H
Naturkunskap	2	So, H, S
I stället för naturkunskap:		
Fysik	3 el	N, T
	2	Te
Kemi	3 el	N
	2 el	T
	1	Te

4.4.7 *Filosofisk fakultet*

Nuläge

De cirka etthundra ämnesområden som ingår i de filosofiska fakulteterna och inom vilka universitetsutbildning bedrivs är grupperade på humanistisk, samhällsvetenskaplig och matematisk–naturvetenskaplig fakultet. Beträffande den humanistiska fakulteten har KK i sitt arbete utgått från fakultetens två sektioner – den historisk–filosofiska och den språkvetenskapliga.

För den grundläggande utbildningen skall de studerande välja mellan 18 allmänna utbildningslinjer eller begära ett personligt val av studiekurser, s.k. särskild utbildningslinje. Man kan också studera del av en utbildningslinje. Vidare finns vissa av UKÄ försöksvis inrättade linjer. Varje allmän utbildningslinje består av tre avdelningar, som i regel omfattar ett studieår vardera. Första avdelningen är gemensam för alla studerande på linjen och omfattar – med något undantag – studier inom ett enda ämnesområde. Denna avdelning ger en huvudinriktning åt utbildningen. I andra avdelningen finns ett begränsat antal ämnesområden att välja mellan. I tredje avdelningen väljer man helt fritt.

I dagens system finns det inga förkunskapskrav, som anknyter till

utbildningslinjerna. Kraven är i stället relaterade till de olika studiekurser, som varje ämnesområde består av. Studiekursernas omfattning anges som ett poängtal, i regel 20 eller 40. Poängtalet 20 anger att studiekursen vid heltidsstudier tar ca en termin, 40 att den tar två terminer. Studiekurserna är antingen grundkurser eller påbyggnadskurser. Som grundkurser räknas studiekurser upp till 40 poäng, i svenska finns dock en grundkurs på 60 poäng. I vissa grundkurser läser man direkt till 40 poäng, i andra läser man två 20-poängskurser. För att ange studiekursernas omfattning används ett bokstavssystem där A betecknar första terminens studier (upp till 20 poäng) inom ämnesområdet, B den andra terminens studier, C den tredje etc. I enlighet med detta betecknas grundkurserna A eller B (i båda fallen 20 poäng) eller AB (40 poäng) eller, beträffande svenska, AC (60 poäng).

På samma nivå inom ett ämnesområde finns ofta flera studiekurser med olika inriktningar. Sådana studiekurser anges med sifferbeteckningar. De alternativa studiekurserna avsedda för första terminens studier betecknas således A1, A2, A3 etc.

För varje studiekurs finns en normalstudieplan, där bl.a. gällande förkunskapskrav anges. Denna fastställs av UKÄ (beträffande lärarbehörighetsgivande studiekurser i samråd med SÖ). I vissa fall kan en studiekurs ha två eller flera alternativt utformade normalstudieplaner.

Inom UKÄ pågår ett kontinuerligt arbete med sikte på förändring och förnyelse av utbildningens innehåll och organisation. Detta arbete sker bl.a. i form av utredningar, studieplansarbete och pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Fortlöpande pågår också över hela universitetsområdet lokalt initierat arbete, som bl.a. berör och förändrar utbildningens innehåll.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det inom universitetsområdet pågår eller planeras arbete med att förnya utbildningen vid de filosofiska fakulteterna med avseende på att åstadkomma:

- nya möjligheter att kombinera studier inom olika fakulteter, bl.a. genom inrättande av nya utbildningslinjer och av tvärvetenskapliga studiekurser
- nya studiekurser/ämnesområden
- fler alternativa studieplaner inom befintliga studiekurser
- ändringar av befintliga normalstudieplaner

Eftersom de olika studiekurserna inom ett ämnesområde ofta fordrar förkunskaper av olika slag och omfattning, är det inte möjligt att i detalj precisera vilka förkunskaper som är nödvändiga i relation till varje ämnesområde.

I prop 1972:84 belyser departementschefen denna fråga på följande sätt

Allmänt kan man konstatera att det inom ett ämnesområde vid filosofisk fakultet kan förekomma alternativt utformade normalstudieplaner för studiekurser på samma nivå. Vidare bör man räkna med att de studerande skiljer sig åt vad beträffar såväl utbildningsbakgrund som

studiemål. Båda dessa förhållanden får betydelse för de särskilda förkunskapskravens utformning.

Efter ett exempel som gäller olika studiekurser inom ämnesområdet svenska anförs

Slutsatsen skulle bli att man bör kunna ha olika förkunskapskrav för olika studiekurser inom ett och samma ämnesområde och också regler som medger hänsyn till de studerandes individuella utgångspunkter och mål. Om man följer denna linje, kan emellertid resultatet bli en svåröverskådlig uppsättning av förkunskapskrav. Det kan därför vara mera ändamålsenligt att skapa ett system som är förhållandevis stramt i fråga om uppsättningen av krav för tillträde till en enskild studiekurs men samtidigt innebär möjligheter för vederbörande utbildningsmyndighet att efterge ett eller flera krav för enskilda studerande.

Utredningsarbetet

KK har anlitat fyra experter från universiteten för arbetet rörande särskilda förkunskapskrav från gymnasieskolan för tillträde till studier inom filosofisk fakultet. Mot bakgrund av hur universitetsutbildningen bedrevs läsåren 1972/73 och 1973/74 har behovet av förkunskaper genomlysts. Arbetet har bestått av en omfattande kontaktverksamhet – genom överläggningar och/eller enkäter – med företrädare för samtliga ämnesområden vid landets universitet och med bistånd av expertis inom UKÄ. Resultatet har visat det vara möjligt att, som ramförslag, förorda tämligen enhetliga förkunskapskrav för stora grupper av ämnesområden. Detta utredningsmaterial har legat till grund för KKs förslag om vilka förkunskapskrav som bör ställas upp för tillträde till de utbildningslinjer, vilka U 68 föreslagit skall ersätta den nuvarande studieorganisationen inom filosofisk fakultet (4.5).

Här skall också nämnas att KKs direktiv avgränsat arbetet med de särskilda förkunskapskraven till att omfatta enbart sådana förkunskaper, som kan erhållas inom gymnasieskolan. Det förekommer emellertid även en annan typ av förkunskapskrav inom filosofisk fakultet, nämligen krav på förkunskaper i form av universitetsstudier inom ett ämnesområde för tillträde till vissa grundkurser inom ett annat ämnesområde. Sådana förkunskapskrav är vanligt förekommande inom matematisk–naturvetenskaplig fakultet men förekommer också inom samhällsvetenskaplig fakultet samt i något enstaka fall inom språkvetenskaplig sektion. Exempel: För tillträde till vissa studiekurser i fysik m.fl. ämnesområden fordras universitetsstudier i matematik. KK har således inte i sitt arbete funnit anledning att bedöma förkunskapskrav av denna art, som har till syfte bl.a. att reglera den ordningsföljd i vilka studierna skall bedrivas.

Förslagen om särskilda förkunskapskrav i detta avsnitt skall av angivna skäl uppfattas som *ramförslag och riktlinjer* för det arbete som man fortlöpande måste ägna dessa frågor. KK förutsätter att undantag från vissa krav kommer att göras till studiekurser med speciell inriktning, t.ex. yrkesinriktade kurser, orienteringskurser eller andra studiekurser, som

vänder sig till studerande med speciella mål för sin utbildning. Som framgår av avsnitt 4.6 anser KK vidare att krav på formell dokumentation av förkunskaperna bör efterges i sådana fall där sökande bedöms – eller i vissa fall själva bedömer sig – ha relevanta förkunskaper utan att ha dessa dokumenterade i form av gymnasieskolbetyg.

Historisk–filosofisk sektion

För tillträde till ämnesområden inom den historisk–filosofiska sektionen är för närvarande endast ett fåtal särskilda förkunskapskrav uppställda. Generellt gäller dock här liksom inom övriga sektioner och fakulteter att vid övergång till högre utbildningsnivå inom ett ämnesområde krävs att underliggande kurs eller kurser genomgåtts. Dessutom finns särskilda förkunskapskrav, relaterade till gymnasieskolans kurser, för tillträde till studiekurser i historia, litteraturvetenskap, musikvetenskap, religionshistoria och svenska.

Att man inom den historisk–filosofiska sektionen hittills bara i ett fåtal fall har behövt uttrycka krav på särskilda förkunskaper förklaras av att de ämnen i gymnasieskolan, som är särskilt viktiga för utbildningen inom sektionen, nämligen svenska, moderna språk, historia och samhällskunskap, normalt inryms i de nu gällande allmänna behörighetsvillkoren. Det är främst dessa ämnen KK funnit angelägna att diskutera även om också andra är betydelsefulla, t. ex. religionskunskap, filosofi, psykologi samt konst- och musikhistoria.

Förkunskaper i de först nämnda ämnena innebär nämligen att de studerande i gymnasieskolan fått en allmänkulturell och historisk orientering och medvetenhet, kunskap om samhället och förmåga att analysera samhällsfrågor. Sådana kunskaper och färdigheter är viktiga för en utbildning, som i huvudsak är inriktad mot kultur- och informationsyrken.

Svenska. Sektionens ämnesområden täcker ett kunskapsstoff som hör hemma i en lång kulturtradition. För framgångsrika och meningsfulla studier fordras därför att de studerande har den allmänkulturella och litteraturhistoriska referensram som litteraturstudiet i ämnet svenska på de treåriga linjerna i gymnasieskolan ger.

Inom sektionen utbildas blivande lärare, bl.a. i svenska, och personer som skall arbeta inom olika kultur- och informationsyrken. Inom dessa yrken ställs särskilt höga krav på språkfärdighet. Utbildningen inom sektionen inriktas därför på att utveckla denna färdighet hos de studerande och den förutsätter därvid goda förkunskaper i svenska språket. Också av detta skäl måste enligt KKs bedömning krävas treårig gymnasieskolutbildning i svenska för tillträde till sektionens ämnen. Undervisningen i svenska på de treåriga linjerna ger enligt läroplanen övning i att skriva utredande och argumenterande uppsatser, den uppmärksammar svenska språkets släktskapsförhållanden och utveckling, ordförråd, ordbildning och viktiga semantiska företeelser. Vidare behandlas stilarter och språknivåer samt aktuella språkvårdsproblem. Ett mål för undervisningen är att ”väcka och odla sinnet för ordets konst”. KK

anser dessa språkliga inslag i den treåriga gymnasieskolkursen i svenska vara särskilt viktiga för den historisk–filosofiska sektionens utbildning.

Med hänsyn till ovanstående föreslår KK ett förkunskapskrav i svenska motsvarande tre årskurser för tillträde till sektionens ämnen.

Moderna språk. KK har i avsnitt 4.3 allmänt behandlat frågan om förkunskaper i engelska och andra främmande språk. Behovet av förkunskaper från gymnasieskolan i ett annat modernt språk än engelska (B- eller C-språk) behöver dock ytterligare utvecklas för den historisk–filosofiska sektionen.

Inom några av sektionens ämnen, arkeologi, litteraturvetenskap och svenska, kan kurslitteratur på tyska eller franska inte avvaras inom grundkurserna. En stor del av den grundläggande arkeologiska litteraturen är avfattad på tyska och kurslitteratur på detta språk måste därför införas redan tidigt i utbildningen. Inom litteraturvetenskap fordras av den studerande redan på nybörjarstadiet viss förmåga att läsa skönlitteratur även på andra främmande språk än engelska. Blockämnet svenska består av språkliga och litteraturvetenskapliga kurser. Här ges ämnesteoretisk utbildning åt blivande lärare i svenska inom skolväsendet. Av två skäl måste man här redan i grundkursen kräva förkunskaper i främmande språk utöver engelska. För de språkliga kurserna är det nödvändigt för att säkerställa en vidare språklig referensram. För de litterära kurserna är kravet nödvändigt för att skönlitteratur på de stora kulturspråken i viss utsträckning skall kunna studeras oöversatt. Kursplanen för ämnet svenska på gymnasieskolans treåriga linjer föreskriver att läraren i undervisningen skall ägna sig åt världslitteraturen "så långt ske kan på originalspråket". Sådana studier ingår därför i den ämnesteoretiska utbildningen av lärare.

I avsnitt 4.3 har mer allmänt framhållits att KK inte vill utesluta att krav på förkunskaper i annat språk än engelska i enstaka fall skall kunna ställas upp på grundutbildningsnivå.

Utöver vad som ovan anförts om arkeologi, litteraturvetenskap och svenska har KK funnit att ett sådant krav kan vara motiverat för vissa påbyggnadskurser inom den historisk–filosofiska sektionen.

KK föreslår således ett särskilt förkunskapskrav motsvarande B-språk, två årskurser, eller C-språk, tre årskurser, för tillträde till vissa grundkurser i litteraturvetenskap och arkeologi särskilt nordeuropeisk samt till blockämnet svenska. För övriga ämnesområden bör ett motsvarande krav kunna gälla för påbyggnadskurser.

Samhällskunskap. Under senare år har den historisk–estetiska utbildningen fått en starkare anknytning till samhälls- och beteendevetenskap. Beteckningen på många av sektionens ämnen har ändrats. Som exempel kan nämnas att litteraturhistoria och konsthistoria numera benämns litteraturvetenskap och konstvetenskap. Dessa nya beteckningar uttrycker en vidgning av ämnenas inriktning. De studerande behöver därför vissa förkunskaper om samhället och viss förmåga att analysera problemställningar av samhällsvetenskaplig natur.

KK har dock avstått från att nu föreslå ett särskilt förkunskapskrav i ämnet samhällskunskap och anser att de allmänna behörighetsvill-

koren tillgodoser nödvändiga förkunskaper om samhället. De studerande som inte har förkunskaper från skolan i ämnena samhällskunskap eller arbetslivsorientering kan i stället förväntas ha egen arbetslivserfarenhet.

Historia. För högskolestudier i historia är krav på förkunskaper i historia motsvarande gymnasieskolans kurser självklart. KK har funnit sådana förkunskaper angelägna för tillträde till flertalet ämnesområden inom sektionen av följande skäl.

Förkunskaper i historia ger den nödvändiga kronologiska stadgan åt det historiska studiet av kulturföreteelserna och erbjuder goda referenser till samhällsutvecklingen. I gymnasieskolans historiekurs ingår också äldre tiders kyrko-, musik- och konsthistoria, moment av betydelse för de flesta av sektionens ämnen. Gymnasieskolans historiekurs skall vidare utveckla förmågan att se samtida förhållanden, skeenden och problem mot en historisk bakgrund, ett betraktelsesätt som gäller för sektionens ämnen. I studieplanerna föreskrivs därför som regel, att ämnesstoffet skall studeras mot bakgrund av den kultur- och idéhistoriska utvecklingen eller samhällets förändring.

Med hänsyn till den betydelse kunskaper i historia generellt har för utbildningen inom sektionen föreslår KK ett särskilt förkunskapskrav i historia motsvarande två årskurser i gymnasieskolan för tillträde till sektionens ämnesområden. Därvid förutsätts emellertid, att undantag skall göras för studiekurser med speciell inriktning och ämnesområden för vilka gymnasieskolans historiekurs är mindre relevant, t.ex. antikens kultur och samhällsliv.

Övriga ämnen. Utöver de ovan föreslagna kraven på förkunskaper finns behov av speciella förkunskaper för tillträde till två ämnesområden. För tillträde till musikvetenskap bör liksom hittills fordras kunskaper motsvarande två årskurser i musik och för tillträde till religionshistoria en årskurs i religionskunskap.

Som riktlinjer för utformningen av särskilda förkunskapskrav för tillträde till studier inom den historisk–filosofiska sektionen föreslår KK sammanfattningsvis följande krav.

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Svenska	3	H, S, E, N, T
Historia	3 el	H, S
	2	So, E, N, T
samt i vissa fall		
B-språk	2	So, H, S, Ek, E, N, T
eller		
C-språk	3	H, S, E, N, T

Sektionens ämnesområden anges i bilaga 4.

Språkvetenskaplig sektion

Utredningsarbetet har visat att ämnena svenska, moderna språk och allmän språkkunskap varit mest aktuella att diskutera som särskilda förkunskapskrav för tillträde till högre språkstudier. Dessutom har KK diskuterat i vad mån det är nödvändigt att för studier i de s.k. skolspråken fordra betyget 3.

Även om det i dagens allmänna behörighetsbestämmelser normalt ingår ämnen som med de nya allmänna behörighetskraven i många fall kommer att försvinna, har det för KK varit naturligt att begränsa kravdiskussionen till ovan angivna ämnen. Att för högre språkstudier ställa krav på förkunskaper i t.ex. historia, samhällskunskap och filosofi är svårt att motivera. Behörighetskraven för språkstuderande måste i första hand garantera fallenhet för språkstudier och en viss språklig referensram.

Svenska. Sambandet mellan kunskaper och färdigheter i modersmålet och förmåga att inhämta främmande språk är klart och vetenskapligt väl dokumenterat. Mot bakgrund av detta samband och av den starka ställning som ämnet svenska har i tredje årskursen på de flesta av gymnasieskolans treåriga linjer finner KK det nödvändigt att för högre språkstudier fordra förkunskaper motsvarande tre årskurser svenska. Utan ett sådant krav skulle de språkstuderande få en avsevärt mindre språklig och litterär referensram än vad högskoleutbildningen i dag bygger på. KK föreslår därför ett särskilt förkunskapskrav i svenska motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan för tillträde till studier inom språkvetenskaplig sektion.

Moderna språk. Studerande vid språkvetenskaplig sektion har idag en relativt bred språklig referensram. De flesta har – förutom engelska – läst både B- och C-språk i gymnasieskolan (det senare dock i varierande omfattning). Hittills har rekryteringen till ca 75 procent skett från humanistisk linje, där också ämnet allmän språkkunskap eller latin är obligatoriskt.

Enligt KKs uppfattning är det viktigt att kravet på en språklig referensram omfattande minst ett språk utöver engelska upprätthålls. Sådana förkunskaper är i allmänhet nödvändiga för de studerandes möjligheter att klara språkstudierna. De är också viktiga för institutionernas uppläggning av högskoleutbildningen samt för språkens ställning i skolan.

KK föreslår ett krav på ett andra modernt språk motsvarande två årskurser B-språk eller tre årskurser C-språk. Detta krav uppfylls normalt av elever på samtliga studievägar inom de treåriga linjerna. Det är också formulerat med tanke på att elever från tvåårigа linjer skall uppfylla detta förkunskapskrav om de valt ett B-språk som tillvalsämne. Undantag från kravet anser KK skall göras till sådana studiekurser som vänder sig till speciella studerandekategorier t.ex. studiekurser med teknisk–naturvetenskaplig eller samhällsvetenskaplig inriktning samt för vissa nybörjarspråk, nämligen japanska, kinesiska och koreanska.

Som ett speciellt krav föreslår KK att det för högskoleutbildning i

de flesta av de s.k. skolspråken – nämligen engelska, franska, italienska, latin, ryska, spanska och tyska – skall fordras att de sökande läst vederbörande språk under tre årskurser i gymnasieskolan (latin två årskurser).

KKs förslag om särskilda förkunskaper i språk från gymnasieskolan innebär därmed följande krav:

Högskoleutbildning i	*Förkunskapskrav från gymnasieskolan*
Engelska	Engelska 3 åk + B- eller C-språk
Franska	Franska 3 åk
Italienska	Italienska 3 åk
Latin	Latin 2 åk + B- eller C-språk
Ryska	Ryska 3 åk
Spanska	Spanska 3 åk
Tyska	Tyska 3 åk
Övriga språkämnen med vissa undantag	B- eller C-språk

Frågan om betyget 3 i skolspråken. Få studerande med endast betyget 2 som bakgrund ägnar sig idag åt högre studier i språk. Trots att flertalet således har högre betyg har dock många svårt att klara av studierna inom givna tidsramar. Av tidigare undersökningar och av undersökningar som genomförts inom ramen för KKs utredningsarbete framgår att betyget 3 från gymnasieskolan i det språk man ämnar fortsätta att studera är en förutsättning för att studierna skall kunna genomföras på rimlig tid.

Inledningsvis (4.2) har KK föreslagit ett – för all högskoleutbildning gemensamt – behörighetskrav på att betygen i de särskilda förkunskapsämnena skall ha ett medelvärde av lägst 3,0. Den studievägledande verksamheten och annan slags information bör betona vikten av att blivande språkstuderande inom ramen för detta medelvärde har lägst betyget 3 från gymnasieskolan i det språk som de avser att studera. Om detta språk lästs som C-språk i skolan bör betyget vara minst 4.

Allmän språkkunskap. Utformningen och placeringen i gymnasieskolan av ämnet allmän språkkunskap kan ännu inte sägas ha blivit definitiv. Vissa schemamässiga och innehållsliga förändringar är planerade och ämnet kan därmed komma att i än högre grad ge viktiga förkunskaper för språkstudier vid universitet. KK är dock inte beredd att föreslå ämnet som särskilt förkunskapskrav för all språkutbildning utan nöjer sig med att föreslå detta för språklärarutbildning och lärarbehörighetsgivande studiekurser.

I olika sammanhang har hävdats att en språklärare torde få den bästa kunskapsgrunden genom att läsa latin, men KK anser inte att ett krav på latin för närvarande går att försvara. I ämnet allmän språkkunskap blir eleven förtrogen med de på klassiska språk baserade gemensamma dragen hos svenskan och de mest lästa främmande

språken. För en språklärare måste denna kunskap anses väsentlig.

Sammanfattningsvis föreslår KK följande riktlinjer för utformningen av de särskilda förkunskapskraven för tillträde till studier inom den språkvetenskapliga sektionen.

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Svenska	3	H, S, E, N, T
Skolspråk (för fortsatta studier)[1]	3	H, S, E, N, T
B-språk	2	So, H, S, Ek, E, N, T
eller		
C-språk[1]	3	H, S, E, N, T
För *lärarbehörighetsgivande* utbildning dessutom:		
Allmän språkkunskap	1	H
eller		
latin	2	H

[1] Se s 84 f

Sektionens ämnesområden anges i bilaga 4. Där framgår också – för några ämnesområden – KKs rekommendationer om vilka B- eller C-språk som förkunskaperna bör avse.

Samhällsvetenskaplig fakultet

Utbildning inom samhällsvetenskaplig fakultet syftar till många olika verksamhetsområden och leder ofta till administrativa, beteendevetenskapliga och ekonomiska arbetsuppgifter. Samhällsvetarutbildningen har i mycket beröringspunkter med jurist- och socionomutbildningarna och arbetsmarknaden för dessa tre utbildningsgrupper är till stora delar gemensam.

Vad utbildningen allmänt fordrar av förkunskaper från gymnasieskolan är goda kommunikationsfärdigheter i svenska, förmåga att läsa engelsk kurslitteratur, omfattande kunskaper om samhället samt förkunskaper i matematik och historia. Vad gäller behovet av förkunskaper i engelska har KK funnit att ett fåtal ämnesområden huvudsakligen är inriktade på svenska förhållanden – handelsrätt, juridisk översiktskurs samt vissa yrkesinriktade studiekurser. För sådana studier bör det vara möjligt att få dispens från det allmänna behörighetsvillkoret i engelska. I övrigt hänvisar KK till sina överväganden och förslag i avsnitt 4.3. Som särskilda förkunskapskrav har KK främst diskuterat ämnena svenska, samhällskunskap, historia och matematik.

Liksom för jurist- och socionomutbildningen skulle ett särskilt förkunskapskrav i svenska till samhällsvetenskaplig fakultet främst motiveras av att de studerande måste ha goda kommunikationsfärdigheter. För

dessa utbildningar gäller däremot inte lika uttalat de speciella motiveringar som KK framfört för sina förslag om ett särskilt förkunskapskrav i svenska för tillträde till historisk–filosofisk och språkvetenskaplig sektion. Med hänvisning till vad som i övrigt anförts beträffande svenska i avsnitt 4.3 avstår KK från att föreslå ett sådant särskilt förkunskapskrav. Detta görs även mot bakgrund av de goda erfarenheter som finns av försöksverksamheten med vidgat tillträde, vilken företrädesvis utnyttjats för samhällsvetenskapliga studier.

Samhällskunskap. KK anser det rimligt att samhällsvetenskaplig högskoleutbildning i allmänhet skall kunna bygga på gymnasieskolans mest omfattande kurser i ämnet samhällskunskap. Som framgår av avsnitt 4.4.2 läser eleverna på gymnasieskolans samhällsvetenskapliga, sociala, treåriga ekonomiska och humanistiska linjer (de klassiska varianterna undantagna) betydligt större kurser i ämnet än studerande på övriga linjer. På den sociala linjen sker dessa studier under två ämnesbeteckningar: samhällskunskap och socialkunskap.

Vad KK anfört om förkunskaper i rubricerade ämne för jurist- och socionomutbildning har relevans även för flertalet ämnesområden inom samhällsvetenskaplig fakultet t.ex. ekonomisk historia, företagsekonomi, handelsrätt, kulturgeografi, nationalekonomi, samhällskunskap, sociologi och statskunskap.

KK föreslår därför ett särskilt förkunskapskrav motsvarande tre årskurser samhällskunskap för tillträde till studier inom samhällsvetenskaplig fakultet. Vissa ämnesområden bör dock kunna undantas från detta krav exempelvis psykologi, pedagogik, informationsbehandling och statistik eftersom sådana studier torde kunna bygga på mindre omfattande förkunskaper i ämnet.

Historia. För all samhällsvetenskaplig utbildning fordras att de studerande har kunskaper och förmåga att lägga historiska perspektiv på det område de studerar. Gymnasieskolans historieundervisning orienterar eleverna om den ekonomiska, politiska och sociala utveckling som skapat nuvarande samhällsformer och den utvecklar förmågan att nyanserat och kritiskt bedöma historiska och nutida sammanhang. KK anser sådana förkunskaper generellt nödvändiga för samhällsvetenskaplig högskoleutbildning och föreslår ett särskilt förkunskapskrav i historia motsvarande två årskurser i gymnasieskolan.

Matematik. Behovet av förkunskaper i matematik varierar inom den samhällsvetenskapliga fakulteten. Endast i undantagsfall har KK bedömt att studierna går att genomföra utan matematikkunskaper från gymnasieskolan. Därför bör behörighetsbestämmelserna utformas så att de studerande har förkunskaper i matematik motsvarande minst en årskurs i gymnasieskolan. En sådan förkunskapsnivå, som bl.a. innebär elementära kunskaper i statistik, har KK bedömt tillräcklig för studier i t.ex. ekonomisk historia, kulturgeografi, pedagogik, rättssociologi, samhällskunskap och sociologi.

Andra ämnesområden förutsätter mer omfattande matematiska förkunskaper. I vissa fall fordras enligt nu gällande regler universitetsstudier i matematik. Som inledningsvis påpekats har KKs arbete gällt

att lägga förslag om krav på sådana förkunskaper som kan erhållas i gymnasieskolan, varför KK inte tar ställning till andra slags förkunskapskrav. För studier i företagsekonomi, informationsbehandling, nationalekonomi, psykologi och statistik fordras i allmänhet att de studerande läst matematik motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan. Enstaka studiekurser inom nämnda ämnen kan dock studeras med mindre förkunskaper i matematik, varför undantag från kravet på förkunskaper motsvarande tre årskurser bör kunna göras i vissa fall.

Som riktlinjer för utformningen av de särskilda förkunskapskraven till studier inom den samhällsvetenskapliga fakulteten föreslår KK sammanfattningsvis:

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
För vissa ämnesområden:		
Matematik	3	S, E, N, T
För övriga ämnesområden:		
Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H

Fakultetens ämnesområden anges i bilaga 4.

Matematisk–naturvetenskaplig fakultet

Med hänvisning till de allmänna överväganden kommittén inledningsvis gjort beträffande förkunskaper i svenska och moderna språk (avsnitt 4.3) diskuterar KK i det följande behovet av särskilda förkunskaper i naturvetenskapliga ämnen för studier inom fakulteten.

Inom den matematisk–naturvetenskapliga fakulteten gäller att mer omfattande studier inom ett ämnesområde ofta bygger på tidigare universitetsstudier inom ett annat ämnesområde. Således gäller idag ett kravsystem, som för många studiekurser anger förkunskapskrav i form av genomgångna studiekurser i första hand inom ämnesområdena matematik, fysik och kemi.

Som tidigare nämnts har KK i sitt arbete inte funnit anledning att bedöma förkunskapskrav av denna art. Huvudfunktionen hos sådana krav är att reglera den ordningsföljd i vilken ämnena kan studeras med nu gällande studieplaner. KK kommer därför inte att i detalj precisera *nivån* på förkunskapskraven för de olika studiekurserna – i synnerhet som utbildningens innehåll och uppläggning inom fakulteten till stora delar för närvarande är under omprövning.

Som riktlinjer för utformningen av de särskilda förkunskapskraven till studier inom den matematisk–naturvetenskapliga fakulteten föreslår KK följande:

Studiekurser i	Förkunskapskrav i
Matematik, informationsbehandling särskilt numerisk analys, matematisk, statistisk, optimeringslära	Matematik
Fysik, astronomi, datateknik, elektroteknik, geodesi	Matematik, fysik
Kemi, geovetenskap, hydrologi, kemiteknik, meteorologi, radiofysik, oceanografi, teknisk biologi	Matematik, fysik, kemi
Biologi, medicinska kurser, näringslära	Matematik, fysik, kemi, biologi eller naturkunskap

I förteckningen har inte tagits upp

- geoämnena historisk geologi och paleontologi, kvartärgeologi, mineralogi och petrologi samt naturgeografi.
  I dag bygger nämligen alla dessa ämnesområdena på 20 poäng i geovetenskap. För detta ämnesområde krävs, enligt ovan, i sin tur förkunskaper i matematik, fysik och kemi.

- vidare finns inom fakulteten ämnesområdet geografi samt de yrkesinriktade kurserna i miljövård och skoglig produktionslära. Dessa utbildningar intar i flera avseenden en särställning. KK har gjort den allmänna bedömningen att det för studier i *geografi* bör anges vissa förkunskapskrav från gymnasieskolan motsvarande ämnena samhällskunskap, naturkunskap (alt fysik och kemi) samt matematik och för *skoglig produktionslära* motsvarande ämnena naturkunskap eller biologi samt matematik.

Kraven i fysik, kemi och biologi bör – beroende på den speciella studiekursens innehåll och inriktning – antingen gälla förkunskaper motsvarande den naturvetenskapliga eller fyraåriga tekniska linjens kursplaner (i kemi även motsvarande den tvåårigа tekniska linjens kemitekniska gren) eller krav på en eller flera studiekurser på universitetsnivå i dessa ämnen. Liksom för medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet samt jordbrukets högskolor (avsnitt 4.4.3) föreslår KK att förkunskaper i ämnet naturkunskap, motsvarande den sociala linjens kursplan, skall likställas med förkunskaper i biologi från naturvetenskaplig linje.

På samma sätt bör kraven i matematik från gymnasieskolan normalt gälla förkunskaper motsvarande den naturvetenskapliga eller fyraåriga tekniska linjens lärokurs men även den samhällsvetenskapliga och treåriga ekonomiska linjens lärokurs ger – liksom den tvåårigа tekniska linjen – tillräckliga förkunskaper för vissa studiekurser.

Mot bakgrund av ovanstående och som underlag för förslagen om

förkunskapskrav till de av U 68 föreslagna allmänna utbildningslinjerna vill KK i det följande precisera sina förslag beträffande två ämnesområden, nämligen *matematik* och *kemi* eftersom dessa normalt är "ingångsämnena" för studier inom fakulteten. De har därmed en mer direkt anknytning till gymnasieskolan än övriga ämnesområden.

För *universitetsstudier i matematik* gäller för närvarande ett särskilt förkunskapskrav motsvarande tre årskurser matematik från gymnasieskolan oavsett linje samt att de sökande har lägst betyget 2 i ämnet. KKs undersökningar har visat dels att antalet matematikstuderande från samhällsvetenskaplig och treårig ekonomisk linje hittills varit relativt litet, dels att dessa studerande ofta övergått till studier i andra ämnen (t.ex. samhällsvetenskapliga), dels att denna elevgrupp har svaga studieresultat.

KK anser det emellertid väsentligt att studerande med förkunskaper i matematik från samhällsvetenskaplig och treårig ekonomisk linje har realistiska möjligheter att studera matematik t.ex. som inledning till studier i nationalekonomi, företagsekonomi och statistik. KK anser samtidigt att de studerande som ämnar kombinera en högskoleutbildning i matematik med andra matematisk–naturvetenskapliga ämnesområden bör ha förkunskaper motsvarande kursplanen för naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje. Från och med höstterminen 1973 förekommer i princip två olika studiekurser för nybörjare i matematik. Den ena av dessa utgår från den samhällsvetenskapliga och treåriga ekonomiska linjens matematikkurs och är främst avsedd som grund för fortsatta studier i samhällskunskap, biologi eller geovetenskap. Mot denna bakgrund föreslår KK differentierade förkunskapskrav i matematik från gymnasieskolan till de olika studiekurserna i matematik inom fakulteten.

För samtliga *grundkurser i kemi* fordras idag förkunskaper i matematik, fysik och kemi från naturvetenskaplig eller fyraårig teknisk linje. KK föreslår att motsvarande förkunskapskrav bör gälla i framtiden. Eftersom ämnet kemi på den tvåårig tekniska linjens kemitekniska gren enligt läroplanen motsvarar den naturvetenskapliga och fyraåriga tekniska linjens kurs, måste även förkunskaper därifrån vara tillräckliga.

Som för teknisk fakultet har KK också diskuterat att för studier inom den matematisk–naturvetenskapliga fakulteten ställa krav på lägst betyget 3 i matematik från gymnasieskolan. Som anges i prop. 1972:84 finns erfarenheter som pekar på att en sådan förkunskapsnivå i regel fordras. Även KKs undersökningar har bekräftat att personer som saknar förkunskaper motsvarande betyget 3 i matematik inte kan tillrådas att söka till matematisk–naturvetenskaplig utbildning.

Inledningsvis har KK föreslagit att betygen i de särskilda förkunskapsämnena skall ha ett medelvärde på lägst 3,0 för att en sökande skall vara behörig och att detta krav skall gälla all högskoleutbildning. Som där framgår anser KK en sådan medelvärdesregel av många skäl tilltalande och riktig och räknar med goda effekter av ett sådant krav kombinerat med information och vägledning och med den sökandes egen bedömning av sina förutsättningar.

Sammanfattningsvis föreslår KK följande särskilda förkunskapsämnen för tillträde till högskoleutbildning i matematik och kemi.

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Studier i matematik motsv. nuvarande kurs A4	Matematik	3	S, E, N, T
Studier i matematik motsv. nuvarande kurs A1 och A3	Matematik	3	N, T
Studier i kemi	Matematik	3	N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el	N
		2 el	T
		1	TeKe

4.5 Särskilda förkunskapskrav i belysning av U 68s förslag

U 68s förslag om en ny högskoleorganisation utgår från att all högskoleutbildning skall förbereda för den framtida yrkesverksamheten och att den grundläggande högskoleutbildningen normalt skall organiseras på utbildningslinjer, som kan vara allmänna, lokala eller individuella.

En allmän utbildningslinje är en kortare eller längre urbildning inriktad mot ett eller flera yrkesområden. Enligt förslaget skall allmänna utbildningslinjer inrättas av Kungl. Maj:t. Lokala och individuella utbildningslinjer avser att täcka sådana utbildningsbehov som de allmänna linjerna inte tillgodoser och bör vara ett område för lokala och individuella initiativ. U 68 har föreslagit att sådana linjer skall inrättas av de lokala högskolemyndigheterna, i fråga om individuell linje efter framställning av de studerande.

Varje utbildningslinje skall i regel byggas upp av kurser som ger poängtal motsvarande beräknad studietid på så sätt att 40 poäng motsvarar ett studieår. Enligt förslaget skall de studerande vid ansökan till utbildningslinje ange ett studieprogram för åtminstone de tre första terminernas studier.

Förslaget om utbildningslinjer innebär förändringar i jämförelse med nuvarande förhållanden framförallt för utbildningen vid de filosofiska fakulteterna. I det följande redovisas de allmänna utbildningslinjer, som U 68 föreslagit skall ersätta den nu gällande studieorganisationen där.

U 68s förslag innebär vidare att det för varje utbildningslinje skall finnas en utbildningsplan, där bl.a. kraven för tillträde till linjen skall anges. Utbildningsplanen bör också ange de ingående studiekursernas

huvudsakliga omfång och innehåll samt anvisningar för kursernas utformning. U 68 menar att den centrala verksorganisationen bör fastställa utbildningsplaner för de allmänna utbildningslinjerna efter de riktlinjer och bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar. På motsvarande sätt bör utbildningsplaner för lokala och individuella linjer fastställas av vederbörande högskolestyrelse. För de i varje utbildningslinje ingående kurserna liksom för de enstaka kurser och studiekurser, som inte ingår i någon linje, har U 68 föreslagit att det skall finnas en kursplan, i vilken bl.a. skall anges de förkunskapskrav som fordras för tillträde till kursen. Sådana kursplaner skall fastställas lokalt.

Mot bakgrund av dessa förslag från U 68 anser KK att de förkunskapskrav, som i det föregående föreslagits för teologisk, juridisk, medicinsk, odontologisk, farmaceutisk och teknisk fakultet samt för jordbrukets högskolor, socionomutbildning och klasslärarutbildning, skall anges i utbildningsplanerna för motsvarande allmänna utbildningslinjer.

Beträffande de allmänna utbildningslinjer som föreslagits ersätta utbildningen vid nuvarande filosofiska fakulteter lägger KK i det följande fram förslag om vilka förkunskapskrav som bör anges i utbildningsplanerna. Dessa förslag har KK utformat så att de ger behörighet inte bara till de tre första studieterminerna utan även till flertalet av de studiekurser som därefter kan bli aktuella för att fullfölja studierna på linjen i fråga. Det måste från många synpunkter vara fördelaktigt att utforma förkunskapskraven så att de studerande från början har behörighetsgarantier för flertalet av de studiealternativ mellan vilka de skall välja under senare delen av sina studier. Förkunskapskrav av denna art underlättar den studie- och yrkesorienterande informationen. De ger sannolikt också bättre möjligheter till utbildningsplanering och utvecklingsmöjligheter än vad ett mer differentierat förkunskapssystem skulle göra. Denna strävan efter förkunskapskrav som ger bredd åt behörigheten och därmed valfrihet åt de studerande har emellertid hela tiden fått vägas mot risken att ställa upp krav som för vissa studiealternativ skulle sakna relevans. U 68s förslag innebär också i en del fall att de studerande har en stor – ibland total – valfrihet beträffande kurser och studiekurser under senare delen av utbildningslinjen. Som exempel kan nämnas historielinjens variant för bibliotekarieutbildning, där de studerande efter studier i historia 40 poäng har att göra ett helt fritt studieval upp till 80 poäng. Detta förhållande innebär att ytterligare förkunskapskrav – utöver de här föreslagna – kan tillkomma för vissa kombinationer av kurser och studiekurser inom linjen beroende på vilka ämnen enskilda studerande önskar välja längre fram i sin studiegång. Sådana förkunskapskrav föreslår KK – i likhet med U 68 – skall anges i den kursplan, som bör finnas för varje kurs. KK förutsätter att förkunskapskraven till sådana kurser liksom förkunskapskrav till lokala och individuella utbildningslinjer kommer att utformas i enlighet med de riktlinjer, som KK föreslagit i föregående avsnitt (4.4.7) och att KKs allmänna överväganden i avsnitt 4.3 därvid beaktas.

4.5.1 *Förslag om särskilda förkunskapskrav till de allmänna utbildningslinjer som av U 68 föreslagits ersätta nuvarande utbildning inom filosofisk fakultet*

I detta avsnitt ger KK en kortfattad beskrivning av var och en av de föreslagna utbildningslinjerna och lägger i anslutning därtill förslag om i vilka ämnen särskilda förkunskapskrav bör ställas upp. Förslaget om att betygen i de särskilda förkunskapsämnena skall ha ett medelvärde på lägst 3,0 gäller givetvis även nedanstående utbildningslinjer.

Fysisk–kemisk utbildning

Fysik–kemilinjen (120 el 160 p) börjar med matematik 20 eller 40 p och omfattar fyra varianter samtliga med matematisk–naturvetenskaplig inriktning

Förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
matematik	3	N, T
fysik	3	N, T
kemi	3 el	N
	2 el	T
	1	TeKe

Kemisk–biologisk utbildning

Kemi–biologilinjen (120 el 160 p) börjar med kemi 20 eller 40 p och omfattar fyra varianter samtliga med kemisk eller biologisk inriktning.

Förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
matematik	3	N, T
fysik	3	N, T
kemi	3 el	N
	2 el	T
	1	TeKe
biologi	2	N
eller		
naturkunskap	2	So

Beteendevetenskaplig utbildning

- *Socialadministrativa linjen* (80 p) består av en fast kombination och omfattar sociologi 20 p, psykologi 20 p och samhällsadministrativ kurs 40 p.
- *Utbildningsadministrativa linjen (80 p)* består av en fast kombination och omfattar pedagogik 20 p och ekonomisk specialkurs 60 p.

- *Pedagogik–sociologilinjen* (120 el 160 p) börjar med pedagogik 40 p och omfattar tre varianter i regel med sociologisk inriktning.

Förkunskapskrav till ovanstående tre linjer	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H

- *Psykologlinjen* (120 p) består av en fast kombination och omfattar psykologi 40 p, sociologi 20 p, pedagogik 20 p och psykologi med tillämpningsinriktning 40 p.
- *Psykologilinjen* (120 el 160 p) börjar med psykologi 40 p och omfattar tre varianter i regel med inriktning på psykologi och samhällskunskap.

Förkunskapskrav till ovanstående två linjer	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
Matematik	3	S, E, N, T

- *Logopedlinjen* (120 p) består av en fast kombination och omfattar fonetik 40 p, psykologi 20 p och logopedi 60 p.

Förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Svenska	3	H, S, E, N, T
Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H

Samhällsvetenskaplig utbildning

- *Personaladministrativa linjen* (80 p) består av en fast kombination och omfattar företagsekonomi 40 p, sociologi 20 p samt ekonomisk specialkurs 20 p.

- *Linjen för revision, bank och beskattning* (80 p) består av en fast kombination och omfattar företagsekonomi 40 p, informationsbehandling (ADB) 20 p samt ekonomisk specialkurs 20 p.
- *Linjen för administrativt systemarbete* (80 p) består av en fast kombination och omfattar företagsekonomi 40 p, informationsbehandling (ADB) 20 p samt specialkurs med arbetspsykologi och arbetssociologi 20 p.
- *Transportadministrativa linjen* (80 p) består av en fast kombination och omfattar företagsekonomi 20 + 20 p, informationsbehandling (ADB) 20 p, och transportlära 20 p.
- *Ekonomlinjen* (120 p) börjar med statistik 20 p, nationalekonomi 20 p och juridisk översiktskurs 10 p och inriktas därefter på företagsekonomi.
- *Samhällsplanerarlinjen* (140 p) börjar med statistik 20 p, nationalekonomi 20 p och juridisk översiktskurs 10 p och inriktas därefter på kulturgeografi.
- *Samhällsvetenskaplig linje 1* (120 p) börjar med statistik 20 p och omfattar tre varianter som är inriktade på sociologi, nationalekonomi eller statskunskap.
- *Samhällsvetenskaplig linje 2* (120 el 160 p) börjar med företagsekonomi 40 p och omfattar fyra varianter med inriktning på sociologi eller samhällskunskap alternativt ytterligare studier i företagsekonomi eller statskunskap.
- *Filosofisk–samhällsvetenskapliga linjen* (140 p) består av en fast kombination och omfattar statistik 20 p, statskunskap 20 p, nationalekonomi 40 p, företagsekonomi 10 p, juridisk översiktskurs 10 p samt ytterligare 40 p inom en angiven ämnesgrupp.
- *Matematisk–samhällsvetenskapliga linjen* (120 el 160 p) börjar med matematik 20 el 40 p och omfattar fyra varianter med inriktning på företagsekonomi, nationalekonomi eller samhällskunskap.

Förkunskapskrav till ovanstående tio linjer	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
Matematik	3	S, E, N, T

- *Historisk–samhällsvetenskapliga linjen* (160 p) börjar med samhällskunskap 40 p och historia 40 p och omfattar varianter med lärar- och bibliotekarieutbildning.

Förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H

Matematisk–systemvetenskaplig utbildning

- *Matematisk–systemvetenskapliga linjen* (120 el 160 p) börjar med matematik 40 p och omfattar fyra varianter med inriktning på informationsbehandling, matematisk statistik, datateknik eller informatik.

Förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Matematik	3	N, T
Fysik[1]	3	N, T

[1] gäller enbart för inriktning på datateknik.

- *Statistiklinjen* (120 el 160 p) börjar med matematik 20 el 40 p och omfattar tre varianter samtliga med inriktning på statistik.

Förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Matematik	3	S, E, N, T

Språklig utbildning

- *Språklinjen* (160 p). När det gäller den språkliga utbildningen är U 68s förslag detaljutformat för lärarutbildningen. Förslaget upptar ett antal ämneslärarkombinationer till vilka följande särskilda förkunskapskrav bör uppställas:

Ämnes-kombination	Förkunskaps-krav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Engelska–franska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	Franska	3	H, S, E, N, T
	Allm. språk-kunskap	1	H
	eller latin	2	H
Engelska–svenska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	B-språk	2	So, H, S, Ek, E, N, T
	eller C-språk	3	H, S, E, N, T

Ämnes-kombination	Förkunskaps-krav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Allm.språk-kunskap	1	H
	eller latin	2	H
Engelska–tyska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Tyska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	Allm.språk-kunskap	1	H
	eller latin	2	H
Engelska–latin (+ allm språk-kunskap)	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	B-språk eller	2	So, H, S, Ek, E, N, T
	C-språk	3	H, S, E, N, T
	Latin	2	H
Franska–svenska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Franska	3	H, S, E, N, T
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Allm. språk-kunskap eller	1	H
	latin	2	H
Franska–tyska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Franska	3	H, S, E, N, T
	Tyska	3	H, S, E, N, T
	Allm.språk-kunskap	1	H
	eller latin	2	H
Franska–latin (+ allm språk-kunskap)	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Franska	3	H, S, E, N, T
	Latin	2	H
Tyska–svenska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Tyska	3	H, S, E, N, T
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Allm språk-kunskap	1	H
	eller latin	2	H
Tyska–latin (+ allm språk-kunskap)	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Tyska	3	H, S, E, N, T
	Latin	2	H

För språklinjens övriga varianter bortfaller förkunskapskravet i allmän språkkunskap eller latin.

- *Sekreterarlinjen* (60 p) består av en fast kombination och omfattar engelska 20 p och sekreterarkurs 40 p.

Förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kursplan för linjerna
Engelska	3	H, S, E, N, T
Svenska	3	H, S, E, N, T
B-språk[1]	2	So, H, S, Ek, E, N, T
eller C-språk[1]	3	H, S, E, N, T

[1] För 80-poängsvariant med tyska eller franska fordras i stället tyska eller franska 3 åk

Historisk–estetisk–religionsvetenskaplig utbildning

- *Historielinjen* (160 el 120 p) börjar med historia 40 p och omfattar tre varianter, varav en är inriktad på lärarutbildning med ämneskombinationen historia–svenska eller historia–religionskunskap.
- *Svensklinjen* (160 el 120 p) börjar med svenska 40 eller 60 p och omfattar fyra varianter. En variant avser lärarutbildning i t.ex. ämneskombinationen svenska–filosofi, en annan är inriktad på journalistik eller massmedia och omfattar studier i exempelvis estetiska ämnen.

Förkunskapskrav till ovanstående två linjer	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Svenska	3	H, S, E, N, T
Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
B-språk	2	So, H, S, Ek, E, N, T
eller C-språk	3	H, S, E, N, T

4.6 Olika vägar att få behörighet m.m.

4.6.1 *Gymnasieskolan*

KKs förslag om särskilda förkunskapskrav betyder att en eller flera linjer i gymnasieskolan ger fullständig behörighet till var och en av utbildningslinjerna i högskolan. Linjernas olika kompetensområden framgår av bilaga 5. Sökande från sådana linjer har således sin behörighet dokumenterad i avgångsbetyget.

Andra linjer i gymnasieskolan ger däremot inte fullständig behörighet. På vissa linjer saknas ett eller flera av de ämnen, som föreslagits som särskilda förkunskapskrav. På andra linjer får eleverna varken de

förkunskaper i svenska och engelska som de allmänna behörighetsvillkoren föreskriver eller särskilda förkunskaper i enlighet med de föreslagna. KK vill här peka på tre möjligheter att bredda behörigheten, nämligen utökad studiekurs, fritt tillval och behörighetskomplettering inom vuxenutbildningen samt föreslå vissa åtgärder.

Utökad studiekurs. Enligt gällande skolstadga (8 kap 6 §) kan en elev i gymnasieskolan frivilligt delta i undervisningen i ett eller flera ämnen, som förekommer som obligatoriska ämnen, men som inte är obligatoriska för honom. När ett ämne i gymnasieskolan förekommer med olika kurser kan vidare en elev få byta ut undervisningen i ett sådant för honom obligatoriskt ämne mot undervisning enligt en större kurs i samma ämne. Genom att välja utökad studiekurs kan man alltså få en bredare behörighet än vad linjens timplan anger. Alla studievägar, ämnen och kurser omfattas i princip av denna bestämmelse. I realiteten är möjligheterna däremot begränsade, dels eftersom utökad studiekurs kan bli mycket arbetskrävande för eleverna, dels av organisatoriska och schematekniska skäl.

KK finner det angeläget att skolorna prövar alla möjligheter att tillmötesgå önskemål om utökad studiekurs för de elever som bedömer sig ha förutsättningar att läsa sådan.

Av de tvååriga linjerna är det bara ekonomisk linje, musiklinje och social linje som automatiskt ger allmän behörighet. Distributions- och kontorslinjen, konsumtionslinjen och vårdlinjen ger allmän behörighet under förutsättning att engelska valts som obligatoriskt tillvalsämne. Övriga tvååriga linjer kan för närvarande inte ge allmän behörighet utan komplettering bland annat beroende på att ämnet svenska inte förekommer i årskurs 2. Som framgår av kapitel 3 ger flertalet specialkurser inte heller allmän behörighet. KK anser att det skall erbjudas bättre möjligheter att få allmän behörighet på dessa tvååriga linjer och specialkurser. Detta kan man bl. a. göra genom att ge möjligheter för de studerande, som så önskar, att utbyta timmar i ämnet yrkesteknik mot den sociala linjens svenska och engelska (se nedan).

Fritt tillval. För alla tvååriga linjer – med undantag för social, ekonomisk och teknisk – anger gymnasieskolans läroplan att eleverna, enligt SÖs närmare anvisningar, får utbyta undervisning i yrkesbetonat ämne mot ämne på annan linje (gren) i gymnasieskolan än den eleven tillhör. Läroplanen föreskriver vidare: "Utbytet får omfatta högst tolv veckotimmar och i regel endast förekomma i årskurs 2. Ämnesvalet skall naturligt anknyta till elevens studieprogram i övrigt. Det skall normalt syfta till att underbygga eller fördjupa den yrkesinriktade utbildningen eller att möjliggöra en sidoordnad men alltjämt målinriktad yrkesutbildning. Medgivande om sådant ämnesbyte lämnas av rektor. Rektor skall samråda med yrkesvägledare och klasskonferens."

I skrivelse till Kungl. Maj:t 1972-11-13 föreslog SÖ en ändring av bestämmelserna om fritt tillval vilken innebar att även svenska enligt social linje skulle kunna få väljas under förutsättning att det obligatoriska tillvalet omfattade ämnet engelska. KK har i likhet med andra remissinstanser tillstyrkt detta förslag men ansåg dock inte att möjligheten att

välja svenska skulle förknippas med ett krav på engelska som obligatoriskt tillval. KK menar att de elever som vill lägga behörighetsaspekter på sina tillval bör ha frihet att i det obligatoriska tillvalet välja mellan att antingen läsa engelska eller ett särskilt förkunskapsämne.

KK räknar således med att det fria tillvalet i framtiden skall kunna omfatta även ämnet svenska motsvarande den sociala linjens kursplan på de linjer där svenska inte förekommer i årskurs 2. Av gymnasieskolans linjer skulle härmed endast den tvåårigа tekniska linjen inte kunna ge allmän behörighet.

Vuxenutbildning. Enligt stadgan om kommunal och statlig vuxenutbildning (SFS 1971:424) får till gymnasieskolkurs intagas den som senast under det kalenderår studierna påbörjas fyller 18 år (31 §). Vidare föreskrivs att sökande som genomgår gymnasieskola ej får antas (35 §).

Eftersom en del av gymnasieskolans linjer och flertalet minst tvåårigа specialkurser i behörighetshänseende ger eleverna ett otillfredsställande utgångsläge anser KK att den elev, som önskar allmän behörighet men inte erhåller sådan på sin ordinarie studieväg och med de tillval etc. han gjort, skall kunna få läsa ämnena svenska och/eller engelska inom kommunal vuxenutbildning jämsides med studierna i gymnasieskolan. Att sådana möjligheter snarast bör erbjudas har även föreslagits i ovan nämnda skrivelse från SÖ och tillstyrkts av samtliga remissinstanser.

4.6.2 *Behörighetskomplettering*

I prop. 1972:84 anför departementschefen att gymnasieskolbetyg i respektive ämne blir det normala sättet att dokumentera att särskilda förkunskapskrav uppfylls.

Eftersom många sökande till högre utbildning kommer att behöva komplettera sina förkunskaper anförs vidare:

Det är givetvis angeläget att sådana kompletteringsstudier inte blir mera omfattande än vad som är nödvändigt. Det är också viktigt att det finns en utbildningsorganisation som den enskilde kan använda sig av för sina kompletteringsstudier. Kommunala och statliga vuxenskolor har bl.a. denna uppgift.

Både sökande som gått igenom gymnasieskolan och sökande med andra behörighetsgrunder kommer att i olika omfattning behöva komplettera såväl särskilda förkunskapsämnen som ämnena svenska och engelska för allmän behörighet. Var och en, som inte har fullständig behörighet till den utbildning man vill söka, måste – enligt KKs uppfattning – ha rätt att behörighetskomplettera. Denna rättighet skall således gälla även den som i sitt avgångsbetyg från gymnasieskolan har erhållit sådana betyg i de särskilda förkunskapsämnena att dessa inte uppgår till det föreskrivna medelvärdet 3,0 liksom den som vill höja sitt betyg till den nivå som uttryckligen rekommenderas i ett ämne för framgångsrika studier (t. ex. s 57).

KK finner det viktigt att nödvändiga kompletteringar skall kunna genomföras utan att organisatoriska eller andra hinder uppstår och att kompletteringsstudier i princip kan erbjudas de studerande på hemorten.

Det är därför angeläget att inom hela landet tillförsäkra blivande högskolesökande kompletteringsmöjligheter inom kommunal vuxenutbildning. Det har hittills varit svårt att få elevunderlaget att räcka till för de olika kurserna på orter utanför storstadsområdena. En studiegång med en så långt möjligt gemensam timplan och med i princip endast *en* behörighetsgivande kurs i varje ämne skulle väsentligt förbättra kompletteringsmöjligheterna. Detta är särskilt viktigt i ämnena svenska och engelska samt i de ämnen som föreslagits som särskilda förkunskapskrav. KK föreslår därför att SÖ får i uppdrag att utarbeta förslag till en sådan studiegång. Enligt KKs uppfattning bör minst en ort i varje län tilldelas resurser av sådan omfattning att de studerande kan garanteras att inom rimlig tid få tillgång till undervisning i samtliga berörda ämnen.

4.6.3 *Motsvarandebedömningar*

KK har i enlighet med sina direktiv uttryckt de särskilda förkunskapskraven i gymnasieskolans termer med avseende på ämnen, betyg, årskurser och linjer. Flertalet sökande till fullständiga utbildningslinjer inom högskolan kommer också sannolikt att kunna redovisa sin behörighet på detta sätt.

Förslagen får emellertid inte tolkas som att alla sökande måste dokumentera sina förkunskaper genom gymnasieskolbetyg. Tidigare har KK som en grundprincip framhållit att alla högskolestuderande skall ha de förkunskaper som utbildningen fordrar. Sådana förkunskaper skall kunna dokumenteras på många sätt. KK vill understryka att sökande med reell, på annat sätt redovisad kompetens för en utbildning inte får hindras av formella skäl.

I kapitel 3 har KK – beträffande den allmänna behörigheten – föreslagit att sökande från folkhögskola genom ett intyg skall kunna redovisa sin behörighet. I den mån en folkhögskoleutbildning även ger förkunskaper motsvarande ett eller flera särskilda förkunskapsämnen bör också detta dokumenteras genom ett intyg från folkhögskolan samt genom studieomdömet. KK anser att studieomdömet måste ha lägst graderingen "mycket god" med avseende på den aktuella ämnesgruppen för att motsvara det föreslagna kravet på ett betygsmedelvärde i de särskilda förkunskapsämnena.

I kapitel 7 föreslår KK att antagningsmyndigheten i god tid före ansökningstidens utgång skall pröva behörigheten för de sökande som inte redovisar denna på formellt sätt. Inom en tämligen kort tid kommer sannolikt en praxis att utbildas, som också kan bli av stort informationsvärde, när det gäller frågan om vilka ämnen m.m. från andra skolformer som bedömts motsvara de särskilda förkunskapskraven. KK har för sin del konstaterat att exempelvis laboratorieassistentutbildningen ger goda förkunskaper i kemi och biologi och att relativt omfattande matematikstudier ingår i sjöbefälsutbildningen.

KK anser vidare att antagningsmyndigheten skall bedöma när sådana kunskaper, färdigheter och erfarenheter, som förvärvats genom utbildning utanför gymnasieskolan, genom icke skolmässiga studier och genom

yrkesverksamhet skall anses motsvara de formellt angivna fordringarna. Helt individuella bedömningar skall således också göras.

I det följande föreslår KK regler för urval och antagning till enstaka kurser och studiekurser. För denna högskoleutbildning som i första hand avser att tillgodose behov av fortbildning och vidareutbildning menar KK att särskilda urvals- och antagningsregler bör gälla. Även behörighetsbedömningen bör här med fördel kunna ske på mycket informella grunder. För denna sökandegrupp (i första hand personer som önskar fortbildning efter en tämligen lång yrkesverksamhet), anser KK, att förkunskapskraven främst bör ha en informerande funktion och därvid vara till ledning för de sökandes egna bedömningar av sina förutsättningar och möjligheter. Kompletterad med en väl fungerande studievägledning bör de sökandes vetskap om förkunskapskraven och kännedom om vad kraven innebär, kunna vara ett underlag för var och en att själv avgöra sin reella kompetens.

5 Urval bland behöriga sökande

5.1 Allmänna förutsättningar för ett nytt urvalssystem

5.1.1 *Utgångspunkter*

Om antalet behöriga sökande överstiger antalet utbildningsplatser vid en viss utbildningslinje, måste ett urval göras bland de sökande. I detta kapitel lägger KK fram förslag till meritvärderings- och urvalsregler för högskoleutbildning med utgångspunkt i KUs förslag samt enligt de riktlinjer som ges av prop 1972:84 och KKs direktiv.

Direktivens riktlinjer för urvalssystemets utformning kan sammanfattas på följande sätt:

Det främsta kriteriet för urval till högre utbildning skall vara de studerandes förväntade lämplighet för de avsedda studierna. Vidare skall en varierad erfarenhetsbakgrund bland de studerande främjas genom att i förekommande fall arbetslivserfarenhet tillgodoräknas vid meritvärderingen. Någon form av kvotering skall finnas för att garantera en allsidig sammansättning av studerandegruppen.

Vidare framhåller departementschefen i prop 1972:84 följande mot bakgrund av direktiven för 1968 års utbildningsutredning:

Jag finner således att man vid behandlingen av problemen rörande urval till högre utbildning bör ta hänsyn till att urvalssystemet skall kunna vara användbart vare sig en viss del av den högre utbildningen är ospärrad eller inte.

samt:

Urvalssystemet – liksom hela kompetensregelsystemet – måste vidare vara konstruerat med utgångspunkt i högskoleområdets omfattning och struktur med avseende på utbildningsvägarnas längd, innehåll och mål. Strukturen i ett framtida eftergymnasialt system kommer sannolikt att vara sådan att de olika linjerna i gymnasieskolan har sina mer eller mindre naturliga fortsättningar, men att de studerande ändå kan välja förhållandevis fritt mellan olika utbildningar oavsett innehållet i den behörighetsgivande gymnasieskolutbildningen. Med en sådan struktur av högskolan torde enligt min mening den principiella utformningen av urvalsreglerna kunna vara densamma för hela högskoleområdet.

Sedan dess har U 68 i sitt huvudbetänkande Högskolan (SOU 1973:2) föreslagit såväl antagningsbegränsning till all högskoleutbildning som ett – i förhållande till nuläget – avsevärt vidgat högskolebegrepp.

5.1.2 *Några krav på urvalssystemet*

Mot bakgrunden av det främsta målet för urvalssystemet – att anta studerande med god prognos för framgång i studierna – kan andra krav eller delmål formuleras. KK vill inledningsvis diskutera två sådana delmål för urvalet nämligen en socialt sett jämnare rekrytering till högskoleutbildning samt ett överskådligt och enkelt regelsystem.

I en rad undersökningar har under senare år påvisats en påtaglig *snedrekrytering till högre utbildning* med avseende på de studerandes socialgruppstillhörighet. Studerande från lägre socialgrupper är således underrepresenterade i högre utbildning i förhållande till sin andel av befolkningen. Denna snedfördelning är märkbar framför allt inom vissa långa, ofta spärrade utbildningsvägar som leder fram till yrken med hög status. I den allmänna debatten har frågan varit föremål för stort intresse. Alla torde vara överens om att det inte går att finna någon enkel och entydig lösning på detta problem, som i så hög grad är en fråga om traditioner, värderingar och attityder. Möjligheterna att i någon mån komma till rätta med snedrekryteringen via urvalsreglerna har diskuterats och en lösning har då ansetts vara någon form av "socialgruppskvotering".

I prop 1972:84 framhåller departementschefen, efter att ha påpekat att en sådan kvotering skulle medföra besvärliga tekniska och praktiska problem, följande:

> Jag finner emellertid att tanken på att låta socialgruppstillhörighet spela en direkt, mer eller mindre avgörande roll vid urvalet till högre utbildning bör avvisas i första hand av följande skäl. De faktorer som påverkar ungdomarnas val av väg genom utbildningssystemet ligger dels utanför skolans område, t ex skillnader i bostadsmiljö, föräldrarnas inkomst- och arbetsförhållanden, dels inom utbildningssektorn såsom tillgången till förskola etc.– – – Det framstår då som betydligt angelägnare att vidta åtgärder som påverkar dessa förhållanden i avsedd riktning än att i efterhand i urvalssituationen söka kompensera för sådana förhållanden i individens tidigare liv. Vad som här sagts får givetvis inte tolkas så att det skulle vara onödigt att söka påverka de ogynnsamma fördelningseffekter som själva urvalssystemet har. I själva verket måste det vara en av de viktigaste riktlinjerna för det fortsatta arbetet med detaljutformningen av det nya urvalssystemet.

Som även KU framhöll kan man betrakta behörighetsvillkorens utformning som det första momentet i urvalsproceduren. Ett steg på vägen att utjämna skillnader mellan grupper av människor med avseende på deras möjligheter att få tillgång till högre utbildning är därför redan taget genom statsmakternas principbeslut om villkor för allmän behörighet till högre utbildning, vilket i första hand berör sökande med skolmässig förutbildning samt genom uppdraget till KK att lägga förslag om hur behörighetsfrågan för vuxna utbildningssökande skall lösas. Med KKs förslag till behörighetsvillkor för vuxna utan skolmässig förutbildning (se 3.3) blir högskoleutbildningen tillgänglig också för personer som tidigare haft möjlighet att nå behörighet till sådan utbildning endast genom omfattande vuxenstudier på gymnasial nivå.

KU som behandlade dessa frågor i ett särskilt kapitel "Det sociala perspektivet", framhöll:

Möjligheter till högre utbildning för betydligt större grupper än i dag kan verksamt bidra till en ökad social rörlighet mellan olika grupper i samhället. Detta gäller både vuxenutbildningen och ungdomsutbildningen. Kompetensreglerna kan spela en betydelsefull roll genom att bryta ner sådana hinder som, utan att vara sakligt grundade, står i vägen för grupper och enskilda i deras strävan att förbättra sin utbildning.

För att den vidgade behörigheten skall kunna bidra till en social utjämning inom de olika studerandegrupperna måste man stimulera dem som på detta sätt vinner behörighet att söka sig till högskoleutbildning, också till längre, hårt spärrade utbildningar. Här kan en utbyggd och väl fungerande studie- och yrkesorientering ha en viktig uppgift att fylla.

Den väsentligaste förutsättningen för en socialt jämnare rekrytering är dock att studieförhållandena är sådana att de lockar sökande från alla socialgrupper. Det studiesociala stöd som erbjuds de studerande är härvid en faktor av utomordentligt stor betydelse, men även lokalisering och former för distribution av högskoleutbildning spelar en betydande roll.

Det är vidare nödvändigt att utbudet av utbildningslinjer inom högskolan svarar mot skilda sökandegruppers behov och önskemål. Den försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning som skall påbörjas efter förslag av U 68 är ett viktigt steg på vägen mot en alltmer differentierad högskoleutbildning. I högskolan som helhet bör en sådan differentiering kunna medverka till en jämnare social fördelning av utbildningsplatser.

Utformningen av de särskilda förkunskapskraven och av urvalsreglerna spelar sannolikt också viss roll för att stimulera olika grupper att ta sin behörighet i anspråk. Principen att alla behörighetsgrupper genom kvotering tillförsäkras en viss andel av platserna har betydelse i detta sammanhang. Detsamma gäller införandet av de nya urvalsinstrumenten arbetslivserfarenhet och resultat av studielämplighetsprov.

Man måste dock vara uppmärksam på att man inte genom dessa nya meritvärderingsinstrument skapar nya risker för snedrekrytering. De socialgruppsskillnader som resultaten i utprövningarna av studielämplighetsprovet hittills uppvisat kan dock beräknas minska genom ändringar i provets utformning. Att all arbetslivserfarenhet skall tillgodoräknas och att speciellt inriktad sådan inte skall ge tilläggspoäng ser KK vidare som betydelsefullt i detta sammanhang (jfr s 143 f).

En mera reell utjämning av rekryteringen till högre utbildning kan emellertid uppnås endast genom åtgärder inom det underliggande skolsystemet, inklusive förskolan. Bl. a. måste utbildningen av lärare och utformningen av läromedel uppmärksammas men också sådana åtgärder är angelägna som syftar till att aktivera och stimulera eleverna på fritid.

De resonemang som förts ovan är i viss utsträckning tillämpliga även på den sneda könsrekrytering till vissa utbildningsvägar som är väl dokumenterad både på det gymnasiala stadiet och inom högskoleutbildningen och som länge har uppmärksammats. Det har dock visat sig svårt

att förändra de könsbundna mönstren för utbildnings- och yrkesval, trots medvetna åtgärder av olika slag och på olika stadier i utbildningsväsendet.

Inom SÖ pågår just nu ett projekt som går ut på att få till stånd en bättre könsmässig balans genom bl. a. lärarutbildning och läroplansarbete. Vidare pågår vid ett par utbildningsvägar inom SÖs område försöksverksamhet med könskvotering vid antagningen av studerande. Man har härigenom bl. a. fått ett ökande antal manliga studerande i förskollärarutbildningen. Förutom ett mer eller mindre direkt "gynnande" av det underrepresenterade könet torde också förekomsten av könskvotering indirekt verka stimulerande på tillströmningen av manliga sökande till kvinnligt dominerade utbildningar och tvärtom. Könsvoteringen kan alltså beräknas ha ett slags informationseffekt.

Det krav på urvalssystemet som ofta framförts och som innebär att systemet skall vara *överskådligt och informationsvänligt* vill KK kommentera på följande sätt:

Detta krav – ehuru viktigt – måste som princip vara underordnat andra väsentliga krav på urvalssystemet och gäller endast tillsammans med de övriga förutsättningar som är givna för KKs arbete.

I dessa förutsättningar ingår att såväl resultat av studielämplighetsprov som arbetslivserfarenhet skall kunna tillmätas meritvärde vid urvalet vid sidan av betygen. Redan detta kommer att göra systemet svårare att överblicka och att informera om i jämförelse med dagens system, där dessa meritvärderingsgrunder inte används generellt. De nya allmänna behörighetsvillkoren ger vidare nya grupper tillträde till högskolan. Antalet kvotgrupper kommer därigenom att bli större än vad som i dag är fallet vid urval till högre utbildning. Detta är ytterligare en kompliceran-de faktor. Detsamma gäller den utformning av de särskilda förkunskapskraven som blir en följd av den nya nivån för allmän behörighet.

Ett uppfyllande av dessa förutsättningar måste – har KK funnit – köpas till priset av ett urvalssystem som sannolikt kommer att vara mindre överblickbart och ge större informationsproblem än dagens. Man måste därför räkna med ett ökat behov av information såväl inom som utanför gymnasieskolan. Till denna fråga återkommer KK i kapitel 8.

5.1.3 *Tillämpningen av ett nytt urvalssystem*

KK har redan tidigare redovisat sin uppfattning att en utbildningslinje skall räknas som högskoleutbildning om de av statsmakterna fastställda allmänna behörighetsvillkoren gäller för tillträde. Det urvalssystem som KK lägger förslag om i detta kapitel gäller därför tills vidare enbart utbildningslinjer som redan vid tidpunkten för ikraftträdandet tillhör den högre utbildningen i den meningen att "högre skolunderbyggnad än grundskola" krävs för tillträde (SFS 1967:450). Även bland dessa kan finnas undantag, dvs. utbildningslinjer där modifierade antagningsregler kan bli aktuella. Utbildningen vid journalisthögskolorna är ett sådant exempel. I dag används vid antagning av studerande till dessa högskolor psykotekniska prov. Utbildningen är för närvarande föremål för utredning och först sedan denna avslutats kan man ta ställning till om

antagningen helt skall ingå i det av KK föreslagna antagningssystemet.

KKs förslag gäller statlig och kommunal högskoleutbildning. Det nya urvalssystemet bör emellertid kunna vara riktgivande även för sådan eftergymnasial utbildning under enskilt huvudmannaskap som bedrivs med statsbidrag eller står under statlig tillsyn. Exempel på sådana utbildningar är Handelshögskolan i Stockholm, Grafiska institutets (GI) tvåårskurs samt Institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning (IHR).

Efterhand kan utbildningsvägar som i dag tillhör grundskolans kompetensområde komma att anpassas till de nya allmänna behörighetsvillkoren och därmed föras till högskolan. Det kan då bli aktuellt att överväga om särskilda urvalsregler skall tillämpas även för några av dem. Om således vissa konstnärliga utbildningar i framtiden kommer att föras till den högre utbildningen bör de speciella anlag och färdigheter som är nödvändiga förutsättningar för framgång i dessa studier även i fortsättningen kunna bedömas genom exempelvis direkta antagningsprövningar.

Det kan också finnas skäl för att använda i viss mån modifierade urvalsregler vid utbildningslinjer i högskolan som rekryterar studerande huvudsakligen från en enda linje eller specialkurs i gymnasieskolan. Man kan här exemplifiera med lantmästarutbildningen, som, förutom att den bygger på genomgången jordbrukslinje i gymnasieskolan, även har genomgången driftsledarkurs (specialkurs i gymnasieskolan) som särskilt förkunskapskrav. Ett annat sådant exempel är utbildningslinjer av det slag som föreslogs av U 68 i betänkandet Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning (SOU 1973:12). U 68 föreslog att man under försöksverksamheten skulle tillämpa urvalsregler som i viss utsträckning avviker från dem som KK nedan föreslår. I sitt remissvar på detta betänkande framhöll KK att en mera reguljär praxis i bedömnings- och antagningsfrågor vid dessa linjer bör få utvecklas successivt under försöksverksamheten. Först därefter bör man ta ställning till om modifierade urvals- och antagningsregler skall gälla även i fortsättningen. Beträffande urvalet till externt rekryterad verksutbildning, se kapitel 6.

De urvals- och antagningsregler som gäller för den högre utbildningen tillämpas i dag vare sig en sökande avser att genomgå fullständig utbildning eller ej. I förhållandevis stor utsträckning har emellertid de studerande ett mera begränsat studiemål än det som anges av förekommande utbildningslinjer. Studerande i sådan partiell utbildning finns företrädesvis inom de fria fakulteterna, vilket hänger samman med dels den speciella studieorganisationen vid dessa fakulteter, dels det fria tillträdet till dem. I den utbildningsstatistik som fortlöpande framställs av SCB kan man utläsa två tydliga tendenser: de studerande vid filosofisk fakultet är genomsnittligt äldre än tidigare och de anger i allt större utsträckning att de inte har för avsikt att studera till fullständig examen.

U 68 föreslår i sitt huvudbetänkande att sådana partiella studier skall systematiseras bl. a. genom att man avdelar särskilda resurser för s. k. enstaka kurser och studiekurser. Vidare menar U 68 att man i en framtid bör ge de studerande möjligheter att genomgå enstaka kurser inte endast vid de nu fria fakulteterna utan också i kurser som ingår i samman-

hängande utbildningslinjer, t. ex. vid teknisk fakultet eller jordbrukets högskolor. Beträffande antagningen till enstaka kurser framhåller U 68 att efterhand som det blir vanligt att lägga upp studierna som återkommande utbildning aktualiseras frågan om skolmässiga meriter skall tillgodoräknas under obegränsad tid vid ansökan till högskoleutbildning. Ju större tidsavståndet blir till skoltiden, säger U 68, desto mindre aktuella är kunskaper och färdigheter som förvärvats i skolan. Denna fråga torde ha särskild betydelse för sökande till enstaka kurser och studiekurser, vilka U 68 anser ha en viktig uppgift att fylla genom att de ger en möjlighet till fortbildning och vidareutbildning för personer med en tämligen lång yrkesverksamhet bakom sig.

Ovanstående har lett KK till slutsatsen att det finns sakliga skäl att föreslå skilda urvals- och antagningsregler för sökande till fullständiga utbildningslinjer och för sökande till enstaka kurser, och att de riktlinjer för urvalet som anges i prop 1972:84 i första hand bör gälla sökande till fullständiga utbildningslinjer. Regler för urval till fullständiga utbildningslinjer presenteras nedan i avsnitt 5.2. I avsnitt 5.3 föreslås vilka regler som skall gälla för sökande till enstaka kurser.

5.2 Regler för urval till fullständiga utbildningslinjer

I detta avsnitt presenterar KK det regelsystem som föreslås gälla för sökande till fullständiga utbildningslinjer inom högskolan. Som tidigare nämnts föreslås dessa regler gälla för huvuddelen av linjerna i högskolan, medan modifierade urvalsregler skall gälla för vissa utbildningslinjer.

Presentationen inleds med regler för indelning av de sökande i grupper och för placering i kvotgrupp. Därefter behandlas regler för meritvärdering av betyg, studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet. Sist behandlas kvoteringsprincipen, dvs. de regler efter vilka varje sökandegrupp erhåller utbildningsplatser samt hur de olika meriterna skall vägas samman och efter vilka regler antagningen av sökande skall göras.

5.2.1 *Indelning och placering i grupper*

Indelning i kvotgrupper

Kompetensutredningen föreslog att behöriga sökande till högre utbildning vid antagningen skulle indelas i följande fyra huvudgrupper:

Kvotgrupp 1

Tre(fyra)-årig linje i gymnasieskolan samt motsvarande äldre skolformer.

Kvotgrupp 2

Tvåårig ekonomisk, social och teknisk linje i gymnasieskolan och motsvarande äldre skolformer. Normalskolekompetens, tvåårigt handelsgymnasium, tvåårigt tekniskt gymnasium.

Kvotgrupp 3

Övriga tvåårigа linjer i gymnasieskolan.

Kvotgrupp 4

Sådan gymnasial utbildning, dvs tvåårig utbildning byggande på grundskola, som inte hänförs till grupp 1–3. Tre- respektive fyraårig små- och folkskollärarutbildning. Folkhögskola.

I kvotgrupp 1–3 skulle betyg, resultat av studielämplighetsprov samt i förekommande fall arbetslivserfarenhet användas som urvalsinstrument. I kvotgrupp 4 skulle urvalet baseras enbart på resultat av studielämplighetsprov.

Dessutom skulle finnas en *fri kvot* för vuxna, dvs. sökande med behörighet genom ålder och yrkeserfarenhet eller genom t. ex. facklig utbildning eller internutbildning motsvarande tvåårig gymnasial utbildning, sökande med utländsk behörighetsgivande utbildning, sökande som missgynnats i sin ordinarie grupp (kvotjustering) samt sökande med speciella meriter som inte kunnat tillgodoräknas inom den ordinarie kvotgruppen.

I KKs direktiv fastslås att någon form av kvotering skall tillämpas vid urvalet till högre utbildning, bl. a. för att säkerställa en allsidig rekrytering till olika utbildningslinjer i högskolan. KK skall vidare undersöka möjligheterna att minska antalet kvotgrupper i förhållande till kompetensutredningens förslag.

För urval inom kvotgrupper gäller generellt att alla sökande inom en kvotgrupp måste kunna rangordnas. Deras meriter bör därför vara så långt möjligt inbördes jämförbara med avseende på behörighetsbakgrundens karaktär och omfattning och samma urvalsinstrument måste användas för alla sökande inom respektive grupp. Med hänsyn till KKs direktiv kan följande urvalsinstrument komma i fråga: betyg, resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet.

Med ovan angivna utgångspunkter och med hänsyn till vissa erfarenheter från nu gällande urvalssystem samt till den förändrade strukturen av det gymnasiala stadiet har KK diskuterat en kvotgruppsindelning som något avviker från KUs förslag.

KK anser, liksom KU, att sökande från treåriga och tvåårigа linjer i gymnasieskolan bör föras till skilda kvotgrupper. Om antalet kvotgrupper inte skall bli alltför stort, måste man till respektive kvotgrupp föra – förutom sökande med gymnasieskolutbildning – även sökande med jämförbar utbildning från avlösta och motsvarande skolformer. Man måste då vid meritvärderingen räkna om betyg från ett betygsystem till ett annat, för att en gemensam rangordning skall kunna upprättas. I avsnitt 5.2.2 föreslås hur en sådan omräkning skall göras.

KUs förslag innebar emellertid också att de tvåårigа linjerna skulle delas på två kvotgrupper med ekonomisk, social och teknisk tvåårig linje i en och övriga tvåårigа linjer i en annan kvotgrupp. Det främsta skälet till denna uppdelning var att man väntade sig att principerna för betygsätt-

ningen skulle komma att skilja sig mellan de båda grupperna av linjer. Sedan dess har frågan om betygsättningen lösts och samma principer för betygsättning skall nu tillämpas vid alla linjer i gymnasieskolan. KUs huvudmotiv för att fördela de tvåårigа linjerna på två kvotgrupper har därigenom fallit bort. Man måste då ifrågasätta om det finns anledning att upprätthålla den skillnad mellan olika slag av tvåårigа linjer som KU föreslog.

Om man granskar de olika tvåårigа linjerna i gymnasieskolan i förhållande till de av statsmakterna fastställda allmänna behörighetsvillkoren finner man att de i behörighetsavseende kan indelas i tre grupper:

linjer som *ger allmän behörighet* inom ramen för normaltimplanen nämligen ekonomisk linje, musiklinje samt social linje,

linjer som *kan ge allmän behörighet* inom ramen för normaltimplanen om två årskurser engelska väljs inom ramen för det obligatoriska tillvalet nämligen distributions- och kontorslinje, konsumtionslinje och vårdlinje,

linjer som *inte utan komplettering kan ge allmän behörighet* inom ramen för normaltimplanen: "övriga tvåårigа linjer".

För att få allmän behörighet måste sökande från "övriga tvåårigа linjer" enligt ovan komplettera sina kunskaper i svenska så att de motsvarar tvåårig studiegång på social linje. Om de inte haft engelska som tillvalsämne måste de också komplettera två årskurser engelska. Därtill kommer, vid de flesta linjer i högskolan, ett krav på förkunskaper i ett eller flera ämnen, ofta motsvarande treårig lärokurs (särskilda förkunskapskrav).

Sannolikt kommer sådana kompletteringsstudier i stor utsträckning att bedrivas vid sidan av yrkesarbete på hel- eller deltid, eftersom dessa personer fått en utbildning i gymnasieskolan som de direkt kan nyttiggöra på arbetsmarknaden. Om så är fallet kommer de, när de uppträder som sökande till högre utbildning, att såväl åldersmässigt som med avseende på längden av sin yrkeserfarenhet skilja sig från dem som söker till högre utbildning mer eller mindre direkt efter en avslutad allmänt inriktad linje i gymnasieskolan.

Detta skulle kunna tala för att sökande från de linjer i gymnasieskolan som inte utan komplettering ger allmän behörighet till högre utbildning borde tillhöra en annan kvotgrupp än sökande från andra tvåårigа linjer.

Som framgår av kapitel 4 (avsnitt 4.6.1) räknar KK emellertid med att det i en framtid skall bli möjligt att, på de tvåårigа linjer som obligatoriskt läser svenska endast i årskurs 1, byta ut yrkesbetonat ämne mot svenska enligt social linje. Den enda linje på vilken det skulle vara omöjligt att få allmän behörighet utan komplettering skulle då bli tvåårig teknisk linje, där både engelska och svenska läses endast i årskurs 1 och där någon möjlighet till utbyte av ämnen inte är stadgeenligt möjligt.

KK föreslår därför, att sökande från alla tre(fyra)årigа linjer i gymnasieskolan och från vissa motsvarande skolformer skall föras till en kvotgrupp (I) och sökande från alla tvåårigа linjer i gymnasieskolan och från vissa motsvarande skolformer skall föras till en annan (II). Urvalsinstrument i båda dessa kvotgrupper kan bli betyg från behörig-

hetsgivande utbildning, resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet.

Sökande med utländsk förutbildning och sådana icke svenska medborgare som vinner behörighet genom ålder och yrkesverksamhet bör föras till en särskild grupp (IV). Övriga behöriga sökande kommer då att omfatta följande kategorier: sökande med annan gymnasial utbildning än gymnasieskola (motsvarande), inklusive sökande med utbildning från folkhögskola, samt sökande som är behöriga genom ålder och yrkesverksamhet eller genom sådan t. ex. facklig utbildning eller internutbildning som bedöms motsvara tvåårig gymnasial utbildning. KK föreslår att alla dessa kategorier förs till samma kvotgrupp (III) där urvalsinstrumenten kan bli resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet.

KKs förslag skiljer sig här från KUs. KU föreslog att personer som fått behörighet genom ålder och yrkesverksamhet eller genom t ex facklig utbildning skulle placeras i den fria kvoten och där bli föremål för en individuell helhetsbedömning. I belysningen av U 68s förslag om en total antagningsbegränsning till en avsevärt vidgad högskola förefaller emellertid en placering av dessa sökande i en fri kvot knappast genomförbar.

Tillgänglig statistik från den nuvarande försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre utbildning visar också att vanligen minst hälften av dem som börjar studera inom ramen för vidgat tillträde har en utbildnings- och erfarenhetsbakgrund som i det nya behörighetssystemet skulle ge dem "dubbel behörighet". De skulle således vara behöriga både genom tidigare utbildning och genom ålder och yrkesverksamhet. Om motsvarande förhållanden kommer att gälla även i framtiden är detta ytterligare ett skäl för att kvotgrupp III skall innehålla alla de behörighetskategorier som KK föreslagit ovan.

KK vill något utförligare uppehålla sig vid kvotgruppsplaceringen av sökande med behörighet från folkhögskola. I kvotgrupp III kan urvalsinstrumenten bli resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet men däremot inte betyg, eftersom de sökande inom denna grupp antingen inte har några betyg eller har inbördes svårjämförbara sådana. Den som är behörig från folkhögskola har i regel i stället för betyg ett studieomdöme.

Om man vill använda dessa studieomdömen vid urval till högre utbildning måste sökande med folkhögskolebehörighet bilda en egen kvotgrupp, eftersom ingen annan behörighetsgrupp har jämförbara merithandlingar. Detta skulle kunna innebära vissa nackdelar för folkhögskolebehöriga. I det följande föreslår KK att varje sökandegrupp tills vidare tilldelas studerandeplatser i direkt proportion till antalet sökande inom gruppen (proportionell kvotering). I ett system med proportionell kvotering riskerar kvotgrupper som är mycket små i förhållande till de övriga att bli utan studerandeplatser eller att endast tilldelas enstaka sådan, oavsett vilka meriter de sökande har.

Enligt KKs uppfattning är det sannolikt att antalet sökande med folkhögskolebehörighet blir relativt sett lågt vid många utbildningslinjer i högskolan. Redan antalet studerande som årligen vinner behörighet via folkhögskoleutbildning jämfört med det antal som blir behöriga genom

gymnasieskoleutbildning talar för att så blir fallet. Antalet elever som årligen avslutar andra eller tredje årskurs i folkhögskola torde knappast överstiga 5 000. Från årskurs 3 på treårig linje i gymnasieskolan avgår årligen ca 30 000 elever och från årskurs 2 på tvåårig linje ca 50 000 elever. Även om en betydligt större andel folkhögskoleelever än elever från tvåårig linje i gymnasieskolan skulle fortsätta till högskoleutbildning kan de folkhögskolebehöriga ändå bli en relativt sett liten grupp.

Även studieomdömenas karaktär och utformning talar mot att använda dem som urvalsinstrument. Studieomdömena ges inte obligatoriskt utan endast om folkhögskolans styrelse så beslutar och på elevens egen begäran. Studieomdömena skall – enligt bestämmelserna i folkhögskolestadgan – innehålla omdöme om elevens förmåga att tillgodogöra sig undervisningen, enligt en fyragradig skala. Omdömet kan avse samtliga läroämnen, varvid antingen endast ett omdöme avseende undervisningen i dess helhet lämnas, eller särskilda sammanfattande omdömen avseende undervisningen i olika grupper av ämnen som förekommer vid skolan, vanligen två. Jämförbarheten mellan studieomdömen från olika skolor är också mindre än mellan betyg från olika gymnasieskolor, bl. a. därför att någon för alla folkhögskolor gällande tim- och kursplan inte finns. Varje skola har frihet att – inom vida ramar – lägga upp undervisningen efter sin egen önskan. Inga motsvarigheter till gymnasieskolans centrala prov anordnas heller reguljärt. KK har därför stannat för att föreslå att man skall föra sökande med folkhögskolebehörighet till den här föreslagna kvotgruppen III.

Sammanfattningsvis föreslår således KK att de sökande indelas i grupper enligt nedanstående sammanställning, som också visar vilka urvalsinstrument KK föreslår skall komma till användning i de olika grupperna.

	Behörighetsgrund	Urvalsinstrument
Grupp I	Avgångsbetyg från tre (fyra)-årig gymnasieskollinje Slutbetyg från tre (fyra)-årig linje Studentexamen (inkl Hvilans specialgymnasium samt begränsad studentexamen vid Försv. läroverk) Examen från treårigt tekniskt gymnasium Examen från treårigt handelsgymnasium	Betyg, resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet
Grupp II	Avgångsbetyg från tvåårig gymnasieskollinje eller linjekonstruerad specialkurs i gymnasieskolan Slutbetyg från tvåårig ekonomisk, social och teknisk linje (fackskola)	Betyg, resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet

	Examen från tvåårigt handelsgymnasium Normalskolekompetens Examen från tvåårigt tekniskt gymnasium (teknisk specialkurs)	
Grupp III	Behörighetsgivande utbildning vid folkhögskola "Annan gymnasial utbildning" t ex sjuksköterskeutbildning, sjöbefälsutbildning, fritidspedagogutbildning osv. 25 års ålder och minst fem års yrkesverksamhet Facklig utbildning, intern utbildning m m som motsvarar gymnasieskolutbildning	Resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet
Grupp IV	Utländsk behörighetsgivande utbildning Ej svenska medborgare som är 25 år och har minst fem års yrkesverksamhet	Bedömning av förekommande meriter

I grupp I–III skall finnas en undergrupp för sökande med tillgodoräkningsbar arbetslivserfarenhet.

Särskild bedömning av vissa sökande

Genom det förslag till gruppindelning som KK redovisat ovan kan alla behöriga sökande föras till någon av de fyra grupperna. KKs förslag rymmer heller inte någon fri kvot av den karaktär som kompetensutredningen föreslog och som förekommer i dag. KK menar att det generella behovet av en motsvarighet till dagens fria kvot i det närmaste har bortfallit i och med att sökandegrupper som för närvarande antas endast inom fri kvot får allmän behörighet och också därför att det nya urvalssystemet tar hänsyn till andra meriter än betyg. En frikvotbedömning enligt samma normer som gäller för dagens antagningssystem är också svår att göra, om U 68s förslag till total antagningsbegränsning genomförs. Antalet sökande som skall bedömas inom fri kvot blir då så stort, att den fria bedömningen sannolikt måste ersättas av en standardiserad och formell bedömning, som kan uttryckas i något mått (poäng) och möjliggöra en rangordning. Någon egentlig fri bedömning kan det således knappast bli fråga om annat än om antagningen i något fall görs till en enstaka utbildningslinje i högskolan.

Däremot menar KK att det även i fortsättningen finns behov av att kunna göra en friare bedömning av vissa sökande, en bedömning som kan leda till att en person antas med förbigående av personer med poängmässigt bättre meriter. I prop 1972:84 framhålls det angelägna i att

man vid urvalet kan ta särskild hänsyn till sökande med fysiska handikapp av olika slag, vilka kan bedömas ha medfört att den sökande presterat sämre i sin behörighetsgivande utbildning än vad han eljest skulle ha gjort. Detta skulle innebära att en sådan sökande ges någon form av "kompensationspoäng". KK anser att det därutöver kan finnas behov av att ta speciell hänsyn till såväl handikappade som andra sökande, vilka bedöms böra få bedriva studier av visst slag eller få studera på viss ort. Om synnerliga skäl föreligger bör sådana sökande kunna få gå före sökande som inte är bundna av samma skäl.

KK föreslår således att man med förtur skall kunna anta sökande med sådana handikapp m. m. som motiverar att särskild hänsyn tas till den sökandes behov av utbildning, behov av speciell utbildning eller behov av utbildning på viss ort.

Dessa sökande måste bedömas i särskild ordning av antagningsmyndigheten och efter föreskrifter som utfärdas av tillsynsmyndigheten. Om dessa föreskrifter görs förhållandevis utförliga och i viss mening restriktiva, behöver man sannolikt inte maximera det antal platser som får besättas av sökande med sådan förtur (se vidare kapitel 7).

Regler för placering i kvotgrupp

En sökande till högskolan skall placeras i kvotgrupp med hänsyn till sin behörighetsgivande utbildning eller behörighetsgrund av annat slag. Så länge en sökande endast kan åberopa en enda behörighetsgrund ger tillämpningen av denna regel inga problem.

Man måste emellertid räkna med att det kommer att finnas sökande med "dubbel behörighet". Detta är sannolikt inte något stort problem i den meningen att det skulle gälla ett stort antal sökande, men man måste ändå ha regler för hur de skall behandlas. Att dessa regler kan ha konsekvenser både för den enskilde och för hans medsökande är också uppenbart.

Kompetensutredningen föreslog som en huvudregel att sökande med två behörighetsgivande *utbildningar* skulle placeras i kvotgrupp enligt sin senast genomgångna utbildning. För att undvika spekulationsval (av typ treårig linje i gymnasieskola och därefter tredje årskurs vid folkhögskola) borde enligt KU, i varje fall övergångsvis, gälla att genomgång av treårig linje (studentexamen) skulle bestämma grupptillhörighet oavsett senare utbildning.

KUs huvudregel för placering i kvotgrupp kan ses som ett uttryck för uppfattningen att den senast genomgångna utbildningen ger det aktuellaste måttet på den sökandes studieförutsättningar. Den kan också ge en "andra chans" åt den som lyckats mindre bra i sin första behörighetsgivande utbildning.

Det finns enligt KKs uppfattning mycket som talar för att den senast genomgångna utbildningen skall vara kvotgruppsbestämmande. Särskilt om det gått viss tid mellan de båda utbildningarna synes det rimligt att de mest aktuella meriterna läggs till grund för urvalet. Att strikt tillämpa denna regel kan emellertid få mindre lyckliga konsekvenser, bl. a. riskerar

man att enskilda sökande kommer i en situation där de måste avgöra, om de skall undanhålla vissa meriter eller inte. Det är därför viktigt att finna en regel för kvotgruppsplacering av sökande med två behörighetsgivande utbildningar som är flexibel och som ger visst utrymme åt den sökandes egna önskemål.

En möjlighet, som ofta diskuterats, är då att låta en sökande med två behörighetsgivande utbildningar konkurrera i den kvotgrupp där han har de bästa chanserna att bli antagen. I och för sig är detta tekniskt och praktiskt möjligt, framför allt i ett datorbaserat antagningssystem men sannolikt också vid små manuella antagningar. Det skulle dock innebära att en sökande på detta sätt får två chanser att bli antagen i stället för en, vilket kan vara tveksamt från rättvisesynpunkt. Dessutom skulle det i viss mån vara ett uttryck för att man från samhällets sida sanktionerar ett hopande av behörighetsgivande utbildningar.

En bättre lösning synes då vara att låta en sökande med två behörighetsgivande utbildningar själv välja vilken kvotgrupp han vill tillhöra. Mot detta kan invändas att det för den enskilde kan vara svårt att överblicka konkurrensläget i olika kvotgrupper och att valet därför skulle bli svårt, men KK menar att en sådan invändning inte väger särskilt tungt. De olika faktorer som spelar roll för beslutet är betydligt bättre kända i detta val än i de val som den sökande måste göra tidigare i sin utbildningsgång, exempelvis vid övergången mellan grundskola och gymnasieskola. Ett "felaktigt" val behöver heller inte ha avgörande betydelse, eftersom man i regel har möjlighet att söka på nytt redan nästa termin.

Genom att låta de sökande välja kvotgrupp skapar man ingen spärr mot de spekulationsval av framför allt folkhögskoleutbildning som KU befarade. Det föreslagna urvalssystemet med studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet som nya urvalsinstrument bör emellertid verksamt kunna bidra till att göra sådana val av två likartade behörighetsgivande utbildningar mindre frekventa. Man måste också se folkhögskolestudier som ett legitimt alternativ för dem som efter genomgången gymnasieskola måste komplettera sin allmänna behörighet. Också för dem som mognar sent och som efter ett antal års yrkesverksamhet verkligen har behov av en "andra chans" kan folkhögskolestudier ge en sådan möjlighet.

KK föreslår således att en sökande med två behörighetsgivande utbildningar själv skall ange i vilken kvotgrupp som han vill bli placerad. Även personer som har behörighetsgivande gymnasial utbildning men som också uppfyller behörighetskravet 25 år och minst fem års yrkesverksamhet bör få välja vilken kvotgrupp de vill tillhöra vid antagningen. (Beträffande sökande med minst tio år gamla betyg, se dock nedan.)

Till sist återstår frågan om de ovan föreslagna reglerna för placering i kvotgrupp skall gälla, oavsett hur gammalt ett behörighetsgivande dokument är. Denna fråga har, menar KK, både en behörighets- och en urvalsaspekt.

Beträffande *behörigheten* är det KKs uppfattning att denna inte kan

gå förlorad efter viss tid. Den som gått igenom en behörighetsgivande utbildning kan beräknas ha allmänna studieförutsättningar för högre utbildning, även om tämligen lång tid förflutit sedan den behörighetsgivande utbildningen avslutades. Med den syn på arbetslivserfarenhet och annan livserfarenhet som en källa till nya kunskaper och vidgad referensram, vilken är en av förutsättningarna för utformningen av ett nytt behörighets- och urvalssystem, bör han snarast ha kunnat öka sina allmänna studieförutsättningar under de år som förflutit. Att detta skulle gälla även de särskilda förkunskapsämnena är mindre självklart och varierar sannolikt från individ till individ. Svårigheten att bedöma hur det förhåller sig i det enskilda fallet motiverar emellertid att man avstår från att göra sådana bedömningar och låter även den särskilda behörigheten, vunnen i skolmässig utbildning, gälla utan tidsbegränsning.

Däremot menar KK att den som söker till högskoleutbildning relativt lång tid efter avslutad behörighetsgivande utbildning inte i en konkurrenssituation skall *meritvärderas* efter betyg från denna.

KK föreslår därför att sökande, vars behörighetsgivande utbildning ligger minst tio år tillbaka i tiden, alltid skall placeras i kvotgrupp III, där urvalsinstrumenten är resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet.

5.2.2 *Meritvärdering av betyg*

Enligt KKs direktiv skall det främsta kriteriet vid urval till högre utbildning vara de studerandes förväntade lämplighet för de avsedda studierna. Så länge elevernas arbete i gymnasieskolan utvärderas i form av betyg, som medger jämförelser mellan elever, bör betygen ingå som en del av meritvärderingsunderlaget. Detta gäller huvuddelen av de sökande till högre utbildning, dvs. sökande från gymnasieskolan samt från motsvarande avlösta skolformer. Som framgått av föregående avsnitt föreslår KK att betygen från andra behörighetsgivande utbildningar inte skall användas vid meritvärderingen.

Kompetensutredningen föreslog följande beträffande meritvärderingen av betyg:

- Alla betyg i slutbetyget (numera avgångsbetyget) medräknas i meritvärderingsunderlaget, således även betyg i ämnen som enligt läroplanen avslutats i annan årskurs än den högsta.
  Undantag: Betyg i frivilligt ämne (utökad studiekurs) samt betyg i ämnet gymnastik medräknas endast om det överstiger medelvärdet av övriga betyg som ingår i meritvärderingsunderlaget.
- Betyg i ämnen som kompletterats för att erhålla behörighet (behörighetskompletterade betyg) inräknas inte i medelvärdet.
- Viktning av betyg skall inte förekomma, dvs. alla betyg som skall medräknas i medelvärdet ingår i detta med sitt fulla värde.
- Betyg som genom fyllnadsprövning höjts i ämne som den sökande har i sitt avgångsbetyg (konkurrenskomplettering) medräknas ej vid

medelvärdesberäkningen. Denna fråga berördes ej i KUs huvudbetänkande. Tanken på att återinföra ett system där konkurrenskompletteringar är tillåten hade avfärdats redan i KU II (Urval till eftergymnasial utbildning, förslag till provisoriska bestämmelser).

KUs förslag skiljer sig på två punkter från nu gällande provisoriska bestämmelser för meritvärdering av betyg. Betyg i ämne som lämnats i tidigare årskurs än den högsta räknas i dag endast om det överstiger medelvärdet av de obligatoriska ämnena i högsta årskursen. Vidare inräknas betyg i behörighetskompletterade ämnen, dock högst till medelvärdet av de i avgångsbetyget tillgodoräkningsbara betygen.

Vilka betyg skall meritvärderas

KK har, när det gäller frågan om meritvärdering av de enskilda ämnesbetygen, funnit anledning att ifrågasätta KUs förslag på vissa punkter.

Den första punkten gäller tillgodoräknandet av frivilliga ämnen inom ramen för utökad studiekurs. KU ansåg det rimligt att studierna i frivilligt lästa ämnen skulle få bedrivas "utan alltför stor hänsyn till betygens kompetensvärde". KK vill här gå ett steg längre och säga att resultatet från studier i frivilligt lästa ämnen inte skall meritvärderas.

KUs förslag innebar vidare att – bortsett från de frivilliga ämnena – alla ämnen i avgångsbetyget skulle ingå i medelvärdesberäkningen med undantag av betyget i ämnet gymnastik. KK delar KUs uppfattning att starka skäl talar för att ämnen, som lämnats i tidigare årskurser än den högsta, inte generellt skall särbehandlas på det sätt som sker genom de nu gällande provisoriska bestämmelserna.

Läroplanen i gymnasieskolan kan – vad avser ämnenas fördelning på årskurser – självfallet inte ta hänsyn till meritvärderingsbestämmelsernas detaljutformning. Läroplanen skall på denna punkt i stället så långt möjligt tillgodose kravet på en logisk uppbyggnad av lärostoffet. Den skall också på ett rimligt sätt fördela elevernas arbetsbörda och tillgodose kravet på att det sammanlagda timantalet blir jämnt fördelat på de olika årskurserna. Härvid kan följden bli att ett ämne, som i och för sig är viktigt och karakteristiskt för den aktuella linjens studiemål och specialisering, kommer att avslutas i en tidigare årskurs än den högsta (t. ex. ämnet kemi på den fyraåriga tekniska linjen som avslutas i årskurs 2 eller ämnet samhällskunskap på den gamla fackskolans sociala linje som avslutades i årskurs 1) eller att man av praktiska skäl förlägger ett och samma ämne till skilda årskurser på olika, men jämförbara linjer (t. ex. ämnet psykologi som förekommer i årskurs 2 på H-, S- och N-linje men i årskurs 3 på E-linje).

Den nuvarande specialbestämmelsen för meritvärdering av lämnade ämnen kan således sägas vara i viss mån inadekvat redan i förhållande till nuvarande läroplanskonstruktion. Den kan också tänkas komma att spela en icke önskvärd roll för framtida läroplansrevisioner och andra förändringar av studieorganisationen i gymnasieskolan. Redan det beslut

som statsmakterna våren 1974 fattat beträffande speciell läroplan för glesbygdsgymnasier visar, att det är vanskligt med differentierade meritvärderingsbestämmelser som har sin utgångspunkt i de olika ämnenas placering i årskurs.

KK föreslår alltså att huvudprincipen skall vara att alla betyg i obligatoriska ämnen i avgångsbetyget skall ingå i meritvärderingsunderlaget, oavsett i vilken årskurs ämnet avslutats. En bestämmelse av detta slag, som medför att eleverna redan från början måste inrikta sig på att få så höga betyg som möjligt i alla ämnen som förekommer på schemat, innebär emellertid en risk för att betygsjakt och stress i gymnasieskolan kan komma att öka. Även om förekomsten av andra urvalsinstrument än betyg kan verka i motsatt riktning är det angeläget att överväga också andra åtgärder som kan verka "avstressande" på arbetsförhållandena i gymnasieskolan.

På flera linjer i gymnasieskolan och framförallt på de linjer från vilka man räknar med att flertalet kommer att söka till högre utbildning är antalet betygsatta ämnen stort (13–15 ämnen). Om alla ämnen värderas lika vid urvalet till högre utbildning kan eleverna känna pressen stark att sprida sitt intresse jämnt över alla dessa ämnen. En bestämmelse som medger att exempelvis de två lägsta betygen får utelämnas vid medelvärdesberäkningen, oavsett i vilken årskurs ämnet avslutats, skulle bidra till att minska betygsstressen under hela gymnasieskoltiden och inte som nu endast i de lägre årskurserna (den lägsta årskursen). Vilka ämnen som stryks från meritvärderingsunderlaget är därigenom inte på förhand bestämt, utan varierar från elev till elev, då man kan anta att inga enskilda ämnen blir föremål för samtliga elevers bristande engagemang. Man får ett meritvärderingssystem som är lätt att förstå och enkelt att informera om. Slutligen minskar man olägenheterna för dem som går i eller redan gått igenom gymnasieskolan när ett nytt system införs och som har lagt upp sina studier med hänsyn till tidigare gällande bestämmelser.

Man kan fråga om en sådan rätt att "stryka betyg" skall gälla alla ämnen i avgångsbetyget, även ämnen som krävs för särskild behörighet till en sökt utbildningslinje. KKs svar på denna fråga är ja. Det främsta skälet är den principiella ståndpunkt som redovisats flera gånger tidigare. De allmänna behörighetsvillkoren och de särskilda förkunskapskraven skall tillsammans garantera den minimistandard som krävs för att följa undervisningen i ett visst ämne eller vid en viss utbildningslinje. Om ingen konkurrens råder om utbildningsplatserna antas alla behöriga sökande. Om däremot ett urval måste göras bör detta grundas på de sökandes allmänna studieförutsättningar och på arbetslivserfarenhet mätt i tid. KKs förslag att betyg i enskilda ämnen inte skall viktas (se nedan) och att resultat från ett prov som mäter allmän studielämplighet ensamt skall kunna vara urvalsgrundande för vissa sökande (5.2.3) är ett led i denna tankegång. Att då tillämpa en regel om att betygen i de särskilda förkunskapsämnena inte kan strykas skulle vara inkonsekvent. Eftersom KK nedan föreslår att behörighetskompletterade betyg inte skall meritvärderas, skulle också en sådan inskränkning i rätten att stryka

betyg bara få konsekvenser för de sökande som har förkunskapsämnena i sitt avgångsbetyg. Då det därtill kan betraktas som sannolikt att man normalt inte söker en utbildning som bland förkunskapskraven har de ämnen där man fått sina sämsta betyg bör enligt KKs mening strykningsregeln gälla alla ämnen i avgångsbetyget utan undantag för de särskilda förkunskapsämnena.

En begränsad undersökning, som gjordes inom ramen för KUs arbete, visar att det reella urvalet av studerande inte i egentlig mening förändras om rangordningen görs efter ett medelvärde framräknat på alla betyg i avgångsbetyget eller ett medelvärde som framräknats sedan de två lägsta betygen strukits. Konkret visade denna undersökning att om man enligt båda metoderna valde ut de hundra bästa av de 174 elever som undersökningen omfattade skulle endast en bytas ut om de två lägsta betygen ströks.

Detta resultat liksom ovan förda resonemang torde gälla endast om antalet betyg i avgångsbetyget är tämligen stort. En regel som medger strykning av betyg bör alltså knytas till ett lägsta antal betygsatta ämnen i avgångsbetyget. *KK föreslår* därför att de två lägsta betygen inte skall ingå i medelvärdesberäkningen, om antalet betygsatta obligatoriska ämnen överstiger tio.

Vissa tvåårigа linjer inom gymnasieskolan (f.n. åtta stycken) erbjuder speciella problem vid meritvärdering av avgångsbetyget. På dessa linjer omfattar undervisningen i ett s k blockämne (t.ex. beklädnadsteknik, fordonsteknik, verkstadsteknik) större delen av veckotimtalet (genomsnittligt för båda årskurserna ca 30 av 36 veckotimmar). I blockämnet, som omfattar både yrkesteori och praktik, ges ett sammanfattande betyg. Övriga betygsatta ämnen på dessa linjer uppgår vanligen till tre. Sammanlagt kan således högst fyra betyg ingå i medelvärdesberäkningen.

För sökande från dessa linjer (i fortsättningen kallade blockämneslinjer) till utbildningar inom grundskolans kompetensområde meritvärderas blockämnet så att den sökande "anses ha erhållit samma betyg i ytterligare två ämnen" (SFS 1966:24, 10 §).

KK har därför diskuterat om denna eller någon annan form av specialbestämmelse bör tillämpas för blockämnesbetyget även vid urval till högre utbildning. För att få ett underlag för sina överväganden har KK genomfört en undersökning av avgångsbetyg från vårterminen 1973 för drygt åttahundra representativt utvalda elever från el-teleteknisk, fordonsteknisk och verkstadsteknisk linje.

Denna undersökning visar att blockämnesbetygets samband med övriga ämnesbetyg inte skiljer sig anmärkningsvärt från de samband som råder mellan andra ämnesbetyg sinsemellan. En viktning av blockämnesbetyget är därför inte motiverad av att detta skulle vara särskilt avvikande i relation till betygen i andra ämnen.

Avvikelser i fråga om medelvärde och spridning för ett enskilt ämne får större effekt om medelbetyget beräknas på ett fåtal ämnen än om antalet ämnen är förhållandevis stort. En låg spridning kan t.ex. reducera ämnets vikt i förhållande till övriga ämnen. I det betygsmaterial som undersökts har KK funnit vissa avvikelser i dessa avseenden, vilka skulle

kunna motivera en speciell behandling av något av de aktuella ämnena. Å andra sidan är dessa avvikelser sannolikt betingade av att lärarna i dessa ämnen hittills saknat viktiga hjälpmedel för betygsättningen som t.ex. normerande prov. För närvarande pågår ett utvecklingsarbete med sådana prov för de tvåårigа linjerna. KK vill här understryka att det är väsentligt att vidta åtgärder som medverkar till en förbättrad jämförbarhet mellan betygen i olika ämnen.

Ett viktigt skäl mot en viktning av blockämnesbetyget motsvarande den som förekommer inom grundskolans kompetensområde finner KK vara följande. Om antalet ämnen är lågt och något av dem viktas kan felaktigheter i betygsättningen få en mycket stark effekt på medelbetyget, vilket framgår av följande exempel. En elev har två fyror och en trea i sina ämnen utöver blockämnet. I blockämnet har han kunskaper som av flertalet lärare skulle bedömas motsvara betyget 4 men som enligt vissa lärare är värda betyget 3. Om han då har "tur" och får betyget 4 blir medelbetyget 3,75 om viktning inte tillämpas och 3,83 om blockämnet ges vikten tre. Om han däremot har "otur" och får betyget 3, kommer det oviktade medelbetyget att bli 3,50 och det viktade att bli 3,33. Skillnaden mellan "tur" och "otur" blir i detta exempel 0,25 om viktning inte görs och 0,50 om blockämnesbetyget ges vikten tre.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår KK att alla betyg som skall ingå i medelvärdesberäkningen ges lika vikt oavsett antalet betygsatta ämnen. Det vore dock önskvärt om man kunde skapa bättre balans mellan olika linjer i gymnasieskolan i detta avseende. Man kan t. ex. tänka sig att i betygsättningsavseende dela upp de nuvarande blockämnena med stort veckotimtal och i stället ge separata betyg i olika delar av detta ämne. På vissa två- och treåriga linjer förekommer ämnen med mycket lågt veckotimtal. Man kan här, vilket redan KU föreslog, överväga att inte betygsätta ämnen med mycket lågt veckotimtal eller att vid betygsättningen sammanföra två eller flera sådana ämnen till ett mindre "blockämne".

Beträffande tillgodoräknande av *behörighetskompletterade betyg* menar KK att de två alternativ som kan diskuteras är dels KUs förslag att behörighetskompletterade betyg inte skall inräknas, dels de nuvarande bestämmelserna som innebär att behörighetskompletterade betyg medräknas, dock högst till medelvärdet av övriga betyg som ingår i medelvärdesberäkningen. Ett tredje alternativ – att inräkna behörighetskompletterade betyg till sitt fulla värde – måste enligt KKs uppfattning avvisas, därför att det skulle vara att återinföra en möjlighet till konkurrenskomplettering. Detta kan inte accepteras, eftersom KKs principiella inställning är att konkurrenskomplettering inte skall förekomma.

Syftet med den nuvarande bestämmelsen torde bl. a. vara en önskan att stävja alltför utpräglat taktiska val av linje i gymnasieskolan. KU menade dock att ett val av linje som inte direkt ger behörighet inte alltid behöver uppfattas som taktiskt utan som ett uttryck för intresse för vissa skolämnen. Ett sådant intresseval kan vara väl motiverat. Nu gällande regler kan också medföra att kompletteringarna blir onödigt tidskrävan-

de, utan att betygens prognosvärde därigenom höjs nämnvärt. Inte minst för sökande från tvåårig linje kan önskan eller tvånget att få höga betyg i kompletteringsstudierna också bli ett hinder för förverkligandet av studieplanerna. KK delar KUs uppfattning i denna fråga och vill dessutom framhålla att goda ekonomiska förutsättningar ofta är ett villkor för att man skall kunna bedriva tidskrävande kompletteringsstudier.

Ytterligare en aspekt bör i detta sammanhang beröras nämligen önskvärdheten av likformiga bestämmelser mellan de olika kvotgrupperna. I den föreslagna kvotgruppen III kan urvalet inte grundas på betyg. Ett tillämpande av nuvarande bestämmelser om behörighetskompletterade ämnen skulle därför innebära att endast sökande från gymnasieskolan och motsvarande skolformer skulle behöva känna ett "tvång" att skaffa sig högre meriter än vad som anges av kravet "lägst medelbetyget 3 i de särskilda förkunskapsämnena". I detta sammanhang vill KK också peka på den informationsfunktion som de särskilda förkunskapskraven har. Man bör kunna räkna med att förekomsten av sådana krav stimulerar blivande sökande till viss linje i högskolan att skaffa sig så goda förkunskaper som möjligt i de aktuella ämnena.

KK föreslår således att betyg i ämnen som kompletterats för behörighet inte skall ingå i meritvärderingsunderlaget.

Sammanfattningsvis föreslår KK beträffande meritvärdering av betyg från gymnasieskolan samt motsvarande avlösta skolformer:

Betygens meritvärde utgörs av ett medelvärde av betygen i avgångsbetyget (motsvarande). Vid beräkningen av detta medelvärde skall hänsyn ej tas till de två lägsta betygen i avgångsbetyget om antalet betygsatta ämnen överstiger tio eller till betyg i frivilliga ämnen (utökad studiekurs). I medelvärdesberäkningen skall inte heller ingå betyg som kompletterats för erhållande av behörighet. Bokstavsbetyg skall omräknas till sifferbetyg enligt den metod som föreslås nedan. Medelvärdet skall avrundas till en decimal.

Omräkning av betyg

Kompetensutredningens förslag till indelning i kvotgrupper förutsatte att en omräkning skulle göras mellan betyg satta enligt olika betygssystem och skalor. KU föreslog följande metod för omräkning av bokstavsbetyg (sjugradig skala) till sifferbetyg (femgradig skala).

Berömlig (A)	5
Med utmärkt beröm godkänd (a)	5
Med beröm godkänd (AB)	4
Icke utan beröm godkänd (Ba)	3
Godkänd (B)	2
Icke fullt godkänd (Bc)	1
Otillräcklig (C)	1

Denna metod för omräkning används redan nu vid antagning av klasslärarkandidater.

Samma behov av en metod för omräkning av betyg kommer att finnas, om KKs förslag till indelning i kvotgrupper genomförs. Behovet av att kunna räkna om betyg vid meritvärderingen av de sökande i kvotgrupperna I och II kommer dock inte att kvarstå länge om, som KK föreslår, betyg äldre än tio år inte skall meritvärderas. Omräkningsmetoden kommer trots detta att vara aktuell så länge sökande med bokstavsbetyg uppträder, eftersom KK också föreslår att lägst medelbetyget 3 skall krävas i de särskilda förkunskapsämnena.

KU byggde sitt förslag till omräkningsmetod på en undersökning av hur den fungerade med utgångspunkt i ett representativt urval av studentbetyg från 1966. Medelbetyget i bokstavsskalan blev vid översättning till sifferskala något högre än 3 och spridningen något lägre än 1. Denna avvikelse från sifferskalans *förutsatta* medelvärde och spridning (3 resp 1) ansåg KU vara acceptabel.

KU hade emellertid knappast anledning eller ens möjlighet att göra någon jämförelse med det verkliga utfallet av sifferbetygskalan, eftersom de första slutbetygen från det nya gymnasiet utfärdades 1969. För att kunna ta ställning till omräkningsmetoden har KK därför kompletterat KUs undersökning genom att studera ett något större urval av betyg från flera och även senare årgångar. KK har därvid inte funnit några skäl som talar för att KUs förslag till omräkningsmetod bör modifieras och föreslår således att man vid omräkning av bokstavsbetyg (sjugradig skala) till sifferbetyg (femgradig skala) skall använda den metod som KU föreslog och som redovisas ovan.

Viktning av enskilda ämnesbetyg

I kapitel 4 har KK berört frågan om behörighetskravens och meritvärderingsreglernas skilda uppgifter i ett behörighets- och urvalssystem. I samband härmed har viktning av enskilda ämnesbetyg avvisats på mera principiella grunder. KK har emellertid funnit anledning att ta upp även den urvalstekniska aspekten på viktningsfrågan. Denna aspekt gäller om en meritvärdering, där ett eller flera ämnesbetyg multipliceras med en viss koefficient, får så stor inverkan på ett medelbetygs storlek, att rangordningen av de sökande förändras på ett avgörande sätt.

Kompetensutredningen behandlade viktningsfrågan i sitt specialbetänkande Behörighet, meritvärdering, studieprognos (SOU 1970:20). Vid jämförelser mellan rangordningar av oviktade medelbetyg och rangordningar av medelbetyg, där ämnesbetygen viktats på olika sätt, framkom att en måttlig viktning knappast alls inverkade på rangordningen. En kraftig viktning ledde däremot till förändringar. KU menade dock att viktningar av det senare slaget i alltför hög grad styr elevernas värderingar av olika ämnen och därmed ger ogynnsamma effekter på arbetet i den underliggande skolan. Eftersom man inte heller kunde finna något hållfast underlag för att dra slutsatser om prognosvärdet av viktningsförfaranden föreslog KU att alla ämnesbetyg skulle värderas lika vid beräkning av medelbetyg. KU ansåg emellertid att det fanns skäl att komplettera den gjorda undersökningen, som gällde bokstavsbetyg, med

en motsvarande undersökning, där betygsättningen gjort enligt den femsiffriga relativa betygsskalan. Någon sådan undersökning utfördes dock aldrig inom ramen för KUs arbete.

Skolöverstyrelsens arbetsgrupp för betygsättning i grundskola och gymnasieskola har i sin rapport ingående granskat främst de mättekniska aspekterna på betygsviktning. Också arbetsgruppen avvisade alla former av viktning vid meritvärderingen med hänvisning bl.a. till effekterna på arbetet i den underliggande skolan.

Arbetsgruppen MATEK, som haft till uppgift att biträda inom UKÄ med en översyn av den grundläggande utbildningen i matematik vid teknisk fakultet, föreslog bl. a. en ändring av meritvärderingsbestämmelserna så att betygen i matematik och fysik skulle tillmätas den vikt som schematiden på gymnasiet och ämnenas betydelse för studier vid teknisk fakultet motiverade. UKÄ överlämnade 1974-05-04 MATEKs rapport till KK.

Med hänsyn till det ovan framförda har KK funnit det vara angeläget att göra en ny viktningsundersökning. Denna undersökning redovisas kortfattat nedan. En strävan har varit att i största möjliga utsträckning göra den jämförbar med KUs undersökning.

KUs undersökningsmaterial bestod av (bokstavs)betyg som tillhörde de 150 studenter som hade de högsta betygen av en utvald grupp om 200 studenter från det gamla gymnasiets reallinje. I KKs undersökning har använts (siffer)betyg från gymnasieskolans treåriga naturvetenskapliga linje i motsvarande ämnen. KKs undersökningsgrupper har omfattat förstahandssökande till vissa utbildningar i Stockholm höstterminen 1973, nämligen läkarutbildning samt linjerna för maskinteknik, elektronik och kemi vid tekniska högskolan. Dessa fyra utbildningar representerade vid detta antagningstillfälle olika nivåer i fråga om lägsta antagningspoäng från 2,38 till 4,69.

Eftersom frågan gällde om viktning av betyg förändrar rangordningen av de sökande, beräknades sambandet mellan en rangordning grundad på oviktade betyg å ena sidan och rangordningar grundade på betyg viktade på olika sätt å andra sidan. Sambanden uttrycktes i rangkorrelationskoefficienter.

Resultaten för de fyra utbildningsvägarna visas i tabell 5.1 tillsammans med motsvarande rangkorrelationskoefficienter i KUs undersökning.

Resultaten är desamma som i KUs undersökning. Korrelationskoefficienterna är höga. Flertalet ligger mycket nära +1, vilket innebär att rangordningen blir praktiskt taget densamma vid oviktade som vid viktade betyg. Det viktningsförfarande som arbetsgruppen MATEK indirekt föreslog (variabel 5 i tabellen) ger en mycket hög korrelation (.99). En viktning på likartat sätt men med dubbel styrka sänker korrelationen något (variabel 6). Störst effekt ger den specifika vägning av olika ämnesbetyg som tillämpas vid urval till de tekniska fakulteterna för sökande med studentexamen (variabel 7).

Skillnaderna mellan de korrelationer som i KKs undersökning beräknats för de fyra utbildningsvägarna är så små, att de i många fall inte kan avläsas på andra decimalen. Korrelationerna varierar alltså inte med

Tabell 5.1 Samband (rangkorrelationer) mellan oviktade betyg och betygsvariabler där ämnesbetygen viktats på olika sätt

Viktad betygsvariabel		KK					KU
Variabel nr	Vikt för visst ämne[a]	Läk	M	E	K	Genomsnitt	
1.	2 x ma	.99	.99	.99	.99	.99	.99
2.	4 x ma	.95	.95	.95	.95	.95	.95
3.	2 x (ma+fy+ke)	.97	.98	.97	.98	.98	.97
4.	4 x (ma+fy+ke)	.91	.93	.91	.90	.91	.92
5.[b]	2 x ma+1,5 x fy	.99	.99	.99	.99	.99	–
6.	4 x ma+3 x fy	.94	.94	.94	.93	.94	–
7.	betyg viktat enligt förutvarande bestämmelser för intagning vid teknisk fakultet	.87	.88	.86	.85	.86	.84
Antal förstahandssökande		312	99	151	121	171	(150)

a matematik (ma), fysik (fy) och kemi (ke)

b motsvarar den av MATEK föreslagna viktningen vilken bygger på respektive ämnes omfattning i gymnasieskolan.

utbildningens attraktivitet. Differenserna mellan KKs och KUs samband är också utan praktisk betydelse. Korrelationernas storlek är därför inte beroende av det betygssystem som gäller. Skillnaderna mellan de koefficienter som gäller variabel 7 ligger också inom slumpens variationsområde. Resultaten har således inte påverkats av det faktum att meritvärderingsbestämmelser som innebär viktning av betyg gällde för KUs undersökningsmaterial men inte för KKs.

Om man använder viktade i stället för oviktade betyg vid urvalet kan ändringarna i rangordningen infinna sig i toppen av skalan lika väl som i botten. Förändringarna är emellertid endast intressanta från urvalssynpunkt om de befinner sig omkring urvalsgränsen. KK har därför studerat hur många som kan antas på grundval av ett oviktat betyg och som vid viktning enligt de sju alternativen slås ut av sådana som inte skulle kunna antas med hjälp av ett oviktat betyg.

Resultaten visar att det i allmänhet bara är ett fåtal personer som byts ut om viktningen är måttlig. Skillnaderna i de oviktade medelbetygen hos utslagna och antagna är här så små att de lika gärna kan ha uppkommit av en slump. Vid kraftigare viktningar ökar det antal platser som nybesätts. Betygskillnaderna mellan utslagna och antagna är också i dessa fall relativt måttliga oavsett hur hårt spärrad utbildningen är. Den form av viktning som används för sökande med studentexamen vid teknisk fakultet ger det största utbytet av personer vid alla fyra utbildningslinjerna.

Endast kraftiga viktningar ger således sådana utslag vid rangordningen att ett något annorlunda urval av sökande kommer till stånd. En viktning på detta sätt förutsätter dock att betygens tillförlitlighet är god. Felaktigheter i betygsättningen, som kan gynna eller missgynna vissa elever, är svåra att komma ifrån. Om man inte viktar betygen kan man emellertid räkna med att dessa fel i någon mån tar ut varandra vid beräkning av medelbetyg. Om betygen viktas förstoras i stället felens inverkan på ett systematiskt sätt. Skillnaderna mellan olika sökandes viktade medelbetyg blir därför i högre grad påverkade av slumpen än om rangordningen grundas på ett mera tillförlitligt oviktat medelbetyg. Detta mättekniska förhållande talar enligt KKs uppfattning mot en viktning av betyg.

Mot en kraftig viktning av enskilda ämnesbetyg talar också att denna torde få en stark inverkan på elevernas arbete i gymnasieskolan och kan medverka till en specialisering, som knappast kan förenas med kravet på att studierna i gymnasieskolan skall ge eleverna en tillfredsställande kunskapsbredd. KK vill här också erinra om att målsättningen för gymnasieskolan – i motsats till den för det tidigare allmänna gymnasiet – inte är begränsad till att förbereda för högre teoretiska studier.

Med hänvisning till främst en allmän målsättning för den avlämnande skolan att ge allsidigast möjliga utbildning utan alltför stor betygspress, avvisar alltså KK tanken på viktning av enskilda ämnesbetyg vid meritvärderingen av avgångsbetyg. Som framgår av kapitel 4 har KK sökt utforma de särskilda förkunskapskraven så att de samtidigt ska vara både nödvändiga och tillräckliga för studiernas genomförande. Att betyg i vissa enskilda ämnen krävs för särskild behörighet bör tillsammans med det genomsnittliga kvalitetskrav som KK föreslår för dessa ämnen ge de studerande en tillfredsställande information om vilka ämnen som är särskilt betydelsefulla för deras fortsatta studier. Den styrningseffekt som man söker eftersträva bör således enligt KKs uppfattning kunna erhållas genom de särskilda förkunskapskraven, utan att effekterna på den avlämnande skolan blir lika ofördelaktiga som vid viktning av betyg.

5.2.3 *Meritvärdering av studielämplighetsprov*

Inledning

Enligt KKs direktiv skall ett studielämplighetsprov kunna användas vid urvalet av studerande i högre utbildning. Skolöverstyrelsen har haft ett särskilt uppdrag att utveckla och utpröva ett sådant prov samt att föreslå hur studielämplighetsprövningar skall organiseras. På KK har ankommit att överväga studielämplighetsprovets roll som kvoteringsinstrument (se 5.2.5, avsnittet Kvotgruppernas inbördes storlek) och som urvalsinstrument. Hur provet kan användas i urvalssituationen behandlas i föreliggande avsnitt.

Studielämplighetsprovet bör, enligt direktiven, inte spela en avgörande roll vid urvalet. För sökande från gymnasieskolan bör det i första hand

utgöra en "andra chans" medan det för sökande utan formellt dokumenterade meriter kan behöva användas som ett direkt underlag för meritvärdering och rangordning.

Av diskussionen i 5.2.5 framgår att om studielämplighetsprovet i en framtid skall kunna användas som kvoteringsinstrument, dvs. vara ett hjälpmedel för att fastställa en kollektiv studieprognos hos skilda sökandekategorier, är förutsättningen att det genomgås av i princip alla sökande till högskolan.

KK har därför först haft att ta ställning till om studielämplighetsprovet skall vara obligatoriskt eller frivilligt. Ett obligatoriskt prov innebär praktiska svårigheter och ställer stora krav på såväl den sökande som på provorganisationen. Om alla sökande till högskolan måste uppvisa ett provresultat kan ofrivillig frånvaro vid de ordinarie provtillfällena medföra att man tvingas uppskjuta påbörjandet av högskolestudierna en termin. För att motverka att enskilda individer på detta sätt missgynnas måste provorganisationen ställa upp med en helt annan service till de sökande än om provet är frivilligt. Bl.a. måste provtillfällena vara flera, vilket kräver att det fortlöpande arbetet med nykonstruktion av prov måste bli mer omfattande än annars.

En mera principiell aspekt är dock avgörande när KK föreslår att genomgång av studielämplighetsprov inte skall vara ett krav. Ett obligatoriskt prov skulle, med hänsyn till att det därmed skulle krävas för tillträde till alla utbildningslinjer i högskolan, närmast få karaktären av ett allmänt behörighetsvillkor. Mot bakgrunden av statsmakternas beslut om principerna för den allmänna behörigheten, synes det emellertid knappast rimligt att obehörighetsförklara en sökande enbart därför att han inte genomgått ett studielämplighetsprov. Eftersom man enligt KKs direktiv inte bör ha någon för individen gällande "godkändgräns" på studielämplighetsprovet skulle inte heller ett sådant krav fylla någon funktion som allmänt behörighetsvillkor. För sökande till högskolan bör därför provresultatet vara en frivillig merit. Detta överensstämmer också med direktivens krav på att provet i första hand skall spela rollen av en "andra chans" för sökande från gymnasieskolan och att provet inte bör spela någon avgörande roll i urvalssituationen. Å andra sidan är det angeläget att så många sökande som möjligt stimuleras att genomgå studielämplighetsprovet, bl. a. med hänsyn till dess eventuella användning som kvoteringsinstrument.

En balansering av dessa delvis motsatta önskemål om frivilligt deltagande och största möjliga deltagande har KK sett i principen att studielämplighetsprovet endast skall kunna förbättra den sökandes meriter, aldrig försvaga dem. Principen är emellertid endast tillämpbar på sökande som har meritvärderingsbara betyg, dvs. sökande från gymnasieskolan och motsvarande skolformer. För sökande som inte har sådana betyg blir studielämplighetsprovet det enda urvalsinstrumentet vid sidan av eventuell arbetslivserfarenhet. Även i detta fall måste provet vara frivilligt. Kravet på att genomgå provet kommer dock för ifrågavarande sökande att kännas starkare, eftersom man annars måste acceptera att poäng för eventuell arbetslivserfarenhet blir den enda merit efter vilken

man rangordnas.

KK har vidare haft följande utgångspunkter vid sina överväganden rörande studielämplighetsprovet som urvalsinstrument.

Ett inte alltför gammalt provresultat bör kunna användas som merit vid mer än ett ansökningstillfälle. Man skall inte heller vara tvungen att genomgå studielämplighetsprov i nära anslutning till ett sådant tillfälle utan bör få använda ett några terminer gammalt resultat som merit. I SÖs förslag till organisation av studielämplighetsprovet anges att ett högst sex terminer gammalt provresultat skall kunna tillgodoräknas. En sökande bör emellertid ha rätt att pröva på nytt, vilket kan innebära en slags "andra chans" som kan komma alla sökande till godo oavsett behörighetsgrund.

Om studielämplighetsprovet under ett fortlöpande utvecklingsarbete förändras i sina allmänna egenskaper som i t. ex. svårighetsgrad eller antal uppgifter, kan inte resultat från olika provversioner utan vidare jämföras med varandra. För varje ny provomgång måste man därför göra en normering av de råpoäng som provresultaten uttrycks i, dvs. en översättning av dessa till en för alla provversioner gemensam skala. Denna skala bör dock inte ha för många steg, eftersom översättningen från råpoäng till nya provpoäng då försvåras. En alltför fingraderad skala ger också ett sken av att tillförlitligheten i differentieringen mellan olika sökande är större än den i realiteten kan vara.

I avsnitt 5.1.2 har påpekats att de nya regler för behörighet och urval som KK föreslår med nödvändighet kommer att innebära ett mer komplicerat regelsystem än i dag. En annan utgångspunkt för arbetet har därför varit att formulera så enhetliga regler och principer som möjligt för urvalet, när inga skäl talar för variationer.

Med dessa utgångspunkter behandlas först principerna för hur skolbetygen och resultat på studielämplighetsprov skall värderas i relation till varandra, dvs. hur provresultaten lämpligast skall kunna utgöra en "andra chans" för sökande från gymnasieskolan.

Meritvärdering av studielämplighetsprov för sökande från gymnasieskolan

Kompetensutredningen lade inte fram något konkret förslag på denna punkt utan menade, att frågan måste avgöras först sedan man vunnit erfarenheter av en fortsatt försöksverksamhet. KU diskuterade två metoder för att använda resultat av studielämplighetsprov vid urvalet, nämligen dels en metod som innebar att urvalet genomgående skulle göras efter ett sammanvägt resultat av betyg och studielämplighetsprov, dels en metod som innebar att vissa sökande inom ett s. k. gränsskikt i rangordningen skulle antas enbart efter resultat på provet.

Inledningsvis redovisas här först de överväganden som lett till att KK har avvisat den metod som innebär att studielämplighetsprovet endast har betydelse för urvalet i ett gränsskikt. Därefter diskuteras den metod, som KK istället föreslår, vilken går ut på en sammanvägning av skolbetyg och studielämplighetsprov för alla sökande i kvotgruppen.

Gränsskiktsmetoden innebär att en viss andel av platserna tillsätts på

grundval av en för alla sökande gemensam poäng grundad på t.ex. medelbetyg och poäng för arbetslivserfarenhet. För dessa de högst rangordnade sökandena ingår inte resultatet på studielämplighetsprov i poängen. Bland de därnäst i rangordningen kommande, till ett antal som motsvarar t.ex. dubbelt så många som det kvarvarande antalet platser (gränsskiktet), väljer man därefter ut hälften enbart på grundval av provresultat.

Huvudproblemet i en metod som innebär att man gör urval på särskilda grunder inom ett gränsskikt är den noggrannhet med vilken man vill bestämma detta gränsskikts storlek. Om man vill att en viss exakt andel av platserna alltid skall tillfalla gränsskiktets sökande kan det bli nödvändigt att räkna ut poängen med två eller t.o.m. tre decimaler. KKs direktiv, som anger att man bör söka undvika att urvalet grundas på praktiskt betydelselösa poängskillnader, talar mot ett sådant förfarande. Om man i stället avrundar poängen kan flera sökande få samma poäng, vilket kan medföra att antalet sökande inom gränsskiktet kommer att avsevärt över- eller understiga det antal som skiktet enligt regeln skall omfatta.

U 68 har i sitt huvudbetänkande diskuterat en urvalsmetod som i mycket liknar den här diskuterade gränsskiktsmetoden. Förslaget innebär att man avrundar poängen till närmaste hel- eller halvtal och efter rangordning tillsätter platserna på grundval av dessa avrundade poäng. En viss poäng utgör därvid gräns: ovan denna antas alla sökande, nedanför antas ingen. Bland de sökande på gränsen antas studerande till de återstående platserna varvid olika urvalsinstrument kan användas.

Inom ett gränsskikt som bestäms enligt U 68s metod kan urvalet göras efter resultat på studielämplighetsprov. Vid undersökningar har det dock visat sig att denna variant av metoden i vissa fall ger ingen eller mycket liten "andra chans" som en följd av att gränsskiktets storlek avgörs av den aktuella fördelningen av poäng. Poängfördelningen kan medföra att man inte får något gränsskikt alls eller också att de för urval inom ett gränsskikt återstående platserna blir mycket få.

Oavsett vilken utformning en gränsskiktsmetod får kommer resultatet på studielämplighetsprov att sakna betydelse för sökande som har goda meriter i övrigt och som befinner sig ovanför gränsskiktet. Av denna anledning skulle exempelvis sökande med höga betyg kunna känna sig mindre motiverade att delta i prövningen än andra sökande, vilket är till nackdel om provet skall användas som kvoteringsinstrument.

Å andra sidan kan risken för att hamna i gränsskiktet bidra till ett markerat intresse för att delta i prövningen – särskilt om poängen skulle avrundas till heltal – eftersom de sökande som hamnar i gränsskiktet ovillkorligen måste ha ett resultat på studielämplighetsprov som merit. I annat fall måste de avföras från gränsskiktet eller slumpmässigt åsättas en poäng på ett prov som de inte deltagit i.

Vilken metod man än använder för bestämning av gränsskiktets storlek innebär metoden också tekniskt sett att man med gränsskiktet inför en slags undergrupp. Att antalet undergrupper på detta sätt reellt

ökar kan inte vara till fördel för urvalssystemet.

Sammanfattningsvis menar KK att om man vill att studielämplighetsprovet skall vara frivilligt men att så många som möjligt ändå skall gå igenom det bör den här skisserade gränsskiktsmetoden inte användas. De svårigheter vid bestämning av gränsskiktets storlek och gränser som metoden medför och det faktum att ett undergruppssystem i realiteten skapas, understryker ytterligare denna uppfattning. En annan metod att använda studielämplighetsprovet vid urvalet måste därför väljas.

Tidigare har påpekats att sökande från gymnasieskolan (motsvarande) via studielämplighetsprovet bör få möjligheter att förstärka sina meriter men ej tvingas försvaga dem. En lösning har då setts i att medelbetyget vägs samman med resultatet på provet. Om provpoängen antyder en högre grad av studielämplighet än medelbetyget, bör den sökande få en poäng som är högre än medelbetyget. I annat fall blir poängen lika med medelbetyget, dvs. betyget blir ensamt urvalsgrundande tillsammans med eventuell poäng för arbetslivserfarenhet.

I det följande används termen *studiepoäng* för att beteckna den poäng en sökande kan tillgodoräkna sig för medelbetyg och/eller resultat på studielämplighetsprov och som i förekommande fall skall adderas till poäng för arbetslivserfarenhet, här kallad *arbetspoäng*. Den slutliga poäng efter vilken den sökande skall rangordnas benämnes *urvalspoäng* oavsett vilken kombination av meriter som ingår i denna.

Förutsättningen för att en metod med sammanvägning av medelbetyg och provresultat – i fortsättningen kallad *sammanvägningsmetoden* – skall kunna användas, är att råpoängen översätts till provpoäng på ett sådant sätt att jämförbarhet med betygspoängen skapas. Härvid är det av betydelse hur normgruppen definieras.

KKs förslag till kvotgruppsindelning innebär att sökande från tre-(fyra)-åriga linjer i gymnasieskolan och sökande från tvåårigа linjer aldrig kommer att jämföras med varandra med avseende på betyg. Det är då rimligt att inte heller jämföra studielämplighetsprovsresultat över kvotgruppsgränserna. Vardera kvotgruppen bör därför bilda egen normgrupp, dvs. de studerande på gymnasieskolans treåriga linjer som deltar i provet utgör en normgrupp, och de studerande på tvåårigа linjer som deltar vid samma provtillfälle, utgör en annan. Vid översättningen av råpoäng till en med medelbetygen jämförbar skala, dvs. från i princip 1,0 till 5,0 bör den nya skalans medeltal för vardera normgruppen ansluta sig till det genomsnittliga provresultatet i respektive behörighetskategori. Om den sökande erhåller en provpoäng i den nya skalan som överstiger medelbetyget får den sökande en studiepoäng som överstiger medelbetyget. Hur stor höjningen blir är beroende av vilken vikt man ger provpoängen i relation till medelbetyget. (Denna fråga behandlas i nästa avsnitt.)

Under förutsättning att sammanvägningsmetoden utformas på ovan angivet sätt kan studiepoängen uppgå till högst 5,0. Endast den som har medelbetyget 5,0 har därför anledning att avstå från att delta i provet. Samtidigt riskerar ingen att försvaga sina meriter genom att delta, eftersom provpoängen inte medräknas, annat än om den är högre än

medelbetyget.

Från antagningssynpunkt är det en avsevärd fördel att de sökande inte behöver rangordnas på mer än ett sätt. Om gränsskiktsmetoden skulle användas måste de sökande rangordnas dels efter poäng för betyg och eventuell arbetslivserfarenhet, dels efter provpoäng. När vägningsmetoden används kan rangordningen göras efter en enda urvalspoäng, där betyg, provpoäng och eventuell arbetspoäng alla sammanvägts. Metoden blir därmed lätt att informera om och den underlättar den sökandes bedömning av konkurrenssituationen.

KK föreslår således att resultat av studielämplighetsprov skall tillgodoräknas sökande enligt den s.k. sammanvägningsmetoden.

Vid betygsättningen i gymnasieskolan används för närvarande en femgradig relativ betygsskala. KK har i 5.2.2 (avsnittet Omräkning av betyg) föreslagit översättningsregler för betyg från avlösta skolformer så att också dessa kan uttryckas i en femgradig skala.

För att vägningsmetoden skall kunna användas måste en skala från 1,0 till 5,0 tills vidare användas för resultat på studielämplighetsprov. Om den pågående betygsutredningens, BU -73, kommande förslag innebär förändringar vad gäller den femgradiga skalan kommer det att aktualisera modifierade regler för meritvärdering av studielämplighetsprov.

Hur skall betyg och studielämplighetsprov sammanvägas

Inte heller på denna punkt lade KU fram något konkret förslag, men menade att det var viktigt att inte flera års framgångsrikt arbete i skolan spolierades av ett dåligt provresultat. Den frågan menar sig KK ha löst genom förslaget att den sökandes meriter bara kan förstärkas (höjas) via ett provresultat, aldrig försvagas (sänkas).

Skolöverstyrelsens arbetsgrupp för betygsättning i grundskola och gymnasieskola diskuterade något studielämplighetsprovets vikt i sin rapport och framförde där förslaget att betyg och provresultat skulle väga lika.

KK har i sitt arbete huvudsakligen övervägt två alternativ, där det ena ger halva betygets vikt åt studielämplighetsprovet och det andra ger lika vikt åt betyg och studielämplighetsprov.

Som ett underlag för dessa överväganden har KK gjort vissa undersökningar med utgångspunkt i två olika material. Det ena materialet utgjordes av höstterminsbetyg och provresultat för drygt 2 300 elever från vissa två- och treåriga linjer i gymnasieskolan, vilka deltog i en utprövning av studielämplighetsprovet vårterminen 1973. De tvåårigа linjerna var distributions- och kontorsteknisk, fordonsteknisk, konsumtionsteknisk, social och teknisk linje samt jordbrukslinje och vårdlinje. De treåriga linjerna var naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig linje. Fortsättningsvis kallas dessa båda kategorier *utprövningsgrupp 2* respektive *utprövningsgrupp 3.*

Provresultaten i dessa utprövningsgrupper översattes till en normalfördelad skala med poäng från 1,0 till 5,0.

Det andra materialet utgjordes av betyg för de förstahandssökande

från gymnasiets tre(fyra)åriga linjer som höstterminen 1972 sökte utbildningarna i maskinteknik, elektroteknik och kemi vid tekniska högskolan i Stockholm samt läkarutbildningen vid karolinska institutet. Dessa benämnes fortsättningsvis *sökandegrupper.*

Uppgifterna rörande utprövningsgrupp 3 visade vilken fördelning av provresultat man skulle kunna vänta sig på olika medelbetygsnivåer. Med ledning av detta åsattes sökandegrupperna fiktiva resultat på studielämplighetsprov. Efteråt vidtogs vissa kontrollåtgärder som främst avsåg att studera om det i sökandegrupperna fanns samma grad av samband mellan betyg och provresultat som i utprövningsgrupp 3. Vid dessa beräkningar togs också hänsyn till att sökandegrupperna var mer eller mindre hårt selegerade i betygshänseende jämfört med utprövningsgruppen. Kontrollerna visade att sökandegrupperna åsatts poäng på ett så pass tillfredsställande sätt, att materialet kunde användas för jämförelser.

Sökandegrupperna studerades därefter med avseende på dels vilka höjningar av studiepoängen som olika viktningar av betyg och prov kunde medföra, dels vilka sökande som inte antagits på grundval av sina betyg höstterminen 1972 och som skulle ha antagits, om urvalet hade grundats också på resultat av studielämplighetsprov.

Resultaten gav vid handen att ökningarna i studiepoäng blev både större och mer frekventa ju lägre antagningsgränsen var. De största genomsnittliga poängvinsterna gjorde exempelvis sökande till maskinteknisk linje, där antagningsgränsen ht 1972 var låg, och de minsta vinsterna gjorde sökande till läkarutbildningen, där antagningsgränsen var hög. Detta resultat är naturligt eftersom den "andra chansen" delvis är en fråga om att kunna "överträffa sig själv". Elever med redan goda meriter kan inte höja sina studiepoäng lika mycket som elever på lägre betygsnivåer men med lika höga provpoäng.

De två olika viktningsvarianterna fick i stort samma effekter på urvalet. Praktiskt taget samma grupp av personer "antogs" vare sig provpoängen fick halva betygets vikt eller båda meriterna fick samma vikt. Skillnaden mellan en antagning enbart på betygsmeriter och en antagning på både betygsmeriter och provpoäng var större. *Att* studielämplighetsprovet används som merit tycks med andra ord vara mera avgörande än *hur* stor vikt det får. Som helhet blir det dock inte en avsevärt annorlunda sökandegrupp som antas, om studielämplighetsprovet tas med vid meritvärderingen än om betygen används ensamma, eftersom betyg och prov delvis mäter detsamma. Detta är ett naturligt och svårfrånkomligt förhållande. Tillsammans bör dock de båda urvalsinstrumenten – enligt de erfarenheter undersökningar givit rörande prov av denna typ – ge ett från prognossynpunkt något säkrare urval än om betygen är den enda urvalsgrunden.

I det individuella fallet är bilden något annorlunda. Vissa personer i sökandegrupperna kunde höja sina studiepoäng ganska mycket. Flertalet höjningar stannade dock under eller vid en halv poäng. Den högre vikten för studielämplighetsprov ledde till de största förskjutningarna uppåt i individuella fall. Vid den fingerade antagningen ledde dessa individuella höjningar av studiepoäng till att ett antal personer bytte plats kring

urvalsgränsen, där ett sådant byte är mest intressant. För dessa sökande hade betygen således inte en slutlig och avgörande betydelse för antagningen.

I utprövningsgrupperna 2 och 3 företogs sammanvägningar mellan betyg och provpoäng på samma sätt som i sökandegrupperna. Sambanden mellan medelbetyg och studiepoäng enligt de två viktningsalternativen beräknades likaså.

I *utprövningsgrupp 3* blev skillnaderna mellan sambanden för de båda vägningsalternativen mycket små. *Hur* studielämplighetsprovet viktas tycks således vara av mindre betydelse för elever på treåriga linjer. Detta utfall styrker resultaten i sökandegrupperna, vilket inte var oväntat mot bakgrund av att de normala rekryteringsunderlagen för spärrade högre utbildningar i dag är begränsade till elever från tre(fyra)åriga linjer i gymnasieskolan.

Sambanden mellan betyg och studiepoäng i *utprövningsgrupp 2* var lägre än motsvarande samband i utprövningsgrupp 3. Resultaten för grupp 2 är dock mera svårtolkade, eftersom man inte kan veta hur representativ denna grupp är för de elever från tvåårigа linjer som i framtiden kommer att söka till högskolan. Sambanden för exempelvis social linje – vilken kan förväntas ha större frekvens högskoleintresserade än flertalet tvåårigа linjer – är dock inte högre än sambanden för hela utprövningsgrupp 2. Det innebär att den vikt studielämplighetsprovet får i relation till betyget kan komma att bli av större betydelse för rangordningen mellan sökande från tvåårigа linjer än för rangordningen mellan sökande från treårig linje. För sökande från tvåårigа linjer bör således lika vikt för betyg och prov medföra ett större utbyte av personer kring urvalsgränsen än om provet får halva betygets vikt.

Vid KKs överväganden rörande studielämplighetsprovets vikt i relation till betygen har det alternativ där provpoängen får halva medelbetygets vikt diskuterats mot bakgrund av att ett prov, som genomgåtts vid ett enda tillfälle och under för individen inte alltid så gynnsamma betingelser (alternativt alltför gynnsamma betingelser), åtminstone inledningsvis bör användas med försiktighet. De ovan redovisade resultaten från sambandsundersökningarna har dock varit avgörande för KK i denna fråga.

Eftersom det mest betydelsefulla tycks vara att studielämplighetsprovet meritvärderas och inte hur stor vikt det får, att viktsättningen ger ungefär samma personer en "andra chans", när det gäller sökande från treårig linje, men att lika vikt för studielämplighetsprov och betyg kan ge en större "andra chans" för sökande från tvåårig linje, föreslår KK, att betyg och provresultat vid meritvärderingen får väga lika.

Meritvärdering av studielämplighetsprov för övriga sökande

Vid meritvärderingen av resultat på studielämplighetsprov för sökande utan formellt dokumenterade eller med sinsemellan ej jämförbara meriter finns ingen betygsjämförelseproblematik. KK menar dock – vilket inledningsvis framhållits – att kraven på enkelhet och överskådlighet vad gäller urvalsreglernas utformning motiverar, att resultat på studielämplig-

hetsprov även i detta fall översätts till en skala från 1,0 till 5,0. Av större betydelse än skalans utformning är dock valet av normgrupp vid översättningen.

Det är mycket svårt att i dag försöka bedöma i vilken utsträckning olika sökandekategorier i framtiden kommer att utnyttja sin behörighet för högskolestudier. När nya behörighetsregler trätt i kraft kommer sannolikt sammansättningen av den sökandegrupp (kvotgrupp III) som ej har behörighet från gymnasieskolan (motsvarande) att variera under de första åren. Om dessa sökande vid översättningen av resultat på studielämplighetsprov bildar egen normgrupp, blir provpoäng erhållna vid olika tillfällen och/eller med olika prov inte tillräckligt jämförbara med varandra. För att gardera sig kan då antagningsmyndigheten tvingas kräva nya studielämplighetsprovsresultat för just denna kategori vid varje ny ansökan. En separat normering har därför inte förefallit KK rimlig. Några tekniska skäl för en separat normering finns inte heller, eftersom provresultaten inte skall jämföras med några betyg.

Vid utprövningar av studielämplighetsprovet på några här aktuella sökandekategorier som folkhögskoleelever, vuxenstuderande och behöriga genom ålder och yrkesverksamhet har ingenting framkommit som tyder på att någon delgrupp kan komma att missgynnas av provet i jämförelse med andra. Vid jämförelser av resultat erhållna på samma prov visar det sig också att dessa sökandekategoriers gemensamma råpoängfördelningar i stort stämmer överens och täcker samma variationsområde i poäng som de gemensamma resultaten erhållna av gymnasieskolans elever.

Gymnasieskolelevernas gemensamma resultat skulle därför kunna vara vägledande för poängsättningen av studielämplighetsprovet även för övriga sökande. Alla provresultat från två- och treårig linje kan därför fördelas på en gemensam skala från 1,0 till 5,0. En sökande som inte har behörighet från gymnasieskolan får sedan sitt provresultat översatt till en poäng som motsvarar ett visst värde i denna skala. Förfarandet innebär inte att en sökande jämförs med sökande från gymnasieskolan vid urvalet utan är enbart ett hjälpmedel vid poängsättningen. De hittills gjorda utprövningarna utgör emellertid ett otillräckligt underlag för ett slutligt ställningstagande i denna fråga. De fortsatta utprövningarna av studielämplighetsprovet kan därför ge anledning att ompröva förslaget till normgrupp.

Sammanfattande förslag

KK föreslår beträffande meritvärderingen av studielämplighetsprov att

- resultat på studielämplighetsprov skall vara en frivillig merit vid ansökan till högre utbildning,
- alla sökande till högskoleutbildning får delta i studielämplighetsprövning mer än en gång, men att ett provresultat som merit inte får vara för gammalt, t.ex.högst tre år,
- provresultat erhållna vid olika tillfällen och/eller med olika prov översätts till en gemensam skala från 1,0 till 5,0,

för sökande från gymnasieskola (motsvarande):

- elever från två- respektive tre(fyra)åriga linjer i gymnasieskolan bildar separata normgrupper vid översättningen av provresultat till ovan nämnda skala,
- resultat på studielämplighetsprov uttryckt i denna skala vägs samman med medelbetyget och tillgodoräknas om den på detta sätt framräknade studiepoängen blir högre än medelbetyget,
- resultat på studielämplighetsprov och medelbetyg därvid får lika stor vikt,
- dessa regler i framtiden modifieras för sökande med betyg satta i enlighet med ett reviderat betygssystem,

för övriga behöriga sökande:

- elever från två- och tre(fyra)åriga linjer i gymnasieskolan gemensamt bildar normgrupp vid översättningen av provresultat till ovan nämnda skala, om de fortsatta utprövningarna av studielämplighetsprovet pekar på att så är lämpligt,
- resultat på studielämplighetsprov uttryckt i denna skala utgör den sökandes studiepoäng,

för samtliga sökande:

- studiepoängen utgör urvalspoäng för sökande som saknar tillgodoräkningsbar arbetslivserfarenhet,
- studiepoäng för sökande med tillgodoräkningsbar arbetslivserfarenhet adderas till arbetspoängen och utgör urvalspoäng.

5.2.4 *Meritvärdering av arbetslivserfarenhet*

Allmänna utgångspunkter

Kompetensutredningen föreslog att arbetslivserfarenhet skulle tillgodoräknas som merit vid urvalet av studerande i högre utbildning. KU motiverade sitt förslag med att det krävs ett komplement till betyg och studielämplighetsprov, eftersom urvalsprocessen annars styrs dels av prestationer under en begränsad tid (två eller tre ungdomsår i gymnasieskolan), dels av en punktbestämning av den sökandes prestationer genom test.

KU framhöll vidare att praktisk erfarenhet före den teoretiska utbildningen kan underlätta för den studerande att sätta in de teoretiska kunskaperna i ett större sammanhang. Yrkeserfarenhet skulle också kunna vara av värde i den mån den ger individen ett bättre underlag för studie- och yrkesvalet.

Det var också angeläget, menade KU, att åtminstone en del av dem som går till högre utbildning skaffar sig egen kännedom om arbetsmiljön för dem som de i senare verksamhet kan komma att bli arbetsledare för. Även för framtida deltagande i organisationsliv och allmänt medborgerlig verksamhet måste praktisk erfarenhet vara värdefull.

I prop 1972:84 fann departementschefen de motiv som KU redovisat för ett tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet som merit väsentliga och förordade att sådan erfarenhet skulle tillmätas meritvärde vid urvalet. I KKs direktiv ges ytterligare ett skäl för att – i förekommande fall – tillgodoräkna arbetslivserfarenhet, nämligen att en varierad erfarenhetsbakgrund bland de studerande i högre utbildning därmed kan främjas.

Ännu ett motiv för att meritvärdera arbetslivserfarenhet har framförts av professor Kjell Härnqvist[1] . I samband med en diskussion av frågor om urval till högre utbildning framhåller Härnqvist att de flesta moderna utbildningssystem har som ett av sina mål att i högre grad än tidigare ge alla lika möjligheter till utbildning. Dels är detta ett mål i sig, dels är det ett viktigt instrument för att göra medborgarnas levnadsvillkor mindre beroende av kön och ras eller av socialt, kulturellt och geografiskt ursprung. Hitintills har man i bästa fall nått en måttlig framgång i sina strävanden. Många erfarenheter pekar på att utbildningsförhållandena som sådana inte kan mer än bidra till en utjämning, så länge olika förhållanden i samhället i övrigt arbetar i motsatt riktning. Vissa i sammanhanget viktiga faktorer hör emellertid till utbildningsområdet och en av dessa faktorer är urvalssystemets utformning.

Hittills använda urvalsinstrument som skolbetyg och test har positiva samband med alla slags mått på social och kulturell bakgrund. Detta innebär inte nödvändigtvis att de är missvisande ur strikt prognosmässig synpunkt, eftersom samma faktorer vanligen också har prognostiskt värde för studieframgång i konventionell mening. Alltför ensidiga urvalsinstrument kan dock få styrande effekter på sammansättningen av studerandegruppen. Det är därför viktigt att söka efter mått på kunskaper och färdigheter som är mindre starkt relaterade till socialt och kulturellt ursprung men som ändå kan väntas mäta individens kapacitet på ett tillfredsställande sätt, även om de inte är så högt korrelerade med konventionella kriterier på studieframgång.

Även KK menar att ett införande av arbetslivserfarenhet som urvalsinstrument kan medföra, att man på ett mera komplext och delvis annorlunda sätt måste handskas med de problem som rör den högre undervisningens innehåll, metodik och utvärdering. I utvärderingen ingår också val av kriterier på studieframgång. Om utbildningen tillförs studerande med en skiftande begåvningsstruktur och en varierad erfarenhetsbakgrund vad gäller arbets- och studieliv, kan den härigenom tillföras värden som också kommer den traditionella studerandegruppen till godo. Erfarenheterna av försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre utbildning talar för detta. Med sin annorlunda referensram kan denna studerandekategori föra in nya problem och frågeställningar och bidra till ett växelspel mellan utbildningens mål, innehåll och "konsumenter". De kan bidra med nya referenser och tillämpningar som kan medverka till att klarlägga samband och orsaker av betydelse för den högre utbildningen inklusive dess studiemiljö. På sikt bör detta kunna möjliggöra en mera

[1] Härnqvist, Kjell (1973). *Individual differences in higher education: Selection or adaptation.* Reports from the Institute of Education, University of Göteborg. (Stencil).

tillfredsställande analys av vad det är för egenskaper hos de studerande som är viktiga att ta hänsyn till vid urvalet.

KK vill också understryka KUs uppfattning att arbetslivserfarenhet före högskolestudiernas påbörjande är av väsentligt värde för såväl den enskilde studeranden som för utbildningen i högskolan samt för de högskoleutbildades kommande yrkesverksamhet. Ett krav på urvalssystemet bör därför vara att reglerna för meritvärdering och urval stimulerar allt flera att skaffa sig arbetslivserfarenhet innan de påbörjar sin utbildning i högskolan.

Skillnaderna i innehåll och studiemål mellan de olika linjerna i gymnasieskolan tillsammans med den stora variationsrikedomen inom den framtida högskolan, såväl vad avser linjernas längd och innehåll som studieorganisationen, gör det emellertid angeläget för individerna att kunna växla mellan studier och yrkesverksamhet på olika sätt. Det är således inte självklart att alla vill eller bör förlägga en period av yrkesverksamhet just mellan gymnasieskolan och högskolan. Det kan exempelvis i vissa fall vara ändamålsenligt för en studerande att direkt efter gymnasieskolan starta med en kortare utbildningslinje i högskolan och med den som grund gå ut på arbetsmarknaden för att senare återkomma till högskolan. För en annan studerande kan den lämpligaste uppläggningen av studierna vara att förlägga en yrkesverksamhetsperiod efter en första etapp i en längre högskoleutbildning. KKs strävan har därför varit att söka utforma ett urvalssystem som tillåter sådana variationer.

Tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet inom nuvarande antagningar

Inom den nuvarande högre utbildningen tillgodoräknas arbetslivserfarenhet, förutom inom den av KU initierade försöksverksamheten vid socialhögskolorna som beskrivs nedan, huvudsakligen vid utbildningsvägar som för tillträde kräver genomgången högskoleutbildning eller motsvarande. Sådana utbildningsvägar är utbildning i studie- och yrkesvägledning, praktisk-pedagogisk utbildning för folkhögskollärare, bibliotekshögskoleutbildning samt fr. o. m. höstterminen 1974 även praktisk-pedagogisk utbildning för ämneslärare. Reglerna för tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet varierar mellan dessa system såväl med avseende på erfarenhetens längd och innehåll som beträffande värderingen av arbetslivserfarenheten i förhållande till utbildningsmeriterna.

Även inom grundskolans kompetensområde tillgodoräknas arbetslivserfarenhet på vissa villkor, för närvarande dock endast för sökande med enbart grundskolekompetens.

Härutöver kan arbetslivserfarenhet tillgodoräknas vid den bedömning av vissa sökande som görs inom ramen för den fria kvoten såväl inom den högre utbildningen som inom grundskolans kompetensområde.

På motstående sida ges en översikt över de regler som gäller för olika antagningar. Sammanställningen, som ej upptar detaljer i de olika reglerna, ger en uppfattning om variationsrikedomen i de nuvarande bestämmelserna.

Utbildning	Min. tid för tillgodoräknande	Minsta tid som tillgodoräknas	Max. tid som tillgodoräknas	Lägsta ålder för tillgodoräknande	Arbetslivserfarenhetens innehåll
Socialhögskola (inom särskild fri kvot)	10 mån.	5 mån.	5 år		All arbetslivserfarenhet tillgodoräknas, särskild "inriktningspoäng" ges
Utbildning i studie- och yrkesvägledning	12 mån.[1]	1 mån.	5 år[2]	16 år	All arbetslivserfarenhet tillgodoräknas
Folkhögskollärare (praktisk-pedagogisk utbildning)	6 mån.	1 mån.	5 år[3]	16 år	All arbetslivserfarenhet tillgodoräknas, viss arbetslivserfarenhet värderas högre
Ämneslärare (praktisk-pedagogisk utbildning) (från ht-74)	6 mån.[4]	6 mån.[4]	2 år	18 år	All arbetslivserfarenhet tillgodoräknas
Bibliotekshögskolan	12 mån.	1 mån.	3 år	19 år	Endast spec. arbetslivserfarenhet tillgodoräknas
Grundskolans kompetensområde (endast för sökande med gr.sk.komp.)	6 mån.[5]	2 mån.	3 år	16 år	All arbetslivserfarenhet tillgodoräknas

[1] 12 mån. (varav sex mån. sammanhängande anställning utanför utbildningsväsendet) krävs för behörighet. Arbetslivserfarenhet utöver detta meritvärderas vid urvalet.

[2] Utöver vad som krävs för behörighet.

[3] Vid meritvärderingen avrundas den sammanlagda tiden nedåt till jämna halv- eller helår.

[4] För lärartjänstgöring gäller särskilda regler.

[5] Utöver vad som eventuellt krävs för behörighet.

Försöksverksamhet vid socialhögskolorna

Sedan antagningen av studerande till vårterminen 1971 pågår vid socialhögskolorna en försöksverksamhet med tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet vid meritvärderingen av sökande med behörighet från treårig gymnasieskollinje eller motsvarande. Denna försöksverksamhet grundar sig på ett förslag från kompetensutredningen, som menade att resultaten borde ligga till grund för ett slutligt ställningstagande till arbetslivserfarenhetens roll i ett nytt urvalssystem. Enligt Kungl. Maj:ts beslut skall försöksverksamheten (i fortsättningen kallad försöksverksamhet 2) pågå t.o.m. antagningen inför vårterminen 1976.

Följande bestämmelser gäller för tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet. För att en sökande skall komma i fråga för bedömning inom försöksverksamheten måste arbetslivserfarenheten uppgå till sammanlagt minst tio månader. Kortaste tid som tillgodoräknas är fem månaders sammanhängande anställning. Deltid omräknas till heltid. Högst fem års arbetslivserfarenhet tillgodoräknas. Den värderas olika med hänsyn till verksamhetens inriktning. Högst poäng får arbete inom s.k. socionomyrken, lägst arbete i eget hem och värnpliktstjänstgöring. Utbildning jämställs inte med yrkesverksamhet.

Sökande som har arbetslivserfarenhet enligt ovan prövas inom ramen för den fria kvoten och tilldelas platser i förhållande till sin andel av samtliga sökande, dock till högst femton procent av totala antalet platser. Vid antagningen tas därvid hänsyn till samtliga meriter. De sökande prövas emellertid för antagning även inom den kvotgrupp där de, med hänsyn till sin behörighetsgivande utbildning, hör hemma. Här tas endast hänsyn till medelvärdet av det behörighetsgivande betyget.

Den sökande som under antagningsproceduren står i tur att antas både inom den fria kvoten och inom sin ordinarie kvotgrupp antas inom den senare. Härigenom vinner man platser för personer med arbetslivserfarenhet. Detta visar sig i att antalet antagna som har arbetsmeriter är något större än det relativa antalet sökande inom försöksverksamhet 2. Förhållandet framgår av tabellerna 5.2 och 5.3. (Antagning till partiell utbildning ingår ej.)

Tabell 5.2 Antal behöriga sökande till socialhögskolorna 1971–74 totalt och inom försöksverksamhet 2

Termin	Totala antalet sökande	Antal sökande inom försöksverksamhet 2	
VT 71	2 520	385 dvs	15 %
HT 71	3 379	571	17
VT 72[1]	2 140	361	17
HT 72	2 760	540	19
VT 73	1 900	445	23
HT 73	2 228	468	21
VT 74	1 721	451	26

[1] Inkl obehöriga sökande

Tabell 5.3 Antal antagna till socialhögskolorna 1971–74 totalt och inom försöksverksamhet 2

Termin	Totala antalet antagna	Antal sökande inom försöksverksamhet 2					
		inom fria kvoten		inom ordinarie kvotgrupp		totalt	
VT 71	781	90 dvs 12 %		ej uppgift		ej uppgift	
HT 71	959	156	16	87 dvs 9 %		243 dvs 25 %	
VT 72	939	108	12	86	9	196	21
HT 72	1 061	124	12	120	11	244	23
VT 73	963	126	13	147	15	273	28
HT 73	1 059	129	12	127	12	156	24
VT 74	921	115	12	140	15	255	28

De sökande som har yrkeserfarenhet, som berättigar dem till prövning inom försöksverksamheten, har genomsnittligt något lägre betyg än andra sökande. Vid antagningen gynnas bland dessa främst de sökande som har ett medelbetyg inte alltför långt från antagningsgränsen i den ordinarie kvotgruppen, där urvalet grundas enbart på medelbetyget. Sökande med lägre betyg har dock en reell möjlighet att antas under förutsättning att de varit yrkesverksamma en längre tid.

Sommaren 1973 genomförde nämnden för socionomutbildning och kompetenskommittén en undersökning som avsåg att studera förhållandet mellan betygspoäng och/eller arbetslivserfarenhet å ena sidan och studieresultat å andra sidan. Undersökningen omfattade studerande som antagits dels vårterminen 1971 (undersökningsgrupp A), dels höstterminen 1971 (undersökningsgrupp B). Båda grupperna hade endast den första delen av sin studietid bakom sig, grupp A fyra terminers och grupp B tre terminers studier. I första hand granskades studieresultaten för de studerande som varit sökande inom försöksverksamhet 2. Undersökningen har emellertid också berört övriga studerande som hade arbetsmeriter vid antagningstillfället.

De studerande klassificerades med avseende på medelbetyg, arbetslivserfarenhetens längd samt studieresultat. För att få ett mått på de senare uttrycktes avklarade grundkursstudier, betygsstudier och viss praktik i poäng. De studerande indelades sedan i tre grupper, där grupp I hade den lägsta summapoängen, grupp II representerade normalstudieresultaten och grupp III hade den högsta summapoängen.

Undersökningen visade att studerande med höga *betyg* har bättre studieresultat än studerande med låga betyg. Ju äldre de studerande är och desto längre studietid de har bakom sig desto mindre synes studieresultaten variera med betygen från behörighetsgivande utbildning.

Studieresultaten för studerande som vid antagningen kunde tillgodoräkna sig *arbetslivserfarenhet* skiljer sig i grupp A inte på ett tolkbart sätt från andra studerandes studieresultat. I denna grupp, där de studerande har minst fyra terminers studier bakom sig, är genomsnittsprestationen hos de båda kategorierna studerande i stort densamma liksom den procentuella fördelningen av studerande på prestationsnivåerna I–III. I

Tabell 5.4 Procentuell fördelning av studerande i grupp A och B på prestationsnivåerna I–III

Prestationsnivå	Grupp A (4 terminer) Arbetslivserfarenheten 0–9 mån %	10 mån el mer %	Grupp B (3 terminer) Arbetslivserfarenheten 0–9 mån %	10 mån el mer %
I	29	32	12	35
II	61	56	81	51
III	10	12	7	13
Antal studerande (absoluta tal)	389	263	474	412

grupp B, som studerat tre terminer, är medelprestationen för studerande med arbetsmeriter något lägre och fördelningen på de tre prestationsnivåerna en annan än för studerande utan arbetsmeriter. Bland studerande med arbetslivserfarenhet finns procentuellt sett fler personer på den lägsta men också på den högsta prestationsnivån jämfört med övriga studerande. Förhållandet framgår av tabell 5.4.

Studieresultaten för studerande i grupp A varierar inte med arbetslivserfarenhetens längd. I grupp B har studerande som vid antagningen hade tio års yrkeserfarenhet eller mer en lägre genomsnittsprestation.

Undersökningen visade att det finns ett *samspel mellan betygsnivå och arbetslivserfarenhetens längd* med avseende på studieresultaten oavsett hur länge man studerat vid socialhögskola. En längre arbetslivserfarenhet – jämfört med en kortare sådan – tycks vara parad med goda studieresultat om betygen är höga men med sämre resultat om betygen är låga.

För att få en uppfattning om betydelsen av en differentierad poängsättning med hänsyn till *arbetslivserfarenhetens inriktning* har studieresultaten undersökts separat dels för de studerande som har minst ett års erfarenhet av s.k.socionomyrke, dels för studerande som till någon del haft hemarbete inräknat i sin arbetslivserfarenhet, dels för studerande som haft minst hälften av sin totala arbetslivserfarenhet i form av hemarbete och/eller värnplikt.

Några tolkbara skillnader kunde därvid inte konstateras mellan grupper med lika lång yrkesverksamhet av olika slag. S. k. särskilt värdefull arbetslivserfarenhet – som den definieras via inriktningspoängen vid socialhögskola – tycks således inte ha bättre studieprognosvärde än annan arbetslivserfarenhet.

De undersökningsresultat som gäller studieprognosvärdet av arbetslivserfarenhet i allmänhet visar, som ovan nämnts, inte på några skillnader i studieresultat mellan studerande med respektive utan arbetslivserfarenhet före antagningen och med fyra terminers studietid bakom sig (grupp A). Bland dem som har tre terminers studier bakom sig (grupp B) finns vissa sådana skillnader. Detta resultat kan i någon mån diskuteras i belysning av resultaten från en annan undersökning utförd av nämnden för

socionomutbildning. Denna rörde främst den s.k. försöksverksamhet 1 som sedan 1970 pågått vid socialhögskolorna och som omfattat elever med behörighet via ålder och yrkesverksamhet. En enkät till samtliga studerande vid socialhögskola under femte terminen efter denna försöksverksamhets start visade, att alla kategorier studerande upplevde studierna som meningsfullare då än tidigare under studietiden och att studerande med arbetslivserfarenhet såg denna som en betydelsefull referensram för studierna oavsett ämne. 25:5-gruppen föreföll dock ha något större svårigheter än övriga studerande att klara av studierna. Skillnaderna var emellertid mindre efter fem terminer än under grundkursen. Svårigheterna gick tillbaka på att man tyckte sig ha bristande förkunskaper i färdighetsämnena, vilket gjort sig påmint främst i studiernas inledningsskede, men också till svårigheter att disponera sin tid, eftersom man ofta hade familj och i några fall förvärvsarbete.

En orsak till att studerande med arbetslivserfarenhet tycks uppleva initialsvårigheter i sina högskolestudier men övervinna dessa senare kan vara, att de vid studiestarten har en låg studievana som sedan gradvis ökar. Orsaken kan också vara att studiemotivationen ökar under utbildningens gång, dvs. att man upplever större tillfredsställelse med utbildningens innehåll och uppläggning under betygsstudierna, vilka följer efter den inledande grundkursen.

Det kan här påpekas att man i den ovan nämnda "25:5-undersökningen" fann att förvärvsarbete parallellt med studierna förekom i större utsträckning i början av studietiden än senare. I föreliggande undersökning har grundmaterialet inte innehållit uppgifter om förekomst av förvärvsarbete eller hemarbete vid sidan av studierna. Inte heller har noterats om längre eller kortare perioder av studieavbrott förekommit. Man vet därför inte om de studerande med arbetslivserfarenhet har haft en annan studiesituation än andra studerande och om denna förändrats under studietiden. För närvarande pågår en kartläggning av studieintensiteten grundad på en enkätundersökning på initiativ av nämnden för socionomutbildning.

En annan reservation beträffande undersökningsresultaten som måste framföras gäller kriterierna på studieframgång. Det är svårt att få fram goda sådana särskilt om det, som i denna undersökning, skall göras med hjälp av redan insamlade uppgifter om studieresultat. Även om förutsättningarna hade varit annorlunda, är det emellertid inte säkert att de därigenom erhållna måtten på studieframgång skulle kunna täcka mer än en liten del av vad som borde ingå i begreppet.

Hur de studerandes kunskaper och färdigheter prövats under studietiden har betydelse för hur snäva eller vida de använda kriterierna är. Tyngdpunkten vid tentamina kan ligga vid prövning av lägre kunskapsnivåer, t.ex. att kunna memorera fakta och principer. Tyngdpunkten kan också ligga vid att försöka pröva hur de studerande kan tillämpa eller nyttiggöra sina kunskaper. Om studerande med arbetslivserfarenhet ser det senare som viktigast, men främst prövas med avseende på lägre kunskapsnivåer, är det inte säkert att prövningen gör denna studerandegrupp full rättvisa.

Bortsett från hur den studerandes kunskaper avläses, vilket inte studerats i undersökningen, behöver inte studieframgången i form av t.ex. antalet godkända tentamina vara det enda bevis på studieframgång som har mening för den studerande. Att man lyckats knyta teoretiska nyvunna kunskaper till en upplevd verklighet eller arbetssituation kan vara väl så viktigt för den enskilde, oavsett om det bekräftas i form av på normalstudietid avklarade studier eller ej.

Avslutningsvis kan det vara värt att notera att frekvensen goda studieresultat inte är mindre för hela gruppen studerande med meritvärderingsbar arbetslivserfarenhet än för den kategori som saknar sådan. Samtidigt kan erinras om att lång arbetslivserfarenhet förenad med goda skolbetyg har varit förbunden med framgång i studierna samt att man framfört positiva synpunkter på arbetslivserfarenheten som referensram för studierna.

Arbetslivserfarenhetens innehåll och omfattning

I det föregående har redovisats såväl samhälleliga som individuella motiv för att man skall tillgodoräkna arbetslivserfarenhet vid urvalet till högre utbildning. Vid utformningen av de regler som skall gälla för ett sådant tillgodoräknande måste man emellertid vara uppmärksam på att dessa inte får oavsiktliga biverkningar, t. ex. bidrar till social, regional och könsmässig snedrekrytering till högre utbildning. En väsentlig fråga härvid är hur yrkesverksamheten innehållsmässigt skall definieras.

KU menade att det av praktiska skäl förelåg endast två möjligheter att reglera *arbetslivserfarenhetens innehåll.* Antingen begränsas erfarenhetsområdet till några noggrant definierade områden eller ges möjlighet att tillgodoräkna samtliga typer av yrkesverksamhet. I det senare fallet borde även omvårdnad av egna eller andras barn under 16 år eller därmed jämförlig sysselsättning kunna tillgodoräknas. Varje försök att skapa regler som ligger mellan de nämnda modellerna leder, menade KU, till svåra gränsdragningsproblem vid bedömning av erfarenhet inom olika yrkesområden. Med hänvisning till främst vissa risker för ogynnsamma effekter på arbetsmarknaden om endast några få erfarenhetsområden tillgodoräknas föreslog KU att samtliga typer av yrkes- och vårdnadserfarenheter skulle tillgodoräknas. Viss hänsyn borde dock kunna tas till sådana erfarenheter som ansågs speciellt meriterande. Som utgångspunkt för värderingen skulle dock den sammanlagda tiden räknas. Vidare skulle kortare utbildning som hänger samman med senare tillägnad yrkeserfarenhet kunna inräknas i den yrkesverksamma tiden. Erfarenheten skulle avse anställning. Under förutsättning av minst tolv månaders anställning borde även militära meriter inräknas som anställningstid med den tid som överstiger den för flertalet värnpliktiga gemensamma grundutbildningen.

I proposition 1972:84 påpekas att det är nödvändigt att vara uppmärksam på riskerna för en förstärkning av den sociala snedrekryteringen till vissa utbildningsvägar och att KUs förslag att så kallad särskilt värdefull yrkeserfarenhet skall ge tilläggspoäng från den synpunkten inger tvekan.

U 68 skriver i sitt huvudbetänkande att tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet är en viktig faktor om man vill utveckla ett mönster av återkommande utbildning. "Eftersom ett av de viktigaste syftena med återkommande utbildning enligt U 68s mening är en breddning av erfarenhetsbakgrunden hos enskilda och hos grupper av individer i skola och yrkesliv förutsätter utredningen att all arbetslivserfarenhet oavsett dennas inriktning skall kunna ges meritvärde. Man bör för övrigt kunna räkna med att den enskilde i regel i första hand söker arbetsuppgifter som han eller hon bedömer som värdefulla från egna utgångspunkter." (SOU 1973:2, s 449).

Kompetensutredningen lade i sitt huvudbetänkande inte fram några direkta förslag beträffande *arbetslivserfarenhetens omfattning och meritvärde* utan menade att den inledda försöksverksamheten med tillgodoräknande av arbetslivserfarenheten vid socialhögskolorna borde avvaktas innan man tog slutlig ställning i dessa frågor. Som riktlinjer för arbetslivserfarenhetens omfattning angav KU att minimitiden för tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet skulle vara tolv månader. Som maximigräns föreslogs fem år. Varje månads meritgrundande anställning skulle ges viss poäng. Som ett riktmärke för fortsatta överväganden angavs att varje månads tillgodoräkningsbar arbetslivserfarenhet skulle ge 0,04 poäng. De första tolv månaderna, som var KUs förslag till "kvalifikationstid" för att arbetslivserfarenheten över huvud taget skulle tillgodoräknas, skulle inte ges någon poäng. Eftersom maximitiden för tillgodoräknandet föreslogs vara fem år skulle en sökande således kunna erhålla högst 1,92 poäng. Om viss yrkesverksamhet ansågs särskilt kvalificerande skulle den dock kunna ge ett kvalitetstillägg om 0,15 poäng.

KK menar att regler för *arbetslivserfarenhetens innehåll* måste ta hänsyn till bl. a. varierande möjligheter för den enskilde att skaffa sig sådan erfarenhet. Vilka förutsättningar man har att få en anställning direkt efter gymnasieskolan torde exempelvis vara starkt beroende av vilken linje i gymnasieskolan man gått igenom. Konjunkturmässiga och regionala skillnader i möjligheterna att erhålla anställning är självklart också oundvikliga och det är sannolikt att det också finns skillnader med avseende på kön och socialgrupp, bl. a. till följd av att den sociala strukturen varierar mellan olika regioner.

En önskan att helt utjämna dessa skillnader leder till att man måste tillgodoräkna all slags verksamhet, dvs. i princip meritvärdera hela den tid som vid ansökningstillfället förflutit sedan den behörighetsgivande utbildningen avslutades. En så vid tolkning av begreppet arbetslivserfarenhet vore emellertid enligt KKs uppfattning inte rimlig, utan vissa preciseringar är nödvändiga.

KK föreslår att *all arbetslivserfarenhet* vunnen genom anställning får tillgodoräknas vid meritvärderingen under förutsättning att vissa krav på minsta omfattning m.m. är uppfyllda (se vidare nedan). Med anställning bör jämställas arbete i eget företag, om det kan styrkas att arbetet utförts i samma omfattning som gäller för anställning, samt arbete i eget hem med antingen vård av barn under 10 år eller av andra personer som på

grund av sjukdom, ålder eller handikapp är i behov av speciell omvårdnad. KK föreslår däremot – i motsats till KU – att ingen tilläggspoäng skall ges för s. k. särskilt värdefull arbetslivserfarenhet. Ett skäl för detta förslag är, att det är mycket svårt att bedöma vad som skall anses värdefullt för en viss utbildning eller en viss yrkesutövning. Denna uppfattning stöds av erfarenheterna från antagningssystem där sådana regler tillämpas i dag. Svårigheterna att värdera arbetslivserfarenhet blir också avsevärt större om denna skall tillgodoräknas vid alla utbildningslinjer i högskolan och inte som i dag endast vid ett fåtal. Ett annat skäl är den konkurrens som kan uppstå om anställningar som ger tilläggspoäng, vilken kan öka risken för social snedrekrytering.

Att ge meritpoäng motsvarande arbetslivserfarenhetspoäng åt sökande som kan styrka en ofrivillig arbetslöshetsperiod skulle bidra till att minska verkningarna av ovan berörda regionala, sociala och konjunkturmässiga skillnader i möjligheterna att erhålla anställning. Flera skäl talar emellertid mot ett sådant tillgodoräknande. Bl. a. torde det vara mycket svårt att bedöma vem som verkligen varit arbetslös. Ett tillgodoräknande av arbetslöshetstid kan också tänkas minska den enskildes motivation för att verkligen försöka få en anställning. Huvudskälet mot ett tillgodoräknande av ofrivilliga arbetslöshetsperioder är emellertid att en sådan period inte ger de erfarenheter som man avser att arbetslivserfarenheten skall ge.

Då skälet för att tillgodoräkna arbetslivserfarenhet främst är att den vidgar de sökandes referensram och skapar studerandegrupper i högskolan med varierad erfarenhetsbakgrund bör, enligt KKs uppfattning, inte heller något slag av utbildning i skolmässiga former jämställas med yrkeserfarenhet.

Beträffande värnpliktstjänstgöring respektive tjänstgöring för vapenfria tjänstepliktiga har Kungl. Maj:t i brev till överbefälhavaren (1974-02-01) utfärdat vissa föreskrifter som har betydelse för KKs ställningstaganden. Kungl. Maj:t föreskriver således att "vid antagning av värnpliktig eller vapenfri tjänstepliktig till civil utbildning det civila behörighets- och meritvärdet av värnpliktstjänstgöringen respektive den vapenfria tjänstgöringen – – – skall tillgodoräknas honom". Ett "Intyg för civilt bruk om genomgången värnpliktsutbildning" skall utfärdas och det civila behörighets- och meritvärdet av tjänstgöringen "sådant det i sakligt hänseende kommer till uttryck" i detta intyg skall tillgodoräknas "enligt vederbörande utbildningsmyndighets närmare bestämmande".

På grundval av detta Kungl. Maj:ts beslut föreslår KK att värnpliktstjänstgöring respektive vapenfri tjänstgöring i princip skall jämställas med arbetslivserfarenhet vunnen genom anställning. Vissa speciella regler för tillgodoräknandet av sådan tjänstgöring synes dock motiverade (se vidare nedan).

Trots de ovan gjorda preciseringarna måste man räkna med att det vid tillämpningen av regelsystemet kommer att uppstå problem, när det gäller att bedöma om en åberopad arbetslivserfarenhet skall tillgodoräknas eller ej. Bl.a. måste man lösa frågor som hur verksamhet inom eget företag eller eget hem skall dokumenteras. KK föreslår att tillsyns-

myndigheten får ange riktlinjer för tillämpningen av regelsystemet och att den slutliga bedömningen skall göras av antagningsmyndigheten.

Beträffande *omfattningen av arbetslivserfarenheten* anser KK att såväl en viss minimitid som en viss maximitid för tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet måste fixeras. Då syftet med yrkesverksamheten bör vara att ge de studerande en rejäl erfarenhet av arbetslivet och inte enbart eller ens i första hand tilläggsmeriter i urvalssituationen, synes den minimitid som KU föreslog – tolv månader – vara i knappaste laget.

En minimitid på exempelvis två år skulle sannolikt från den av KK angivna utgångspunkten vara att föredra. En så lång tid kan emellertid få till resultat att många avstår från att över huvud taget skaffa sig arbetslivserfarenhet. Det finns också vissa risker för att en så lång minimitid kan verka socialt snedrekryterande. Det är således tänkbart att personer från mindre studiestimulerande miljöer inte är lika benägna att återgå till studier efter en längre tids yrkesverksamhet som personer från mera studiestimulerande miljöer.

Att KK slutligen har stannat för att föreslå *15 månader som minimitid* för ett tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet får ses som resultatet av en vägning för och emot olika alternativ. Minimitiden 15 månader har bl.a. den fördelen att den som slutar sin behörighetsgivande utbildning en vårtermin kan vänta till början av hösten med att påbörja anställning och ändå få tillgodoräkna sig arbetslivserfarenhet vid ansökan till högre utbildning inför vårterminen ett och ett halvt år senare. Efterfrågan på anställning från denna typ av arbetssökande blir alltså fördelad över en något längre tidsperiod än om minimitiden sätts till exempelvis 12 eller 18 månader och man undviker en koncentration av arbetssökande vid början av sommaren, då nyanställningsbehovet normalt är lågt inom stora delar av arbetsmarknaden.

Beträffande den tid som *maximalt* får tillgodoräknas i meritvärderingssammanhang föreslår KK – liksom KU – att denna sätts till *fem år*.

Det bör också finnas vissa regler för anställningsperiodernas längd. Alltför korta anställningsperioder bör inte få tillgodoräknas. Vissa möjligheter att dela upp de första femton månaderna måste dock finnas. KK föreslår därför att en period på minst *nio månader* bör ingå i de femton månaderna. För övrigt bör gälla att en anställning måste omfatta minst *tre månader* för att få tillgodoräknas som merit.

Som ovan nämnts är speciella regler motiverade för tillgodoräknandet av värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänstgöring. Om sådan tjänstgöring i alla avseenden jämställs med arbetslivserfarenhet skulle detta innebära att vissa sökande vore garanterade att få en merit som inte står andra sökande till buds. KK föreslår därför att värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänstgöring inte skall få räknas in i de femton månaders anställning som krävs för att arbetslivserfarenhet skall tillgodoräknas.

En lägsta ålder vid vilken man får börja tillgodoräkna arbetslivserfarenhet bör fastställas. KK har därvid diskuterat åldersgränserna 16 år och 18 år och stannat för att föreslå att arbetslivserfarenhet förvärvad tidigast under det kalenderår den sökande fyllt 18 år tillgodoräknas. Skälen härför är bl.a. att 18 år normalt är den tidigaste ålder vid vilken

gymnasieskolstudier avslutas. Fr.o.m. 18 års ålder omfattas vidare inte arbetstagare av vissa specialbestämmelser om minderårig arbetskraft i arbetarskyddslagen, inte heller av vissa bestämmelser om yngre arbetskraft som finns i många kollektivavtal.

Sammanfattningsvis föreslår KK beträffande arbetslivserfarenhetens innehåll och omfattning:

- All erfarenhet som vunnits genom anställning meritvärderas vid urval till högre utbildning under nedan angivna förutsättningar.
- Anställning skall, för att tillgodoräknas, omfatta minst halva den tid som gäller som normalarbetstid i den bransch (motsvarande) som anställningen gäller. Denna princip skall utgöra grunden för de tillämpningsföreskrifter som utfärdas av tillsynsmyndigheten. Vid bedömning av om anställningen uppfyller nedan angivna krav på minimitid och maximitid skall omräkning till heltidsanställning göras.
- För att tillgodoräknas skall arbetslivserfarenheten omfatta minst femton månader, varav en period skall omfatta minst nio månaders sammanhängande anställning. Endast perioder om minst tre månader tillgodoräknas. Om femtonmånaderskravet är uppfyllt får även värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänstgöring tillgodoräknas som arbetslivserfarenhet.
- Högst fem års arbetslivserfarenhet tillgodoräknas.
- Endast arbetslivserfarenhet vunnen fr. o. m. det kalenderår när den sökande uppnått 18 års ålder tillgodoräknas.
- Arbetslivserfarenhet som tillgodoräknas sökande för vinnande av behörighet räknas inte tillgodo som merit vid urvalet.
- Med anställning jämställs:

  arbete i eget företag, om det kan styrkas att arbetet omfattat minst vad som krävs för att tillgodoräkna anställning,

  arbete i eget hem med vård av barn under 10 år eller av andra personer som på grund av sjukdom, ålder eller handikapp är i behov av speciell omvårdnad,

  värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänstgöring, dock med det undantag som anges ovan.

Poängvärdering av arbetslivserfarenhet

Frågan om hur arbetslivserfarenheten skall värderas poängmässigt rymmer två delfrågor. Dels gäller det frågan om hur hög poäng den maximala tiden skall ge, dels hur stor poängen för varje arbetad period skall vara.

KK har i sina överväganden diskuterat om poängen för varje tidsenhet under den tillgodoräkningsbara maximitiden skall vara densamma eller om den skall variera. Det skulle exempelvis kunna vara motiverat att ge en över tiden minskande poäng per tidsenhet, då man kan förmoda att de första årens arbetslivserfarenhet ger den enskilde en större fond av nya, värdefulla erfarenheter än de senare årens verksamhet gör.

KK har dock stannat för att föreslå att poängen skall vara lika stor per

tidsenhet. Den främsta anledningen till detta förslag är att KK i sina undersökningar av olika tänkbara urvalsmodeller funnit, att en poängsättning med över tiden allt mindre poängtillskott skulle medverka till att försvåra antagningen av sökande utan poäng för arbetslivserfarenhet. En sådan poängsättning skulle samtidigt bidra till att "belöna" kort arbetslivserfarenhet och därmed göra denna till ett instrument för konkurrenskomplettering. En jämn poängsättning däremot premierar i första hand sökande med lång arbetslivserfarenhet.

Ett annat skäl för en jämn poängsättning finns i KKs direktiv, som anger att man bör söka undvika att urvalet grundas på praktiskt betydelselösa poängskillnader. KKs princip har därför varit att varken betygsmedelvärde eller resultat av studielämplighetsprov bör anges med mera än en decimal. Det är då naturligt att föreslå att meritpoängen för arbetslivserfarenhet inte heller blir mera differentierad än så, vilket är möjligt om en jämn poängsättning tillämpas. Ytterligare ett motiv är att reglerna blir lätta att informera om och att meritvärderingen inför urvalet underlättas.

Beträffande den maximala poängen för arbetslivserfarenhet har KK stannat för att den skall vara 2,0 poäng. Den sammanlagda yrkesverksamhetstiden skall vid poängberäkningen avrundas nedåt till närmaste tremånadersgräns och varje tremånadersperiod under denna gräns skall ges 0,1 poäng. För kvalificeringstiden erhålls då 0,5 poäng. Efter fem års arbetslivserfarenhet har en sökande kunna höja sina meriter motsvarande två betygssteg. I jämförelse med en sökande med samma studiepoäng och som arbetat endast den minimitid som erfordras har den förstnämnde därvid en urvalspoäng som är 1,5 enheter högre.

KK har funnit att denna poängsättning är rimlig även mot bakgrunden av att sökande från gymnasieskolan också får en reell "andra chans" via studielämplighetsprovet. Avgångsbetyget kommer därmed inte att spela samma avgörande roll för möjligheterna att bli antagen till en önskad utbildning som det gör i dag.

KUs inledningsvis redovisade förslag att de första tolv månadernas arbetslivserfarenhet inte skulle ges meritvärde bör ses mot bakgrunden av att utredningen föreslog att varje huvudkvotgrupp skulle indelas i två undergrupper, för sökande med respektive utan meritvärderingsbar arbetslivserfarenhet. KK föreslår i avsnitt 5.2.5 att sökande med arbetslivserfarenhet skall prövas för antagning på sin studiepoäng som andra sökande men därtill prövas i en särskild undergrupp på summan av studie- och arbetspoäng. I motsats till KU menar dock kommittén att även den gemensamma kvalificeringstiden om femton månader skall ges arbetspoäng, trots att den inte differentierar mellan de sökande i undergruppen, eftersom detta kan bedömas ha väsentliga psykologiska fördelar.

Sammanfattningsvis föreslår alltså KK beträffande poängvärderingen av tillgodoräkningsbar arbetslivserfarenhet att

- den sammanlagda tiden avrundas nedåt till närmaste tremånadersgräns,
- minimitiden femton månader ges 0,5 poäng,

- för varje därnästkommande fullständig tremånadersperiod ges 0,1 poäng,
- maximitiden fem år ges 2,0 poäng,

5.2.5 *Fördelning av platser*

Kvotgruppernas inbördes storlek

Kompetensutredningen diskuterade två olika kvoteringsprinciper: proportionell kvotering och "studielämplighetskvotering". *Proportionell kvotering* innebär att varje kvotgrupp tilldelas ett antal platser som står i direkt proportion till kvotgruppens andel av det totala antalet sökande och bygger på principen om behörighetsgruppernas likställdhet, dvs. att varje kategori av behöriga sökande bör ha samma rätt till utbildningsplatser som andra kategorier.

Studielämplighetskvotering innebär att man tar hänsyn till olika sökandegruppers kollektiva studieprognos, dvs. ju bättre denna prognos är, desto större andel av platserna bör gruppen tilldelas. Denna princip förutsätter att ett studielämplighetsprov genomgås av alla sökande till högre utbildning och att resultaten kan uttryckas i en för alla sökande gemensam skala. KU diskuterade under namnet *SP-kvotering* följande utformning av kvoteringsprincipen:

De sökande till varje utbildningslinje indelas i kvotgrupper och rangordnas med ledning av resultaten på studielämplighetsprovet. Därefter räknar man antalet sökande i varje grupp successivt och från toppen tills man fått en summa motsvarande antalet tillgängliga studieplatser och en gemensam undre gräns i poäng. Det antal platser som varje kvotgrupp tilldelas blir lika med det antal sökande i gruppen som befinner sig ovanför eller vid denna poänggräns. Personer med provresultat under gränsen bidrar alltså inte med utbildningsplatser till sin kvotgrupp. De kan dock ändå bli antagna som studerande, eftersom urvalet kan göras bland alla sökande, oavsett om de bidragit med studieplats eller inte.

Den ovan nämnda poänggränsen beror dels på antalet tillgängliga studieplatser i de olika utbildningslinjerna, dels på fördelningen av studielämplighetsprovsresultat inom varje kvotgrupp. Gränsen kan således komma att variera från utbildningslinje till utbildningslinje och från antagningstillfälle till antagningstillfälle. Många gånger blir det sannolikt inte heller möjligt att komma fram till en bestämd poänggräns. När antalet platser är "sluträknat" kan det i en grupp finnas ytterligare personer med samma provpoäng som den sist inräknade. I en annan grupp finns kanske inga sökande alls med just denna provpoäng. Om man vid antagningen gör s.k. successiv kvotering (se ordförklaring i bilaga 3) måste dessutom en ny poänggräns tvärsöver kvotgruppsgränserna fastställas inför varje ny antagningsfas.

Fördelen med SP-kvotering i förhållande till proportionell kvotering var enligt KU att den sannolikt skulle ge en med avseende på studielämplighetsprognos homogenare studerandegrupp. Risken för att en i studielämplighetsavseende bättre rustad person skulle slås ut av en

med sämre studieförutsättningar borde bli mindre. KU ansåg sig emellertid inte ha tillräckligt underlag för att kunna bedöma SP-kvoteringen som metod. Man föreslog därför att proportionell kvotering skulle tillämpas tills vidare och att frågan om SP-kvotering skulle tas upp till prövning så snart tillräckliga erfarenheter vunnits av studielämplighetsprovet och när en organisation för provets användning fanns.

I prop. 1972:84 fann departementschefen KUs tvekan att ta bestämd ställning till SP-kvoteringen väl motiverad. I KKs direktiv sägs att man i det fortsatta utredningsarbetet bör söka finna alternativ till de båda av KU diskuterade kvoteringsprinciperna:

En möjlighet är att utgå från studielämplighetsprovets roll som behörighetsprövande instrument. Under förutsättning att alla sökande genomgått ett sådant prov kan man låta varje sökandegrupps andel av utbildningsplatserna stå i direkt proportion till det antal personer i gruppen som nått över det provresultat som motsvarar behörighetsröskeln.

I fortsättningen diskuteras således förutsättningarna för och konsekvenserna av en kvoteringsprincip, i fortsättningen kallad *slp-kvotering,* som tar hänsyn till gruppernas kollektiva studieprognos men som ändå i viss mån beaktar behörighetsgruppernas likställdhet genom en proportionell kvotering.

En förutsättning för att en ren proportionell kvotering skall fungera utan alltför stora invändingar mot utfallet är – förutom att kvotgrupperna bör vara så homogena som möjligt i olika avseenden – att de olika kvotgrupperna inte samlar ett alltför olika antal sökande till en viss utbildningslinje. En sökandegrupp som är mycket liten jämfört med övriga grupper får vid den proportionella kvoteringen ett mycket litet antal utbildningsplatser medan en annan och stor sökandegrupp kan tilldelas huvuddelen av platserna. Mindre välmeriterade sökande inom denna senare grupp kan härigenom konkurrera ut välmeriterade sökande inom andra mindre kvotgrupper. Den slutligt antagna studerandegruppen kan på detta sätt komma att bli heterogen med avseende på förväntad studielämplighet. För att minska dessa olägenheter har KK eftersträvat ett så litet antal kvotgrupper som möjligt, vilket minskar risken för att enskilda kvotgrupper samlar ett i relation till andra grupper alltför litet antal sökande.

Om man använder en kvoteringsprincip, där endast sökande som lägst når ett visst resultat på studielämplighetsprovet bildar underlag för proportionell kvotering, blir inte kvotgruppernas totala storlek lika avgörande för platstilldelningen. En enskild sökandes sannolikhet att bli antagen påverkas alltså inte i lika hög grad av om han har tillräckligt många medsökande, men i stället av hur många medsökande som når till eller över ett visst provresultat. En relativt sett liten grupp, där de sökande har goda resultat på studielämplighetsprovet, kan på detta sätt få ett större antal platser än om ren proportionell kvotering tillämpas.

Den tekniska utformningen av denna i KKs direktiv diskuterade kvoteringsprincip inbegriper att man i förväg fastställer den poänggräns som motsvarar "behörighetsröskeln". För att undvika föreställningen att

det är fråga om individuell behörighetsprövning används här termen "kvoteringströskel" för poänggränsen i fråga.

I tillämpningen av denna princip måste ingå att bestämma hur kvoteringströskeln skall fastställas samt om tröskelvärdet skall vara detsamma år från år och för alla utbildningslinjer i högskolan.

Var man sätter kvoteringströskeln har självfallet stor betydelse för utfallet av kvoteringsprincipen. Kvoteringströskeln bör i poäng räknat i allmänhet vara lägre än den poänggräns man kommer till vid KUs SP-kvotering. Den bör dock inte sättas så lågt att tillfälligheter, som t. ex. ren gissning, gör att man lätt kan uppnå det provresultat som utgör gränsen. Ju lägre kvoteringströskeln sätts, desto närmare kommer sannolikt utfallet också att överensstämma med det man får vid proportionell kvotering. Ju högre kvoteringströskeln sätts, desto större risk finns för att man dels ger för stort avkall på principen om behörighetsgruppernas likställdhet, dels förstärker den sociala snedrekryteringen till högre utbildning.

Resultat från den s.k. västmanlandsundersökningen visar nämligen att de sociala skillnaderna vid rangordning efter betyg förstärks ju mindre det toppskikt är som man väljer ut. KK har på samma sätt studerat socialgruppsskillnader inom olika stora toppskikt av de grupper som deltog i utprövningen av studielämplighetsprovet våren 1973. Resultaten visar att den sociala rekryteringen blir mindre sned – vare sig man rangordnar efter enbart betyg, enbart provresultat eller en kombination av betyg och provresultat – ju större toppskiktet är. Om det finns anmärkningsvärda socialgruppsskillnader i provresultatet är det alltså nödvändigt att beakta detta förhållande, när man fastställer kvoteringströskeln, så att inte vissa kvotgrupper får oskäligt många platser till följd av att socialgruppsfördelningen varierar mellan kvotgrupperna.

En förutsättning för att man skall kunna kvotera med hjälp av studielämplighetsprov är att det genomgåtts av i princip alla sökande till högre utbildning. För kvotgrupp IIIs del kan man svårligen göra avkall på denna princip. För att bestämma kvoteringsunderlag i kvotgrupp I och II kan det däremot vara tillräckligt att ha ett tillfredsställande stort och i betygsavseende representativt urval av studerande i gymnasieskolan som deltar i provet.

I det inledande avsnittet i 5.2.3 föreslås att genomgånget studielämplighetsprov inte skall vara ett obligatoriskt krav för tillträde till högskolan. Det är därför svårt att förutse i vilken omfattning sökande med betyg från gymnasieskola (motsvarande) kommer att delta i provet. De som vet med sig att de har eller kommer att få mycket goda betyg kan i högre grad än andra välja att avstå från att delta i provet, då de vet att de inte kan vinna så mycket på detta i meritavseende. Om de deltar skulle de dock i många fall komma över kvoteringströskeln, eftersom det finns ett positivt samband mellan betyg och provresultat. Om de i stället avstår från att delta i provet kan de kvotgrupper de tillhör därmed få ett mindre antal platser till sitt förfogande än de borde ha haft med hänsyn till sökandegruppens sammansättning. "Deras" platser går därför till en annan eller andra kvotgrupper. Vid urvalet kan dock dessa i betygshän-

seende välmeriterade sökande ändå bli antagna till nackdel för de personer som varit med och givit kvotgruppen platser men som inte har fullt så goda meriter.

I kvotgrupp III däremot kan man räkna med att de sökande – trots frivilligheten – praktiskt taget alltid har genomgått studielämplighetsprov. Om sökande med goda betyg i kvotgrupp I och II inte har provresultat och därför inte kan ingå i kvoteringsunderlaget, kan kvotgrupp III härigenom komma att gynnas.

De farhågor för representativiteten i kvotgrupp I och II som framförts ovan kan dock vara överdrivna. När informationen om studielämplighetsprovets funktion vid fördelningen av studieplatserna trängt igenom, kan den även motivera gymnasieskolelever med mycket goda betyg att delta.

När man skall granska förutsättningarna för och effekterna av en studielämplighetskvotering måste detta också göras mot bakgrunden av vilka urvalsinstrument som skall användas och vilka urvalsregler som skall tillämpas.

De urvalsinstrument som KK föreslår är betyg från behörighetsgivande utbildning, resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet mätt i tid. Om betyg som prognosinstrument vet man av gjorda undersökningar (bl.a. inom KU) att de har viss förmåga att förutsäga studieframgång i varje fall för grupper av studerande. Om prognosförmågan hos studielämplighetsprovet kan man ingenting säkert säga men man vet genom svenska och internationella undersökningar att prov av detta slag har förmåga att förutsäga framgång i studier. Om arbetslivserfarenhet som prognosinstrument vet man i dag mindre.

I det föregående har refererats en uppföljningsundersökning av studieresultaten för studerande vid socialhögskolorna med tidigare arbetslivserfarenhet. Inom denna, visserligen mycket begränsade undersökning, finns ingenting som direkt tyder på att arbetslivserfarenhet före studierna generellt påverkar studieresultaten i gynnsam riktning eller att arbetslivserfarenhet i studieresultathänseende kunnat kompensera låga betyg. Resultaten måste dock omges med reservationer, främst därför att inga kontroller av de studerandes studieintensitet har kunnat göras. Kvar står emellertid att man i dag inte kan veta om arbetslivserfarenhet har någon generell prognosförmåga, när det gäller studieframgång i konventionell mening.

I vilken omfattning olika slags meriter kan förekomma i en sökandegrupp och hur de olika kvotgrupperna kan skilja sig åt i detta avseende har betydelse för det urval som kommer till stånd. Hur olika meriter kan prognosticera studieframgång i jämförelse med varandra eller som komplement till varandra är i dag svårt att veta. Om en kvotering av platser med hjälp av studielämplighetsprov skall införas, är det dock angeläget att man först förvissar sig om att urvalsreglerna inte motverkar det syfte man vill uppnå med kvoteringsreglerna, dvs. att platser skall fördelas med hänsyn till sökandegruppernas kollektiva studieprognos.

KK vill i detta sammanhang erinra om det resonemang som förts i 5.2.4 (avsnittet Allmänna utgångspunkter) om betydelsen av att införa arbetslivserfarenhet som meritvärderingsgrund som ett första steg på

vägen för att möjliggöra en mera tillfredsställande analys av vad det är för egenskaper hos de sökande som är viktiga att ta hänsyn till vid urvalet.

KK har ovan försökt visa att de nödvändiga förutsättningarna för en studielämplighetskvotering inte finns i dag. Bl.a. måste man ha betydligt mera information om studielämplighetsprovet och övriga meriter med avseende på deras studieprognosförmåga, hur det kommer att tas emot och utnyttjas av de sökande osv. Man måste också få vissa erfarenheter av hur de nya behörighetsreglerna kommer att fungera, i vilken utsträckning de nya behörighetsgrupperna kommer att söka till högre utbildning och vilka meriter dessa sökande kommer att ha. KK menar att det är nödvändigt att skaffa sig denna information innan man tar ställning till om och hur en studielämplighetskvotering skall genomföras. Först då kan man göra en så realistisk bedömning av metoden att frågorna om var kvoteringströskeln skall ligga, om den skall vara densamma för alla linjer i högskolan osv, är möjliga att besvara.

Mot denna bakgrund måste KKs förslag till kvoteringsprincip i sak bli detsamma som KUs, nämligen att proportionell kvotering skall tillämpas vid införandet av de nya behörighets- och urvalsreglerna. När dessa regler börjar tillämpas bör man starta en uppföljningsverksamhet som bedrivs på bred front och där reglernas effekter studeras ur alla nödvändiga aspekter. En kontinuerlig utvärdering av studielämplighetsprovet måste ingå som en viktig del av denna verksamhet. Endast härigenom kan man få ett tillräckligt brett underlag för att bedöma om den proportionella kvoteringen skall ersättas av en studielämplighetskvotering av ungefär den modell som ovan diskuterats under namnet slp-kvotering.

Fördelning av platser inom kvotgrupperna I–III

Kompetensutredningen föreslog att sökande med minst ett års arbetslivserfarenhet skulle placeras i en särskild undergrupp inom en huvudkvotgrupp. De huvudgrupper som i KUs förslag var avsedda för sökande från gymnasieskolan (motsvarande) föreslogs på detta sätt bli indelade i vardera två undergrupper.

Genom denna undergruppsindelning ville KU göra det möjligt att gå direkt från gymnasieskolan till högre utbildning, något som skulle kunna bli omöjligt utan en undergruppsindelning, i varje fall vid hårt spärrade utbildningar.

Även U 68 tar upp denna fråga i sitt huvudbetänkande, där det framhålls att urvalssystemet inte bör omöjliggöra en direkt övergång från gymnasieskola till högre utbildning.

I 5.2.4 (avsnittet Allmänna utgångspunkter) har framhållits att man bör kunna få lägga upp sina studier på olika sätt, vilket bl. a. innebär att det måste ges ett visst utrymme för en sådan direktövergång från gymnasieskola till högskola som U 68 talar om. KK vill således inte skapa ett urvalssystem som skulle kunna medföra att arbetslivserfarenhet blir en obligatorisk merit för tillträde till högskolan. Däremot menar KK att urvalssystemet bör vara så utformat att det uppmuntrar de sökande att skaffa sig arbetslivserfarenhet. Meritvärderingen av arbetslivserfarenhet

utgör en sådan direkt motiverande faktor. Av betydelse är också de regler som gäller för fördelning av platser inom en kvotgrupp.

Hur många av en kvotgrupps platser som tillfaller sökande med respektive utan tillgodoräkningsbar arbetslivserfarenhet, och hur goda meriter av olika slag en sökande från dessa båda kategorier måste ha för att kunna antas, är en följd av flera omständigheter. Av central betydelse är huvudprincipen för platstilldelningen, dvs. frågan om en undergruppsindelning för sökande med och utan arbetslivserfarenhet skall användas eller inte. Även poängvärderingen av arbetslivserfarenhet, med vilken i fortsättningen avses minst 15 månader lång sådan, i förhållande till övriga meriter är av betydelse. Vilken kombination av dessa faktorer som bäst uppfyller de krav man vill ställa på urvalssystemet är dock i sin tur beroende av andra mera svårförutsägbara omständigheter som t.ex. hur attraktiv eller hårt spärrad en utbildning är, hur studiepoängen fördelar sig i en sökandegrupp och hur lång arbetslivserfarenhet de sökande har. Om dessa faktorer kan endast antaganden göras.

För att kunna studera vilket urval som kommer till stånd, när olika metoder för platstilldelning och olika poängsättning av arbetslivserfarenhet används, har KK gjort simulerade antagningar. En rad olika antaganden beträffande exempelvis fördelningar av studiepoäng och förekomst av arbetslivserfarenhet har därvid formulerats och sedan kombinerats på olika sätt. De simulerade antagningarna har sålunda baserats på hypotetiska beskrivningar av en verklighet som i en framtid kan komma att variera från utbildning till utbildning och från antagningstillfälle till antagningstillfälle och varom man ännu ingenting vet. Simuleringarnas främsta syfte har därför varit att ge KK ett underlag för att bedöma och jämföra olika urvalsmetoder sinsemellan.

I 5.2.4 har KK redovisat sitt förslag till poängvärdering av arbetslivserfarenhet. I följande avsnitt redogörs för KKs bedömningar vad gäller fördelningen av platser inom en kvotgrupp och där KK enligt direktiven haft att undersöka om det är möjligt att undvika en undergruppsindelning. Inledningsvis redovisas därför tämligen utförligt de modeller för urval utan hjälp av undergrupper som kommittén undersökt och de bedömningar som lett fram till att en undergruppskonstruktion ändå föreslås.

Redan KU avvisade en gemensam rangordning av alla sökande på grundval av en urvalspoäng, där studiepoäng och eventuell arbetspoäng adderas till varandra. Ju större arbetspoäng man ger, desto lättare skulle en sådan metod kunna omöjliggöra en antagning direkt efter behörighetsgivande utbildning. KK har dock ytterligare velat undersöka denna metod, som har fördelen att vara lättförståelig och enkel att tillämpa.

Dessa undersökningar har visat att en direktövergång hindras redan vid måttligt spärrade utbildningar om, som KK föreslår, den maximala arbetspoängen uppgår till 2,0. Om man i stället skulle ge högst 0,5 poäng, dvs. om man genom fem års arbete endast skulle kunna höja sin urvalspoäng motsvarande ett halvt betygssteg, blir möjligheterna till direktövergång större. Det går dock inte att ge någon absolut garanti för direktövergång till hårt spärrade utbildningar ens om den maximala

arbetspoängen är så låg som 0,5, trots att arbetspoängens möjligheter att påverka rangordningen då blir mycket liten.

Om konkurrensen blir så hård att maximal, dvs. fem års arbetslivserfarenhet, krävs för antagning oavsett studiepoängens storlek, kommer arbetsmeriterna i praktiken att få karaktären av behörighetskrav, dvs. ett villkor för att man över huvud taget skall kunna komma i fråga för antagning. I sådant fall kommer också alla sökande att ha maximal arbetspoäng, vilket har till följd att den inte differentierar mellan sökande. Urvalet kommer därmed i realiteten att grundas på studiepoäng.

För att belysa urvalsmetoden ytterligare har KK studerat en variant av modellen. Denna innebär att man efter antagningen gör en kontroll av att en viss minsta andel av platserna tilldelats sökande utan arbetslivserfarenhet. Om så inte är fallet görs antagningen om och denna andel av platserna reserveras för direktövergång. I praktiken övergår man därmed till att göra urvalet med hjälp av två undergrupper, där antalet platser som avsätts för vardera gruppen är fixerat på förhand.

Ju större den maximalt möjliga arbetspoängen är, desto oftare behöver en sådan fast kvotering göras. KKs simulerade antagningar har visat, att man vid en maximal poäng om 2,0 tämligen ofta går miste om den vinst som undvikandet av en undergruppsindelning skulle innebära. Om den maximala poängen är 0,5 behöver inte garantin, som förutsätts vara av måttlig storlek, träda i kraft lika ofta. Den torde dock vara oundgänglig vid mycket attraktiva utbildningar och ger då plats åt ett antal sökande med högsta möjliga studiepoäng, dvs 5,0.

I denna variant av modellen kan således kravet på att utbildningsplatser skall tilldelas både sökande med och sökande utan arbetslivserfarenhet uppfyllas tack vare garantin. Däremot kan modellen inte ens i denna variant ta några hänsyn till hur stora andelar som sökande med och utan arbetslivserfarenhet utgör av hela sökandegruppen. Informationen till presumtiva sökande om lägsta antagningspoäng till olika utbildningsvägar kan också bli svårförståelig. Vissa utbildningar får en antagningsgräns, andra två medan ytterligare andra utbildningar ibland har en och ibland två antagningsgränser. Detta urvalsförfarande innebär också att man under antagningens gång kan tvingas byta huvudprincip för platstilldelningen, vilket har till följd att antagningen måste göras om från början. Det är tveksamt om detta kan genomföras manuellt och till rimliga kostnader inom de tidsramar som måste gälla för antagningen. Enligt KKs mening bör därför inte urvalet göras enligt denna modell.

Om man vill undvika den ovan beskrivna modellens olägenheter och ändå garantera både en direktövergång och en antagning av sökande med arbetspoäng utan att tillgripa en undergruppsindelning, får lägsta antagningspoäng inte överstiga den maximala studiepoängens värde, dvs 5,0. Detta krav måste uppfyllas oavsett vilken utbildning det än är fråga om. Den praktiska konsekvensen av detta är att man måste anpassa värderingen av olika slags meriter till varandra eftersom en enkel addition av studie- och arbetspoäng inte kan göras.

Denna princip kan utformas på två sätt. Den ena varianten har som utgångspunkt att studiepoängen successivt skall minska i värde ju längre

tid som gått sedan de där ingående meriterna (medelbetyg och/eller resultat på studielämplighetsprov) har erhållits. Under tiden kan i stället arbetspoäng erhållas, vilka kan adderas till studiepoäng utan att gränsen 5,0 överskrids.

Principen om att det är studiepoängens ålder som är grund för dess värdeminskning är dock svår att upprätthålla i praktiken. Exempel på detta är svårigheten att meritvärdera sökande som bedrivit studier för allmän behörighet parallellt med eller efter en följd av år i yrkeslivet samt sökande som inte genomgått studielämplighetsprov i anslutning till betygsgivningen utan först vid en senare tidpunkt. Ett tredje exempel gäller sökande som inte kan kompensera en minskad studiepoäng med arbetspoäng på grund av arbetslöshet, sjukdom eller liknande. Principen går inte heller att upprätthålla om man söker en lösning, där arbetslivserfarenhetens längd får utgöra ett mått på hur mycket studiepoängen – oavsett när den erhållits – skall nedskrivas.

Den andra varianten av metoden är lättare att praktiskt tillämpa. Studiepoängen behåller där sitt fulla värde medan arbetslivserfarenheten ges olika poäng beroende på vilken studiepoäng den sökande har[1]. Två sökande som har arbetat lika lång tid men har olika höga studiepoäng får således olika arbetspoäng. Deras inbördes rangordning förändras dock inte så länge båda två har arbetat lika lång tid. Däremot minskar avståndet mellan de sökandes urvalspoäng med tiden.

Vid attraktiva utbildningar med en hög antagningsgräns kan de sökande, liksom i dag, komma att ha genomsnittligt högre studiepoäng än sökande till utbildningar med mindre hård spärr. Om en icke antagen sökande med studiepoäng strax under en attraktiv utbildnings antagningsgräns vill meritera sig ytterligare för antagning med hjälp av arbetslivserfarenhet, kommer denna inte att kunna ge något större tillskott till (den redan höga) poängen. En mycket lång, kanske maximal arbetslivserfarenhet kan komma att krävas, om den sökande skall kunna hävda sig i konkurrensen gentemot andra sökande med obetydligt högre studiepoäng.

Vid mindre attraktiva utbildningar, där sökandegruppen som helhet inte behöver ha så hög genomsnittlig studiepoäng, kan däremot även en kortare tids arbetslivserfarenhet medge att man konkurrerar ut sökande utan denna merit. Antalet platser för direktövergång kan därmed i realiteten bli mindre vid mindre hårt spärrade utbildningar än vid attraktiva utbildningar. Om detta förhållande kan leda till en successiv upptrappning av lägsta antagningspoäng vid mindre hårt spärrade

[1] Den arbetspoäng som en sökande kan tillgodoräknas och som skall adderas till studiepoängen kan erhållas enligt formeln

$$k \cdot q \cdot (5{,}0 - s) \text{ där}$$

s = studiepoäng (medelbetyg och/eller resultat av studielämplighetsprov)
k = arbetslivserfarenhetens vikt, t ex 0,4 om arbetslivserfarenheten värderas till 2/5 av studiepoängens värde
q = andelen arbetad tid, t ex 0,6 om man arbetat tre år av maximalt möjliga fem år

Två sökande med studiepoängen 4,4 och 3,4 skulle således i detta exempel få 0,1 (0,144) poäng respektive 0,4 (0,384) poäng för tre års arbete.

utbildningar är dock svårt att bedöma. Sammanfattningsvis skulle således denna urvalsmodell i mycket ha motsatta effekter mot vad den inledningsvis diskuterade enklare metoden har, där direktövergången försvåras om utbildningen får en hårdare spärr.

Fördelen med denna modell för urvalet är att den allra bäst – jämfört med andra modeller som KK har undersökt – tycks främja en antagning av studerande med större variation i arbetslivserfarenhetens längd samtidigt som den möjliggör en direktövergång. Denna fördel måste dock vägas mot risken att de sökande kan komma att uppleva det som orättvist att arbetslivserfarenheten ges olika värde beroende på hur hög studiepoäng man har.

Från informationssynpunkt medför metoden obestridliga nackdelar eftersom meritvärderingsreglerna inte på ett enkelt sätt går att förklara för de sökande. För att underlätta de sökandes bedömning av sin konkurrensförmåga skulle visserligen en överskådlig tabell kunna tillhandahållas, där man för varje alternativ studiepoäng (från i princip 1,0 till 5,0) kan avläsa vilken urvalspoäng man får om arbetslivserfarenheten omfattat 15 månader, 18 månader, 21 månader etc.

KK anser att metodens nackdelar inte uppvägs av dess fördelar och vill därför inte föreslå att denna metod skall användas vid urvalet. Någon annan urvalsmodell, som tillåter att urvalet sker inom en och samma kvotgrupp och som i rimlig utsträckning uppfyller de krav som KK velat ställa på urvalssystemet, har inte varit möjlig att finna. KK föreslår därför att sökande med och utan arbetslivserfarenhet behandlas åtskilt inom vardera kvotgrupperna I, II och III. Vid en sådan åtgärd får den maximala arbetspoängens storlek inte lika avgörande betydelse för hur många platser som kan avsättas för direktövergång som den får i de tidigare redovisade modellerna. (I 5.2.4, avsnittet Poängvärdering av arbetslivserfarenhet, har denna poäng föreslagits vara 2,0.) Däremot kan man diskutera olika metoder att fördela platser mellan sökande som har och sökande som saknar arbetsmeriter.

KK har därvid sökt en lösning som balanserar en önskan att kunna tillgodose de sökandes efterfrågan på utbildning och en strävan att urvalssystemet skall stimulera till att man skaffar sig erfarenheter från yrkeslivet före högskolestudiernas påbörjande.

Det första kravet kan uppfyllas genom att andelen sökande med respektive utan arbetspoäng får spela roll för det antal platser som tilldelas vardera sökandegruppen. De båda sökandekategorierna kan exempelvis betraktas som två helt skilda grupper. Tillgängliga platser fördelas i detta fall i proportion till antalet sökande inom varje grupp och de sökande konkurrerar om de platser till vilka de bidragit vid kvoteringen. Sökande utan arbetsmeriter prövas för antagning på studiepoäng, medan sökande med arbetslivserfarenhet prövas på samtliga meriter, dvs. summan av studie- och arbetspoäng.

KK anser det dock fördelaktigare om sökande med arbetsmeriter kan prövas på båda typerna av urvalspoäng. Dessa sökande får då vid kvoteringen också bidra till det antal platser som skall tillsättas på grundval av studiepoäng. KK föreslår därför en metod för fördelning av

platser som innebär att *alla sökande* inom kvotgruppen utgör kvoteringsunderlag för det antal platser som skall tillsättas på studiepoäng och att *sökande med arbetspoäng* utgör kvoteringsunderlag till en undergrupp, där rangordningen görs efter de sammanlagda meriterna. Sökande utan arbetspoäng konkurrerar därvid endast om de platser som skall tillsättas på studiepoäng, medan sökande som har arbetsmeriter prövas för två alternativ, antagning på studiepoäng och antagning på summan av studie- och arbetspoäng. Om studiepoängen är tillräckligt hög skall de sökande därvid antas på denna. Antagningen bör också göras på studiepoäng i de fall en sökande under antagningsproceduren står i tur att antas på båda typerna av poäng. Detta förfarande är rimligt med tanke på den ovan föreslagna metoden för platstilldelning. Det speglar också KKs uppfattning att arbetslivserfarenhet i sig har ett värde även om den inte behövs som merit för att man skall kunna antas. Däremot spelar självfallet denna merit roll inom undergruppen där urvalet normalt kommer att göras bland sökande med lägre studiepoäng.

Vid socialhögskolorna tillämpas för närvarande ett urvalssystem med undergruppsindelning som i sin uppbyggnad har mycket gemensamt med det som KK här föreslår. Erfarenheterna från detta är allmänt sett mycket goda. I form av statistikuppgifter har också erfarenheter successivt insamlats vilka belyser antagningsreglernas effekter på urvalet (se 5.2.4 avsnittet Försöksverksamhet vid socialhögskolorna). Dessa uppgifter visar att den andel platser som tilldelas sökande med arbetslivserfarenhet är något större än den andel som motsvarande sökandekategori utgör av totala antalet sökande. Orsaken är att ett flertal sökande med arbetslivserfarenhet antas på sitt medelbetyg, dvs. studiepoäng, vilket medför att spelrummet för antagning på samtliga meriter blir större för de sökande med arbetslivsmeriter som återstår. Att något fler sökande med arbetspoäng kan antas vid en kvoterings- och uttagningsmetod enligt ovanstående är enligt KKs mening en fördel som ytterligare understryker kommitténs uppfattning om arbetslivserfarenhetens värde för de studerande och den högre utbildningen och som kan medverka till att man skaffar sig erfarenheter från yrkeslivet innan studierna påbörjas.

Vid proportionell kvotering på det sätt som föreslagits ovan kan en antagning på studiepoäng alltid göras. Man kan även alltid anta sökande på summan av studie- och arbetspoäng. Platserna för sådan antagning kan dock bli mycket få, om antalet sökande med arbetspoäng är litet i förhållande till antalet sökande utan sådan poäng. När nya meritvärderings- och urvalsregler träder i kraft kan denna situation uppkomma till en början. Välmeriterade sökande kan då ha mycket få platser att konkurrera om till följd av att de inte har tillräckligt många medsökande. Mot denna bakgrund föreslår KK att sökande som skaffat sig arbetspoäng skall garanteras en viss minsta andel av studieplatserna oavsett vilken andel de utgör av samtliga sökande. Man bör då också kunna räkna med att informationen och vetskapen om denna garanti direkt kan stimulera till kontakt med arbetslivet eller uppmuntra den tveksamme att söka.

De kvoteringsregler som KK ovan föreslagit medger att garantin kan avse upp till 50 procent av platserna. En garanti av detta slag fyller

emellertid ett egentligt behov endast så länge antalet sökande med arbetspoäng är avsevärt lägre än antalet sökande utan denna merit. En lämplig riktpunkt för storleken av garantin finner KK därför vara 25 procent av tillgängliga studieplatser. Garantin gäller således det minsta antal platser som skall avsättas för antagning på summan av studie- och arbetspoäng, i de fall kvoteringen gett ett mindre antal platser än så. Om en så stor andel sökande har arbetspoäng att kvoteringen ger ett större antal platser än garantin omfattar behöver denna självfallet inte träda i kraft.

Vid de allra första antagningarna, där de nya reglerna tillämpas kan dock antalet sökande med arbetsmeriter vara särskilt litet. Garantin bör därför inledningsvis begränsas till att omfatta 15 procent av platserna. Om antalet sökande med arbetspoäng trots denna begränsning vid någon utbildningslinje blir så litet att inte alla de garanterade platserna kan tillsättas med behöriga sökande, får tomma platser tillsättas med behöriga sökande utan arbetspoäng. Så snart erfarenheter vunnits av de nya urvalsreglernas effekter på sökandesammansättningen m.m. bör man kunna höja garantin till den ovan föreslagna riktpunkten 25 procent.

Sammanfattningsvis föreslås beträffande metod för platstilldelning och uttagning av sökande att

- sökande inom kvotgrupperna I–III fördelas på två kategorier med hänsyn till om de har meritvärderingsbar arbetslivserfarenhet eller inte
- samtliga sökande utgör kvoteringsunderlag för bestämning av det antal platser som skall tillsättas på studiepoäng och att sökande med meritvärderingsbar arbetslivserfarenhet utgör kvoteringsunderlag för de platser som skall tillsättas på samtliga meriter, dvs. summan av studie- och arbetspoäng
- tillgängliga platser fördelas i proportion till de båda sökandeunderlagen enligt ovan. Minst 15 till 25 procent av platserna skall dock tillsättas på summan av studie- och arbetspoäng. Denna garanti bör inledningsvis begränsas till att omfatta 15 procent av platserna.
- sökande med arbetspoäng skall antas på sin studiepoäng i den mån denna räcker för antagning

5.2.6 *Sammanfattning av förslag till meritvärdering och förslag till rangordning och urval i kvotgrupperna I–III*

För att ge en konkret och överskådlig bild av hur de i det föregående föreslagna meritvärderings- och urvalsreglerna är avsedda att fungera beskrivs nedan hur de skall användas inom de olika kvotgrupperna.

Meritvärdering i kvotgrupperna I och II

Meritvärderingsunderlag kan i både kvotgrupp I och kvotgrupp II vara betyg, resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet mätt i tid. Endast avgångsbetyget från behörighetsgivande utbildning är en för

alla gemensam urvalsgrund. Avgångsbetygets meritvärde utgörs av ett medelbetyg, som framräknas på alla i avgångsbetyget ingående betyg, med undantag av betyg i frivilliga ämnen, som lästs inom ramen för utökad studiekurs. Vid beräkningen av medelvärdet tar man inte med de två lägsta betygen, om antalet betygsatta ämnen överstiger tio.

För den sökande som har resultat av studielämplighetsprov adderas detta resultat till betygsmedelvärdet och summan divideras med två. Om det tal man därvid erhåller är högre än betygets medelvärde blir detta tal den sökandes studiepoäng, i annat fall är studiepoängen lika med betygsmedelvärdet. Studiepoängen är också urvalspoäng, dvs. den poäng efter vilken rangordningen görs inom kvotgruppen.

För sökande som har meritvärderingsbar arbetslivserfarenhet (arbetspoäng), enligt de regler som föreslagits ovan, adderas arbetspoängen till studiepoängen. Summan utgör den urvalspoäng efter vilken den sökande rangordnas i undergruppen.

Meritvärdering i kvotgrupp III

Meritvärderingsunderlag i kvotgrupp III kan vara resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet mätt i tid. För sökande i denna kvotgrupp meritvärderas alltså inte eventuellt betyg från behörighetsgivande utbildning. Resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet är – liksom för sökande i grupperna I och II – frivilliga meriter. Denna frivillighet har dock en reell innebörd endast så länge ingen konkurrens om utbildningsplatserna förekommer, dvs. om alla behöriga sökande till en utbildningslinje kan antas. Man torde därför kunna räkna med att praktiskt taget alla sökande inom denna kvotgrupp kommer att ha endera av eller båda dessa meriter.

För en sökande i kvotgrupp III är resultat av studielämplighetsprovet (studiepoängen) urvalspoäng i kvotgruppen. För den som har meritvärderingsbar arbetslivserfarenhet (arbetspoäng) är summan av arbetspoängen och studiepoängen lika med urvalspoängen i undergruppen. Man bör därvid observera att den som vinner behörighet genom uppnådd 25 års ålder och minst fem års yrkesverksamhet inte får tillgodoräkna sig arbetspoäng för de fem år som konstituerar behörigheten. Någon kvalificeringstid om 15 månader för poängvärdering av arbetslivserfarenhet utöver dessa fem år krävs dock inte.

Rangordning och urval i kvotgrupp I–III

För varje sökande framräknas en urvalspoäng enligt ovan. Med ledning av urvalspoängen rangordnas därefter de sökande inom varje kvotgrupp för sig. Urvalet inom varje kvotgrupp görs sedan från toppen av rangordningen. När de bäst meriterade antagits kan dock antalet sökande på den närmast under liggande poängnivån vara större än det antal platser som återstår att besätta. I den mån antagningen görs samtidigt till flera utbildningslinjer tas i denna situation hänsyn till den prioritet som den

sökande givit den aktuella utbildningen. Den som på sin ansökan har utbildningen som ett högre prioriterat alternativ antas således före den som har utbildningen som ett lägre prioriterat alternativ. I sista hand verkställs lottning. Inom vardera kvotgruppen skall finnas en undergrupp för sökande med arbetspoäng. Dessa sökande prövas för antagning dels på summan av studie- och arbetspoäng i undergruppen, dels på studiepoäng enbart.

5.2.7 *Urval bland behöriga sökande med utländsk förutbildning m m*

Kompetensutredningen föreslog beträffande sökande med utländsk förutbildning att dessa skulle bedömas och antas i den fria kvoten. För gäststuderande skulle visst maximiantal platser kunna bestämmas för varje antagning och utbildningsväg. Vidare skulle Kungl. Maj:t kunna avdela platser i spärrad utbildning för sådana gäststuderande för vilka Sverige påtagit sig ett särskilt utbildningsansvar.

KU tog inte ställning till frågan om avgränsningen mellan invandrare och gäststuderande. Sedan dess har statsmakterna beslutat i denna fråga vad avser rätten till studiesocialt stöd. Studerande som ej är svensk medborgare har rätt att erhålla studiestöd endast om han "bosatt sig i riket huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning". (Studiestödslagen 3 kap. 2 § och 4 kap. 3 §.)

Denna studerandegrupp definieras på följande sätt i prop 1971:81 angående studiesocialt stöd till utländska studerande: personer som med erforderliga tillstånd vistats och arbetat i Sverige under en sammanhängande period av två år, om inte särskilda omständigheter föreligger, t.ex. en nära familjeanknytning, flyktingar, statslösa personer eller utländska medborgare, som utan att vara flyktingar av humanitära skäl får fristad i Sverige samt icke asylsökande flyktingar som uttas eller överförs hit av svenska myndigheter i samråd med internationella flyktingorgan. Denna grupp kallas i fortsättningen "invandrare". Övriga icke svenska medborgare är "gäststuderande". Ytterligare en grupp som är aktuell vid antagning till högre utbildning är svenska medborgare med utländsk förutbildning, t.ex. utlandsplacerade svenskars barn.

Det förslag till urvalsförfarande vid antagning till fullständiga utbildningslinjer i högskolan som KK presenterar nedan avser dels sökande med utländsk förutbildning, dels ej svenska medborgare som är 25 år och har minst fem års yrkesverksamhet. De senare föreslås i kapitel 3 få behörighet på samma villkor som svenska medborgare under förutsättning att de uppfyller vissa krav på kunskaper i svenska.

I det föregående har KK föreslagit att sökande med utländsk förutbildning samt ej svenska medborgare som vinner behörighet genom ålder och yrkesverksamhet skall föras till en egen grupp (IV). Liksom KU menar KK att dessa sökande skall erhålla ett visst antal studieplatser i varje enskild utbildningslinje. Ren proportionell kvotering skall alltså inte tillämpas. Antalet platser för sökande i grupp IV bör bestämmas av antagningsmyndigheten inför varje antagningstillfälle. Därvid bör man ta viss hänsyn till antalet sökande som är invandrare eller svenska

medborgare i förhållande till det totala antalet sökande till utbildningslinjen. En högsta andel platser för sökande inom grupp IV bör fastställas och KK finner det rimligt att som riktpunkt ange en sådan andel om tio procent.

KK anser emellertid också att invandrare och svenska medborgare med utländsk förutbildning så långt möjligt skall behandlas som övriga svenska sökande i antagningssituationen. KK föreslår därför att båda dessa kategorier skall ha rätt att välja om de vill tillhöra kvotgrupp III i stället för grupp IV och därvid meritvärderas efter resultat på studielämplighetsprov samt i förekommande fall arbetslivserfarenhet.

Vid urval av sökande inom grupp IV bör den sökandes alla meriter beaktas. Såvitt möjligt bör man därvid söka bedöma standarden på det behörighetsgivande betyget i förhållande till respektive lands betygsnormer. Även längden och i vissa fall även inriktningen av förekommande arbetslivserfarenhet bör ingå i bedömningen.

Närmare föreskrifter för bedömningen av sökande i grupp IV bör utfärdas av tillsynsmyndigheten. Av dessa föreskrifter bör framgå att man vid urvalet skall ta särskild hänsyn till sökande som är invandrare eller svensk medborgare med utländsk förutbildning. Det bör dock också framgå att kvalificerade gäststuderande skall kunna antas, även till attraktiva utbildningslinjer, som är hårt spärrade.

5.3 Antagning till enstaka kurser

5.3.1 *Utgångspunkter*

Föreliggande avsnitt skall ses mot bakgrunden av U 68s huvudbetänkande (SOU 1973:2), där man föreslår att i den framtida högskolan speciella och tämligen omfattande resurser skall anvisas för s.k. enstaka kurser och studiekurser. Inledningsvis refereras därför kortfattat U 68s förslag i detta avseende.

U 68 menar att utbudet av enstaka kurser i huvudsak riktar sig till följande tre målgrupper:

- personer med yrkeserfarenhet av varierande längd som söker fortbildning eller vidareutbildning,
- personer som efter avslutad utbildning i högskolan vill bredda eller fördjupa sin utbildning i en eller flera enstaka kurser,
- personer som vill bygga upp en utbildningsgång med samma innehåll som en utbildningslinje genom att deltaga i en följd av enstaka kurser.

U 68 anser vidare att utbudet av partiell utbildning i form av enstaka kurser och studiekurser är ett viktigt bidrag till att göra den högre utbildningen anpassbar till skiftande behov och betydelsefullt för utvecklingen av en studieorganisation med återkommande utbildning. Enstaka kurser inom den högre utbildningen bör också ingå som en av samhällets sysselsättningsåtgärder vid lågkonjunkturer.

För att göra utbildningen attraktiv och tillgänglig bör man uppmärk-

samma lokalisering, distributionsformer, undervisningsformer och studiestöd. Dimensioneringen av totalutbudet av enstaka kurser bör vara sådant att man "om möjligt (kan) tillfredsställa efterfrågan på utbildning av detta slag". Därvid "synes en kapacitet år 1976/77 svarande mot ca 20 000 heltidsstuderande vara skälig".

Beträffande antagningen av studerande till enstaka kurser kan följande citeras:

"Om det efter hand blir vanligare att man lägger upp studierna som återkommande utbildning aktualiseras frågan om skolmässiga meriter skall tillgodoräknas under obegränsad tid vid ansökan till högskolestudier. Ju större tidsavståndet blir till skoltiden, desto mindre aktuella är kunskaper och färdigheter som förvärvats i skolan. Man kan då hävda att större vikt bör tillmätas erfarenheter och kunskaper som förvärvats senare. Denna fråga torde ha särskild betydelse för *sökande till enstaka kurser och studiekurser.* Som tidigare framhållits anser U 68 att ett viktigt syfte med dessa är att ge möjlighet till fortbildning och vidareutbildning för personer med tämligen lång yrkeserfarenhet bakom sig."

5.3.2 *KKs överväganden och förslag*

U 68 förutsätter att tillgång och efterfrågan på platser i enstaka kurser i stora drag skall svara mot varandra. Man kan också anta att de sökande till sådana kurser kommer att uppvisa en avsevärt större variationsrikedom vad avser ålder samt studie- och erfarenhetsbakgrund än vad sökande till fullständiga utbildningslinjer normalt gör. Detta är de två huvudanledningarna till att KK i det följande föreslår andra antagnings- och urvalsregler för sökande till enstaka kurser än för sökande till fullständiga utbildningslinjer. KK finner det emellertid motiverat att inte formulera sitt förslag rörande antagning till enstaka kurser så i detalj som antagningsreglerna till fullständiga utbildningslinjer. De följande förslagen bör därför i första hand betraktas som riktlinjer för ett framtida urvalssystem.

Det system för enstaka kurser som U 68 föreslår och som KKs diskussioner och förslag i detta avsnitt gäller har ingen direkt motsvarighet i dagens högskolesystem. Den närmast jämförbara typen av utbildning torde vara de yrkesinriktade studiekurserna vid filosofisk fakultet (yrk–kurser). För att få ett visst underlag för sina förslag har KK dels studerat de nuvarande antagningsreglerna för dessa kurser och deras sätt att fungera, dels bearbetat data för sökande till några yrk-kurser i Stockholm höstterminen 1973. Den senare bearbetningen har gett KK en viss uppfattning om utfallet av olika antagningsregler.

Med hänsyn till att omfattningen av enstaka kurser i framtiden kan bli ganska stor även vid en enskild högskola och med tanke på att – som KK förordar i det följande – antagningen skulle kunna göras lokalt och i långa stycken även manuellt, bör antagningsreglerna vara så enkla och lättadministrerade som möjligt. Detta är viktigt även från informationssynpunkt med hänsyn till att utbudet av enstaka kurser vänder sig till en

vidsträckt och heterogen målgrupp som i stor utsträckning kan vara svår att nå.

En modell som då kan övervägas är att ge viss poäng för den tidsmässiga omfattningen av föregående utbildning och yrkesverksamhet och rangordna de sökande efter den sammanlagda poängsumman. För att ge något större chans till dem som tidigare inte har så lång utbildning kan man då välja att ge något högre poäng för arbetslivserfarenhet än för utbildning. I de sökandegrupper som studerats skulle emellertid en sådan rangordning visa så stor överensstämmelse med en rangordning enbart efter levnadsålder att det knappast är motiverat att göra den tids- och arbetskrävande poängberäkningen. Resultatet skulle i båda fallen bli en sned åldersfördelning i studerandegruppen med stark övervikt för äldre studerande. KK vill därför inte förorda en sådan urvalsmetod.

En större spridning bland de studerande, med hänsyn till såväl ålder som omfattning av utbildning och arbetslivserfarenhet, skulle man uppnå genom lottning. Det synes då vara tämligen likgiltigt för utfallet om man klassindelar en upprättad rangordning i ålders- eller poängklasser och ger varje klass utbildningsplatser i proportion till klassens omfattning varefter de enskilda studerandena inom varje klass tas ut genom lottning eller om man lottar inom hela rangordningen. KK anser dock att metoder som inrymmer ett så stort inslag av lottning knappast kan betraktas som realistiska alternativ. Däremot bör lottning kunna användas som ett sista steg i ett urvalsförfarande.

Den urvalsmetod man väljer bör, enligt KKs uppfattning, utformas så att alla de sökandekategorier, för vilka de enstaka kurserna är avsedda, har möjlighet att bli antagna. Det finns dock anledning att därtill söka ta speciell hänsyn till dem som efter en inte alltför kort tids yrkesverksamhet söker sig till högskolan i fortbildnings- eller vidareutbildningssyfte. Dessa personer har ofta mycket speciella önskemål om och behov av utbildning och är oftare än ungdomsstuderande bundna till att studera på viss ort och/eller på deltid eller fritid.

KK har därför funnit anledning att diskutera följande urvalsgrunder: längden och inriktningen av tidigare utbildning respektive yrkesverksamhet, "markerat intresse för utbildningen" samt i sista hand slump. KK anser vidare att någon form av kvotering bäst tillgodoser ett berättigat krav från olika sökandegrupper att komma i fråga för utbildning samtidigt som kvoteringen ger en önskvärd variation i studerandegruppens sammansättning. Med hänsyn till den förväntade sammansättningen av sökande till enstaka kurser anser KK däremot att urvalsinstrumenten betyg från behörighetsgivande utbildning samt resultat av studielämplighetsprov inte bör användas vid urvalet till enstaka kurser.

Mot denna bakgrund har KK utformat följande förslag till urvalsregler för antagning till enstaka kurser. Som tidigare nämnts bör förslaget i första hand betraktas som riktlinjer för ett urvalssystem.

De sökande till enstaka kurs indelas i tre kvotgrupper enligt följande:

- Sökande med minst tvåårig utbildning utöver behörighetsgivande utbildning.

- Sökande utan utbildning enligt första punkten och med minst 15 månaders arbetslivserfarenhet.
- Sökande utan utbildning enligt första punkten och med mindre än 15 månaders arbetslivserfarenhet.

Denna gruppindelning svarar i stort mot de tre målgrupper som U 68 angivet för studerande i enstaka kurser (sid 161). Den har den fördelen att en sökande kan hänföras endast till en grupp.

Innan denna gruppindelning används för ett kvoteringsförfarande skall antagningsmyndigheten göra en individuell bedömning av de sökande och därvid ta hänsyn till sådana faktorer som den tidigare utbildningens och yrkesverksamhetens omfattning och dess samband med den sökta utbildningen, lokal bundenhet och möjligen också till personliga omdömen och rekommendationer, även om den senare urvalsgrunden bör handhas med försiktighet. Med ledning av dessa bedömningar görs en förtursantagning av de sökande som bedöms böra komma i fråga för den sökta utbildningen före övriga sökande. Med hänsyn till att KK, som ovan nämnts, anser att ett markerat intresse för den sökta utbildningen bör tillmätas stor vikt, bör sådan förtursbedömning göras endast av sökande som har den aktuella kursen som enda eller, i de fall ansökan görs samtidigt till flera enstaka kurser, som första alternativ.

Det förefaller självklart att andelen förtursantagna kan komma att variera från kurs till kurs beroende dels på kursens karaktär, dels på den aktuella sökandesammansättningen. Till kurser med starkare yrkesanknytning kommer det exempelvis sannolikt att vara lättare att anta sökande efter individuell bedömning än till kurser av mera allmän karaktär. Dessa variationer måste kunna accepteras ända därhän att det vid vissa kurser inte görs någon förtursantagning alls. I andra fall kan hela antagningen göras på detta sätt, nämligen om antalet sökande och antalet kursplatser i det närmaste överensstämmer. I det senare fallet blir det fråga om en bedömning av vilka sökande som är lägst meriterade och som därför inte bör komma i fråga för antagning. Även om man tillåter stora variationer bör en riktpunkt dock kunna vara att upp till 50 procent av platserna normalt tillsätts efter förtursbedömning.

Efter förtursantagningen indelas kvarvarande sökande i de tre ovan redovisade kvotgrupperna och återstående platser fördelas proportionellt på de tre grupperna. Inom varje grupp rangordnas de sökande enbart efter den prioritetsordning i vilken de har den aktuella kursen. I den mån antalet platser understiger antalet sökande som har kursen i en och samma prioritetsordning sker lottning mellan dessa sökande.

Genom det ovan skisserade urvalssystemet bör det vara möjligt att ta en önskvärd hänsyn till den sökandegrupp som utgörs av sökande med en tämligen lång yrkeserfarenhet och som söker utbildning i enstaka kurs som fortbildning eller vidareutbildning (återkommande utbildning). De tillämpningsföreskrifter som utfärdas centralt bör tillåta lokala variationer i tillämpningen av reglerna samt en anpassning till den aktuella sökandesammansättningen och den föreliggande konkurrenssituationen.

6 Kompetensreglernas tillämpning på verksutbildning

En särskild fråga för KK har varit att efter samråd med berörda myndigheter lägga fram erforderliga förslag om hur det nya regelsystemet bör tillämpas på olika s. k. verksutbildningar.

Bakgrund

Kompetensutredningen redovisade i sitt huvudbetänkande Vägar till högre utbildning (SOU 1970:21) olika utbildningar inom statliga verk och myndigheter. I KUs översikt ingick utbildningar anordnade inom krigsmakten, luftfartsverket, postverket, statens järnvägar, televerket och tullverket. Vidare vissa anställningar där utbildningsdelen anordnades av dåvarande länsstyrelsernas utbildningsnämnd och exekutionsväsendets organisationsnämnd samt utbildningar för vissa arbetsuppgifter inom kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen. KU framhöll att det gemensamma och karakteristiska för den interna verksutbildningen är att den som genomgår utbildning samtidigt är anställd och avlönad av myndigheten samt att utbildningen i växlande omfattning och på olika sätt är kombinerad med praktisk tjänstgöring hos anställningsmyndigheten.

KU föreslog att sådana verksutbildningar på eftergymnasial nivå som – utan krav på tidigare anställning inom verket – rekryterade sina elever externt från det allmänna skolväsendet (fackskola, gymnasium och motsvarande) i princip skulle tillämpa samma kompetensregler som högskolor och universitet. KU föreslog dock att vissa modifikationer beträffande urvalsreglerna skulle få förekomma med hänsyn till de speciella kraven inom varje verks utbildningsområde.

De verksutbildningar, som därmed omfattades av KUs förslag, var t. ex. regementsofficersutbildning, trafikledarutbildning vid luftfartsverket, de administrativa och tekniska kurserna vid postverket, statens järnvägar och televerket samt tullverkets kammarskrivarutbildning.

Remissvaren från de berörda myndigheterna visade en splittrad och ofta negativ inställning till denna del av KUs förslag. En huvudinvändning var att det är en väsentlig skillnad mellan å ena sidan högre studier i allmänhet, efter vilka de utbildade söker sig en anställning, och å andra sidan en intern verksutbildning, som innebär att vederbörande samtidigt anställs hos myndigheten.

I prop 1972:84 anförde departementschefen att den förordade utformningen av de allmänna behörighetsvillkoren i förening med möjligheten att ställa upp nödvändiga förkunskapskrav borde medge att reglerna tillämpades även vid så specifika utbildningsvägar som de här aktuella. Han anslöt sig således till utredningens förslag att samma behörighetsvillkor skulle gälla även för externt rekryterad verksutbildning. Vissa modifikationer kunde dock behöva göras vid tillämpningen av urvalsreglerna vid dessa utbildningsvägar.

KKs utredningsarbete och förslag

Generellt sett har KK funnit att utbildningsförhållandena liksom rekryteringsförhållandena i allmänhet vid berörda verk och myndigheter har förändrats – eller planeras förändras – tämligen avsevärt sedan KU lade fram sina förslag. I det följande redovisas närmare dessa ändrade förutsättningar för kommitténs överväganden och förslag.

Krigsmakten (från 1975 Försvarsmakten). Personalen vid krigsmakten har militär, civilmilitär eller civil anställningsform. För den civila personalen omfattar utbildningen endast korta fackinriktade kurser. Någon verksutbildning som grundar sig på gymnasieskola eller motsvarande förekommer inte för denna personalkategori.

Den militära och civilmilitära personalen är uppdelad i tre grupper – plutonsofficerare, kompaniofficerare och regementsofficerare. För denna personal gäller för närvarande vissa behörighetskrav för antagning och utbildning. Antagning till regementsofficers- och kompaniofficersutbildning sker inte förrän behörighetskraven är uppfyllda medan däremot plutonsofficerare kan få kompletterande utbildning efter anställning. För utbildning till aktivt befäl finns särskilda urvalsregler för samtliga kategorier.

Behörighetskraven och urvalsreglerna till regementsofficer och kompaniofficer har fastställts av Kungl. Maj:t. Motsvarande bestämmelser för utbildning till plutonsofficer har fastställts av försvarsgrenscheferna, cheferna för armén, marinen och flygvapnet. Behörighetskraven har successivt anpassats till det allmänna skolväsendets förändringar. Bestämmelserna för antagning till utbildning till regementsofficer är i regel utgivna 1967 och anpassade till 1965 års läroplan för gymnasiet och i viss mån även till den s.k. behörighetskungörelsen (SFS 1967:450) med provisoriska bestämmelser för tillträde till högre utbildning. Bestämmelserna för utbildning till kompaniofficer, som är utgivna 1969, grundar sig på 1965 års läroplan för fackskolan (tvåårig social linje enligt stadga för försvarets gymnasieskola). Kompaniofficersutbildningen bygger dock helt på intern rekrytering från plutonsofficersgruppen. Omfattningen av utbildningen i allmänna läroämnen för plutonsofficerare har fastställts 1973 av Kungl. Maj:t och grundar sig på 1970 års läroplan för gymnasieskolan. Den externa rekryteringen av plutonsofficerare sker i regel från grundskolan.

Med nu gällande befälsordning har det för KKs arbete således varit aktuellt att diskutera endast regementsofficersutbildningen.

Urvalet till militär utbildning kan i stort tillgå på följande sätt. Ansökan till utbildningen görs före eller under värnpliktsutbildningen. Under de första månaderna sker en psykologisk antagningsprövning. För flygande personal vid flygvapnet äger antagningsprövningen rum före inryckningen och innehåller också omfattande medicinska prov.

Prövningsförfarandet är utformat av militärpsykologiska institutet (MPI). Den psykologpersonal, som utför prövningen, fungerar sedan som konsult till antagande myndighet eller ingår i en särskild antagningskommission. Antagningsprövningen omfattar dels skriftliga prov, dels en psykologintervju.

Hösten 1973 har riksdagen beslutat att en ny befälsordning för krigsmakten skall utarbetas inom försvarsdepartementet. För detta arbete anges i prop. 1973:128 principiella riktlinjer för en enhetlig befälsordning m. m. En samrådsdelegation med företrädare för departement, riksdag, militära myndigheter och personalorganisationer har tillsatts. Som ett underlag för detta arbete finns – förutom nu gällande befälsordning – särskilda utredningar om befälsorganisationen vid marinen och flygvapnet, vilka överlämnades till Kungl. Maj:t hösten 1973. I dessa föreslås en befälsorganisation med större möjligheter till övergång från en lägre till en högre karriär än de som finns i dagens organisation. Extern rekrytering föreslås ske till befattningar på såväl plutonsofficers- som regementsofficersnivå. Dessa utredningar har också studerat behovet av förkunskaper i allmänna ämnen och lämnat vissa förslag härom.

Ett annat underlag har lämnats av befälets personalorganisationer i ett gemensamt yttrande hösten 1972. I detta uttalades att allt aktivt befäl skall vara en enda grupp och att extern rekrytering endast skall ske till en gemensam militär utbildning, som delas upp på ett antal olika linjer. I yttrandet föreslås bland annat att utbildning till befäl bör bygga på vissa av gymnasieskolans tvåårigа linjer.

I prop. 1973:128 anför departementschefen att de redovisade synpunkterna på en gemensam grundläggande kompetensnivå m.m. är av stort intresse och att de bör ingå som en del av det bedömningsunderlag som man har att arbeta med när reformerna skall förverkligas. Vidare konstateras att behörighetsreglerna inom krigsmakten måste anpassas till utvecklingen inom det civila utbildningsväsendet och enligt de normer som kan komma att bestämmas där.

Det är alltså ännu oklart hur den nya befälsorganisationen kommer att utformas. Enligt vad KK erfarit kan ett principbeslut härom komma att fattas tidigast hösten 1974. Det förefaller sannolikt att arbetet kommer att leda till en organisation som medger ett enhetligare regelsystem för tillträde till utbildning inom krigsmakten och att befälsutbildningen kommer att bygga på de allmänna behörighetsvillkoren. Sannolikt kan verksutbildning grundad på en ny befälsordning börja tillämpas tidigast 1976 eller något år därefter.

Efter samråd med de berörda myndigheterna – bland annat försvarsgrensstaberna och försvarets skolnämnd – föreslår KK att krigsmakten anpassar sina behörighetskrav till dem som skall gälla för tillträde till högskoleutbildning. I en befälsordning motsvarande den nuvarande

skulle denna anpassning innebära att regementsofficersutbildningen skulle bygga på de allmänna behörighetsvillkoren till högre utbildning.

Frågan om särskilda förkunskapskrav har KK inte funnit anledning att närmare analysera. Det främsta skälet härför är det pågående arbetet med en ny befälsorganisation. Ett annat skäl är att en särskild arbetsgrupp, tillsatt hösten 1972, med representanter för arméstaben och SÖ för närvarande granskar denna fråga. Gruppens resultat kommer troligen att utnyttjas för liknande undersökningar vid marin- och flygstaberna under hösten 1974. Dessa undersökningsresultat kan komma att användas vid uppgörandet av det utbildningssystem, som en ny befälsorganisation kommer att föranleda.

KK förutsätter dock att utformningen av de framtida särskilda förkunskapskraven kommer att följa de principer efter vilka förslagen i kapitel 4 är utformade och som anges i bilagda förslag till förordning. Det urvalssystem som föreslås i kapitel 5 anser KK inte motiverar några genomgripande förändringar av nuvarande former för urval inom krigsmakten men räknar med att de nya principerna för meritvärdering av betyg och arbetslivserfarenhet skall beaktas.

Luftfartsverket. De nu gällande fordringarna för utbildning till och anställning som trafikledare inom luftfartsverket är – förutom vissa medicinska krav – avgångsbetyg från treårig linje i gymnasieskolan. Vissa särskilda förkunskapskrav i språk gäller. För värnpliktig sökande fordras också fullgjord grundutbildning. Urvalet till trafikledarutbildningen görs bl.a. med hjälp av särskilda test och urvalsprov.

Enligt riksdagsbeslut med anledning av Kungl. Maj:ts prop. 1973:27 skall nuvarande civila och militära flygtrafikledningsorganisationer sammanföras i en gemensam flygledningsorganisation, som inordnas i luftfartsverket. Den 1 oktober 1974 kommer därför den militära och civila trafikledarutbildningen att samordnas till en gemensam flygledarutbildning, som förläggs till en ny skola i Sturup. Därmed upphör nuvarande civila och militära trafikledarskolor. Under de närmaste åren beräknas ca 60 aspiranter att rekryteras årligen varav ca 30 via värnpliktsutbildning vid flygvapnet.

Några större förändringar i behörighetskraven för de externt rekryterade eleverna är inte aktuella till den nya utbildningen.

När det nya kompetenssystemet träder i kraft föreslår KK efter samråd med luftfartsverket att behörighetskraven till flygledarutbildningen anpassas till de allmänna behörighetsvillkoren och att fordringar på särskilda förkunskaper anges i enlighet med de riktlinjer efter vilka KKs förslag är utformade. Några principiella förändringar i det nu tillämpade urvalsförfarandet finner KK inte motiverade.

Rikspolisstyrelsen. Grundutbildningen av poliser, som tidigare omfattade 43 veckor, har hittills formellt byggt på grundskolekompetens. Därför omfattades inte polisutbildningen av kompetensutredningens förslag.

Numera inleds polisutbildningen med en 40 veckors grundläggande utbildning. Efter denna följer två års alterneringstjänstgöring – ett år vid kriminalavdelning och ett år vid ordningsavdelning. Varje polis skall

komplettera sin grundutbildning med en högre poliskurs om 10 veckor. Denna kurs, som är obligatorisk för dem som påbörjat sin grundutbildning efter den 1 juli 1967, skall gås igenom ca 3–5 år efter det att grundutbildningen avslutats. Nu gällande kompetenskrav till grundutbildningen är – förutom krav på svenskt medborgarskap, vissa medicinska krav, ålderskrav, körkortsinnehav m.m. – grundskolekompetens med lägst betyget 3 i ämnena engelska, matematik, samhällskunskap och svenska.

Urvalet bland behöriga sökande sker främst med ledning av lämplighetsbedömningar grundade på referenser och personliga intervjuer men även betygsmeriter och arbetslivserfarenhet beaktas.

Brottskommissionen behandlade bl.a. polisutbildningen och rekryteringsförhållandena till denna i sitt betänkande "Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen" (Ds Ju 1973:5). Med hänsyn till den höjda utbildningsnivån i samhället och till de krav som allmänt sett bör ställas på poliser ansåg kommissionen att kravet på skolunderbyggnad för anställning som polisaspirant borde höjas. Kommissionen föreslog att de krav som uppställts för allmän behörighet för tillträde till högre utbildning borde gälla även för antagning till polisutbildning. I prop. 1973:115, som godkänts av riksdagen, förordar justitieministern i princip detta förslag men menar också att "med hänsyn till att åtskilliga för polisyrket lämpliga personer saknat möjlighet att genomgå gymnasial utbildning måste även sådana, som har annan utbildning i viss utsträckning komma i fråga vid rekryteringen".

Förutbildningen för de polisaspiranter som antogs åren 1968/69, 1970/71 och 1972/73 framgår av följande tablå.

Skolunderbyggnad	1968/69	1970/71	1972/73
Gymnasiekompetens/studentexamen	5,4 %	12,4 %	38,9 %
Fackskola/normalskolekompetens	5,7	10,1	16,6
Realexamen	33,0	17,1	8,2
Folkhögskola minst 2 åk	28,6	27,4	12,3
Polisiär yrkesskola	11,1	14,6	12,2
Plutonsofficersutbildning	0,9	2,9	0,5
Grundskola	14,4	12,8	10,7
Annan utbildning	0,9	2,7	0,6
Antal antagna	742	485	634
Antal sökande	2120	1161	1801

Efter samråd med rikspolisstyrelsen och mot bakgrund av de nya vägar att nå allmän behörighet som föreslås i kapitel 3, föreslår KK att polisaspirantutbildningen skall omfattas av de allmänna behörighetsvillkor som gäller för högskoleutbildning. Som till annan högskoleutbildning bör det naturligtvis även till polisutbildningen vara möjligt att

av särskilda skäl bevilja individuella dispenser från ett eller flera av de villkor som ingår i det allmänna behörighetskravet.

KK har inte funnit någon anledning att nu föreslå även särskilda förkunskapskrav till polisutbildningen. Om behov av sådana skulle uppstå genom att utbildningen anpassas till en ny behörighetsnivå förutsätter KK att kraven utformas i enlighet med de riktlinjer efter vilka KK arbetat och som anges i bilagda förslag till förordning. Självfallet bör därtill erforderliga medicinska och andra krav även i framtiden kunna ställas upp. KK har inte heller funnit det motiverat att föreslå några avgörande förändringar i det urvalsförfarande som nu tillämpas vid antagning av polisaspiranter och förutsätter därvid en lika värdering av manliga och kvinnliga sökandes meriter. KK anser också att de principer som ligger till grund för förslagen om meritvärdering av betyg och arbetslivserfarenhet skall kunna beaktas.

Övrig verksutbildning. Som inledningsvis angivits har KK funnit att stora förändringar skett i verkens anställnings- och utbildningsförhållanden sedan KUs förslag lades fram 1970. Utöver de utbildningar som ovan behandlats – krigsmaktens, luftfartsverkets och rikspolisstyrelsens – förekommer nu knappast någon intern verksutbildning med mer uttalad extern rekrytering från gymnasieskolan. Vid några större verk har nyligen företagits eller planeras genomgripande organisationsförändringar med konsekvenser för verkens rekryteringspolitik. Detta gäller t.ex. postverket, statens järnvägar, televerket och tullverket.

Organisatoriska förändringar inom *postverket* har lett till att den administrativa kursen i sin tidigare form anordnades sista gången 1972, varvid den interna rekryteringen dominerade. Den nu pågående organisationsutredningen inom postverket kommer – enligt vad KK erfarit – att påverka rekrytering och personalutbildning inom samtliga fyra stora arbetsområden, dvs. kassaarbete, postbehandling, kontorsarbete och administrativt arbete. Frågan om extern kontra intern rekrytering till dessa arbeten liksom frågan om rekrytering i första hand skall ske till anställning eller utbildning är ännu öppen.

Den tidigare assistentutbildningen vid *statens järnvägar* anordnades senast 1967. Sedan dess har ingen extern rekrytering skett. Något behov av assistenter eller motsvarande personal förutses inte förrän tidigast vid slutet av 1970-talet. Det är inte osannolikt att företaget då kommer att ha en – jämfört med 1960-talet – annorlunda struktur på sin personalutbildning, som kan komma att bli avsevärt mer internt rekryterad.

Vid *televerket* upphörde de tidigare administrativa kurserna och utbildningen till teleingenjörer år 1970. Numera sker ingen extern rekrytering från gymnasieskolan direkt till verkets utbildningar utan man utbildar i stället den redan anställda personalen.

Tullverket anordnade sin senaste kammarskrivarkurs 1971. Den omorganisation inom tullverket som gäller sedan den 1 januari 1974 innebär en dämpad nyrekrytering av personal. Frågan om extern rekrytering till verksutbildningen är för närvarande oklar.

Med hänsyn till ovanstående konstaterar KK att det nu inte finns

några skäl att föreslå att högskolans kompetensregler skulle tillämpas för utbildning inom de senast angivna myndigheterna. Det är inte osannolikt att vissa utbildningar inom dessa verk i framtiden visserligen till en del kan komma att rekrytera sina elever externt men samtidigt i stor omfattning även internt. Att i ett sådant flexibelt utbildningsmönster inom verken föreskriva att den *externa* rekryteringsdelen skulle styras av högskolans kompetensregler finner KK i varje fall för dagen onödigt.

Avslutningsvis vill KK peka på ett par utredningar av intresse i detta sammanhang.

Under 1973 tillsattes av justitieministern utredningen om personalens arbetsuppgifter vid kriminalvårdens anstalter. Direktiven anger bland annat att utredningen i samarbete med kriminalvårdsstyrelsen skall lämna förlag om eventuella ändringar eller kompletteringar av den interna personalutbildningen och i detta sammanhang även se över de nuvarande formerna för rekrytering. Civilministern tillkallade under 1973 en utredning om översyn av brandförsvarsutbildningen m.m. Utredningen skall bland annat överväga vissa frågor om personalutbildning samt uppmärksamma frågan om vilka behörighetskrav som bör gälla för räddningsorganens personal.

Sammanfattande förslag

KK föreslår att vissa verksutbildningar skall tillämpa de allmänna behörighetsvillkoren och att de av KK förordade principerna skall följas vid utformningen av eventuella särskilda förkunskapskrav. Behörighetskraven för en verksutbildning bör utformas i överensstämmelse med dem som gäller för allmän högskoleutbildning om

- utbildningen till innehåll och uppläggning är anpassad för främst externrekrytering från gymnasieskolan eller motsvarande,
- utbildningen därvid försiggår i skolmässiga former, dvs. utbildningsdelen skall tidsmässigt och institutionsmässigt vara frikopplad från vanlig anställning,
- utbildningen inte fordrar tidigare anställning inom verket.

Mot bakgrund av dessa kriterier har KK funnit att behörighetsregler av nämnda slag och utformning för närvarande kan föreslås för utbildningar inom krigsmakten, luftfartsverket och rikspolisstyrelsen.

7 Antagningens organisation

I detta kapitel behandlar KK antagningens organisation huvudsakligen med avseende på antagningen till grundläggande statlig högskoleutbildning inom det av U 68 föreslagna universitets- och högskoleämbetets (UHÄ) ansvarsområde samt till jordbrukets högskolor. Förslaget är ytterligare begränsat till att i första hand gälla de utbildningslinjer som förtecknas i bilaga 6. Mer indirekt berörs frågan om antagningsorganisationen för den kommunala och landstingskommunala högskoleutbildningen inom SÖs område.

7.1 Utgångspunkter

Kompetensutredningen behandlade frågan om antagningens organisation i andra delen av sitt huvudbetänkande Vägar till högre utbildning (SOU 1970:55). KU bedömde där inte som sin uppgift att framlägga något mera definitivt och detaljerat förslag utan menade att ett fortsatt utrednings- och utvecklingsarbete var nödvändigt.

KU framhöll, att man i detta fortsatta arbete borde skapa en organisation för antagning till högre utbildning som så effektivt som möjligt kunde tillvarata såväl de sökandes som antagningsmyndighetens och den mottagande läroanstaltens intressen. Organisationen borde också så långt som möjligt tillgodose det huvudkrav på antagningsorganisationen som KU ställt upp, nämligen att uppfylla syftet med gällande behörighets- och urvalsbestämmelser.

De förslag som KU framlade var bl.a. grundade på erfarenheter från då gällande antagningssystem, av vilka man närmare hade undersökt några såväl lokala som centrala system. Genom dessa undersökningar fick KU uppfattningen att man bäst kunde tillgodose kraven på en antagningsorganisation genom ett centralt antagningssystem, där beslutsunderlaget framställts med hjälp av ADB. KU lämnade dock vägen öppen för lokal antagning till vissa utbildningslinjer och ansåg också att det kunde finnas skäl att diskutera mer än ett centralt antagningssystem inom den högre utbildningen.

I samband med behandlingen av proposition 1972:84 fattades inget beslut beträffande antagningens organisation utan frågan hänsköts till

det fortsatta utredningsarbetet. I direktiven till KK anges att kommittén på denna punkt skall lägga fram "erforderliga förslag". Därvid skall de synpunkter som kommit fram vid remissbehandlingen av KUs förslag beaktas.

KK har i sina förslag utgått från de synpunkter och överväganden som framfördes av KU och har t. ex. inte ansett det motiverat att genomföra nya och fullständiga undersökningar av i bruk varande antagningssystem. KK utgår emellertid i sina förslag till stora delar från de principlösningar som används i dagens antagningssystem.

Ett generellt direktiv för KK har varit att hålla sig underrättad om U 68s arbete. I första hand är det U 68s förslag till dimensionering, studieorganisation samt grunder för anslagstilldelningen till högskoleutbildning som har kommit att spela en framträdande roll i KKs arbete med antagningsorganisationen. KK har dock varken funnit det motiverat eller ens möjligt att i detalj undersöka olika möjligheter till tekniska lösningar av frågor om vilka statsmakterna ännu inte fattat beslut. KKs förslag innebär därför ställningstaganden i principfrågor och är inte förda så långt att en systemlösning i teknisk mening ges.

7.2 Antagningssystemets funktioner

KK delar KUs uppfattning att huvudkravet på antagningsorganisationen skall vara att denna utformas och administreras på ett sådant sätt att syftet med behörighets- och urvalsreglerna går att uppfylla.

KK har också sökt beakta de krav på antagningens organisation som framförts av U 68. Inledningsvis redovisas därför vissa förslag från U 68 som haft betydelse för KKs överväganden.

U 68 har föreslagit en studieorganisation som syftar till att tillgodose individens rätt såväl till fritt studieval som till studietrygghet. Utbildningen skall vara organiserad i allmänna, lokala och individuella utbildningslinjer. En stor del av de allmänna utbildningslinjer som U 68s förslag upptar, främst de som redan i dag är spärrade, är organiserade som fasta kombinationer med klar yrkesinriktning.

För nuvarande filosofisk fakultet är förslaget till studieorganisation något annorlunda. De allmänna utbildningslinjerna hänförs där antingen i sin helhet till en viss yrkesutbildningssektor eller delas i linjevarianter, som var och en är inriktad mot en viss sådan sektor. De sökande skall söka till ett studieprogram som avser åtminstone de tre första terminernas studier och därvid ange även önskad yrkesinriktning. Den som antas är garanterad plats i de studiekurser programmet omfattar. Efter slutfört program skall de studerande kunna välja bland ett antal studiekurser inom linjen eller linjevarianten. I detta fall kan man inte garantera plats i önskad studiekurs, i varje fall inte vid en bestämd tidpunkt. U 68 förutsätter dock att studiekurserna dimensioneras så att väntetider så långt möjligt kan undvikas.

Studieprogrammen eller anmälan till dessa har i U 68s förslag olika funktioner i planeringen. I några fall bestäms antalet utbildningsplatser i

studieprogrammen redan före antagningstillfället. En anmälan till studieprogram är då detsamma som en ansökan till spärrad utbildning. I andra fall skall antagningen till utbildningslinjer, linjevarianter och studieprogram ge ramar för planeringen. Anmälningarna ger här planeringsmyndigheterna en viss uppfattning om efterfrågan på olika kurser. Man skall också kunna ange ett högsta studerandeantal för en kurs *inom* studieprogrammet eller ge ramar för hur de studerande kan fördela sig på studieprogram via antagningstal för ingångsämnet.

U 68s förslag förutsätter att de organ som skall svara för planering och genomförande av utbildning har tillfredsställande information om de studerandes utbildningssituation och studieavsikter. Sådan information bör föreligga i god tid före kursstart. Anmälan till studieprogram och preliminär antagning till studierna måste då ske i god tid så att man kan planera och tillhandahålla resurser för de lokala och allmänna utbildningslinjerna. Antagningsorganisationen förutsätts sålunda kunna fungera som ett informationsgivande system. I speciellt hög grad gäller detta utbildningslinjer med ämnen som inte ställer krav på resurser i form av t.ex. utrustning och som därför i stor utsträckning kan dimensioneras efter efterfrågan.

Antagningsorganisationen förväntas således ha dels en *spärrfunktion,* dvs. se till att antalet elever inte överstiger antalet givna utbildningsplatser, dels en *informationsfunktion*, dvs. ge visst underlag för dimensioneringen av utbildningsplatser. Kombinationen av dessa två krav kan innebära ett tredje krav.

Eftersom studieprogrammen skall omfatta minst tre terminers studier beläggs vid antagningen till studieprogram platser som inte tas i anspråk förrän två, tre eller flera terminer senare. När antalet studieplatser för nysökande skall fastställas måste man således, förutom till befintliga resurser, ta hänsyn till redan antagna elevers anspråk på studieplats inom studieprogrammets ram och till de önskemål som finns om utbildningsplats i ämne som följer efter studieprogrammet. Vidare skall studieplatser avsättas för sökande till lokala utbildningslinjer, individuella utbildningslinjer och enstaka kurser.

Ett tredje krav på antagningssystemet skulle då vara att det har *funktioner för beräkning* av antalet studerande i och sökande till olika studiekurser (studieprogram) de närmaste terminerna framåt i tiden. Antagningssystemet skulle därmed också kunna beräkna det antal utbildningsplatser som bör besättas vid ett visst antagningstillfälle.

KK anser det emellertid inte rimligt att antagningssystemet skall ge omfattande underlag för dimensionering. En antagningsorganisation med sådana funktioner kan inte fylla de krav på enkelhet och överskådlighet som en sökande måste ha rätt att ställa. För att de sökande skall kunna bedöma sina möjligheter att bli antagna bör de redan före ansökningstillfället få veta hur många studieplatser som finns. Utformningen av antagningsrutinerna måste också vara sådana att man kan förstå gången i antagningsarbetet. Alltför komplicerade rutiner kan medföra att de sökande upplever sig vara utlämnade till ett system som de inte har möjlighet att förstå och påverka och därför inte heller är

beredda att acceptera.

Det är således KKs uppfattning att antalet studieplatser måste vara känt vid ansökningstillfället. Detta förutsätter emellertid, som U 68 också påpekar, ett informationssystem som omfattar samtliga studerande i högskolan och som kan ge information om deras studiesituation och aktuella studieplaner. Sannolikt bör också ett särskilt prognossystem utvecklas.

Antagningssystemets huvudfunktion måste enligt KKs mening vara *behörighetsbedömning och urval*. Denna funktion kan dock inte ses isolerad utan måste vara en del i ett större administrativt system, vilket också tillhandahåller information om samtliga studerande i högskolan samt har prognosfunktioner, som kan ge underlag för dimensioneringen. Antagningsorganisationen bör därvid utformas så att man säkerställer det nödvändiga sambandet med övriga rutiner inom det administrativa systemet.

Exempelvis är det angeläget att ansöknings- och antagningsdata direkt kan användas för att lägga upp register inom informationssystemet. På detta sätt behöver inte de studerande lämna samma uppgifter flera gånger under studietiden. De kodbegrepp för studiekurser, behörighetsgrund osv. som används bör vara desamma inom de olika funktionerna, så att kommunikationerna mellan högskolan, antagningsmyndigheten och de sökande (studerande) underlättas. Uppgifterna ur antagningssystemet bör också kunna erhållas i en form som möjliggör vidare bearbetning inom det administrativa systemets prognosfunktion.

Antagningsfunktionen kan även ses som en *inskrivningsfunktion*. För att belysa detta beskrivs nedan inskrivningsrutinerna vid Stockholms universitet. Rutinerna kan variera något från lärosäte till lärosäte, bl.a. beroende på om någon försöksverksamhet med informationssystem pågår.

Inskrivning vid universitetet innebär för närvarande kontroll enbart av allmän behörighet. En särskild inskrivningsexpedition vid Stockholms universitet granskar härvid vidimerade kopior av avgångsbetyg eller motsvarande. Personer som är behöriga enligt gällande bestämmelser om vidgat tillträde skall uppvisa vidimerade tjänstgöringsbetyg. Bedömning av sådan behörighet, vilken i regel tar längre tid i anspråk, sker vid universitetets utbildningsavdelning. Antagna till spärrad utbildning skall också med vissa undantag inskrivas i vanlig ordning trots att behörigheten redan kontrollerats inför antagningen. Vid inskrivningen erhåller den studerande ett inskrivningsbevis som skall uppvisas vid institutionen i samband med registrering för ämnesstudier. Där kontrollerar man också att eventuella förkunskapskrav för ämnet är uppfyllda. Kontroll av behörighet sker således flera gånger innan studierna kan påbörjas, dvs. vid eventuell antagning till spärrad studiekurs, vid inskrivningsexpeditionen och vid institutionerna. För den studerande innebär detta olägenheter. Så t. ex. sammanfaller ofta inskrivningstiderna. Det förekommer även vissa andra samordningsproblem.

Om grundutbildningen vid de nuvarande fria fakulteterna spärras enligt

U 68s förslag, bör den behörighetskontroll som sker vid antagningen vara tillräcklig. Antagningsorganisationen skulle härigenom även få funktionen av inskrivningsinstitut. Beträffande den kontroll som måste göras av uppgifterna på ansökningsblanketten mot vidimerade kopior av merithandlingar, se 7.7.5.

7.3 Central eller lokal datorbaserad antagning

I det följande granskar KK först förutsättningarna för en datorbaserad antagning och därefter redovisas olika aspekter på central och lokal antagning.

7.3.1 *ADB som hjälpmedel vid antagning*

Frågan om central antagning har inte något direkt samband med frågan om maskinell bearbetning av data i den meningen att det ena är en förutsättning för det andra. En central antagning kan mycket väl göras manuellt liksom en decentraliserad antagning kan genomföras med hjälp av maskinella bearbetningar av ansökningsdata. För närvarande finns flera datorbaserade antagningssystem av olika omfattning i bruk. Erfarenheterna av dessa är i allmänhet goda.

Maskinell bearbetning är nödvändig om en stor informationsmängd skall kunna bearbetas inom snäva tidsramar. Allmänt kan man säga att det snarare är graden av variation i uppgifterna än mängden av uppgifter som föranleder ett behov av maskinella bearbetningar. Om man exempelvis skall ta hänsyn till såväl betyg som studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet vid urvalet blir kontrollmomenten så många att manuell hantering är olämplig. I ett komplext regelsystem är maskinell bearbetning den säkraste garantin för att likformighet uppnås i behandlingen av ansökningar.

ADB-bearbetningar medger även tekniskt komplicerade urvalsregler. Vid manuella bearbetningar är det t. ex. svårt att pröva sökande i flera grupper. Maskinell bearbetning torde också vara ofrånkomlig om man vill att platserna under antagningens gång successivt skall omfördelas, när antagna sökande stryks från sina lägre prioriterade alternativ eller på grund av återbud inte längre ingår i antagningen (s. k. successiv kvotering).

En fördel med ADB-bearbetning jämfört med manuella bearbetningar är att behandlingstiden förkortas och inte är så beroende av antalet ansökningar, dvs. risken för att antagning inte skall kunna genomföras på grund av en oväntad ökning i antalet ansökningar är mindre. ADB-bearbetning innebär vidare att rutinbetonade arbetsmoment kan isoleras och därmed att möjligheterna att utnyttja personal utan specialutbildning ökar. Även detta minskar risken för att antagningsarbetet inte skulle kunna genomföras på avsedd tid. Möjligheterna till kommunikation med de sökande liksom förutsättningarna för att ge service till läroanstalterna är större. Ett ADB-baserat antagningssystem innebär även att det i viss

utsträckning går att direkt överföra antagningsuppgifter till register inom ett informationssystem för studerande i högskolan. Vidare får man tekniska förutsättningar för ett statistikuttag som kan utgöra underlag för planering och dimensionering liksom för utvärdering av antagningsresultat.

Ett ADB-baserat system ger emellertid höga kostnader för uppläggning och bearbetning. Ett datorbaserat system har också begränsad flexibilitet, vilket innebär att urvalsregler m. m. inte kan ändras med kort varsel. Även små ändringar kan föranleda höga kostnader för omprogrammering och systemtest. Det finns också risk för att sökande upplever ADB-systemet som ett anonymt system som inte kan påverkas och där individuella hänsyn inte kan tas till speciella meriter etc.

KK menar dock att kommitténs förslag till meritvärderings- och antagningsregler i förening med en totaldimensionering enligt U 68s förslag nödvändiggör maskinell bearbetning. KK förordar således ett ADB-baserat antagningssystem och förutsätter att erfarenheterna från dagens ADB-baserade antagningssystem utnyttjas vid uppläggningen.

7.3.2 *Centralt samordnad antagning*

Ett av de främsta skälen för central antagning är, enligt KKs uppfattning, att man därigenom garanterar att sökande som omfattas av samma urvalsregler får en likformig behandling i antagningssituationen. KK har i kapitel 5 föreslagit att samma urvalsregler skall gälla för antagning till flertalet linjer inom den grundläggande högskoleutbildningen. Variationer i urvalsreglernas utformning ger därför ingen grund för en uppdelning i olika antagningssystem. Däremot är skilda huvudmannaskap för utbildningen en omständighet som kan motivera att man har flera antagningssystem. Den centrala antagning, som KK nedan föreslår skall inrättas, omfattar praktiskt taget endast statlig högskoleutbildning.

Bland övriga skäl för central antagning kan nämnas att ansökningsförfarandet förenklas (endast en blankett behöver inlämnas, även om antalet sökta utbildningar och högskolor är stort), att dubbelarbete med behörighetskontroll, meritvärdering osv. undviks och att dubbelantagningar med åtföljande återbud och tomma utbildningsplatser vid kursstart normalt inte förekommer. Vid central antagning ökar möjligheterna att ge en samlad information om utbildningar och antagningsförfarande och ansökningstiden blir densamma för olika utbildningar. Det totala resursbehovet för behandling av ansökningar minskar om antagningen är central. Vinsterna med central antagning ökar dessutom ju flera utbildningar som ingår.

Nackdelarna med en centralt samordnad antagning har i första hand samband med de manuella rutiner i form av bedömningar av olika slag som förekommer även i ett datorbaserat system. Det kan också vara svårt att hinna med de manuella reservuppflyttningar som ofta måste göras efter kursstart. Vidare måste – i en central antagning, där flera utbildningar ingår – den handläggande personalen ha en bred kunskap

om de olika utbildningarnas innehåll och behörighetskrav. Den risk som tidigare påtalats, att de sökande upplever en datorbaserad antagning som ett anonymt system, kan förstärkas av det faktum att antagningen omfattar många utbildningslinjer och orter. En central antagning inskränker vidare den enskildes rätt att söka ett obegränsat antal utbildningslinjer och tar bort möjligheten att belägga flera kursplatser samtidigt för att vid lämplig tidpunkt göra ett slutgiltigt utbildningsval.

Central antagning är emellertid inte något entydigt begrepp. Den kan t.ex. innebära att man har en riksomfattande antagning till en utbildning som förekommer på flera orter. Den kan också innebära att man har gemensam antagning för flera utbildningar som förekommer på flera orter i landet. En centralt samordnad antagning kan också gälla alla utbildningar på en ort eller inom en viss region.

Hittills har gällt att urvalsreglerna för antagning till viss utbildning har varit desamma oavsett på vilken ort utbildningen förekommit. Inom den högre utbildningen har inte heller förekommit speciella upptagningsområden för de olika orterna, motsvarande gymnasieskolans elevområden. Det har därför varit följdenligt att den centrala antagningen till högre utbildning har omfattat utbildningslinjer och inte orter. Enligt KKs mening bör centraliseringen i varje fall tills vidare vara riksomfattande på samma sätt som nu är fallet.

Två principer bör vara vägledande vid en diskussion om vilka utbildningslinjer som en central antagning skall omfatta och för graden av centralisering av antagningen. För det första bör ett centralt antagningssystem omfatta endast utbildningslinjer för vilka samma allmänna behörighetsvillkor och urvalsregler gäller. För det andra bör alla linjer som är vanliga sökalternativ för de sökande ingå i ett och samma centrala antagningssystem. Om total antagningsbegränsning genomförs bör därför de allmänna utbildningslinjer som, enligt U 68s förslag, motsvarar de nuvarande fria fakulteterna omfattas av samma antagningssystem som de linjer vilka i dag ingår i den centrala antagningen vid UKÄ.

Klara vinster med en total centralisering av antagningen finns att hämta i samband med rutinerna för kvotering och uttagning. Vid decentraliserad antagning kan en sökande komma att antas till flera utbildningsplatser. Genom att belägga flera kursplatser samtidigt kan de sökande då hindra varandra från att erhålla en plats vid en högt prioriterad utbildning, vilket försenar reservantagningen och kan medverka till att platser är obesatta vid kursstart. KK förordar därför gemensamma databearbetningar först och främst när det gäller kvotering och uttagning men också för behörighetskontroll och meritvärdering.

En central antagning behöver dock inte innebära att allt arbete görs på samma ställe. Innan KK stannat för att föreslå att antagningen till huvuddelen av den grundläggande statliga högskoleutbildningen skall göras helt centralt, har kommittén därför diskuterat möjligheterna att decentralisera vissa delar av antagningsarbetet. Ansökningshandlingarna skulle exempelvis kunna samlas in och förgranskas på olika orter. Även registrering för databehandling samt rättning av ansökningsdata som lagrats för datamaskinell bearbetning skulle kunna göras lokalt. Av

tidsskäl skulle det förmodligen inte vara möjligt att sända databärare (t.ex. magnetband) och rättningslistor per post. Registrering och rättning av ansökningsdata skulle dock kunna göras via terminaler som har förbindelser med det centrala antagningssystemet.

För att utjämna arbetsbelastningen på de olika antagningsenheterna skulle man sannolikt behöva omfördela ansökningshandlingarna efter ansökningstidens slut. Den sökande skulle därför inte säkert veta till vilken antagningsenhet han skulle vända sig med eventuella förfrågningar. Behovet av arbetsledare och väl inskolad, kvalificerad personal skulle totalt sett öka. Den likformighet i behandlingen som är en av den centrala antagningens fördelar skulle bli svår att uppnå. Tillsammans innebär detta så stora nackdelar, utan att man vinner avgörande fördelar, att KK som ovan nämnts förordar att antagningen skall göras helt centralt.

I bilaga 6 förtecknas de utbildningslinjer som enligt KKs uppfattning i första hand kan tänkas ingå i ett centralt antagningssystem. Det är mycket svårt att uppskatta hur många som kommer att söka till dessa linjer, bl. a. beroende på att man inte vet hur de nya behörighetsreglerna kommer att utnyttjas. Genomsnittligt inkommer i dag ungefär två ansökningar per utbildningsplats till antagningsmyndigheterna. Att omkring 80 000 ansökningar årligen behöva behandlas inom en central antagning förefaller därför inte orimligt.

En central antagning till i stort sett all grundläggande statlig högskoleutbildning blir under alla förhållanden omfattande vad beträffar såväl mängden utbildningsalternativ som antalet ansökningar. KK har därför också övervägt en lösning där man grupperar de utbildningslinjer som ofta är alternativa för de sökande. Varje grupp av utbildningslinjer som hör till en viss yrkesutbildningssektor skulle t. ex. kunna bilda en separat antagningsgrupp. Istället för ett enda centralt system skulle man då få flera mindre omfattande antagningssystem för vilka dock samma system- och programlösningar måste gälla.

I och med att samma sökande kan lämna in ansökningar till två eller flera av dessa system ökar sannolikt det totala antalet ansökningar. Eftersom datorrutinerna torde tåla i stort sett obegränsad belastning, är en sådan uppdelning i flera antagningssystem inte motiverad av att informationsmängden i ett enda system blir för stor. Däremot skulle en uppdelning av antagningen på ovan nämnda sätt betyda mindre omfattande manuella bearbetningar, eftersom antalet ansökningar inom vart och ett av systemen blir mindre. En annan fördel kan vara att felaktigheter i datorrutinerna kan begränsas till att beröra ett mindre antal ansökningar, under förutsättning att de upptäcks i så god tid, att bearbetningarna inom övriga antagningssystem inte hunnit genomföras. Med tanke på de snäva tidsramar det är fråga om är dock detta mycket osäkert.

De fördelar med en enda central antagning som redovisats i det föregående skulle dock i stor utsträckning bortfalla. Kostnaderna för flera mindre antagningssystem torde också betydligt överstiga kostnaderna för ett enda stort sådant. Detta beror bl. a. på att behovet av

arbetsledare och väl inskolad, kvalificerad personal blir större. En dubblering innebär också ökade bearbetnings- och driftskostnader och en längre sammanlagd bearbetningstid. Enligt KKs mening förefaller det alltså knappast motiverat att nu föreslå en sådan uppdelning i flera riksomfattande system.

Det kan däremot så småningom finnas anledning att på nytt överväga den ovan diskuterade uppdelningen av antagningssystemet. Vissa av de utbildningar som nu hör till grundskolans kompetensområde kan efterhand komma att föras till högskolan. Om antagningen till dessa skall göras genom det centrala antagningssystemet, kan det ökade antalet ansökningar medföra sådana praktiska svårigheter, att man hellre tar de ökade bearbetningskostnader och övriga olägenheter som en uppdelning kan föranleda. Erfarenheter från den centrala antagningen liksom den statistik över sökandefördelning, sökandes val av utbildningsalternativ, återbudsfrekvens osv. som KK förutsätter kommer att framställas vid varje antagningstillfälle, torde ge underlag för framtida ställningstaganden i denna fråga.

Även om antagningen i princip sker centralt (i ett eller flera antagningssystem) kan det finnas anledning att diskutera om vissa lokala bearbetningar av antagningsresultaten skall göras. Möjligheter till och behovet av sådana lokala bearbetningar, vilka skulle kunna innebära att den centrala antagningen i ett visst skede avlöstes av lokala antagningar, behandlas i 7. 4 3.

7.3.3 *Antagning till enstaka kurs*

Ovan har KK redovisat överväganden och förslag rörande central antagning till fullständiga utbildningslinjer. I det följande diskuteras antagning till s.k. enstaka kurser för vilka U 68 föreslår att särskilda medel skall anvisas.

De enstaka kurserna är bl. a. avsedda för personer med en tämligen lång yrkeserfarenhet som önskar vidareutbildning men också för dem som vill bredda eller fördjupa en genomgången högskoleutbildning. I kapitel 5 (se 5.3) föreslår KK urvalsregler för dessa kurser. Där har också förutsatts att antagningen till enstaka kurser skall göras lokalt, dvs. på den högskoleort där den sökande i första hand vill studera. De föreslagna antagningsreglerna inrymmer ett stort mått av individuell bedömning av de sökande, den s. k. förtursbedömningen, där hänsyn kan tas till bl. a. kunskaper och färdigheter som bedöms ha särskilt värde för utbildningen i fråga. En sådan förtursbedömning blir tidskrävande och nödvändiggör att man lägger ansökningstiden tidigare för enstaka kurser än för fullständiga utbildningslinjer.

En förtursbedömning är meningsfull endast om antalet sökande som skall bedömas är hanterligt stort och tillräcklig tid ges för bedömningen. Dessa förutsättningar torde vara lättare att uppfylla om antagningen sker lokalt. De huvudskäl som i det föregående angivits för central antagning till fullständiga utbildningslinjer, nämligen de enhetliga urvalsreglerna och angelägenheten av en likformig behandling av alla

sökande, har enligt KKs uppfattning mindre tyngd vid antagning till enstaka kurser. Man bör där i stället eftersträva en mindre formell behandling av de sökande så att hänsyn också kan tas till den sökandes personliga förhållanden. KK vill därför förorda att antagningen till enstaka kurser görs lokalt.

7.3.4 *Antagning till lokal och individuell utbildningslinje*

U 68 föreslår att det, förutom allmänna utbildningslinjer, skall finnas lokala och individuella utbildningslinjer. Lokal utbildningslinje föreslås normalt utformas så att den uppfyller samma krav som allmän utbildningslinje. En individuell utbildningslinje skall enligt förslaget inrättas efter framställning av den sökande. Medel för lokala och individuella utbildningslinjer skall anvisas under ett särskilt anslag. U 68 föreslår vidare att Kungl. Maj:t skall ange ett ungefärligt antal studerande. Det exakta antalet får sedan bli beroende av de anvisade resurserna i förening med kostnaderna per studerande för de linjer som inrättas.

KK bedömer att såväl lokala som individuella utbildningslinjer ofta kommer att sökas av samma personer som söker någon av de allmänna utbildningslinjerna i högskolan. Behörighets- och urvalsbestämmelser är också desamma. KK anser därför att i varje fall antagningen till lokal utbildningslinje bör kunna ske centralt och i samma ordning som till allmän utbildningslinje.

Enligt KKs bedömning kan antalet utbildningsplatser för individuell utbildningslinje inte anges i en form som innebär att ett bestämt antal studerande kan antas. Det totala antalet utbildningsplatser för individuella utbildningslinjer är beroende av kostnaderna för de ämnen den studerande väljer, dvs. av kostnaderna för varje enskild utbildningslinje. Ett antal utbildningsplatser för bestämda studieprogram torde inte kunna anges eftersom varje sökande i princip kan ha ett unikt studieprogram. Då de studerande, på samma sätt som gäller för allmän utbildningslinje, skall garanteras att få genomföra det valda studieprogrammet kan antalet platser inte heller bestämmas enbart för förstaämnenas sammanlagda dimensionering. Möjligen kan man lämna uppgift om antal studieplatser för varje enskild kurs för minst tre terminer framåt i tiden, men speciella svårigheter kan uppkomma för ämnen med direkta resursspärrar som kemi och fysik. För antagning till individuell utbildningslinje skulle då den sökande behöva prövas för antagning till åtminstone de kurser som hans studieprogram omfattar och antas till linjen endast om han kunnat antas till varje enskild kurs. En antagning till linjen som helhet kan därför vara svår att genomföra.

KK anser att antagning till individuella utbildningslinjer bör göras lokalt och delar U 68s uppfattning att studerande som önskar sådan utbildningslinje skall ha kontakt med en studievägledare. För att en sådan kontakt skall vara meningsfull bör den dock följas upp med kontakter med de lokala planeringsorganen. Den sökandes val av ämnen i linjen samt ämnenas inbördes ordning kan vidare behöva diskuteras i antagningssituationen. Den lokala friheten att göra vissa omfördelningar av ett

preliminärt planeringsunderlag begränsas av ett centralt antagningssystems krav på exakta uppgifter om antal studieplatser. De konsekvenser detta kan få torde vara mindre önskvärda vid antagning till individuell utbildningslinje där dimensioneringen av allt att döma innebär betydande svårigheter.

7.3.5 *Antagning till spärrad studiekurs inom allmän utbildningslinje*

Antagningsorganisationens huvuduppgift skall, enligt KKs uppfattning, vara att reglera övergång mellan behörighetsgivande utbildning (motsvarande) och högskola. Antagning till studiekurs efter avslutat studieprogram i allmän utbildningslinje eller antagning till forskarutbildning skall alltså inte göras genom det centrala antagningssystemet. KK förutsätter att högskolorna via informationssystemet får uppgift om de studerandes studiesituation för att kunna beräkna dels hur många studerande som kommer att utnyttja sin studieplats andra eller tredje terminen inom studieprogrammets ram, dels hur många studerande som avslutat sitt valda studieprogram. KK förutsätter också att högskolan av de studerande infordrar anmälan till ämne inom den senare delen av utbildningen och att studiekurser så långt möjligt anordnas enligt de studerandes efterfrågan.

Högskolans planering underlättas om de studerande i sin anmälan anger önskemål om utbildning under såväl förestående termin som efterföljande terminer. Om studerande inte kan beredas plats i önskad studiekurs, vilket kan förekomma i studiekurser med direkta resursspärrar och stor efterfrågan, bör de ha möjlighet att välja annan studiekurs efter samråd med studievägledare. Studerande, som en termin inte kunnat beredas plats, trots att de i föreskriven tid anmält sina önskemål, bör kunna få förtur påföljande termin.

7.4 Antagning till utbildningslinje, linjevariant eller studieprogram

7.4.1 *Förutsättningar*

Av det föregående har framgått att om antagningen skall kunna genomföras måste antalet studieplatser vara känt vid ansökningstillfället. För s. k. fasta utbildningslinjer, dvs. linjer som är bestämda till sitt innehåll och omfång, kan utbildningskapaciteten anges för varje enskild linje. För övriga allmänna utbildningslinjer kan däremot antalet studieplatser anges antingen för utbildningslinjen i dess helhet, för de olika linjevarianterna inom linjen eller för de enskilda studieprogrammen. Antagningssystemets krav på uppgifter om antalet studieplatser måste därför preciseras.

U 68 föreslår att statsmakterna skall anvisa medel för allmänna utbildningslinjer för var och en av de fem yrkesutbildningssektorerna och att Kungl. Maj:t skall fastställa vilka utbildningslinjer och varianter som

skall anordnas vid de olika högskolorna. Kungl. Maj:t eller efter bemyndigande UHÄ fördelar sektorsanslagen på de olika högskolorna. Det ankommer sedan på högskolestyrelserna att, inom dessa givna ramar, fördela medel och fastställa antal antagningsplatser på utbildningslinje eller grupp av utbildningslinjer. Antalet utbildningsplatser för varje enskild kurs eller studiekurs i utbildningslinjen måste också fastställas, varvid man i största möjliga utsträckning skall eftersträva att lokaler, utrustning m. m. utnyttjas rationellt. Vid dimensioneringen av enskilda studiekurser inom de allmänna utbildningslinjerna kan större hänsyn tas till efterfrågan på t. ex. samhällsvetenskapligt inriktade studiekurser, vilka inte har direkta resursspärrar, medan begränsningar i resurserna för enskilda ämnen inom framför allt de naturvetenskapliga linjerna inte tillåter samma hänsynstagande. U 68s förslag synes således innebära att planering och dimensionering enligt ovan i vissa fall kan genomföras sedan man fått uppgift om antal nysökande och deras fördelning på studieprogram.

U 68 förutsätter vidare att sökande vid antagning till visst studieprogram, vilket enligt förslaget till studieorganisation kan vara gemensamt för flera linjevarianter, konkurrerar med samtliga övriga sökande till studieprogrammet, oavsett linjevariant. Antalet platser beräknas då på grundval av den totala medelstilldelningen till studieprogrammet ifråga från de olika sektorsanslagen.

Konsekvensen av en sådan konkurrens kommer emellertid att bli att de antagnas fördelning på linjevariant, dvs. deras inriktning mot yrkesutbildningssektorer, kan bli helt slumpmässig. Om de antagna fördelar sig på linjevarianter på ett annat sätt än vad som beräknades vid planeringen, kan de medel som tilldelats från visst sektorsanslag behöva utnyttjas för undervisning inom en annan sektor. Även om dimensioneringen i vissa fall kan göras först sedan antagningsresultatet, dvs. de antagnas fördelning på linjevariant och studieprogram, är känt, kan följden bli att de totalt disponibla medlen för utbildning inom en yrkesutbildningssektor inte är tillräckliga, medan de för utbildning inom en annan sektor inte kan utnyttjas helt. KK har här utgått från att högskolorna inte skall kunna utnyttja medel, som anvisats från visst sektorsanslag för ändamål som skall bekostas från annat sektorsanslag.

Fastställandet av ett bestämt antal studieplatser innebär att utbildningen ifråga spärras. Enligt U 68 skall dimensioneringen av utbildningen göras med hänsyn till dels arbetsmarknadens behov, dels individernas efterfrågan på utbildning, dels de restriktioner som begränsningar i tillgång på lokaler, utrustning, lärare m. m. kan innebära. Förhållandena på arbetsmarknaden bör spela roll i första hand när det gäller fördelning av den totala utbildningskapaciteten på utbildningar med inriktning mot olika yrkesutbildningssektorer. Inom dessa skall man ta hänsyn till individernas önskemål beträffande ämnesval. Begränsningar i tillgång på lokaler osv. måste därvid beaktas. För de allmänna utbildningslinjernas del kan spärren avse olika delar av linjen, beroende på vilken faktor som man anser vara mest betydelsefull vid dimensioneringen. Spärren kan även avse samtliga i linjen ingående delar. Frågorna

om resursfördelning, dimensionering och planering är således väsentliga när man diskuterar hur uppgifter om antalet utbildningsplatser skall kunna formuleras entydigt.

För närvarande utgörs ett sökalternativ av en viss utbildning på en viss ort. Tandläkarutbildning i A-stad t. ex. kan vara ett sökalternativ och tandläkarutbildning i B-stad kan vara ett annat. För de fasta utbildningslinjerna är denna definition tillräcklig även i fortsättningen. För övriga allmänna utbildningslinjer kan emellertid sökalternativet svårligen ges en entydig definition. Från antagningssynpunkt kan sökalternativet vara den allmänna utbildningslinjen i dess helhet, viss linjevariant, visst studieprogram eller visst studieprogram inom viss linjevariant och endast delvis motsvara spärrnivån. Från den sökandes synpunkt bör dock sökalternativet vara lika med den minsta enhet för vilken ett bestämt antal utbildningsplatser avsatts och vartill antagning görs.

Om den minsta enhet för vilken ett bestämt antal utbildningsplatser avsatts är lika med utbildningslinjen i dess helhet, kan det vara nödvändigt att få en mera detaljerad information om den sökandes utbildningsönskemål. Sökalternativet kan då formuleras som en delbar enhet, där den del som motsvarar spärrnivån utgör det reella sökalternativet, dvs. har praktisk betydelse vid den centrala antagningen, medan den andra delen utgör tilläggsinformation om valet av linjevariant, visst studieprogram eller visst studieprogram inom viss linjevariant.

I det följande diskuteras olika sätt att ange antalet studieplatser och definiera begreppet sökalternativ, dvs. de olika spärrnivåerna, samt deras betydelse för antagningens genomförande. Därvid bortses från det speciella problem som antagning till avslutande praktisk–pedagogisk utbildning respektive bibliotekarieutbildning innebär, vilket behandlas separat. Som framgår av det följande (jfr. 7.4.4) har KK funnit att kraven på antagningssystemet, sådana de formulerats inledningsvis, bäst tillgodoses, om central antagning görs till studieprogram inom linjevariant i viss utbildningslinje på viss ort. Detta är också den tekniskt minst komplicerade lösningen.

7.4.2 *Central antagning till studieprogram oavsett linjevariant*

Om man vid dimensioneringen skall ta hänsyn till de sökandes efterfrågan och om samtliga sökande skall konkurrera om antagning till studieprogram oavsett linjevariant kan det, som ovan antytts, bli svårt att hålla kostnaderna för utbildningen inom ramen för varje enskilt anslag. Eftergifter måste därför göras i det ena eller andra avseendet. En sådan eftergift kan vara att anslaget för varje yrkesutbildningssektor schablonmässigt räknas som ett visst antal studieplatser utan hänsyn till de varierande kostnaderna för olika studieplatser och att de enskilda ämnenas kapacitet anges i relation till tillgången på lokaler, laboratorieplatser m. m. Varje högskola lämnar sålunda uppgift till den centrala antagningen om ett maximerat antal studieplatser totalt per yrkesutbildningssektor, totalt per utbildningslinje och i förekommande fall totalt per

studieprogram.

Sökalternativet avser då linje, linjevariant och studieprogram per ort. Varje sådan uppgift motsvarar en enhet, för vilken ett antal studieplatser bestämts, dvs. en spärrnivå. De sökande prövas för antagning dels till studieprogrammet, dels till yrkesutbildningssektorn, men också till utbildningslinjen. De tillgängliga studieplatserna fördelas vid antagningen enligt efterfrågan. Om samtliga sökande som antas till visst studieprogram valt samma linjevariant, dvs. samma yrkesutbildningssektor, kan en stor del av de studieplatser som angivits för sektorn komma att föras till linjen i fråga. Inom övriga studieprogram respektive utbildningslinjer kan då denna sektor bli representerad endast i liten omfattning.

Eventuellt kan man vid angivandet av antalet studieplatser också styra fördelningen av sektorsanslagen till vissa linjer eller grupper av linjer, vilket innebär att en variant inom en utbildningslinje eller grupp av utbildningslinjer blir begränsad. En totaluppgift för en grupp av linjer kan också lämnas.

En antagning enligt ovan innebär således att man tar hänsyn till efterfrågan och ger en möjlighet till konkurrens om platser i studieprogram oavsett linjevariant. Eftersom man för att få tillträde till en utbildning måste antas till både utbildningslinjen i dess helhet, till yrkesutbildningssektorn och eventuellt också till studieprogram blir antagningen tekniskt komplicerad och kostnadskrävande. Antagningsorganisationen kan inte heller sägas tillvarata de sökandes intressen, eftersom den blir svår att överblicka, särskilt i de fall olika höga antagningspoäng krävs för varje spärrnivå.

De största olägenheterna torde dock uppkomma i samband med planeringen. Schablonberäkningar medför å ena sidan att anslagen inte kommer att vara tillräckliga om de antagna sökandena valt mycket kostnadskrävande utbildningar. Å andra sidan kommer inte den befintliga kapaciteten att utnyttjas om många valt mindre kostnadskrävande utbildningar. Det är vidare tveksamt om den flexibilitet i planeringen som en antagning av detta slag innebär är önskvärd eller genomförbar, eftersom behovet av lärare, lokaler m. m. för de enskilda ämnena inte kan bestämmas förrän antagningsresultatet föreligger. Definitiva uppgifter kan i själva verket inte ges förrän reservantagningarna slutförts.

7.4.3 *Lokal antagning till linjevariant eller studieprogram*

I inledningen till avsnitt 7.4 har påpekats att det synes råda en motsättning mellan å ena sidan kravet på fast dimensionering av olika linjevarianter, dvs. att varianternas kapacitet styrs av medelstilldelningen för sektorn i fråga, och å andra sidan kravet på att samtliga sökande skall konkurrera om studieplats i studieprogrammet, oavsett linjevariant. Man bör därför också diskutera om ettdera av eller båda dessa krav skall uppges. Det kan samtidigt diskuteras vilken roll dessa förhållanden skall spela i den centrala antagningen. Den centrala antagningen skulle exempelvis kunna genomföra antagning till antingen linje, yrkesutbildningssektor eller studieprogram enbart och därefter meddela antagnings-

resultaten till läroanstalten. Vid denna skulle man fortsätta antagningen till linjevariant eller studieprogram. Antagningen skulle därmed ske i två steg, varvid det andra steget i realiteten innebar att antagningsarbetet integrerades med de enskilda högskolornas planeringsarbete.

För det alternativ som innebär att man bortser från valet av linjevariant vid den centrala antagningen talar att linjevarianternas inriktning mot viss yrkesutbildningssektor sällan är klar och avgränsad på samma sätt som de fasta utbildningslinjernas. U 68 förutsätter också att en studerande skall kunna byta linjevariant under studietiden. En lösning skulle därför kunna vara att göra antagningen till *utbildningslinje* centralt och att fastställa de studerandes fördelning på linjevariant lokalt vid högskolan under den första eller andra studieterminen. Detta skulle emellertid innebära att man gav avkall på U 68s krav att den studerande skall välja yrkesinriktning, innan studierna påbörjas.

Om man vill vidhålla kravet att de studerande skall bestämma sig för yrkesinriktning i samband med ansökan, bör i stället valet av linjevariant tillmätas betydelse vid den centrala antagningen och antagningen i ett första led göras till *yrkesutbildningssektor*, dvs. till *grupper av linjevarianter*.

Ett sökalternativ vid den centrala antagningen skulle i dessa fall kunna definieras som viss utbildningslinje på viss ort respektive viss yrkesutbildningssektor på viss ort. Sökalternativet måste dock, som en information inför den lokala högskoleantagningen, innehålla uppgifter även om de linjevarianter och studieprogram som den sökande närmast är intresserad av. Den sökande som centralt antagits till en linje respektive sektor kan dock vid den lokala antagningen inte garanteras studieplats i något av de studieprogram respektive linjevarianter som han har sökt. Den lokala antagningen kan därför leda till att den sökande antas till ett studieprogram som han inte har sökt. Med andra ord ansöker och antas man till linje eller sektor och inte till en närmare preciserad utbildningsväg. Resultatet från den lokala antagningen torde också föreligga betydligt senare än resultaten från den centrala antagningen, vilket ytterligare försämrar situationen för den sökande.

En komplicerande faktor är att resultat från den lokala antagningen måste bearbetas centralt, om man skall kunna ta hänsyn till de sökandes prioritering av studieprogram. Därvid kan det lokala antagningsresultatet ändras och den planering som gjorts i samband med det lokala antagningsarbetet svarar då inte i erforderlig grad mot den faktiska situationen.

Huvudskälet mot denna typ av antagning är emellertid, enligt KKs uppfattning, att de sökande inte alltid kan få uppgift om de antagits till ett önskat studieprogram, innan de påbörjar studierna.

Det återstår då möjligheten att bortse från valet av linjevariant och göra central antagning till *studieprogram*. Sökalternativet skulle då definieras som visst studieprogram på viss ort. De krav på överblickbarhet och enkelhet som bör ställas på antagningen skulle därmed delvis kunna uppfyllas.

Också en sådan central antagning till studieprogram förutsätter

lokala bearbetningar, i detta fall för att kunna placera de sökande i linjevariant eller yrkesutbildningssektor. De sökandes fördelning på linjevariant kan emellertid bli slumpmässig. Högskolan måste då placera in de sökande i linjevarianter motsvarande den för studieprogrammet i fråga planerade resurstilldelningen utan hänsyn till efterfrågan. I annat fall kan man riskera att medel för undervisningen inte finns i tillräcklig omfattning. Som tidigare framhållits bör de sökande ha möjlighet att ta ställning till sin placering i linjevariant innan utbildningen påbörjas. Samma typ av problem som redovisats ovan beträffande lokal antagning till studieprogram uppkommer emellertid även här.

Högskolornas planering torde vidare bli osäker och svår att genomföra med ett system som innebär att tilldelning till olika studiekurser från olika anslag inte bestämts i god tid före kursstart.

7.4.4 *Central antagning till studieprogram i linjevariant*

Det synes angeläget att den lokala planeringen kan genomföras i god tid före kursstart. Tillgängliga studieplatser måste därefter fördelas på nysökande till enstaka kurser, individuella utbildningslinjer och studieprogram liksom på studerande som slutfört sina studieprogram och anmält önskemål om fortsatt studieväg.

Enligt KKs bedömningar måste därför högskolan relativt tidigt beräkna antalet studieplatser per enskild kurs/studiekurs dvs. per studieprogram för varje enskild linjevariant. Högskolan kan då också lämna uppgift till den centrala antagningsmyndigheten om det antal platser som kan avsättas för nysökande.

I detta sammanhang kan påpekas att den omständigheten att studieprogrammen kan ha olika längd torde innebära svårigheter i planeringsarbetet. Eftersom studieprogrammen kan avse tre terminers studier kan planeringen inte regelmässigt löpa per år. Om vissa studieprogram omfattar fyra, fem eller sex terminer torde en enhetlighet i planeringen bli ännu svårare att nå.

En fördelning av studieplatser enligt ovan innebär mycket små möjligheter att ta hänsyn till efterfrågan, eftersom medel inte kan föras över från ett anslag till ett annat. Om man inte kan besätta tillgängliga platser i ett studieprogram inom en linjevariant kan man, trots att antalet kvarstående reserver till samma studieprogram inom en annan linjevariant kan vara stort, inte föra över platser till denna.

I planeringen kan ingå att beräkna såväl ett minimiantal som ett maximiantal studieplatser för enskilda ämnen eller studieprogram. Om antalet kvarstående reserver är stort bör då maximiantalet kunna besättas. De enskilda institutionerna kan, innan reservantagningarna påbörjas, beredas tillfälle att granska antagningsresultaten, för att med ledning av antalet kvarstående reserver bedöma vilka justeringar av platsantalet som kan göras. Rent tekniskt kan en sådan justering göras inom antagningssystemet på grundval av uppgifter från de enskilda högskolorna. KK bedömer dock att de förändringar som kan göras på ettdera av dessa sätt inte kan bli särskilt omfattande.

Ett sökalternativ skulle då, på samma sätt som gäller för fasta utbildningslinjer, direkt motsvara spärrnivån och kunna definieras som ett visst studieprogram inom en viss linjevariant i en utbildningslinje på viss ort. Antagningen kan i sin helhet göras centralt. Antagning oavsett linjevariant går inte att genomföra, eftersom man endast kan konkurrera om platser i studieprogrammet inom den sökta linjevarianten. Antalet sökalternativ inom den centrala antagningen kommer att bli mycket stort. En konsekvens av detta är att driftskostnaderna för datasystemet kommer att bli högre eftersom antalet sökalternativ har betydelse för de olika rutinernas utformning och antalet bearbetningssteg. En annan konsekvens är att det antal studieplatser som skall avsättas för varje sökalternativ kan bli mycket litet, vilket leder till att kvoteringen mellan olika sökandegrupper blir mindre meningsfull. Enligt KKs uppfattning är det därför i det närmaste ofrånkomligt att antalet studieprogram begränsas så att antalet studieplatser för varje sökalternativ hålls så stort som möjligt.

För de sökande innebär denna typ av antagning fördelar i form av överskådlighet och enkelhet. De sökande ges också möjlighet att prioritera olika utbildningsalternativ efter önskemål. Olika hög antagningspoäng kan dock komma att erfordras för antagning till ett och samma studieprogram. Valet av yrkesinriktning får därmed den största betydelsen vid antagningen och de olika linjevarianterna får samma ställning som fasta utbildningslinjer. Detta torde innebära att de sökande upplever en större enhetlighet i studieorganisationen liksom i antagningssystemet.

Sammanfattningsvis kan sägas att den ovan beskrivna typen av antagning synes innebära vissa fördelar för de sökande och dessutom kräva den minst komplicerade tekniska uppbyggnaden av antagningssystemet. Innan beslut fattas om den framtida studie- och planeringsorganisationen kan dock inte någon systemlösning föreslås, eftersom utformningen av antagningen är beroende av planeringsfunktionens utformning.

7.4.5 *Antagning till avslutande utbildning*

U 68 har föreslagit att man skall antas till avslutande utbildning, i första hand praktisk-pedagogisk utbildning och bibliotekarieutbildning, samtidigt som man antas till studieprogram. Vid antagning till studieprogram förutsätts en sökande konkurrera med samtliga sökande till programmet, oavsett linjevariant, vilket innebär en ortsbunden konkurrens. Vid antagning till avslutande utbildning förutsätts den sökande konkurrera med övriga sökande till utbildningen i dess helhet (bibliotekarieutbildningen) eller till aktuell ämneskombination (praktisk-pedagogisk utbildning). Konkurrensen är därvid riksomfattande. För att en sökande skall antas måste han erhålla studieplats både i studieprogrammet och i den avslutande utbildningen. Om endast ett av dessa villkor är uppfyllt antas han inte.

Som framgått av det föregående förefaller emellertid en antagning till

studieprogram oavsett linjevariant knappast genomförbar. Högskolornas behov av en tämligen exakt planering i god tid före kursstart talar för att antalet studieplatser per linjevariant bör fastställas för varje enskilt ämne. Linjevarianten har därigenom ställning som fast utbildningslinje. Det faktum att ett och samma studieprogram kan återfinnas inom flera olika linjevarianter påverkar inte antagningssituationen. Om lärarutbildningsvarianterna respektive bibliotekarieutbildningsvarianterna på motsvarande sätt ges ställning av fast utbildningslinje kan man göra antagning till avslutande utbildning oavsett val av studieprogram. Samtliga sökande som antagits till avslutande utbildning ges då studieplats i önskat studieprogram utan att behöva konkurrera med andra sökande om programmets platser.

Vissa problem torde dock kunna uppkomma om de antagna till praktisk-pedagogisk utbildning fördelar sig mycket ojämnt med avseende på önskad studieort för den ämnesteoretiska delen av utbildningen. Konkurrens om plats i studieprogram på viss ort kan därvid uppstå mellan dem som antagits till avslutande utbildning. Det är därför viktigt att de sökande informeras om att de bör ange flera alternativa studieorter.

7.4.6 *Några slutsatser*

Utgångspunkten för U 68s studieorganisatoriska förslag har varit att de studerande skall ha en förhållandevis stor frihet att lägga upp sina studier och en trygghet att få fullfölja dem i enlighet med sina planer. Samtidigt skall utbildningen i högskolan svara mot ett bedömbart behov på arbetsmarknaden av personer med inriktning mot låt vara ganska breda sektorer. Mot denna bakgrund har KK ovan sökt belysa studieorganisationens roll för antagningens organisation och presenterat olika lösningar med avseende på definitioner av spärrnivåer och sökalternativ. KK har därvid kommit fram till att den mest tänkbara lösningen är att definiera sökalternativ som ett visst studieprogram inom en viss linjevariant i en utbildningslinje på viss ort.

Inte heller denna lösning är emellertid invändningsfri. Det är främst U 68s krav på både frihet och fasthet som synes svårförenliga. En möjlighet skulle vara att avstå från fastheten och anta de sökande till en studiekurs i taget. Detta skulle sannolikt vara acceptabelt från antagningssynpunkt men ge ett mycket stort antal sökalternativ. Arbetsmarknadens behov kan då inte styra platstilldelningen och de studerande skulle gå miste om studietryggheten, eftersom de skulle tvingas att söka på nytt till varje studiekurs inom linjen. De skulle härigenom riskera att få vänta på plats i en önskad studiekurs (ett system med väntepoäng får införas) eller att få ändra sin ursprungliga studieinriktning, dvs. ta den plats de kan få.

Den andra möjligheten är att göra avkall på friheten och göra studieorganisationen betydligt fastare, dvs. i princip inrätta enbart fasta utbildningslinjer. Detta skulle från antagningssynpunkt innebära stora fördelar. De sökande skulle få bättre överblick över sina valmöjligheter

och en mer eller mindre fullständig studietrygghet. De skulle emellertid också kunna uppleva denna styrning som en nackdel. Det största problemet är dock att systemet förutsätter ett tillräckligt stort antal väldefinierade utbildningslinjer, vilka svarar såväl mot de sökandes efterfrågan som mot ett bedömbart behov på arbetsmarknaden. Många av de allmänna utbildningslinjerna i U 68s förslag torde ha en alltför svagt markerad yrkesinriktning för att kunna motsvara i varje fall det senare kravet. För antagningens organisation synes dock fördelarna med en sådan studieorganisation vara så stora, att KK vill förorda att alla möjligheter tas tillvara att göra studieorganisationen fastare än vad som är fallet i U 68s förslag.

7.5 Antal utbildningsalternativ och reservuppflyttning

I dagens centrala antagningssystem är antalet tillåtna sökalternativ ofta betydligt lägre än det totala antalet alternativ som ingår i antagningen. Endast ett fåtal sökande brukar dock utnyttja samtliga tillåtna alternativ.

I ett centralt system måste de sökande ange i vilken prioritetsordning de olika utbildningsalternativen söks. För närvarande har prioritetsordningen betydelse för den sökandes möjligheter att antas. I de fall två sökande med samma urvalspoäng konkurrerar om en studieplats antas i regel den som prioriterat studieplatsen högst. Sökande som antagits till visst alternativ får i regel inte stå kvar som sökande till lägre prioriterade alternativ. Återbudsfrekvensen bland sökande som antas till lågt prioriterade alternativ är mycket stor.

I detta avsnitt diskuterar KK förutsättningarna för en begränsning av det antal sökalternativ som kan uppges i samband med ansökan samt begränsningar i rätten att vid reservantagningar prövas för samtliga angivna sökalternativ.

7.5.1 *Antal sökalternativ vid ansökan*

Hur många alternativa önskemål om utbildningsplats som en sökande i en central antagning skall ha rätt att ange bör bestämmas i relation till det totala antal sökalternativ som antagningen omfattar. Det sakliga innehåll man ger begreppet sökalternativ är då av betydelse. Innan man har fattat beslut på grundval av U 68s förslag och därigenom slutligt definierat detta begrepp är det dock omöjligt att fixera antalet tillåtna alternativ.

Om sökalternativ definieras som enskilt studieprogram inom viss linjevariant på viss ort kan en enda av de av U 68 föreslagna allmänna utbildningslinjerna innehålla upp till ca 20 sökalternativ. Det totala antalet sökalternativ blir då mycket stort, vilket gör det svårt för den sökande att överblicka sina valmöjligheter. Som redan tidigare framhållits bör man därför överväga om inte antalet alternativ inom de enskilda linjerna kan minskas.

Oavsett antalet sökalternativ bör de sökande inte tillåtas vara reservplacerade för antagning till lägre prioriterade alternativ om antagning skett till högre prioriterade alternativ. Denna regel är ett villkor för att omkvoteringar under antagningens gång skall vara meningsfulla.

Erfarenheter från dagens antagningssystem visar att sökande ibland önskar ändra den i ansökan angivna prioritetsordningen eller lägga till sökalternativ efter det att en första antagningsomgång är slutförd. Om detta medges får reservplacerade sökande med lägre poäng än den nytillkomne en sämre placering i rangordningen än de fått besked om. Förutom ett merarbete vid antagningen skulle ändringar i prioritetsordningen bidra till att informationen till de sökande om reservplatsnummer mister en del av sitt informationsvärde. KK vill därför inte föreslå en generell rätt att göra ändringar och tillägg i en inlämnad ansökan, utan menar att frågan bör övervägas ytterligare i samband med uppläggningen av antagningssystemet. Sökande som har mycket starka skäl kan ges denna rätt efter särskild prövning, under förutsättning att de vid antagningen inte antas före sökande med samma urvalspoäng.

7.5.2 *Antal sökalternativ vid reservantagning*

I dagens antagningssystem prövas, som ovan nämnts, redan antagna sökande för sina högre prioriterade alternativ vid första reservantagningen. Eftersom tidsramarna är mycket snäva och man inte bör åsidosätta den enskildes krav att i rimlig tid få ett definitivt antagningsbesked, får dock sökande som antagits till en utbildning på viss ort efter en bestämd tidpunkt inte längre kvarstå som sökande till samma utbildning på annan ort. Längre fram får antagna sökande överhuvudtaget inte kvarstå för vidare prövning.

KK anser det angeläget att den sökandes prioritering av sökalternativen beaktas så långt som möjligt. Vissa inskränkningar i rätten att efter antagning kvarstå som reserv till de högre prioriterade alternativen är dock nödvändiga. Inskränkningarna får emellertid inte innebära att de sökande inte alls prövas för antagning till högre prioriterade alternativ eller att svårigheter att fylla vissa kursplatser uppstår.

Den nu gällande regeln, att sökande som antagits till viss utbildning på viss ort inte tillåts kvarstå för antagning till samma utbildning på annan ort, bör inte bibehållas. En sådan regel åsidosätter ofta den sökandes egna prioriteringar och kan vara svår att tillämpa vid en antagning som gäller U 68s studieorganisation. Den vikt som dagens antagningssystem tillmäter valet av utbildningslinje bör där snarare gälla valet av yrkesutbildningssektor eller eventuellt valet av linjevariant. Den sökande bör emellertid ha rätt att själv avgöra prioriteringarna mellan sektor, utbildningslinje och ort. Denna rätt garanteras enligt KKs uppfattning bäst om en sökande prövas för första- och andrahandsalternativen i största möjliga utsträckning.

KK föreslår alltså att icke antagna sökande får stå kvar som reserver till samtliga alternativ genom hela antagningen. Antagna sökande bör

t.o.m. första reservantagningen få stå kvar till samtliga högre prioriterade alternativ än det antagningen gällt. Efter första reservantagningen bör dessa sökande tillåtas vidare prövning endast för första- och andrahandsalternativen. Efter andra reservantagningen bör antagen sökande inte längre få kvarstå som reserv.

Det kan vara önskvärt att reservantagning efter kursstart till vissa delar görs lokalt. Detta förfarande skulle i hög grad underlättas, om de sökande vore reservplacerade för endast ett utbildningsalternativ. Inte ens i slutskedet av antagningen bör dock antalet sökalternativ för icke antagna sökande begränsas. Några utbildningar vid vissa högskoleorter kan annars komma att sakna kvarstående reserver, som en följd av att de sökande prioriterat dessa utbildningar lågt. Attraktiva utbildningslinjer och högskoleorter kan däremot komma att ha ett mycket stort antal kvarstående reserver trots att samtliga utbildningsplatser besatts. Om icke antagna sökandes rätt att prövas för antagning inte skall inskränkas måste man dock förutsätta att reservantagning så långt möjligt sker centralt och att lokal reservuppflyttning görs med hjälp av centralt framställt underlag.

7.6 Ansökningstider

För närvarande kan en person som avslutar sin behörighetsgivande utbildning vid vårterminens slut antas till och påbörja högskoleutbildning den närmast följande höstterminen. KK anser att en sådan möjlighet bör finnas även i fortsättningen, i varje fall så länge en avgång från gymnasieskolan inte regelmässigt sker två gånger om året och så länge inte studier inom flertalet utbildningslinjer i högskolan kan påbörjas både höstermin och vårtermin.

Med nu gällande ansökningstider till högskoleutbildning har antagningsarbetet mycket bestämda och knappa tidsramar. Ansökningstiden utgår omkring 20 juni respektive 20 november. Uppgifter om antalet sökande, deras fördelning på olika utbildningsalternativ m.m. kan då föreligga omkring månadsskiftet juni/juli respektive november/december. Uppgifter om antalet antagna till olika utbildningslinjer kan tidigast föreligga ungefär en månad senare.

I nuvarande antagningssystem finns således inga möjligheter att ge högskolorna antagningsuppgifter i så god tid att de kan vara ett underlag för planering. Den korta tiden mellan antagningsbesked och terminsstart är också till nackdel för de sökande som har yrkesarbete och viss uppsägningstid.

7.6.1 *Tidigareläggning av ansökan och antagning*

Om man vill tidigarelägga antagningen av studerande med hänsyn till möjligheterna att ge högskolorna ett planeringsunderlag, måste ansökningstiden gå ut i början av vårterminen. Detta innebär att de sökande

inom kvotgrupperna I och II som ännu inte avslutat sin behörighetsgivande utbildning måste antas på grundval av höstterminsbetyget. Avgångsbetyget skulle därmed inte spela någon roll för vare sig behörighetsbedömning eller meritvärdering av dessa sökande, vilket skulle kunna få mindre önskvärda konsekvenser för arbetet under vårterminen i gymnasieskolans högsta årskurs. Om man inte i efterhand får inkomma med kompletterande ansökningsuppgifter skulle det också innebära avsevärda nackdelar för dem som under vårterminen bedriver studier i syfte att behörighetskomplettera. En tidigare ansökningstid skulle också innebära att en stor del av de sökande måste göra sitt studieval vid en tidpunkt då de ännu inte avslutat sin behörighetsgivande utbildning. En definitiv antagning med en ansökningstid i början av vårterminen har KK därför inte betraktat som ett realistiskt alternativ.

Antagningsresultat skulle eventuellt kunna erhållas genom en preliminär antagning vars tidsmässiga förläggning anpassas till planeringsarbetet. En sådan antagning måste göras på grundval av uppgifter som finns tillgängliga vid ansökningstillfället, dvs. i detta fall höstterminsbetyg, resultat på studielämplighetsprov, uppgifter om pågående studier i behörighetsämnena och beräknad omfattning av arbetslivserfarenhet. Eftersom studielämplighetsprovet kan vara enda urvalsgrund för vissa sökande i kvotgrupp III måste detta förläggas betydligt tidigare än vad SÖ föreslagit, om den preliminära antagningen skall kunna genomföras. Genom att en preliminär antagning måste grundas på vissa icke slutgiltiga uppgifter och antaganden, t. ex. om arbetslivserfarenhetens längd, blir resultaten från en sådan antagning mycket osäkra och de har därför ett begränsat värde som planeringsunderlag.

Preliminär antagning görs för närvarande till gymnasieskolan. Ansökan kompletteras senare med avgångsbetyget genom den avlämnade skolans försorg för de sökande som går i grundskolan, dvs. flertalet sökande till gymnasieskolan. Genom studie- och yrkesorienteringen kan de också få underhandsbesked om resultatet av den preliminära antagningen och få tillfälle att komplettera sin ansökan med nya sökalternativ. Det torde inte vara möjligt att på samma sätt nå huvuddelen av de sökande till högskolan med information och rådgivning eller ens lämna enstaka sökande vissa uppgifter. Resultatet från en preliminär högskoleantagning kan därtill förväntas vara betydligt osäkrare än det från gymnasieskolan, där det för flertalet sökande endast är skillnaden mellan höst- och vårterminsbetyg som kan ändra rangordningen.

Sökande till högskoleutbildning skulle alltså av allt att döma inte ha några fördelar av en preliminär antagning. Enligt KKs bedömning är uppgifterna från en preliminär antagning inte heller av en sådan kvalitet att de i någon större utsträckning kan utgöra planeringsunderlag för dimensioneringen av studieprogram och studiekurser. KKs slutsats blir därför att man inte bör göra en preliminär antagning av sökande till högskolan.

KK vill inte heller förorda att man tidigarelägger ordinarie ansökningstid utan att göra en preliminär antagning. De uppgifter om enbart sökandefördelningen man härigenom skulle kunna få synes vara av ringa

värde för planeringen.

Sammanfattningsvis kan sägas att en tidigareläggning av ansökan och antagning synes medföra påtagliga nackdelar främst för de sökande, utan att detta kompenseras av påvisbara fördelar i form av ett bättre planeringsunderlag för dimensioneringen av studieprogram och kurser. Ansökningstiden bör därför bestämmas enbart med hänsyn till den tid som krävs för att antagningsarbetet skall kunna genomföras och helst så att komplettering av ansökan med behörighetsgrundande betyg undviks.

7.6.2 *Ansökningstid med hänsyn till antagningsarbetet*

Om den som avslutar gymnasieskolutbildning på vårterminen skall kunna påbörja högskolestudier vid höstterminens början kan ansökningstiden inte gå ut före den dag, när avgångsbetygen från gymnasieskolan utfärdas. Med hänsyn bl.a. till vissa sökande som måste hinna säga upp en pågående anställning bör ett första antagningsbesked kunna sändas ut ca en månad före kursstart. Dessa två tidpunkter ger den tidsmässiga ramen för antagningsarbetet. I ett omfattande centralt antagningssystem kan det då bli svårt att hinna omhänderta ansökningshandlingarna och registrera dem för databearbetning.

KK har därför diskuterat möjligheten att sprida antagningsarbetet över en något längre period genom att arbeta med två ansökningstider, en för sökande som sedan tidigare har behörighetsgrundande betyg och en senare ansökningstid (kompletteringstid) för övriga sökande. Trots de fördelar man härigenom skulle vinna torde dock nackdelarna överväga, eftersom alla kompletteringar innebär dubbelarbete för antagningsenheten. Att ha en enda ansökningstid liksom i dag är därför enligt KKs uppfattning att föredra.

Det är dock angeläget att försöka lägga ansökningstiden något tidigare än för närvarande. Varje dags förlängning av behandlingstiden innebär en vinst. Om alla ansökningar skall kunna vara fullständiga, kan dock ansökningstiden tidigast gå ut omkring den 15 juni för antagning till höstterminen. Detta förutsätter att avgångsbetygen från gymnasieskolan kan erhållas i omedelbar anslutning till terminsavslutningen.

Eftersom man i framtiden kan komma att få betydligt större antal ansökningar till vårterminen än i dag, måste ansökningstiden till denna termin läggas tidigare än den 20 november. Antagningsarbetet kräver enligt KKs uppfattning en sista ansökningsdag som ligger omkring den 1 november. Den kompletteringsmöjlighet som i nuvarande antagningssystem föreligger för sökande till vårtermin kan då knappast bibehållas.

Möjligheterna att minska tidsåtgången för själva antagningsarbetet måste undersökas. Databearbetningen innebär i sig möjligheter till förenkling av de olika kontrollmomenten, och olika rutiner kan isoleras så att man får en ökad specialisering. Tidsåtgången skulle vidare förkortas väsentligt om man förenklade registreringen av betyg. Man skulle t. ex. varje år kunna registrera samtliga avgångsbetyg och lagra dem centralt i en databank för att senare föra över uppgifterna till antagningssystemets

register. För närvarande finns dock, enligt vad KK inhämtat, inga konkreta planer på ett sådant centralt datorbaserat betygsregister.

En annan möjlighet är att registrera de sökandes betyg genom optisk läsning. Den s. k. streckmärkesmetoden har därvid bedömts vara den mest användbara, under förutsättning att överföringen till den för optisk läsning utformade blanketten görs av den sökande. Att föra över betygsuppgifterna inom antagningsenheten synes vara alltför kostnads- och tidskrävande. Ingenting tyder heller på att en streckmärkning utförd av den sökande skulle vara mindre säker än registrering utförd av särskilt anställd person. I bilaga 9 ges ett exempel på hur en blankett för optisk läsning av betyg överförda enligt streckmärkesmetoden kan vara utformad.

Eftersom antagningsbesked inte kan lämnas tidigare än ungefär en månad före kursstart, kan vissa sökande behöva anstånd med studiernas påbörjande, t.ex. på grund av mycket lång uppsägningstid. Erfarenheten visar att de sökande endast i undantagsfall kan förutse sitt behov av anstånd redan vid ansökningstillfället. Även om så inte vore fallet skulle det vara svårt att hinna med behovsprövningar av anståndsansökningar i samband med antagningsarbetet.

KK anser emellertid att sökande med tungt vägande skäl bör kunna beviljas anstånd med studiernas påbörjande. Anstånd bör ges med återhållsamhet och lämpligast av utbildningsanstalterna i samband med registreringen. Reglerna för beviljande av anstånd bör vara desamma för alla utbildningsanstalter.

7.6.3 *Ansökningstid vid ansökan till enstaka kurs*

KKs förslag till regler för antagning av sökande till enstaka kurs (se 5.3) skiljer sig från de regler som föreslås gälla för antagning till fullständig utbildningslinje. Antagningen till enstaka kurs skall inrymma ett relativt stort moment av fri bedömning. Denna s.k. förtursbedömning skall göras vid den högskola till vilken den sökande sökt i första hand. Förtursbedömningen har, som tidigare nämnts, bedömts kräva så lång tid att ansökningstiden bör läggas tidigare för enstaka kurs än för fullständig utbildningslinje. De invändningar man kan ha mot en alltför tidig ansökningstid i förhållande till terminsavslutningen gäller inte i samma utsträckning som vid fullständiga utbildningslinjer. De enstaka kurserna vänder sig i första hand till sökande som redan avslutat sina gymnasieskolstudier och avgångsbetyget används inte som meritvärderingsunderlag.

Den tidiga ansökningstiden kan emellertid komma att vålla olägenheter för dem som vid ansökningstidens utgång bedriver avslutande kompletteringsstudier för behörighet. För att dessa sökande skall ha möjlighet att påbörja högskolestudier påföljande termin bör de kunna få temporär dispens från behörighetskraven. Dispensansökningarna bör kunna behandlas i samband med förtursbedömningen och beviljas på villkor att studierna slutförs på angivet sätt. Det måste sedan vila på den lokala antagningsmyndigheten att se till att detta villkor uppfyllts.

7.7 Antagningens genomförande

Tidsramarna, inom vilka en antagning skall genomföras, kommer med ovan föreslagna ansökningstider att bli mycket knappa. Någon nämnvärd vidgning av dessa ramar är, med givna skolorganisatoriska och andra förutsättningar, knappast möjlig. Antagningsarbetet måste därför göras så rationellt som möjligt och ett effektivt utnyttjande av personella, ekonomiska och tekniska resurser är nödvändigt.

Genomförandet av antagningen kräver vissa bedömningar och beslut. Dessa kan inte göras maskinellt. Beslutsunderlaget bör dock så långt möjligt framställas maskinellt för att man skall vinna tid för den egentliga bedömningen som främst rör dispenser, motsvarandekunskaper samt utländsk förutbildning. Även andra individuella bedömningar kan förekomma (se nedan). I det följande diskuteras vilka tidsvinster som är möjliga att göra genom att effektivisera dessa rutiner samt i samband med kontroll av uppgifter i ansökan.

7.7.1 *Särskild bedömning av vissa sökande*

I 5.2.1 har KK föreslagit hur man skall bedöma sökande med sådana handikapp m.m. som motiverar att särskild hänsyn tas till deras behov av utbildning, behov av speciell utbildning eller behov av utbildning på viss ort. Dessa sökande måste bedömas i särskild ordning. De sökande kan därvid antingen beviljas förtur före övriga sökande (utan inbördes rangordning) eller tilldelas någon form av "kompensationspoäng". De ingår sedan i kvoteringsunderlaget i sin ordinarie kvotgrupp och prövas för antagning till de studieplatser som tillfaller denna. Under de förutsättningar som anges i 5.2.1 skall man inte behöva maximera det antal platser som får besättas med sökande som beviljats förtur.

Sökande som kan komma ifråga för förtursbedömning bör endast särbehandlas i förhållande till övriga sökande vad avser själva förtursbedömningen. Registrering av ansökningar, meritvärdering osv. bör sålunda ske maskinellt. För att det skall vara möjligt att i viss utsträckning jämföra sökande som åberopat likartade skäl bör också en förteckning över sökande som skall förtursbedömas framställas på detta sätt.

7.7.2 *Behörighetsbedömning och dispensansökan*

I dagens antagningssystem bedöms dispensansökningar i regel i samband med antagningen inom fri kvot. Antalet ansökningar om dispens från de allmänna behörighetsvillkoren kommer i framtiden sannolikt att minska i förhållande till nuläget. Däremot torde s.k. motsvarandebedömningar för fastställande av både allmän och särskild behörighet behöva göras i stor omfattning. Alla bedömningar av detta slag är tidskrävande och man bör så långt möjligt undvika att de måste göras under antagningsperioden. De sökande bör därför uppmanas att begära

behörighetsprövning i god tid före ansökningstidens utgång. Under antagningsperioden blir då arbetet begränsat till en kontroll av erforderliga dokument om beviljad dispens m.m.

Dispensprövningar och prövningar av motsvarandekunskaper liksom i vissa fall bedömning av arbetslivserfarenhet bör handläggas av antagningsmyndigheten, vilket i en central antagning medför enhetlighet i bedömningarna. En central handläggning underlättar också det erforderliga samarbetet med SÖ och med berörda utbildningsanstalter. För de sökande är det en fördel att inte behöva ha kontakt med annan myndighet än den som senare kommer att behandla ansökan om utbildningsplats. Vissa kurser bör regelmässigt kunna godtas som motsvarandekunskaper och information om sådan praxis skall ges i tillämpningsföreskrifterna till behörighetsförordningen. Denna information bör vara bindande för antagningsmyndigheten, varför man i sådana fall inte behöver göra någon förhandsbedömning (jfr. 8.1.2).

7.7.3 *Bedömning av utländsk utbildning m.m.*

KK föreslår i kapitel 5 att sökande med utländsk förutbildning – liksom vissa utländska medborgare med behörighet på grund av ålder och yrkesverksamhet – skall bedömas för antagning i en särskild grupp (grupp IV). Vid dagens antagningsmyndigheter liksom vid universitetens institutioner finns erfarenheter och kunskap om olika länders utbildningar. Dessa erfarenheter bör samlas och sammanställas. I många fall är det emellertid mycket svårt att få fullständiga uppgifter om utbildningarnas innehåll, betygsskalor m. m., och uppgifter om utbildningen måste ofta hämtas från den sökande själv. Efter en individuell bedömning av behörighet och meriter bör uttagningen kunna göras maskinellt.

7.7.4 *Antagningsnämnd*

De bedömningar som beskrivits i det föregående skall göras både före och under själva antagningsperioden. KK finner det motiverat att representanter för såväl SÖ som UHÄ samt för de studerande och för allmänintresset får tillfälle att delta i dessa bedömningar. I första hand är en sådan representation angelägen för behandlingen av vissa mera principiella problem och frågor som rör olika slag av bedömningar. KK föreslår därför att en antagningsnämnd skall knytas till den enhet för central antagning m. m. som U 68 föreslår inom UHÄ. Förutom representanter för UHÄ, SÖ och studerandeorganisationerna bör ingå företrädare för arbetsmarknadens parter. Anknytningen till den administrativa handläggningen av antagningen är stark. KK föreslår därför att chefen för den nämnda enheten vid UHÄ skall vara antagningsnämndens ordförande. Nämndens arbetsuppgifter behandlas utförligare i avsnitt 8.1.3.

Även vid den lokala antagningen till individuella utbildningslinjer och till enstaka kurser anser KK det angeläget att representanter för

allmänintresset, de studerande m. fl. får tillfälle att medverka i antagningen. KK föreslår att de organisationskommittéer som, enligt U 68s förslag, skall utarbeta förslag till organisation av och resurser för de blivande lokala högskoleförvaltningarna får i uppdrag att överväga frågan om lokala antagningsnämnder vid de högskolor som skall genomföra antagning till enstaka kurs och individuell utbildningslinje.

7.7.5 *Villkor för antagning*

För närvarande finns olika regler för hur uppgifter i ansökan skall styrkas. Ofta infordrar antagningsmyndigheten av samtliga sökande vidimerade kopior av betygshandlingarna. Ibland kontrolleras endast antagna sökandes uppgifter och då mot originalbetygen. I det senare fallet gäller antagningen endast under förutsättning att lämnade uppgifter är korrekta. Antagningsbeskedet är då inte slutgiltigt förrän kontrollen genomförts.

För såväl de sökande som antagningsmyndigheten är det en stor fördel om kopior av betygshandlingar inte behöver bifogas ansökningshandlingarna. Yrkesverksamma sökande vill t.ex. inte alltid begära tjänstgöringsintyg av arbetsgivaren. För antagningsmyndigheten är det svårt att hinna med kontrollen av uppgifter på ansökningsblanketten, om den skall gälla ett mycket stort antal uppgifter. Det är också förenat med stora praktiska svårigheter att ta hand om och förvara stora mängder betygskopior. Risken för att felaktiga uppgifter lämnas på ansökan torde knappast öka om uppgifterna inte behöver styrkas med kopior av merithandlingarna.

KK föreslår därför att kopior av merithandlingar inte skall bifogas ansökan och att antagningen skall gälla endast under förutsättning att de uppgifter som lämnats i ansökan är korrekta. Kontrollen av att så är fallet behöver därmed bara gälla sökande som antagits.

Denna kontroll kan knappast göras av antagningsmyndigheten, eftersom den tidsmässigt skulle sammanfalla med den manuella reservuppflyttningen. KK föreslår därför att kontrollen skall göras av den högskola vid vilken den sökande antagits. Detta kräver att ansökningsuppgifterna redovisas genom antagningssystemet i en sådan form att kontrollen vid högskolorna blir lätt att genomföra. Om felaktiga uppgifter legat till grund för antagningen bör antagningsmyndigheten ha det formella ansvaret för att eventuellt återta studieplatsen.

Antagningen bekräftas således slutgiltigt först sedan uppgifter i ansökan kontrollerats mot uppgifter i vidimerade kopior av merithandlingar, dvs. i samband med registrering vid läroanstalten. För närvarande görs registreringen i regel en eller två dagar före kursstart. KK finner det önskvärt att man närmare undersöker möjligheterna att tidigarelägga registrering och kontroll. För vissa sökande är det angeläget att få antagningsbeskedet bekräftat så snart som möjligt. Registreringsperioden borde därför starta genast efter det att ett första antagningsbesked sänts ut från den centrala antagningen och högskolorna ha personella och andra resurser för att snabbt kunna genomföra kontroll och registrering.

7.8 Uppläggning av antagningssystemet

Som redan inledningsvis framhållits har KK inte haft möjlighet att föra fram sina förslag till antagningsorganisation så långt att en systemlösning i teknisk mening ges. KK vill i stället i detta avsnitt ge vissa allmänna synpunkter på den tekniska uppbyggnaden av ett datorbaserat antagningssystem. Dessa synpunkter exemplifieras i bilaga 7.

Kostnaderna för *uppläggningen* av ett datorbaserat antagningssystem, som är engångskostnader, bör vägas mot de beräknade årliga *driftskostnaderna*. Till driftskostnaderna kan främst räknas kostnaderna för de maskinella bearbetningarna vid antagningens genomförande men även kostnader för omprogrammering och systemunderhåll, dvs. för förändringar och förbättringar av program som ingår i systemet. Om systemet byggs upp på ett sådant sätt att det blir svårt att genomföra förändringar kan kostnaderna för systemunderhåll bli mycket höga. Ett system som tillåter eller lätt kan anpassas till förändringar torde däremot ge direkta vinster i form av lägre driftskostnader och därigenom kompensera eventuella högre kostnader för uppläggningen av systemet.

Vissa förutsättningar för antagningen, som t.ex. behörighetsbestämmelser och urvalsregler, bör kunna förändras utan att omprogrammeringar skall behöva göras. Det är således väsentligt att antagningssystemet ges en hög grad av flexibilitet. Till en sådan flexibilitet kan bidra att bearbetningarna i stor utsträckning styrs från särskilda, för förändringar lätt tillgängliga tabeller. På de punkter, där man redan från början vet att förändringar kan behöva komma att vidtas bör därför tabeller användas.

System- och programdokumentationen bör vara sådan att den kan ge vägledning om problemlösningar m.m. även till handläggningspersonal med små kunskaper i ADB. Den bör också kunna utgöra underlag vid förändringar i systemet. Dokumentationen bör därför innefatta rikliga och klarläggande kommentarer. Kraven på avskilda rutiner och överskådlighet i dokumentationen bör emellertid inte innebära att man avstår från lösningar som ger fördelar i form av tidsvinster och låga bearbetningskostnader.

Med den stora mängd ansökningar som det kan komma att blir fråga om måste särskild vikt läggas vid registerorganisation och bearbetningsteknik. Inläsningar av register är tidskrävande och kostsamma, medan internbearbetningstiden, om den utnyttjas maximalt, är förhållandevis billig. För vissa bearbetningar t. ex. kvotering och uttagning, synes det nödvändigt att söka en mycket maskinnära lösning, som då förutsätter en annan typ av programmering än den som man får genom att använda gängse programmeringsspråk.

Om antagningssystemet skall kunna byggas upp snabbt är det nödvändigt att ha tillgång till kvalificerad och specialiserad personal. En projektledare som är knuten till antagningsenheten bör leda arbetet, och en kvalificerad systemman bör finnas till dennes förfogande. För programmerings- och programuppbyggnadsarbetet kan ca fyra program-

merare behöva anlitas under sex månader vardera och en systemman under hela verksamhetsperioden. De erfarenheter som finns från tidigare antagningssystem bör kunna utnyttjas vid uppläggningen av det nya systemet.

Det är viktigt att den föreslagna antagningsnämnden får följa arbetet med uppläggningen av systemet på nära håll. Det framstår vidare som angeläget att man redan från början söker förankra systemet hos dem som det närmast kommer att beröra, i första hand utbildningsadministratörer och studerande. Till antagningsnämnden bör man därför knyta en referensgrupp med företrädare för gymnasieskolan och de olika utbildningslinjer som omfattas av den centrala antagningen. En sådan referensgrupp bör ha en tillfredsställande bred representation och den kan därför bli tämligen stor. Det är emellertid enligt KKs uppfattning viktigt att ett någorlunda representativt urval av utbildningssystemets "konsumenter" bereds tillfälle att göra sin mening gällande redan vid uppläggningen av systemet. Man får därför ta de nackdelar som följer med stor referensgrupp. Arbetsformerna för detta kontaktarbete bör emellertid inte bindas i förväg. Antagningsnämnden måste ha fria händer att organisera kontakterna på effektivast möjliga sätt.

Arbetet med uppläggningen av systemet kan påbörjas först när beslut fattas på grundval av U 68s och KKs förslag. Innan dess kan inte heller tidsåtgång och kostnader för arbetet i egentlig mening beräknas. KK har emellertid gjort några mycket grova skattningar, vilka dels bygger på uppgifter om kostnaderna för dagens antagningssystem, dels utgår från KKs förslag till behörighets- och urvalsregler samt från den uppfattning om högskolans organisation som redovisats i 7.4. Hänsyn har inte kunnat tas till faktorer som kodutformning och listutskrifter (se bilaga 7). Inte heller har ovan nämnda avvägningar mellan uppläggnings- och driftskostnader kunnat göras.

KK uppskattar att arbetet med uppläggningen av systemet bör kunna slutföras inom ett års tid. Problemet med kodutformning bör vara löst vid projektstarten, då denna faktor påverkar den totala systemutformningen. Utformning av ansökningsblanketter, antagningsbesked och övriga listutskrifter måste däremot göras inom systemarbetets ram. Formella beslut kommer vidare att krävas vid olika tidpunkter i arbetet. Tidsberäkningen ovan förutsätter resurser som möjliggör intensivarbete och att nödvändiga kontakter med berörda parter organiseras rationellt.

Uppläggningskostnad enligt ovan skisserad arbetsplan torde kunna uppskattas till drygt 1 milj. kronor. I denna kostnad är inräknade kostnaderna för projekt- och referensgrupper samt datortid för programuppläggning och test.

Driftskostnaden är mycket svår att uppskatta då man inte kan närmare förutse personalbehovet vid den blivande antagningsenheten. Detta behov beror delvis på hur systemet utformas. Mycket grovt kan driftskostnaden per år uppskattas till fyra à fem milj. kronor. I denna kostnad inberäknas kostnaderna för antagningsenheten (löner och intern administration), blanketter och information inför antagning, maskinella bearbetningar m.m.

Samtliga kostnader är beräknade enligt 1974 års lönenivå och de datorkostnader som är aktuella denna tidpunkt.

Kostnad för systemunderhåll tillkommer. Denna är omöjlig att förutse då den uppkommer som en följd av nya förutsättningar för antagningen, t.ex. att man bestämmer sig för ett annat sätt att kvotera platser mellan sökande eller inför nya uppgifter på ansökningsblanketten.

8 Kompetensfrågornas handläggning

Kompetensutredningen skulle enligt sina direktiv vara ett sammanhållande organ för alla kompetensfrågor som rörde det statligt reglerade utbildningsväsendet. Utredningen förutsattes få "ta del av alla viktiga principiella ärenden inom detta område och uttala sin mening därom". KU skulle således i vissa avseenden fungera som ett kompetensråd. I KUs direktiv framhölls också att det på sikt var nödvändigt att skapa en effektiv organisation för handläggningen av dessa ärenden inom berörda statliga myndigheter.

KU framlade i huvudbetänkandets andra del (SOU 1970:55) vissa förslag om handläggningen av kompetensfrågor. Vid statsmakternas behandling av KUs förslag (prop. 1972:84) togs ingen ställning till dessa. I stället fick KK i uppdrag att, med beaktande av de synpunkter som kommit fram vid remissbehandlingen av KUs betänkande, lägga fram erforderliga förslag beträffande handläggningen av kompetensfrågorna.

KU indelade handläggningen av kompetensfrågorna i två huvudgrupper av uppgifter, nämligen *löpande funktioner* och *utvecklingsarbete*. Det var enligt utredningens uppfattning dock svårt att dra någon bestämd gräns mellan dessa i det praktiska arbetet.

En fortgående anpassning, samordning och utveckling av olika kompetensregler, tillämpningsregler och antagningspraxis var enligt KUs uppfattning nödvändig som ett led i att skapa så enhetliga förhållanden som möjligt inom både den högre utbildningens område och inom grundskolans kompetensområde samt, när så var motiverat, för dessa båda gemensamt.

Sammanfattningsvis ansåg KU att en rationell handläggning av kompetensfrågorna krävde samverkan mellan berörda myndigheter. SÖ och UKÄ skulle ha huvudansvaret för kompetensfrågornas handläggning. Inom vart och ett av verken borde dessa frågor hållas samman i en för ändamålet lämplig organisation. Samråd borde ske även med andra myndigheter, som har att handlägga kompetensfrågor. Behovet av samverkan var, enligt KUs uppfattning, särskilt stort mellan UKÄ och SÖ. Företrädare för allmänintresset skulle medverka i detta samarbete genom en för de båda verken gemensam rådgivande nämnd, som skulle ha en övervägande parlamentarisk sammansättning och vars ledamöter skulle utses av Kungl. Maj:t. Slutligen framhöll KU vikten av att talan mot antagningsmyndighets beslut i frågor rörande behörighet och antagning

kunde föras genom besvär.

I det följande behandlar KK handläggningen av kompetensfrågorna med samma indelning som KU, nämligen i löpande ärenden och utvecklingsarbete. Sist behandlas informationsfrågorna i ett särskilt avsnitt.

8.1 Handläggning av löpande kompetensärenden

8.1.1 *Behovet av samordning*

Med U 68s förslag till en enhetlig högskoleorganisation för praktiskt taget all eftergymnasial utbildning och KKs i det föregående framlagda förslag att samma behörighets- och urvalsregler i stort skall gälla för all högskoleutbildning är förutsättningarna för en enhetlig handläggning av kompetensfrågorna i viss mån andra och enklare än dem KU hade att utgå ifrån. Bl.a. kan man räkna med att det i framtiden kommer att finnas en betydligt klarare gräns mellan grundskolans kompetensområde och den högre utbildningen än vad som är fallet i dag. Till grundskolans kompetensområde kommer att höra främst gymnasieskolans linjer samt de specialkurser som bygger på enbart grundskola. Personer med gymnasieskolutbildning av det slag som då kommer att ge allmän behörighet till högre utbildning kan därför inte förväntas söka utbildning inom grundskolans kompetensområde i den utsträckning som de gör i dag, när gränsen mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning är mera flytande. Behovet av en samordning med avseende på bl. a. reglerna för meritvärdering och urval mellan dessa båda områden kommer därför i framtiden att vara mindre starkt uttalat. Detta hindrar inte att likformiga bestämmelser inom de båda områdena har betydande fördelar från bl. a. informationssynpunkt. Likformighet bör således eftersträvas i de fall inte sakliga skäl talar mot en sådan.

Å andra sidan kommer den nya högskoleorganisationen att innebära att SÖ blir tillsynsmyndighet för linjer i högskolan, vilka i dag tillhör grundskolans kompetensområde. Exempel på detta kan de vårdutbildningar bli, vilka U 68 föreslår skall bygga på de nya allmänna behörighetsvillkoren. Den allt övervägande delen av högskoleutbildningen kommer dock att ligga under det nya universitets- och högskoleverk (UHÄ) som U 68 föreslår. Behovet av en samordning mellan UHÄ och SÖ kommer därigenom att bli stort. Denna samordning kan ske inom ramen för det reguljära samarbetet mellan de båda ämbetsverken och bör formaliseras genom tillfälliga och kanske även permanenta samrådsgrupper. KK menar att ett samråd av detta slag bör vara tillräckligt för att garantera den likformiga behandling av kompetensfrågorna som man eftersträvar. Det förslag som KU lade fram om en särskild rådgivande nämnd, som skulle vara ett gemensamt organ för UKÖ och SÖ, vill KK således inte ansluta sig till.

Däremot anser KK liksom KU det viktigt att en enhetlig organisation skapas för handläggningen av aktuella frågor inom respektive verk. Inom

UKÄ ligger den administrativa handläggningen av dessa frågor på utbildningsbyrån och den centrala antagningsenheten. Om U 68s förslag till förvaltningsorganisation genomförs kommer en enhet för central antagning m. m. att finnas även inom det framtida UHÄ. Inom SÖ förekommer i dag ingen sådan sammanhållen handläggning av dessa frågor. Bl. a. hänger detta naturligtvis samman med att antagningen till utbildningar inom SÖs område i regel är decentraliserad till främst gymnasieskolans intagningsnämnder. Inte heller föreslår KK att central antagning till all högskoleutbildning inom SÖs område skall genomföras nu. KK finner det dock synnerligen angeläget att en samordnad handläggning av kompetensfrågorna skapas även inom SÖ. Härigenom skulle också en samordning mellan kompetensreglerna för den högre utbildningen och för grundskolans kompetensområde i erforderlig utsträckning kunna nås.

8.1.2 *Uppgifter för tillsynsmyndighet och antagningsmyndighet*

Ramarna för handläggningen av behörighets-, meritvärderings- och urvalsreglerna ges i den förordning om tillträde till högskoleutbildning som regeringen utfärdar. Ett förslag till sådan förordning ges i bilaga 10. Närmare föreskrifter för tillämpningen av förordningen skall meddelas av tillsynsmyndigheten (31 § i förslaget till förordning). KK anser det mycket angeläget att tillämpningsföreskrifterna får en likartad utformning oavsett vilken tillsynsmyndighet det gäller och oberoende av vilken antagningsmyndighet som gör antagningen. Främst SÖ och UHÄ måste därför utfärda tillämpningsföreskrifter i nära samarbete. Även andra myndigheter som har att utfärda föreskrifter till förordningen bör samråda med i första hand UHÄ.

Med den utformning som *de allmänna behörighetsvillkoren* får efter statsmakternas tidigare beslut och enligt KKs förslag i kapitel 3, måste vissa sökande till högskolan bli föremål för en speciell behörighetsbedömning, dvs. man måste bedöma om deras förutbildning motsvarar de uppställda kraven på allmän behörighet (5–7 §§ i förslaget till förordning). Formellt torde det ankomma på antagningsmyndigheten att göra denna behörighetsbedömning (motsvarandebedömning).

Riktlinjer för hur bedömningen skall göras bör finnas i tillämpningsföreskrifterna till förordningen. Redan när sådana föreskrifter utfärdas första gången bör tillsynsmyndigheten förteckna utbildningsvägar som bedöms motsvara de allmänna behörighetsvillkoren (i förekommande fall under förutsättning att kraven på förkunskaper i svenska och/eller engelska därtill är uppfyllda). KKs förslag i kapitel 3 ger ett underlag för en sådan förteckning. Förteckningen bör, förutom i tillämpningsföreskrifterna, ingå i det informationsmaterial som vänder sig till de sökande. Efterhand som antagningsmyndigheten vinner erfarenhet av bedömningarna kan en sådan lista kompletteras med flera utbildningar. Förteckningen i informationsmaterialet måste vara bindande för antagningsmyndigheten i den meningen att en sökande med en sådan

utbildning inte skall behöva begära behörighetsprövning i förväg. Ju fylligare man gör förteckningen från början desto färre bedömningar behöver man således göra i samband med antagningen.

Eftersom det kommer att finnas mer än en antagningsmyndighet måste man säkerställa en likformig bedömning. Den ovan föreslagna förteckningen bör alltså vara densamma för alla antagningsmyndigheter. Vidare bör ett erforderligt samråd etableras mellan dessa vid bedömningen av utbildningar som inte finns upptagna i förteckningen.

Inom UHÄs område kommer behörighetsbedömningen naturligt att ligga på den i kapitel 7 föreslagna antagningsnämnden (se vidare nedan). I denna nämnd skall ingå en representant för SÖ. Till antagningsnämnden föreslås också vara knutna representanter för jordbrukets högskolor.

Inom SÖs område, däremot, kommer det inte att finnas någon stor central antagning, i varje fall inte inledningsvis. Antagningsmyndighet blir här huvudsakligen intagningsnämnderna till gymnasieskolan, vilka handhar antagningen bl. a. till de högre specialkurser som kommer att ingå i högskoleutbildningen. Efterhand som ytterligare utbildningar, vårdutbildningar m. fl., förs till högskolan kommer antagningsmyndigheterna att bli flera. De sökande inom SÖs område skall, enligt förslaget till förordning 30 §, ha rätt att hos SÖ besvära sig över beslut som fattas av antagningsmyndighet. Om man föreskriver att SÖ skall samråda med UHÄ vid behandlingen av sådana besvärsärenden, bör en likformig behandling av behörighetsbedömningarna ytterligare främjas.

Vad som ovan sagts om handläggningen av de allmänna behörighetsvillkoren äger i viss utsträckning tillämpning också på de *särskilda förkunskapskraven.* Således bör man upprätta en efterhand allt fullständigare förteckning över ämnen inom utbildningar utanför gymnasieskolan, vilka bedöms ge kunskaper motsvarande de gymnasieskolkunskaper som ställts upp som särskilda förkunskapskrav vid de olika linjerna. Även en sådan förteckning bör ingå i informationsmaterialet till de sökande. Samråd mellan olika antagningsmyndigheter är också aktuellt och bör ske på samma sätt som beskrivits beträffande de allmänna behörighetsvillkoren.

Vid *urvalet* av sökande skall arbetslivserfarenhet tillgodoräknas enligt vissa regler (se kapitel 5). KK förutsätter att närmare anvisningar kan behöva utfärdas bl.a. för bedömningen av huruvida arbetslivserfarenhet i vissa fall skall bedömas som meritgivande. Även på denna punkt är det angeläget med en likformig bedömning av alla sökande, varför sådana anvisningar bör inrymmas i de tillämpningsföreskrifter som tillsynsmyndigheterna utfärdar i samråd.

Tillsynsmyndigheten skall också utfärda riktlinjer för bedömning av sökande med utländsk förutbildning samt riktlinjer för den förtursbedömning som skall kunna göras enligt 17 § i förslaget till förordning. Antagningsmyndigheten har att göra erforderliga bedömningar enligt dessa riktlinjer. Antagningsmyndigheten skall också kunna medge undantag från krav på allmän och särskild behörighet (dispens).

Förutom utfärdande av tillämpningsföreskrifter hör till tillsynsmyndighetens uppgifter att bestämma det högsta antal sökande som får

antas enligt 25 § (sökande med utländsk förutbildning och vissa icke svenska medborgare).

8.1.3 *Uppgifter i samband med antagning*

Den centrala antagning som KK föreslår i kapitel 7 kommer att omfatta en mycket stor del av högskoleutbildningen. Redan av detta skäl finner KK det angeläget att, till den enhet inom UHÄ som skall administrera antagningen, knyta en *antagningsnämnd* med representanter för utbildningsväsendet, för de studerande och för allmänintresset. Det är också rimligt att förutse att nämndens arbete i viss utsträckning kan bli normgivande för andra antagningsmyndigheters handlande. En nämnd, som skall svara för en så stor del av antagningen till högskoleutbildning, kan också bli en naturlig centralpunkt för det samråd beträffande antagningsfrågor som KK anser väsentligt.

KK föreslår att antagningsnämnden skall bestå av en representant för UHÄ och en för SÖ samt därtill representanter för studerandeorganisationer och arbetsmarknadens parter, tillsammans sju-åtta ledamöter. Chefen för antagningsenheten inom UHÄ bör leda nämndens arbete. Genom anknytningen till denna enhet bör man kunna få till stånd ett erforderligt samarbete mellan antagningsnämnden och de utbildningsberedningar inom UHÄ som U 68 föreslår för de fem olika yrkesutbildningssektorerna.

KK förutsätter att antagningsnämnden skall arbeta under hela året och inte endast under antagningsperioderna. I första hand skall den ta ställning till mera övergripande och principiella frågor. Mellan antagningsperioderna blir en viktig uppgift att göra de motsvarandebedömningar av allmänna och särskilda behörighetskrav som beskrivits ovan. Även viss prövning av t.ex. frågor som rör meritvärderingen av arbetslivserfarenhet kan då bli nödvändig. Under antagningsperioderna blir också vissa principfrågor aktuella, t. ex. frågor som rör förtursbedömningen och bedömning av utländsk förutbildning.

I kapitel 7 har KK föreslagit att en projektgrupp skall tillsättas för att lägga upp det centrala antagningssystemet. Samtidigt bör antagningsnämnden tillsättas. Redan på detta stadium och även fortsättningsvis bör nämnden kunna fylla vissa uppgifter i samband med utarbetandet av ett informationsmaterial till de sökande. En annan uppgift kan vara att utarbeta en standardiserad blankett för dokumentation av arbetslivserfarenhet.

Antagningsnämnden kommer närmast att ha rådgivande funktioner, även om vissa av dess arbetsuppgifter kommer att vara tämligen konkreta. Själva antagningsbeslutet fattas emellertid av respektive antagningsmyndighet. För huvuddelen av linjerna inom den centrala antagningen är UHÄ antagningsmyndighet. För jordbrukets högskolor och för handelshögskolan i Stockholm fattas antagningsbeslut av rektorsämbetet respektive lärarrådet vid handelshögskolan. För att säkerställa en likformig bedömning av dessa sökande och för det tekniska samarbetet vid antagningen av studerande bör en representant för vardera av dessa

högskolor knytas till antagningsnämnden.

Ett särskilt problem utgör de s.k. kombinationsutbildningarna, vilka KK föreslår skall ingå i den centrala antagningen vid UHÄ i erforderligt samarbete med SÖ. Dessa utbildningar är delvis förlagda till de nuvarande filosofiska fakulteterna, delvis till gymnasieskolan (högre specialkurser). KK menar dock att kombinationsutbildningarna i antagningssituationen måste betraktas som sammanhängande fasta utbildningslinjer och antagningsbeslutet måste kunna fattas av UHÄ. Det kan i detta sammanhang nämnas att U 68 föreslår att ansvaret för utbildningslinjer motsvarande kombinationsutbildningar skall ligga på utbildnings- och linjenämnder inom den statliga högskoleorganisationen.

Som framgår av kapitel 7 bör man överväga att knyta antagningsnämnder med företrädare för allmänintresset även till de lokala antagningarna av studerande i enstaka kurser vid de olika högskolorna.

Inom SÖs område föreslår KK som ovan nämnts inte någon central antagning och därför inte heller någon central antagningsnämnd. Antagningen till högskoleutbildning inom SÖs område är i flertalet fall decentraliserad till gymnasieskolans intagningsnämnder. På dessa och på andra antagningsmyndigheter kommer således tills vidare att vila de uppgifter som skisserats ovan för UHÄs antagningsnämnd. Inom SÖ undersöker man för närvarande möjligheterna att centralisera antagningen till vissa specialkurser som förekommer på ett mindre antal orter i landet, t. ex. arbetsterapeututbildning och fritidspedagogutbildning. Efterhand som nya utbildningsvägar kommer att ingå i högskoleutbildningen inom SÖs område blir det enligt KKs uppfattning aktuellt att överväga en mera omfattande central antagning även inom denna del av högskoleutbildningen. Frågan om central antagning inom SÖs område måste då ses mot bakgrunden av att rekryteringen i regel inte är riksomfattande utan sker från bestämda elevområden.

KK anser att en sökande måste ha rätt att föra talan mot antagningsmyndighets och tillsynsmyndighets beslut genom *besvär* hos tillsynsmyndigheten respektive regeringen. Även KU föreslog att en sådan besvärsrätt skulle finnas generellt, något som inte är fallet i dag. Exempelvis får talan inte föras mot beslut i antagningsfrågor som fattas av nämnden för socionomutbildning.

KK är emellertid medveten om att det från många synpunkter är angeläget att antalet besvärsärenden nedbringas så långt som möjligt. Det antagningssystem som KK föreslår i kapitel 7 för huvuddelen av den statliga högskoleutbildningen innebär, att de flesta sökande kommer att antas på uppgifter som de själva lämnat och enligt fasta, för alla gällande regler samt därtill i ett datorbaserat antagningssystem. Under förutsättning att de lämnade uppgifterna har registrerats och använts korrekt torde någon anledning till besvär i allmänhet inte behöva föreligga. De sökande kan själva kontrollera att uppgifterna registrerats rätt genom de kontrollbesked som sänds till dem från antagningsenheten. De sökande bör vidare göras uppmärksamma på att man i första hand bör söka rättelse hos antagningsmyndigheten. Erfarenheten visar att en sådan åtgärd ofta medför att frågan löses, utan att behöva föras vidare.

8.2 Uppföljning och utvecklingsarbete

När nya kompetensregler träder i kraft bör man starta en uppföljningsverksamhet av bred omfattning, där olika aspekter kan studeras av behörighets- och urvalsreglernas utformning och effekter. Om uppföljningen skall kunna starta vid tidpunkten för ikraftträdandet av KKs förslag, måste denna utvärdering göras till en administrativ rutin redan i det planeringsarbete som föregår reformen.

I det följande redovisas några av de sidor av regelsystemet som bör belysas genom uppföljningsverksamheten.

8.2.1 *Insamling och bearbetning av erfarenheter*

Det reguljära arbetet med studie- och yrkesvägledning, med behörighetsbedömning samt med antagning och registrering ger berörd personal en ingående kännedom om regelsystemets sätt att fungera, om de administrativa problem som regeltillämpningen medför och om de svårigheter som denna tillämpning kan innebära för de sökande. Det är viktigt att erfarenheter av detta slag insamlas, sammanställs och utvärderas inom de myndigheter som berörs av kompetensreglerna. Det är särskilt viktigt att dessa erfarenheter utbyts mellan olika myndigheter så att en smidig anpassning kan ske till eventuellt förändrade förhållanden och så att ett fortlöpande arbete kan bedrivas med inriktning på förändringar i reglernas utformning.

Självklart måste man liksom i dag producera statistik över sökande och antagna. Härigenom kan man t. ex. få ett underlag för att bedöma hur snabbt den garanterade minsta andelen platser för sökande med arbetslivserfarenhet skall öka (se avsnitt 5.2.5). I ett framtida system, där nya grupper får tillträde till högre utbildning och där nya meritvärderingsinstrument kommer att användas, är det nödvändigt att utvärdera såväl behörighets- och urvalsreglernas funktion i sig som deras innebörd för utbildningsprocess och studieresultat. Detta kräver att man planerar för en framtagning av en relevant studiestatistik, som kan erhållas successivt och så snart som möjligt efter det att en antagning skett enligt nya bestämmelser. Det förutsätter också goda möjligheter att samverka på denna punkt inom och mellan berörda arbetsenheter vid olika myndigheter.

8.2.2 *Undersökningar av kompetensproblem*

Vissa undersökningar av forskningskaraktär måste startas för att belysa kompetensreglernas inverkan på högskolans rekrytering samt reglernas betydelse för undervisningsprocess och studieresultat.

För det första är det viktigt att undersöka hur behörighetsreglerna inverkar på *tillströmningen av sökande* och *studerandegruppens sammansättning* – inte minst socialt – mot bakgrund av de nya allmänna behörighetsvillkoren, som ger fler kategorier än idag tillträde till högre utbildning, och de av KK föreslagna kvotgruppsindelningarna. Det är

även betydelsefullt att undersöka vilken roll som urvalsreglerna, speciellt tillgodoräknandet av arbetslivserfarenhet, spelar för rekryteringen.

I direktiven till KK framhålls att det främsta urvalskriteriet skall vara de studerandes förväntade studielämplighet samt att en varierad erfarenhetsbakgrund skall främjas genom att arbetslivserfarenhet i förekommande fall skall meritvärderas. En annan viktig uppgift är därför att *utvärdera olika urvalsinstrument och urvalsmetoder.*

KUs stora översikt av undersökningar rörande studieprognos och studieframgång (SOU 1968:25) har visat att *betygen* har en studieprognosticerande förmåga. I de flesta svenska undersökningar har de betyg som studerats givits i enlighet med tidigare betygssystem. KU menade att de samband man erhållit mellan dessa betyg och olika kriterier på studieframgång skulle kunna vara underskattade. De åtgärder för en betygsnormalisering som inleddes 1966 borde enligt KU medverka till en större tillförlitlighet hos betygen än tidigare, vilket positivt skulle kunna bidra till deras prognosvärde. Om ytterligare förändringar införs i betygssättningen med en högre grad av målprecisering eller kursrelatering torde undersökningar av betygens prognosvärde få ännu större aktualitet.

KK förutsätter att ett fortsatt intensivt utvecklingsarbete vad gäller *studielämplighetsprovet* måste pågå, främst fram till det att ett nytt urvalssystem börjar tillämpas men också framgent. Det organ som skall svara för den fortlöpande utvecklingen av provet torde i första hand behöva bedriva kontinuerlig forskning kring provens utformning t.ex. vad gäller nya provtyper samt undersöka om proven favoriserar eller missgynnar någon särskilt kategori med avseende på tidigare studieväg, kön eller social bakgrund. Självfallet måste provens prognosförmåga, liksom de speciella återverkningar som de kan få på arbetet i den avlämnande skolan, också studeras.

KK har i kapitel 5 redovisat en rad skäl varför man bör tillgodoräkna *arbetslivserfarenhet* som merit för sökande till högre utbildning. Arbetslivserfarenheten har bedömts som väsentlig för att medverka till ett bättre underbyggt studie- och yrkesval, för att man bättre skall kunna fungera i sin kommande yrkesroll, som ett led i att medverka till ett mönster av återkommande utbildning och för att främja en varierad erfarenhetsbakgrund bland de studerande. Vilken betydelse som erfarenheter från yrkeslivet kan ha för undervisningsprocessen liksom för studieresultaten är därför en viktig forskningsuppgift. Av KKs begränsade undersökning av arbetslivserfarenhetens prognosvärde har inga hållfasta slutsatser kunnat dras. Detta sammanhänger med flera faktorer (se avsnitt 5.2.4), av vilka svårigheten att finna lämpliga kriterier på studieframgång är en.

Vad beträffar *kriterier på studieframgång* är behovet av forskning stort och avser såväl dessa måtts tillförlitlighet som deras relevans. Nära förbundet härmed är utbildningens mål, vilka mer eller mindre starkt anknyter till de yrkesområden som utbildningen kan leda till. Målen för utbildningen har konsekvenser för undervisningsprocessen, inklusive examinationens utformning, varför begreppet studieframgång och därmed måtten på framgång i studier kan variera mellan olika utbildningsvägar.

KK har i avsnitt 5.2.5 tagit upp frågan om *kvoteringsprincipen*, dvs. hur man skall fördela tillgängliga studieplatser mellan kvotgrupperna I, II och III. KK har föreslagit att proportionell kvotering, som beaktar behörighetsgruppernas likställdhet ifråga om rätten till utbildningsplatser, används tills vidare. I ovan nämnda avsnitt har också diskuterats kvoteringsprinciper som med hjälp av studielämplighetsprovet söker ta hänsyn till olika sökandekategoriers kollektiva studieprognos. Först när tillräckliga erfarenheter vunnits av provet som ett i bruk varande urvalsinstrument kan man emellertid ha tillräckligt underlag för att bedöma om och hur en sådan kvoteringsprincip skall ersätta den proportionella principen.

Tanken bakom en kvotering med hänsyn till kollektiv studieprognos är att sökande med olika behörighetsbakgrund skiljer sig i sådana avseenden som har samband med mått på studieframgång. Att man så snart som möjligt kan få tillförlitliga uppgifter rörande skilda kvotgruppers studieresultat är därför av betydelse för att man skall kunna bedöma, om införandet av en kvotering med hjälp av studielämplighetsprov är motiverad. En annan viktig förutsättning är att man försäkrat sig om att kvoteringsprincip och urvalsregler inte motverkar varandra, dvs. att det reella urval som kommer till stånd inte ger en annan bild av förväntad studielämplighet än vad kvoteringsprincipen avser.

Att införa urvalsinstrument som studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet, vilka står relativt fria från betygen, bör minska det tryck som betygen nu utgör på gymnasieskolans elever. En viktig fråga att belysa är därför de nya *urvalsreglernas återverkningar* på gymnasieskolan och dess arbete. Hit hör också frågan om hur ett nytt regelsystem påverkar grundskoleelevernas val av linje i gymnasieskolan eller av andra studievägar.

Sammanfattningsvis vill KK framhålla att det är nödvändigt att upprätta ett forskningsprogram, som tar sikte på en samlad utvärdering av ett nytt kompetenssystem. Det förefaller härvidlag naturligt att angelägna forskningsuppgifter, vilka berör såväl olika arbetsenheter inom UHÄ och SÖ som det organ vilket kommer att svara för den kontinuerliga utvecklingen av studielämplighetsproven, samordnas och vid behov initieras av den föreslagna enheten för forsknings- och utvecklingsarbete vid UHÄ.

8.3 Information om kompetensfrågor

8.3.1 *Inledning*

De centrala utbildningsmyndigheterna SÖ, UKÄ m. fl. har att svara för att information om kompetensfrågor produceras och sprids till lokala instanser och i viss utsträckning direkt till allmänheten. Inom ramen för den yrkesvägledande verksamheten insamlar AMS kontinuerligt information från dessa myndigheter och producerar därtill eget informationsmaterial, vilket förmedlas dels till verkets personal, till lokala organ och till andra förmedlare av kompetensinformation, dels till allmänheten.

Generell information om kompetensfrågor förs vanligen ut via tryckt material som broschyrer, informationsskrifter, tidningsartiklar, annonser m.m. Viss information kommer också till allmänhetens kännedom genom etermedia.

Den generella informationen behöver ofta kompletteras med uppgifter som är anpassade till individen. Informationen om kompetensfrågor bör ses som ett led i den totala studie- och yrkesvägledande verksamhet som samhället bedriver dels inom studie- och yrkesorienteringen på alla stadier i utbildningsväsendet, dels bland i huvudsak vuxna utbildningssökande genom arbetsmarknadsverkets yrkesvägledande verksamhet. Studie- och yrkesvägledning förekommer också som ett inslag i studieförbundens och korrespondensinstitutens arbete. Även försvarets personalvårdsassistenter har vissa sådana uppgifter. Ett organiserat samarbete i studie- och yrkesvägledningsfrågor förekommer mellan AMS, SÖ och UKÄ i den s.k. yrkesvägledningsnämnden, där således även frågor rörande kompetensinformation behandlas.

Samhällets resurser för studie- och yrkesvägledning har byggts ut efterhand. Bl. a. har en ny organisation för studie- och yrkesorienteringen inom grundskola och gymnasieskola försöksvis införts fr. o. m. läsåret 1973/74. Fr. o. m. läsåret 1971/72 anordnas vid vissa lärarhögskolor en särskild utbildning i studie- och yrkesvägledning om två terminer. Studievägledningsverksamheten på skilda nivåer inom universitet och högskolor har också förstärkts. En arbetsgrupp inom UKÄ gör för närvarande en översyn av studievägledarnas arbetsuppgifter.

8.3.2 *KKs överväganden och förslag*

De tre ämbetsverken AMS, SÖ och UKÄ (UHÄ) bör enligt KKs uppfattning även i fortsättningen ha huvudansvaret inom sina områden för all information rörande kompetensfrågor. De bör därvid samarbeta med andra producenter av information på det centrala, regionala eller lokala planet, såväl inom den statliga som den kommunala och enskilda sektorn. Det erforderliga samrådet mellan de tre ämbetsverken hör naturligt hemma i yrkesvägledningsnämnden. För att informationsfrågorna skall kunna drivas rationellt vad avser t.ex. val av informationskanaler, utformningen av olika informationsmaterial, tidsplaneringen av olika informationsinsatser och utnyttjande av expertis på området krävs därutöver samråd mellan verken på tjänstemannaplanet i form av olika typer av löpande och regelbundna kontakter.

Grundläggande för all samhällsinformation, i vilka former den än ges, är att medborgarna genom den skall upplysas om sina rättigheter och skyldigheter. Detta gäller också kompetensfrågorna. Det är då inte bara fråga om att ge en så effektivt verkande information som möjligt om konkreta bestämmelser på området, utan lika väsentligt är att ge information om principerna för och de större utbildningspolitiska sambanden kring bestämmelserna. Kompetensinformationen får med andra ord inte inskränkas till en teknisk beskrivning av reglerna om behörighet och urval.

En effektiv information är också en av förutsättningarna för att de föreslagna reglerna för behörighet skall fylla sin avsedda funktion, nämligen att ge möjlighet även till personer med annan förutbildnings- och erfarenhetsbakgrund att söka till sådana utbildningsvägar som tidigare varit förbehållna personer med traditionell gymnasieutbildning. För att denna information skall kunna fungera på rätt sätt är det av vikt att den samordnas med information om det studiesociala system som råder och med annan information om utbildning och arbetsmarknad.

I kapitel 9 pekar KK på att det är önskvärt att genomförandet av de reformer som föranleds av U 68s och KKs förslag samordnas i tiden. Från effektivitets- och kostnadssynpunkt är det självklart att man då går ut med en gemensam såväl skriftlig som muntlig information till informatörer och allmänhet, eftersom informationen om kompetensreglerna inte kan ses isolerad från informationen om en ny högskola.

Inför genomförandet av de båda reformerna måste man skatta informationsbehovet för olika målgrupper och söka sig fram till den mest ändamålsenliga pedagogiska uppläggningen av informationen för varje särskild kategori. Lättast att nå med information är dels de som är institutionellt sammanhållna i t.ex. gymnasieskola, dels de som har vissa grundkunskaper om sitt informationsbehov och därigenom är motiverade att på eget initiativ skaffa sig ytterligare kunskaper. Det är väsentligt att man ser till att informationen om nya kompetensregler också når fram till elevernas föräldrar, till skolans personal, till utbildningsadministratörer och till pressfolk. För de handikappade kan särskilda åtgärder behöva vidtas. Utformningen av olika informationsinsatser och spridningen av information bör bedrivas i samarbete med berörda organisationer.

För studerande med utländsk förutbildning behövs också särskilda informationsinsatser. KK har inhämtat att denna fråga för närvarande bearbetas av UKÄ i samarbete med svenska institutet. Här bör också invandrarverkets informationskanaler kunna utnyttjas, t.ex. Invandrartidningen.

Det största informationsbehovet torde dock finnas bland de vuxna i och utanför utbildningssystemet. För vuxenstuderande av skilda slag, vilka i mycket varierande utsträckning har tillgång till studie- och yrkesvägledning, kan särskilt riktad information vara nödvändig. För vuxna som befinner sig utanför utbildningssystemet kan också speciellt anpassad tryckt och eterburen information behöva ges. KK vill särskilt framhålla att det är angeläget att använda den fackliga pressen, som når större delen av denna kategori. Därutöver är det viktigt att få till stånd viss uppsökande verksamhet bland dessa vuxna t. ex. genom de fackliga kanalerna. Erfarenheter av studiestimulerande aktiviteter av det slag som kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) genomfört kan i tillämpliga delar tillvaratas. Också UKÄs försöksverksamhet med nya former för distribution av högre utbildning kan utnyttjas för att finna speciella former av riktad information. Den uppsökande verksamheten bör kunna kompletteras med individuell studie- och yrkesvägledning, där den enskilde kan få ytterligare information avpassad just för honom. Den orienteringskurs för vuxna som för närvarande drivs

på försök innehåller inslag av kompetensinformation och kan också ge vidare orientering i här aktuella frågor.

Som framgått ovan ger samhället kontinuerligt information om utbildning och arbetsmarknad främst genom syo-konsulenter, studievägledare, yrkesvalslärare och yrkesvägledare. Likaså utarbetas tryckt material för både internt och externt bruk, dvs. både till informatörerna och till allmänheten. Inslag i radio och TV kring dessa frågor förekommer och annonsering i pressen sker. Inom grundutbildning och fortbildning av berörd personal ingår information om reformer och förändringar av annat slag.

Omläggningen till ett nytt kompetenssystem inom en ny högskoleorganisation kommer dock att kräva extra informationsinsatser under de första åren efter det att beslut fattats om reformen. KK berör i fortsättningen främst de insatser som kan beräknas vara nödvändiga under det allra första året.

Så snart riksdagen fattat beslut om nya kompetensregler bör man starta en bred och rikstäckande information, som har till syfte att informera allmänheten om besluten och deras innebörd och som kan ge en grund för den fortsatta integrerade studieinformationen. De informationskanaler som bör utnyttjas är främst annonsering i dagspress och facklig press samt trycksaker riktade till studerande och studieintresserade och till skilda informatörsgrupper. Material för redaktionell användning i pressen bör också utarbetas och radio och TV bör kunna utnyttjas. Om beslutet skulle komma sent under riksdagens vårsession bör man överväga att dela upp den inledande informationen på två tillfällen och förlägga tyngdpunkten till början av hösten. Kostnaderna för en sådan informationskampanj kan uppskattas till mellan en och en och en halv miljon kronor.

Denna informationskampanj bör sedan följas av en fylligare och i viss mån riktad information i skriftlig form, som förmedlas av studieförbund, företag, fackklubbar m.m. Den bör också kunna ge en grund för den information till olika slag av studerande som måste starta redan under höstterminen och som ingår som en del i den reguljära studie- och yrkesorienteringsverksamheten. I samband härmed måste man också ge information om studielämplighetsprovet. Hur denna senare information skall läggas upp och meddelas föreslår SÖ inom ramen för sitt uppdrag rörande studielämplighetsprovet.

En förutsättning för att information om nya kompetensregler skall kunna ingå i den reguljära studie- och yrkesorienteringen i grundskola, gymnasieskola och folkhögskola, vid universitet och högskolor och i den yrkesvägledande verksamhet som arbetsmarknadsverket bedriver bland utbildningssökande utanför utbildningsväsendet, är att berörd personal får utbildning. Denna utbildning bör äga rum så snart som möjligt efter statsmakternas beslut.

Kostnaderna för en sådan kursverksamhet kan grovt uppskattas till ca en halv miljon kronor. Kurserna skall rikta sig till studievägledare på förvaltningsnivå, syo-konsulenter och arbetsmarknadsverkets yrkesvägledare. Dessutom bör utbildning ges åt studievägledare på institutionsnivå

(motsvarande) samt yrkesvalslärare i grundskolan. Kostnadsberäkningen avser alltså utbildning av personalkategorier som är direkt sysselsatta med studie- och yrkesvägledande uppgifter. Resursbehovet för den information som måste ges övrig personal vid högskolor, i gymnasie- och grundskolor samt inom arbetsmarknadsverket har inte beräknats. Skolledare och lärare inom grundskola och gymnasieskola bör kunna få information inom ramen för fortbildningsverksamheten, antingen under någon av läsårets studiedagar eller på annat sätt. Elevernas föräldrar bör informeras dels genom tryckt material, dels vid föräldramöten i anslutning till elevinformationen.

KK anser det vidare viktigt att effekterna av de nya kompetensreglerna följs upp. Vid de olika tillsyns- och antagningsmyndigheterna bör därför finnas en beredskap för att ta emot synpunkter på regelsystemet från dem som har att meddela information till studerande och utbildningssökande. Därigenom skapas möjligheter att snabbt kunna göra erforderliga ändringar i tillämpningsföreskrifter m.m. Det är också viktigt att eftersträva en återkoppling mellan syo-personal och antagningsmyndighet så att syo-personalen får kännedom om bl. a. praxis beträffande motsvarandebedömningar och andra bedömningar av de sökandes meriter.

Nya kompetensregler i ett stort centralt antagningssystem av den omfattning som KK föreslår i kapitel 7 kräver att nytt informationsmaterial utarbetas inom den centrala antagningsenheten. Även det informationsmaterial som utarbetas av olika antagningsmyndigheter utanför den centrala antagningen, främst SÖ och länsskolnämnderna, måste anpassas till de nya reglerna. Inom den nuvarande centrala antagningen vid UKÄ uppgår kostnaderna för anvisningar och blankettryck till något över 200 000 kronor per år. En omarbetning av detta informationsmaterial i förening med en avsevärt större upplaga torde kunna innebära att dessa kostnader i ett initialskede fördubblas. Motsvarande kostnader för den centralt utgivna informationen från SÖ har inte uppskattats, inte heller kostnader för lokalt och regionalt utgiven information inom såväl UKÄs som SÖs område.

KK har här endast kunnat peka på några förhållandevis stora poster när det gäller kostnaderna för att informera om ett nytt behörighets- och urvalssystem. Någon möjlighet att uppskatta totalkostnaderna för denna informationsinsats finns inte, bl.a. med hänsyn till att informationen om kompetensfrågor måste ses som en integrerad del av informationen om hela den förestående högskolereformen.

9 Genomförande av kommitténs förslag

I detta kapitel behandlas dels åtgärder som måste vidtas för att kommitténs förslag skall kunna genomföras, dels frågan om den tidpunkt vid vilken nya behörighets- och urvalsregler bör kunna träda i kraft.

9.1 Åtgärder för genomförandet av KKs förslag

De åtgärder som KK har funnit erforderliga för att kommitténs förslag skall kunna genomföras behandlas nedan under rubriker som i stort följer betänkandets disposition.

9.1.1 *Allmän behörighet*

Principerna för den allmänna behörigheten till högre utbildning är fastställda genom statsmakternas beslut. KK föreslår i kapitel 3 vilka utbildningsvägar utanför gymnasieskolans linjer som skall ge allmän behörighet med eller utan komplettering i svenska och/eller engelska enligt de regler som skall gälla för gymnasieskolans linjer. KK föreslår också att personer som fyllt 25 år och har minst fem års yrkesverksamhet skall ha allmän behörighet på vissa villkor, som avser kunskaper i engelska.

En särskild fråga i detta sammanhang är för vilka utbildningsvägar som de allmänna behörighetsvillkoren skall gälla vid tidpunkten för ikraftträdandet av KKs förslag. I kapitel 2 berör KK denna fråga. Det kan betraktas som självklart att de nya allmänna behörighetsvillkoren skall gälla för de utbildningsvägar som i dag kräver genomgången tre(fyra)årig linje i gymnasieskolan (motsvarande) eller genomgången tvåårig ekonomisk och social linje (motsvarande) för tillträde.

Även utbildningsvägar som i dag formellt tillhör grundskolans kompetensområde kan vid denna tidpunkt komma att omfattas av de nya allmänna behörighetsvillkoren. Exempelvis har en ny studieorganisation för lantmästar- och trädgårdsteknikerutbildningarna genomförts den 1 juli 1974 som bygger på de nya allmänna behörighetsvillkoren (enligt principbeslut av 1973 års riksdag). U 68 har vidare föreslagit att en ny studieorganisation skall genomföras för vissa vårdutbildningar (sjukgymnastutbildning, sjuksköterskeutbildning m. fl.) och att denna skall

bygga på de allmänna behörighetsvillkoren för högre utbildning. U 68 beräknar att den nya studieorganisationen skall kunna genomföras fr. o. m. läsåret 1976/77. Ett annat exempel är sjöbefälsutbildningarna, som utreds inom SÖ på uppdrag av Kungl. Maj:t. Som grund för dessa har försöksvis inrättats en fartygsteknisk specialkurs i gymnasieskolan, genom vilken även de nya allmänna behörighetsvillkoren uppfylls.

Andra utbildningar, som i dag formellt bygger på grundskola, är för närvarande föremål för utredning och översyn beträffande utbildningens mål, innehåll och organisation. Exempel på detta är förskollärar- och fritidspedagogutbildningarna, vilka utreds av barnstugeutredningen, och ungdomsledarutbildningen som ingår i folkhögskoleutredningens uppdrag.

Frågan om vilka utbildningsvägar som i framtiden skall bygga på de nya allmänna behörighetsvillkoren måste emellertid till slut ses mot bakgrunden av U 68s förslag till omfattningen av högskoleutbildningen. Inom den högskola som U 68 föreslagit finns linjer som nu tillhör grundskolans kompetensområde och som inte är föremål för någon speciell utredning och översyn. Som redan tidigare framhållits är det KKs uppfattning, att man till högskolan skall räkna endast utbildningar för vilka de allmänna behörighetsvillkoren till högre utbildning gäller. I sitt remissvar på U 68s huvudbetänkande påpekade kommittén att de utbildningsvägar som enligt U 68s förslag skall tillhöra högskolan men som ännu inte är föremål för översyn vad beträffar utbildningens mål, innehåll och organisation snarast bör bli föremål för en sådan översyn. KK menade därvid att resultatet av översynen antingen kan bli att utbildningen anpassas till de allmänna behörighetsvillkoren för högre utbildning och därmed förs till högskolan eller att utbildningen inordnas i gymnasieskolan med en studieorganisation och en omfattning som medger att utbildningen kan ge allmän behörighet till högre utbildning. Aktuella för sådana översyner anser KK främst vara utbildningarna till laboratorieassistent, hörselvårdsassistent och socialpedagog.

I samband med att en utbildning anpassas till nya allmänna behörighetsvillkor måste man också uppmärksamma frågan om behovet av övergångsbestämmelser bl. a. för dem som redan börjat förbereda sig för utbildningen i fråga enligt de villkor som tidigare gällt. Beträffande de ovan nämnda vårdutbildningarna påpekar U 68 att man måste ta hänsyn till de praktiska möjligheterna att skaffa sig allmän behörighet för dem som saknar avsedd skolmässig utbildning. Under en relativt lång period, menar U 68 och anger därvid fem år som en riktpunkt, bör alltså gälla generösa bestämmelser, som tar hänsyn till de praktiska och sociala svårigheter som föreligger för bl.a. vårdpersonal att komplettera sin utbildning. Ett liknande synsätt, anser KK, bör tillämpas vid utformningen av övergångsbestämmelser även för andra utbildningar än vårdutbildningar.

9.1.2 *Särskilda förkunskaper*

I U 68s förslag till studieorganisation ingår att utbildningsplaner skall upprättas för varje utbildningslinje i högskolan, såväl för allmänna som för lokala och individuella linjer. I utbildningsplanen skall ingå uppgifter om de särskilda förkunskapskrav som gäller för tillträde till linjen. Berörda verk m.fl. skall utarbeta utbildningsplaner för de allmänna utbildningslinjer som Kungl. Maj:t avser att inrätta. KK har i kapitel 4 föreslagit vilka särskilda förkunskapskrav som skall gälla för de av U 68 föreslagna allmänna utbildningslinjerna. Dessa bör alltså ingå i de nya utbildningsplanerna. På motsvarande sätt bör KKs förslag inarbetas i de för vissa utbildningslinjer gällande bestämmelser som, enligt U 68s förslag, tills vidare skall kunna fylla utbildningsplans funktion.

Utbildningsplaner för lokala och individuella utbildningslinjer skall, enligt U 68s förslag, fastställas av högskolestyrelsen. Att utarbeta sådana utbildningsplaner blir i igångsättningsskedet enligt U 68 en uppgift för de föreslagna organisationskommittéerna. Utbildningsplanerna för lokala och individuella utbildningslinjer bör innehålla särskilda förkunskapskrav och dessa bör utformas enligt de riktlinjer som KK föreslår i kapitel 4.

Ansvaret för utarbetande av kursplaner skall, enligt U 68s förslag, ligga hos utbildningsnämnd eller linjenämnd. I initialskedet kan arbetet med kursplanerna förväntas ligga på organisationskommittéerna. U 68 menar att kursplanearbetet till att börja med blir av begränsad omfattning, eftersom man förutsätter att gällande kurser och studiekurser i huvudsak bör ingå i utbildningslinjerna vid tidpunkten för genomförandet av U 68s förslag. Det är emellertid nödvändigt att även i dessa kursplaner ange särskilda förkunskapskrav anpassade till de nya allmänna behörighetsvillkoren. Även dessa särskilda förkunskapskrav bör fastställas med beaktande av de riktlinjer som KK föreslaget för utformningen av sådana krav.

Arbetet med de särskilda förkunskapskraven måste, såväl centralt som lokalt, bedrivas så att blivande sökande kan få information om vilka krav som kommer att gälla i god tid före den första antagning, där nya behörighets- och urvalsregler tillämpas.

9.1.3 *Urval bland behöriga sökande*

Så snart en ny behörighetsförordning utfärdats i enlighet med KKs förslag, bör berörda verk, av vilka främst märks UHÄ och SÖ, utarbeta tillämpningsföreskrifter till denna. Dessa tillämpningsföreskrifter måste utformas på samma sätt och ett formaliserat samråd bör därför etableras mellan de båda verken. Även antagningsnämnden för den centrala antagningen bör ges tillfälle att följa detta arbete. Arbetet med tillämpningsföreskrifterna måste påbörjas så snart riksdagens beslut på grundval av KKs förslag föreligger. Detta är av väsentlig betydelse bl. a. för att ett informationsmaterial till de sökande skall kunna utarbetas i tillräckligt god tid före den första antagningen enligt de nya reglerna.

SÖ har den 5 juni 1974 till Kungl. Maj:t överlämnat sitt förslag om organisation av studielämplighetsprov för intagning till högre utbildning.

Förslaget omfattar också de åtgärder som krävs för att förbereda genomförandet av ett studielämplighetsprov. KK vill i detta sammanhang endast peka på, att ett visst samarbete mellan respektive antagningsmyndighet och den institution som skall handha studielämplighetsprovet bör inledas så snart ske kan.

KK har i kapitel 5 och kapitel 8 pekat på vikten av att följa upp nya urvalsregler med avseende bl.a. på deras förmåga att förutsäga studieframgång i vidare bemärkelse. Redan vid införandet av ett nytt urvalssystem bör en beredskap finnas för att samla in relevanta data om antagningsmeriter och studieresultat m. m. hos de studerande som antas med hjälp av de nya urvalsreglerna. KK vill här endast aktualisera frågan och avstår från att ge närmare anvisningar för hur denna beredskap skall skapas.

9.1.4 *Antagningens organisation*

KK föreslår i kapitel 7 att antagningen till huvuddelen av linjerna i högskolan skall ske centralt och administreras av den föreslagna enheten för central antagning m. m. vid UHÄ. En antagningsnämnd med speciella arbetsuppgifter i samband med antagningen skall knytas till enheten.

I omedelbar anslutning till statsmakternas beslut på grundval av KKs förslag bör en projektgrupp tillsättas för att genomföra systemuppläggning m. m. för det nya antagningssystemet (jfr. 7.8). Nya ansökningsblanketter måste också utarbetas.

Antagningsnämnden bör utses samtidigt för att den skall kunna följa arbetet med systemuppläggningen. Antagningsnämnden bör genom formella och informella kontakter låta företrädare för högskoleutbildningen och för de studerande göra sina synpunkter gällande för att därigenom så långt möjligt förankra det nya antagningssystemet bland dess "konsumenter".

Bedömningen av studerande med utländsk förutbildning kommer att vara en uppgift för antagningsnämnden som kräver visst förberedande arbete. Tillgänglig information om utländsk behörighetsgivande utbildning bör sammanställas. Erfarenheter som samlats av både UKÄ och SÖ bör tillvaratas. Även universitets- och högskoleförvaltningarna bör här kunna bidra med uppgifter. I detta sammanhang bör man beakta kommande förslag från internationaliseringsutredningen och de åtgärder som kan komma att vidtas på grundval av dessa förslag.

Det förefaller också ändamålsenligt att antagningsnämnden tar del i utarbetandet av informationsmaterial till de sökande.

Den lokala antagning till enstaka kurser som föreslås i kapitel 7 måste i stort förberedas på samma sätt som beträffande den centrala antagningen, om man undantar uppläggningen av ett datorbaserat antagningssystem. En stor del av detta förberedelsearbete kommer att falla på de av U 68 föreslagna organisationskommittéerna.

Även andra antagningsmyndigheter utanför den centrala antagningen – främst inom SÖs område – måste snarast starta förberedelser för att övergå till en antagning efter nya regler.

9.1.5 *Information*

Snarast efter riksdagsbeslutet måste en speciell informationsinsats göras för att informera alla berörda parter om reformen. Huvudansvaret för en sådan informationskampanj bör självklart ligga på de tre ämbetsverk som på olika sätt har ansvaret för studie- och yrkesvägledningsverksamheten inom och utanför utbildningsväsendet, nämligen AMS, SÖ och UKÄ. Yrkesvägledningsnämnden, som är ett samrådsorgan mellan dessa tre verk, utgör den naturliga grunden för det samarbete beträffande informationen som blir aktuellt mellan dessa verk (jfr. 8.3).

9.2 Tidsplaneringen

KK har i sitt remissvar på U 68s huvudbetänkande framhållit vikten av en samordning mellan genomförandet av U 68s och KKs förslag.

Följande synpunkter måste beaktas vid bestämmandet av tidpunkten för genomförandet av KKs förslag.

Arbetet med att bygga upp systemet för den centrala antagningen beräknas, enligt vad som framhållits i kapitel 7, kunna slutföras inom ett års tid. Inom samma tidsrymd bör även antagningen inom SÖs område hinna förberedas.

Informationen om de nya reglerna för behörighet, urval och antagning måste hinna nå samtliga berörda parter. Man kan uppställa som ett ideal att en reform av detta slag inte skall träda i kraft förrän de som kunnat ta hänsyn till de nya reglerna i sina olika val under skoltiden söker till högskolan. Den information som startar en hösttermin kan påverka valet av gymnasielinje för dem som detta läsår går i grundskolans årskurs 9. Först vid antagningen till högskoleutbildning vid höstterminen tre respektive fyra år senare uppträder sökande som haft möjlighet att använda informationen vid sitt val av gymnasieskollinje.

Att på denna grund skjuta ikraftträdandet av nya kompetensregler till slutet av 1970-talet anser KK emellertid oacceptabelt och inte heller nödvändigt. Det är här inte fråga om en okänd eller oväntad reform. Statsmakternas beslut på grundval av prop. 1972:84 har angett grunderna för reformen samt även en riktlinje för tidpunkten för ikraftträdandet.

I annat sammanhang har KK framfört som sin uppfattning att man måste kunna ge avkall på ett i övrigt berättigat krav på en lång informationstid för vissa intressegrupper, om det är fråga om en från samhällets och andra intressegruppers sida angelägen reform, som inte bör uppskjutas längre än nödvändigt.

KKs förslag är också av den karaktären att det innebär vidgade möjligheter att vinna tillträde till högre utbildning för stora grupper av utbildningsintresserade. En enda grupp får se sina möjligheter inskränkta. Det vidgade rekryteringsunderlaget för högre utbildning kommer att innebära, att de som gått igenom treårig linje i gymnasieskolan och i dag således har praktiskt taget ensamrätt till all högskoleutbildning kommer att uppleva en hårdare konkurrens om utbildningsplatserna. Inte

heller för dem kommer emellertid detta överraskande, eftersom det är en konsekvens av statsmakternas beslut i maj 1972. Man bör också ta in i bilden att dessa studerande kommer att omfattas av nya meritvärderings- och urvalsregler. För en del av dem kommer detta att innebära en större chans att antas till önskad utbildning genom att de får tillgodoräkna sig resultat av studielämplighetsprov och meriter för arbetslivserfarenhet.

Mot denna bakgrund finner KK det rimligt att föreslå, att ett nytt behörighets- och urvalssystem skall träda i kraft så snart de praktiska och tekniska möjligheterna föreligger. Om ett beslut fattas under riksdagens vårsession 1975 skulle detta kunna vara fallet vid antagningen av studerande inför höstterminen 1976. Ett ikraftträdande vid denna tidpunkt förutsätter dock att arbetet med uppläggningen av ett datorbaserat antagningssystem påbörjas omedelbart efter det statsmakterna fattat beslut. Vidare förutsätter detta att inga mer svårbemästrade problem uppstår vid systemuppläggningen samt att samordningen mellan U 68s och KKs genomförande går att lösa på ett tillfredsställande sätt.

Sammanfattningsvis föreslår alltså KK att ett nytt behörighets- och urvalssystem, grundat på kommitténs här framlagda förslag, skall träda i kraft så snart tekniska och praktiska förutsättningar finns för ett genomförande. Detta kan under ovan angivna förutsättningar vara fallet tidigast vid antagningen av studerande inför höstterminen 1976.

10 Sammanfattning

När reformer genomförs på olika nivåer i utbildningsväsendet kan detta kräva ändringar av mer eller mindre formell art i gällande regler för behörighet och urval till fortsatt utbildning. Ett behov av nya kompetensregler kan också bli aktuellt när en förändrad syn på begreppet kompetens växer fram, så som det har gjort under de senaste tio åren. Redan i direktiven till kompetensutredningen, vars förslag till ett nytt behörighets- och urvalssystem utgjort grunden för kompetenskommitténs arbete, framhölls att den sakliga och inte den formella kompetensen skulle vara avgörande, när det gällde att bestämma om en person skulle få tillträde till högre utbildning.

Denna syn på kompetensfrågorna avspeglas i statsmakternas principbeslut 1972 att den allmänna behörigheten för högre utbildning skall knytas till genomgången minst tvåårig linje i gymnasieskolan under förutsättning att vissa krav på kunskaper i svenska och engelska därtill är uppfyllda. Den kommer också till uttryck i direktiven till KK om att föreslå behörighetsvillkor för dem som har annat slag av gymnasial förutbildning eller uppfyller vissa villkor beträffande ålder och yrkesverksamhet och om att även andra meriter än betyg skall tillgodoräknas vid urvalet.

Genom sextiotalets skolreformer kan praktiskt taget alla som slutar grundskolan få fortsatt utbildning i gymnasieskolan. Också för vuxna har utbildningsmöjligheterna ökat markant.

Även högskoleväsendet står inför en omdaning. Förslagen från U 68, som nu bereds i utbildningsdepartementet, innebär en ny och delvis annorlunda studieorganisation inom en avsevärt vidgad högskola.

U 68s förslag har haft betydelse för KKs arbete, något som förutsågs redan i KKs direktiv. Kommitténs förslag är därför i viss utsträckning anpassade till U 68s. Eftersom något beslut ännu inte har fattats på grundval av U 68s betänkanden har KKs förslag i vissa avseenden måst ges en tämligen öppen utformning. Främst gäller detta frågan om hur antagningen till grundläggande statlig högskoleutbildning skall organiseras.

Frågan om betygsättningen i gymnasieskolan utreds för närvarande av 1973 års betygsutredning. KKs förslag vilar därför i allt väsentligt på gällande förhållanden med avseende på betygssystem och betygsättning.

Mot denna bakgrund presenterar KK sina förslag om villkor för allmän behörighet, om särskilda förkunskapskrav och om regler för urval och antagning.

Allmän behörighet (kapitel 3)

De allmänna behörighetsvillkoren bör utformas så att de svarar mot vissa syften, nämligen att

- garantera de studerandes allmänorientering som komplement till en specialiserad högskoleutbildning,
- göra rekryteringen mindre beroende av de sökandes bakgrund,
- bättre tillvarata den tillgång i samhället som utgörs av studielämpliga, men nu ej behöriga personer,
- ta större hänsyn till den sakliga kompetensen än vad som är fallet i dag,
- tillsammans med de särskilda förkunskapskraven tillgodose kravet på tillräckliga studieförutsättningar hos dem som antas till högskoleutbildning.

Utformningen av de allmänna behörighetsvillkoren är huvudsakligen fastlagd genom statsmakternas beslut 1972, vilket innebär krav på avslutad minst tvåårig linje i gymnasieskolan med fullständig studiekurs samt förkunskaper i svenska och engelska motsvarande lägst två årskurser på social linje.

På KK har ankommit att lägga fram förslag om den allmänna behörigheten beträffande gymnasieskolans specialkurser och utbildningsvägar utanför gymnasieskolan. Vidare har KK haft att överväga hur de allmänna behörighetsvillkoren skall utformas för dem som idag försöksvis har behörighet genom reglerna om vidgat tillträde samt för personer med utländsk förutbildning.

Gymnasieskolans specialkurser. Av det stora antalet – ca 130 – grundskoleanknutna, minst tvåårigа specialkurser i gymnasieskolan är för närvarande ett fåtal uppbyggda efter samma principer som gymnasieskolans yrkesinriktade linjer. De bör ge allmän behörighet på samma villkor som linjerna.

För övriga specialkurser skall principen vara, att de ger allmän behörighet om slutnivån på utbildningen är jämförbar med den utbildningsnivå som gymnasieskolans linjer leder fram till samt om ämnena svenska och engelska ingår i minst samma omfattning som på social linje. Endast ett litet antal specialkurser fyller för närvarande det senare delkravet. Sökande från de specialkurser som endast fyller kravet på utbildningsnivå får – på samma sätt som gäller för sökande från vissa tvåårigа linjer – komplettera sina kunskaper i svenska och engelska.

KK föreslår alltså att alla minst tvåårigа specialkurser i gymnasieskolan skall ge allmän behörighet, om utbildningen är slutförd och om ämnena svenska och engelska ingått eller kompletterats i en omfattning som motsvarar den sociala linjens.

Därutöver föreslår KK att även specialkurser, som omfattar minst ett

läsår och som bygger på en skolmässig, obligatorisk förutbildning utöver grundskolan om minst ett läsår, skall ge allmän behörighet på samma villkor beträffande ämnena engelska och svenska som gäller enligt ovan. På dessa villkor skall också specialkurser, som omfattar minst en termin och som bygger på både förutbildning och praktik, ge allmän behörighet om den sammanlagda skolmässiga utbildningstiden överstiger ett läsår och yrkespraktiken omfattar minst ett år.

Utbildningsvägar utanför gymnasieskolan. Även andra utbildningar än gymnasieskolans skall ge allmän behörighet om de är av gymnasial karaktär. Om svenska och engelska inte ingår i en omfattning som motsvarar den sociala linjen i gymnasieskolan måste dessa ämnen kompletteras. KK anser att huvudmannaskapet för en utbildning inte skall tillmätas någon betydelse vid bedömningen av utbildningens behörighetsvärde. I avsnitt 3.2 ges ett antal exempel på utbildningar av gymnasial karaktär utanför gymnasieskolan: Hvilans specialgymnasium, Försvarets läroverk, första och andra årskurs, som bygger på grundskola, eller tredje årskurs vid folkhögskola, vissa enskilda skolor t.ex. Kristofferskolan, kommunala och enskilda tekniska skolor och institut, sjöbefälsutbildning, vissa tvåårigа handelsutbildningar, nuvarande utbildningar till ekonomiföreståndare, sjuksköterska, förskollärare, hushållslärare, barnavårdslärare, textillärare, gymnastiklärare, slöjdlärare och teckningslärare samt frikyrklig seminarieutbildning. En del allmänt behörighetsgivande utbildningar är nu avvecklade – exempelvis fackskola, folk- och småskollärarutbildning samt flickskola.

Beträffande arbetsmarknadsutbildning föreslår KK att sådan skall kunna ge allmän behörighet på samma villkor som gymnasieskolans specialkurser.

KK anser vidare att utbildning som bedrivs exempelvis inom studieförbunden, de fackliga organisationerna, näringslivet och inom statliga och kommunala verk och myndigheter skall kunna ge allmän behörighet. Behörighet på sådana grunder bör från fall till fall avgöras av vederbörande antagningsmyndighet.

Allmän behörighet genom ålder och arbetslivserfarenhet. Försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre utbildning har gällt vissa ämnesområden inom filosofisk fakultet, socialhögskolorna samt den utbildning i studie- och yrkesvägledning som bedrivs vid vissa lärarhögskolor. Erfarenheterna från försöksverksamheten är goda. KKs förslag innebär att man till *all* högskoleutbildning skall kunna få allmän behörighet genom minst fem års arbetslivserfarenhet. KK har särskilt diskuterat försöksverksamhetens krav på att de sökande skall ha fyllt 25 år och funnit att detta ålderskrav bör kvarstå i det nya regelsystemet. Sökande med denna behörighetsgrund skall inte behöva dokumentera förkunskaper i svenska (med undantag för utländska sökande). Däremot skall de kunna redovisa förkunskaper i engelska motsvarande den sociala linjens lärokurs i ämnet. Detta krav skall primärt gälla sökande till fullständiga utbildningslinjer. För sökande till enstaka kurser skall en mer informell prövning av förkunskaperna i engelska kunna göras.

Utländsk förutbildning. KK anser att de allmänna behörighetsvill-

koren skall utformas på samma sätt för invandrare, gäststuderande och svenska medborgare med utländsk förutbildning. Alla sökande med utländsk förutbildning skall ha allmän behörighet om de med godkänt resultat slutfört en minst 11-årig skolutbildning, som normalt avslutas tidigast vid 17 års ålder eller eljest är behöriga till högskoleutbildning i sitt hemland och om de därtill har vissa kunskaper i engelska och svenska.

I *engelska* bör de sökande i princip ha förkunskaper motsvarande den sociala linjens lärokurs i ämnet. Resultat från vissa internationellt använda prov i engelska bör enligt antagningsmyndighetens närmare bedömning kunna motsvara detta krav.

Alla sökande, som inte har svenska, danska eller norska som modersmål, bör också i princip redovisa förkunskaper i *svenska* motsvarande målsättningen för nuvarande av UKÄ fastställda studieplan för kursen Svenska 3. För sökande med svenska, danska eller norska som modersmål föreslås ett krav på antingen förkunskaper i svenska motsvarande social linje eller att de i sista årskursen av den genomgångna skolutbildningen fått betyg i det språk på vilket undervisningen meddelats. Dispens från förkunskapskravet i svenska bör i vissa fall kunna beviljas.

Det är viktigt att utlänningar får reella möjligheter att skaffa sig de nödvändiga kunskaperna i svenska och engelska. KK rekommenderar att en ettårig preparandkurs inrättas inom den gymnasiala vuxenutbildningen. Kursen bör i första hand stå öppen för invandrare och omfatta undervisning i bl. a. svenska, engelska och samhällskunskap. I kursen bör också ingå studie- och yrkesorientering. De gäststuderande – däremot – anser KK bör erbjudas svenskundervisning av mer koncentrerat slag antingen inom den gymnasiala vuxenutbildningen eller inom högskolan.

Särskilda förkunskapskrav (kapitel 4)

Prop. 1972:84 anger vissa riktlinjer för utformningen av de särskilda förkunskapskraven. Dessa kan sammanfattas i följande punkter:

- Krav på förkunskaper i ämnen skall normalt uttryckas i hela årskurser i gymnasieskolan.
- Kraven bör kunna anslutas till mer än en lärokurs i gymnasieskolan om flera lärokurser ger godtagbara förkunskaper för den aktuella utbildningsvägen.
- Det normala sättet att dokumentera särskilda förkunskaper skall således vara genom att förete gymnasieskolbetyg i vederbörande ämne(n).
- För de studerandes valfrihet bör – så långt det är relevant och möjligt – förkunskapskraven utformas så att de gäller för grupper av högre utbildningsvägar.
- De särskilda förkunskapskraven skall normalt helt kunna uppfyllas på minst en linje i gymnasieskolan.
- Någon generell lägsta behörighetsgräns i form av krav på lägst betyget 2 bör inte förekomma.

Kommitténs direktiv har angivit att KKs förslag beträffande de nu spärrade utbildningsvägarna dels bör ha en utgångspunkt i kompetensutredningens förslag, dels nära knyta an till nu gällande särskilda förkunskapskrav. För de fria fakulteterna har förutsatts ett mer omfattande utredningsarbete.

Den av U 68 föreslagna högskoleorganisationen innebär att ett stort antal nya utbildningslinjer skall ingå i högskolan. KK har avgränsat sina förslag om särskilda förkunskapskrav till sådana utbildningar, som inte är eller nyligen varit föremål för annat utredningsarbete. Vidare omfattar förslagen inte högre specialkurser, utbildningar under enskilt huvudmannaskap och utbildningar som nu ligger inom grundskolans kompetensområde.

Genom att uppfylla de särskilda förkunskapskraven skall de studerande ha en sådan bredd och nivå på förkunskaperna att de med gott resultat skall kunna genomföra utbildningen i fråga. Förkunskapskraven skall därmed också garantera att högskoleutbildningen kan bedrivas med de mål, det innehåll och den utbildningstid som gäller.

För att de särskilda förkunskapskraven skall kunna fylla dessa funktioner har KK funnit det nödvändigt att inte enbart lägga förslag om i vilka ämnen särskilda förkunskaper skall fordras utan också säkerställa en viss nivå på förkunskaperna. Som ett behörighetskrav till *all* högskoleutbildning föreslår KK därför att de sökande skall ha ett betygsmedelvärde som uppgår till lägst 3,0 eller motsvarande i de ämnen där särskilda förkunskaper fordras. Detta förslag menar KK tillgodoser följande viktiga principer:

- De sökande skall ha en god kunskapsnivå i de aktuella särskilda förkunskapsämnena oavsett vilka dessa är, hur många de är och oavsett vilken utbildningsbakgrund en sökande har.
- Reglerna bör vara så enhetliga som möjligt för att kunna överblickas.
- Eftersom förkunskaper och studieframgång är begrepp som inte går att isolera och mäta särskilt exakt bör behörighetsreglerna inte heller i detalj reglera vilka betyg som skall krävas i enskilda ämnen. Möjligheterna att med ett högt betyg i ett förkunskapsämne kompensera ett lägre betyg i ett annat bör med andra ord inte helt uteslutas.

I avsnitt 4.3 redovisas vissa allmänna överväganden rörande förkunskaper i svenska och moderna språk.

Beträffande ämnet *svenska* har KK för varje högskoleutbildning haft att överväga om det allmänna behörighetskravet är tillräckligt eller om särskilda förkunskaper därutöver behövs. Det allmänna behörighetskravet har motiverats bl.a. med att kraven på goda kommunikationsfärdigheter ökar inom alla yrkesområden. Mot denna bakgrund menar KK att frågan om särskilda förkunskapskrav i svenska måste bedömas av huvudsakligen andra skäl än av behovet av kommunikationsfärdigheter. KK har därför stannat vid att föreslå ett särskilt förkunskapskrav motsvarande tre årskurser från gymnasieskolan för tillträde till studier inom humanistisk fakultet och motsvarande av U 68 föreslagna utbildningslinjer.

Utformningen av de allmänna behörighetsvillkoren ger för ämnet *engelska* utrymme för en mycket stor variation i de studerandes förkunskaper genom att ämnet på social linje förekommer med två olika kurser – allmän och särskild. Även på gymnasieskolans treåriga linjer förekommer stora skillnader mellan enskilda elevers kunskaper i engelska, något som bl. a. SÖs pedagogiska nämnd uppmärksammat. Mot bakgrund av den stora betydelse de studerandes förmåga att läsa och förstå engelskspråkig kurslitteratur har för praktiskt taget all högskoleutbildning föreslår KK att SÖ i samarbete med UKÄ får i uppdrag att utarbeta ett läsförståelseprov i engelska. Ett sådant prov bör gås igenom i första hand av dem som fått betyget 1 eller 2 i engelska från gymnasieskolan samt av dem som fått betyget 3 eller lägre i engelska allmän kurs. Provets funktion skall vara att ge vägledning för blivande högskolestuderande.

Vad gäller förkunskapskraven i *andra moderna språk* kan konstateras, att de allmänna behörighetsvillkoren medför att huvudsakligen svensk eller engelsk kurslitteratur obligatoriskt kan förekomma på högskolans grundutbildningsnivå. För vissa ämnen inom humanistisk fakultet föreslås dock ett förkunskapskrav i B- eller C-språk. Detta utesluter inte att förkunskaper i andra moderna språk måste kunna fordras senare, t. ex. för vissa specialistutbildningar och för forskarutbildning. KK vill inte heller helt utesluta att förkunskapskrav i andra språk vid behov skall kunna ställas upp på grundutbildningsnivå och menar att detta i framtiden bör kunna ske i enstaka fall och av bestämda skäl. Allt detta gör att elever i skolan liksom andra personer med planer på högskoleutbildning måste informeras om det obestridliga värdet av språkkunskaper.

Sammanfattning av KKs förslag om särskilda förkunskapsämnen till högre utbildningar och till motsvarande, av U 68 föreslagna, utbildningslinjer. Beträffande filosofisk fakultet se s 231.

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna[1]
Teologisk utbildning	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Filosofi	1	H, S, N
	Psykologi	2 el 1	Vd Ko, So, H, S, Ek, E, N
	Religionskunskap	1	So, H, S, Ek, E, Te, N, T
Juridisk fakultet	Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H

[1] I bilaga 3 redovisas de förkortningar av gymnasieskolans linjer som använts.

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet– farm.kand-utbildning	Matematik	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe
	Biologi eller Naturkunskap eller avgångsbetyg från vårdlinjen	2 2	N So
Farmaceutisk fakultet – receptarie-utbildning	Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe
	Biologi eller Naturkunskap eller avgångsbetyg från vårdlinjen	2 2	N So
Skogshögskolan	Matematik eller avgångsbetyg från Te	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe
	Biologi eller Naturkunskap eller avgångsbetyg från skogsbruks-linjen	2 2	N So
Lantbruks-högskolan	Matematik eller avgångsbetyg från Te	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
	Biologi	2	N
	eller		
	Naturkunskap	2	So
för agronom-utbildning	eller avgångsbetyg från jordbrukslinje		
för hortonom-utbildning	eller avgångsbetyg från 2-årig trädgårdskurs		
Veterinär-högskolan	Matematik	3	S, E, N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el	N
		2 el	T
		1	TeKe
	Biologi	2	N
	eller		
	Naturkunskap	2	So
Teknisk fakultet – linjerna för teknisk fysik, maskinteknik, flygteknik, elektroteknik, väg- o. vatten-byggnad, kemi, bergsvetenskap, geoteknologi, teknisk fysik och elektroteknik samt industriell ekonomi	Matematik	3	N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el	N
		2 el	T
		1	TeKe
Teknisk fakultet – linjerna för arkitektur o. lantmäteri	Matematik eller avgångsbetyg från Te	3	S, E, N, T
	Fysik	3 el	N, T
		2	Te
	Kemi	3 el	N
		2 el	T
		1	Te
	I stället för fysik och kemi:		
	Naturkunskap	2	So, H, S

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kursplan för linjerna
Socionom-utbildning	Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H
Klasslärar-utbildning	Engelska eller Engelska särskild kurs	2–3 2	H, S, E, N, T So, Ek
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Religionskunskap	1	So, H, S, Ek, E, Te, N, T
	Samhällskunskap	3 el 2	H, S, E So, H, Ek, N, T
	Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H
	Naturkunskap	2	So, H, S
	I stället för Naturkunskap:		
	Fysik	3 el 2	N, T Te
	Kemi	3 el 2 el 1	N T Te

Filosofisk fakultet. Utredningsarbetet rörande behovet av särskilda förkunskaper till filosofisk fakultet har fått genomföras inom den nu gällande studieorganisationen där. I bilaga 4 redovisas ämnesområden inom filosofisk fakultet. KK har haft kontakt med företrädare för samtliga ämnesområden och därvid beaktat alla olika studiekurser som finns. KK har funnit det möjligt att förorda enhetliga krav på särskilda förkunskaper för stora grupper av ämnesområden.

Den av U 68 föreslagna studieorganisationen innebär förändringar främst för utbildningen inom de filosofiska fakulteterna. En rad allmänna utbildningslinjer har föreslagits. U 68 räknar också med att en del ämnesområden främst kommer att återfinnas inom lokala eller individuella utbildningslinjer. KK redovisar därför i avsnitt 4.4.7 först sina förslag om särskilda förkunskapsämnen med utgångspunkt i

dagens organisation. Dessa förslag har varit underlag för de särskilda förkunskapskrav, som KK i avsnitt 4.5 föreslår skall ställas upp för tillträde till de av U 68 föreslagna allmänna utbildningslinjerna. KK menar vidare att dessa förslag skall ses som ramar och riktlinjer för arbetet med att utforma förkunskapskrav till lokala och individuella utbildningslinjer samt till enstaka kurser och studiekurser. Som sådana riktlinjer föreslås följande:

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Historisk-filosofisk sektion	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	samt i vissa fall		
	B-språk eller C-språk	2 3	So, H, S, Ek, E, N, T H, S, E, N, T
Språkvetenskaplig sektion	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Skolspråk[1] (för fortsatta studier)	3	H, S, E, N, T
	B-språk[1] eller C-språk[1]	2 3	So, H, S, Ek, E, N, T H, S, E, N, T
	För *lärarbehörighetsgivande* utbildning dessutom:		
	Allmän språkkunskap eller latin	1 2	H H
Samhällsvetenskaplig fakultet	Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	För vissa ämnesområden:		
	Matematik	3	S, E, N, T
	För övriga ämnesområden:		
	Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H

[1] Se s. 85

Den matematisk-naturvetenskapliga fakultetens ämnen kan med avseende på behovet av förkunskaper grupperas enligt följande:

Studiekurser i	Förkunskapskrav i
Matematik, informationsbehandling särskilt numerisk analys, matematisk statistisk, optimeringslära	Matematik
Fysik, astronomi, datateknik, elektroteknik, geodesi	Matematik, fysik
Kemi, geovetenskap, hydrologi, kemiteknik, meteorologi, radiofysik, oceanografi, teknisk biologi	Matematik, fysik, kemi
Biologi, medicinska kurser, näringslära	Matematik, fysik, kemi, biologi eller naturkunskap

Ovanstående krav kan avse antingen förkunskaper från gymnasieskolan eller på universitetsnivå.

KK har preciserat sina förslag beträffande ämnesområdena matematik och kemi eftersom dessa normalt är ingångsämnen för studier inom fakulteten och därför har en mer direkt anknytning till gymnasieskolan än övriga ämnesområden. KK föreslår därvid följande:

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Studier i matematik motsv. nuvarande kurs A4	Matematik	3	S, E, N, T
Studier i matematik motsv. nuvarande kurs A1 och A3	Matematik	3	N, T
Studier i kemi	Matematik	3	N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el 2 el 1	N T TeKe

I avsnitt 4.5 föreslår KK vilka särskilda förkunskapskrav som bör anges i utbildningsplanerna för tillträde till de allmänna utbildningslinjer som U 68 föreslagit skall ersätta nuvarande studieorganisation vid filosofisk fakultet. Dessa är följande:

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Fysik–kemi-linjen	Matematik	3	N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el	N
		2 el	T
		1	TeKe
Kemi–biologi-linjen	Matematik	3	N, T
	Fysik	3	N, T
	Kemi	3 el	N
		2 el	T
		1	TeKe
	Biologi	2	N
	eller		
	Naturkunskap	2	So
Social-administrativa linjen, utbildnings-administrativa linjen och pedagogik–sociologi linjen	Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
	Historia	3 el	H, S
		2	So, E, N, T
	Matematik	3 el	S, E, N, T
		2 el	So, Ek, Te
		1	H
Psykologilinjen och psykologlinjen	Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
	Historia	3 el	H, S
		2	So, E, N, T
	Matematik	3	S, E, N, T
Logopedlinjen	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Matematik	3 el	S, E, N, T
		2 el	So, Ek, Te
		1	H

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Personaladministrativa linjen, linjen för revision, bank och beskattning, linjen för administrativt systemarbete, transportadministrativa linjen, ekonomlinjen, samhällsplanerarlinjen, samhällsvetenskaplig linje 1 och 2, filosofisk –samhällsvetenskapliga linjen och matematisk –samhällsvetenskapliga linjen	Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Matematik	3	S, E, N, T
Historisk–samhällsvetenskapliga linjen	Samhällskunskap eller avgångsbetyg från So	3	H, S, E
	Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
	Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T So, Ek, Te H
Matematisk–systemvetenskapliga linjen	Matematik	3	N, T
	Fysik[1]	3	N, T
Statistiklinjen	Matematik	3	S, E, N, T

[1] Gäller enbart för inriktning på datateknik.

Språklinjen har U 68 detaljutformat när det gäller lärarutbildningen. KK föreslår följande särskilda förkunskapskrav för de olika ämneskombinationerna:

Ämneskombination	Särskilda förkunskapskrav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Engelska–franska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	Franska	3	H, S, E, N, T

Ämnes-kombination	Särskilda förkunskaps-krav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
	Allm. språk-kunskap	1	H
	eller latin	2	H
Engelska–svenska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	B-språk	2	So, H, S, Ek, E, N, T
	eller C-språk	3	H, S, E, N, T
	Historia	3 el	H, S
		2	So, E, N, T
	Allm. språkkunskap	1	H
	eller latin	2	H
Engelska–tyska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Tyska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	Allm. språkkunskap	1	H
	eller latin	2	H
Engelska–latin (+ allm. språkkunskap)	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Engelska	3	H, S, E, N, T
	B-språk	2	So, H, S, Ek, E, N, T
	eller C-språk	3	H, S, E, N, T
	Latin	2	H
Franska–svenska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Franska	3	H, S, E, N, T
	Historia	3 el	H, S
		2	So, E, N, T
	Allm. språkkunskap	1	H
	eller latin	2	H
Franska–tyska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Franska	3	H, S, E, N, T
	Tyska	3	H, S, E, N, T

Ämnes-kombination	Särskilda förkunskaps-krav	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
	Allm. språkkunskap	1	H
	eller		
	latin	2	H
Franska–latin	Svenska	3	H, S, E, N, T
(+ allm. språk-kunskap)	Franska	3	H, S, E, N, T
	Latin	2	H
Tyska–svenska	Svenska	3	H, S, E, N, T
	Tyska	3	H, S, E, N, T
	Historia	3 el	H, S
		2	So, E, N, T
	Allm. språkkunskap	1	H
	eller		
	latin	2	H
Tyska–latin	Svenska	3	H, S, E, N, T
(+ allm. språk-kunskap)	Tyska	3	H, S, E, N, T
	Latin	2	H

För språklinjens övriga varianter bortfaller förkunskapskravet i allmän språkkunskap eller latin.

	Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna
Sekreterar-linjen	Engelska	3	H, S, E, N, T
	Svenska	3	H, S, E, N, T
	B-språk[1]	2	So, H, S, Ek, E, N, T
	eller		
	C-språk[1]	3	H, S, E, N, T
Historielinjen	Svenska	3	H, S, E, N, T
och			
svenskllinjen	Historia	3 el	H, S
		2	So, E, N, T
	B-språk	2	So, H, S, Ek, E, N, T
	eller		
	C-språk	3	H, S, E, N, T

[1] För 80-poängsvariant med tyska eller franska fordras i stället tyska eller franska 3 åk.

I avsnitt 4.6 diskuterar KK olika vägar att få allmän och särskild behörighet samt hur behörigheten skall dokumenteras av olika sökande.

Speciella åtgärder måste vidtas eftersom eleverna på vissa linjer och jämförbara specialkurser i gymnasieskolan inte kan få allmän behörighet inom den ordinarie timplanen. KK räknar härvid dels med att det fria tillvalet skall få utnyttjas för studier i svenska, dels att elever i gymnasieskolan i vissa fall skall få läsa ämnena svenska och engelska inom kommunal vuxenutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med ett förslag från SÖ i november 1972. Många sökande som slutat gymnasieskolan och sökande med andra behörighetsgrunder kommer att behöva behörighetskomplettera ett eller flera ämnen. Rätt att behörighetskomplettera skall även de ha som i sitt avgångsbetyg inte nått upp till det föreskrivna medelvärdet 3,0 i de särskilda förkunskapsämnena eller inte nått upp till den betygsnivå som rekommenderas för studier i visst ämne (på viss linje). KK anser det angeläget att kompletteringsmöjligheterna förbättras jämfört med i dag och föreslår att SÖ får i uppdrag att utarbeta vissa förslag härför. Minst en ort i varje län bör kunna erbjuda kompletteringsmöjligheter i samtliga berörda ämnen, vilket förutsätter ytterligare resurstilldelning.

Förslagen om särskilda förkunskapskrav är uttryckta i gymnasieskolans ämnen och årskurser. Detta får emellertid inte tolkas som att det bara skulle finnas ett sätt att redovisa behörigheten på. KK betonar att sökande, som har reell kompetens för en högskoleutbildning men som saknar gymnasieskolbetyg i föreskrivna ämnen, inte får hindras från att antas av sådana formella skäl. Kunskaper som redovisas exempelvis genom annan utbildning, genom icke skolmässiga studier och genom speciell yrkesverksamhet skall således generellt eller efter individuell prövning kunna ge behörighet. I hög grad informell anser KK att behörighetsbedömningen bör kunna bli beträffande sökande till enstaka kurser. Personer som söker sådan utbildning efter en relativt lång yrkesverksamhet bör själva, med ledning av förkunskapskraven och – om så behövs – i samråd med studievägledare, kunna avgöra om de är behöriga eller inte.

Urval bland behöriga sökande (kapitel 5)

Om antalet behöriga sökande överstiger antalet utbildningsplatser vid en viss utbildningslinje måste ett urval göras. Det främsta kriteriet för ett sådant urval skall vara de studerandes förväntade lämplighet för de avsedda studierna. Vidare skall en varierad erfarenhetsbakgrund bland dem främjas genom att arbetslivserfarenhet tillgodoräknas som merit. För att garantera en allsidig sammansättning av studerandegruppen skall någon form av kvotering bland de sökande tillämpas.

På dessa riktlinjer från direktiven bygger KKs förslag till nytt urvalssystem för högskoleutbildning. En strävan har härvid varit att söka utforma ett system som kan bidra till att minska den sociala snedfördelningen bland de studerande i högskolan. En rad andra faktorer än urvalsreglerna spelar dock en avgjort större roll för den sociala samman-

sättningen. De faktorer som påverkar ungdomarnas väg genom det underliggande utbildningssystemet är här av väsentlig betydelse. Inom den högre utbildningen spelar sannolikt det studiesociala stödet en nyckelroll, men även lokaliseringen av högskoleutbildning samt olika sätt att distribuera sådan utbildning är viktiga, om man skall uppnå en jämnare social rekrytering. En mera differentierad högskola, med utbildningslinjer som svarar mot skilda sökandegruppers behov och önskemål, bör också kunna medverka till en jämnare social fördelning inom högskoleutbildningen i dess helhet.

KK har funnit anledning att föreslå skilda urvalsregler för sökande till fullständiga utbildningslinjer och till enstaka kurser.

Antagning till fullständiga utbildningslinjer. Urvalssystemet skall kunna tillämpas vid huvuddelen av utbildningslinjerna i högskolan. Till högskoleutbildning räknar KK all utbildning för vilken de allmänna behörighetsvillkoren till högskoleutbildning är ett krav. Vid vissa utbildningslinjer bör dock modifierade urvalsregler kunna tillämpas. Främst kommer detta i en framtida högskola att bli aktuellt för utbildningsvägar, där särskilda inträdesprov är motiverade (t. ex. konstnärliga utbildningar) samt utbildningsvägar som rekryterar sina studerande huvudsakligen från en enda linje i gymnasieskolan. Även vid antagning till externt rekryterad verksutbildning bör modifierade urvalsregler kunna tillämpas.

Vid urvalet skall de sökande delas in i grupper. Inom varje grupp bör de sökande vara jämförbara med avseende på exempelvis den behörighetsgivande utbildningens längd. Samma kombination av urvalsinstrument måste också kunna användas för alla sökande inom en grupp. Antalet kvotgrupper bör inte vara för stort. KK föreslår att de sökande vid urvalet delas in i följande fyra grupper:

I Sökande från tre(fyra)-årig linje i gymnasieskolan och från motsvarande, huvudsakligen avvecklade skolformer

II Sökande från tvåårig linje eller linjekonstruerad specialkurs i gymnasieskolan och från motsvarande, huvudsakligen avvecklade skolformer

III Övriga behöriga sökande som ej tillhör grupp IV

IV Sökande med utländsk behörighetsgivande utbildning. Ej svenska medborgare som är 25 år och har minst fem års yrkesverksamhet

Alla behöriga sökande kommer att kunna föras till någon av de fyra grupperna. Någon fri kvot i den betydelse som detta begrepp har i dag föreslås alltså inte. Däremot skall man kunna göra en friare bedömning av vissa sökande, som kan ge till resultat att den sökande antas med "förtur". I första hand bör därvid komma i fråga personer som på grund av handikapp eller av andra synnerliga skäl bedöms böra antas till viss utbildning eller till utbildning på viss ort. Dessa sökande skall antas inom sina ordinarie grupper. Förtursbedömningen skall göras av antagningsmyndigheten efter riktlinjer som utfärdas av tillsynsmyndigheten. Någon maximering av det antal platser som får tillsättas med sådan förtur har inte bedömts som nödvändig.

Sökande med två behörighetsgrunder, antingen två behörighetsgivande utbildningar eller med behörighetsgivande utbildning jämte behörighetsgrunden ålder och yrkesverksamhet, skall få välja i vilken kvotgrupp han vill bli placerad. Sökande med ett minst tio år gammalt behörighetsgivande betyg skall dock alltid placeras i grupp III.

De *urvalsinstrument* som skall användas vid urval till fullständiga utbildningslinjer finns angivna i KKs direktiv: betyg från behörighetsgivande skola, resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet. Att använda betygen som urvalsinstrument kan endast komma i fråga i de grupper, där alla sökande har inbördes jämförbara sådana, dvs. i grupperna I och II. I dessa grupper skall också resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet vara meritvärderingsunderlag. I grupp III, där de sökande antingen inte har betyg eller har inbördes svårjämförbara sådana, skall urvalsinstrumenten vara resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet. I grupp IV slutligen skall en bedömning göras av de sökandes samtliga meriter.

KK använder termen *studiepoäng* för att beteckna den poäng som en sökande får tillgodoräkna sig för betyg eller studielämplighetsprov eller för båda dessa tillsammans. Poäng som får tillgodoräknas för arbetslivserfarenhet kallas *arbetspoäng*. Den slutliga poäng efter vilken den sökande rangordnas benämns *urvalspoäng*, oberoende av vilken kombination av meriter som ingår i denna slutliga poäng. Samtliga typer av poäng skall anges med en decimal.

Betygets meritvärde skall vara medelvärdet av samtliga betyg som ingår i avgångsbetyget med undantag av betyg i frivilligt lästa ämnen (utökad studiekurs). Innan medelvärdet beräknas skall de två lägsta betygen strykas, om antalet betygsatta ämnen (med undantag av frivilliga ämnen) överstiger tio. Betyg i ämne som kompletterats för behörighet (allmän eller särskild) skall inte inräknas i betygsmedelvärdet. Alla ämnen som ingår i medelvärdet skall ges lika vikt. Bokstavsbetyg omräknas till sifferbetyg.

SÖ har haft ett särskilt uppdrag att utveckla och utpröva ett *studielämplighetsprov* samt att föreslå hur studielämplighetsprövningar skall organiseras. KK har haft att överväga detta provs roll som urvalsinstrument och som kvoteringsinstrument.

KK föreslår att genomgång av studielämplighetsprov skall vara frivilligt. Ett obligatoriskt studielämplighetsprov skulle få karaktären av ett allmänt behörighetsvillkor utöver dem som fastställts av statsmakterna. Om ingen konkurrens råder om utbildningsplatserna måste en sökande som fyller såväl de allmänna som de särskilda behörighetsvillkoren kunna antas utan att ha genomgått studielämplighetsprov. Rent praktiska skäl talar också emot att göra provet obligatoriskt. Å andra sidan är det angeläget att så många sökande som möjligt går igenom provet, bl.a. med hänsyn till att det i framtiden eventuellt skall kunna användas som kvoteringsinstrument.

Det skall vara tillåtet för alla sökande att delta i provet mer än en gång, men provresultatet skall inte gälla längre än förslagsvis tre år.

KK föreslår att resultat av studielämplighetsprov, vad gäller gymnasie-

skolelever, endast skall kunna förbättra en sökandes meriter, aldrig försvaga dem. För sökande i grupp I och II skall provet därför meritvärderas på följande sätt: Provresultatet omräknas till en skala som är jämförbar med medelbetygens. Betygsmedelvärde och provresultat adderas och summan divideras med två. Om det härigenom uppkomna värdet överstiger betygsmedelvärdet blir det förra den sökandes studiepoäng. I annat fall blir medelbetyget den sökandes studiepoäng.

Även för sökande i grupp III skall studielämplighetsprov vara en frivillig merit. För dessa sökande kommer dock kravet att genomgå studielämplighetsprov att kännas starkare, eftersom de annars måste acceptera att eventuell poäng för arbetslivserfarenhet blir deras enda merit vid urvalet.

KK menar att *arbetslivserfarenhet* före högskolestudiernas påbörjande är av väsentligt värde för såväl den enskilde studeranden som för utbildningen i högskolan. En sådan erfarenhet kan också vara av betydelse för de högskoleutbildades kommande yrkesverksamhet. Urvalssystemet bör därför stimulera allt flera att skaffa sig arbetslivserfarenhet innan de påbörjar studierna i högskolan. KK menar dock att det måste finnas olika sätt att ta utbildningssystemet i anspråk. Ett av dessa sätt kan vara att gå direkt från gymnasieskola till högskola. KK har därför inte velat skapa urvalsregler som i praktiken skulle kunna göra arbetslivserfarenhet till en obligatorisk merit.

Det är mycket svårt och inte heller, enligt KKs uppfattning, önskvärt att göra en kvalitativ värdering av arbetslivserfarenheten. All arbetslivserfarenhet bör således tillgodoräknas. Detta är ett led i KKs strävan att undvika regler som kan bidra till att öka den sociala snedrekryteringen. Däremot menar KK att det måste finnas regler för både hur lång och hur kort arbetslivserfarenhet som skall tillgodoräknas, såväl med avseende på den sammanlagda tiden som beträffande de enskilda anställningsperiodernas längd. Minimitiden skall vara så lång, att den sökande haft möjlighet att skaffa sig en inte alltför ytlig erfarenhet från en eller ett par arbetsplatser. Minst femton månaders arbetslivserfarenhet bör således krävas för att arbetslivserfarenhet över huvud taget skall tillgodoräknas. I dessa femton månader skall ingå en period om minst nio månaders sammanhängande anställning. Perioder som är kortare än tre månader tillgodoräknas inte. Den maximala tid som tillgodoräknas är fem år. Varje tremånadersperiod ger 0,1 poäng. För de första femton månaderna får man alltså 0,5 poäng och poängen för arbetslivserfarenhet kan uppgå till högst 2,0.

Grupperna I, II och III skall tilldelas platser i proportion till gruppens andel av det totala antalet sökande. Denna princip för platstilldelning (proportionell kvotering) föreslår KK skall gälla tills vidare. KK har också undersökt olika varianter av den kvoteringsprincip som bygger på en kollektiv studieprognos för varje kvotgrupp, fastställd med hjälp av studielämplighetsprov. Om denna kvoteringsprincip skall kunna användas är det dock nödvändigt att först ha erfarenheter av studielämplighetsprovet som ett i bruk varande urvalsinstrument. Det är också nödvändigt att skaffa sig en uppfattning om den effekt som nya behörighets- och

urvalsregler har på urvalet till högskoleutbildning och om studieresultaten för dem som antas enligt de nya reglerna. Först därefter kan man ta ställning till, om den rent proportionella kvoteringen skall ersättas av någon form av kvotering med hjälp av studielämplighetsprov.

Inom varje kvotgrupp skall de sökande *rangordnas* efter sammanlagd urvalspoäng (studiepoäng plus i förekommande fall arbetspoäng). Om urvalet sedan görs från toppen av rangordningen kan det inträffa att ingen sökande med enbart studiepoäng antas. Alla platser tillsätts med sökande som har såväl studie- som arbetspoäng. För att undvika att på detta sätt göra arbetslivserfarenheten till en obligatorisk merit via urvalsreglerna föreslår KK att alla sökande inom kvotgruppen utgör kvoteringsunderlag för ett antal platser som tillsätts på enbart studiepoäng. Sökande som också har arbetspoäng utgör kvoteringsunderlag även för en undergrupp, där rangordningen görs efter de sammanlagda meriterna. Sökande med enbart studiepoäng konkurrerar endast om de platser som skall tillsättas på studiepoäng, medan sökande med arbetspoäng prövas för två alternativ, antagning på studiepoäng och antagning på summan av studie- och arbetspoäng. Om studiepoängen är tillräckligt hög för antagning skall den sökande antas på denna. KK föreslår också att undergruppen skall omfatta en viss minsta andel av de studieplatser som tillfaller kvotgruppen. Vid de allra första antagningsomgångarna beräknar KK att en sådan garanti om femton procent av platserna kan vara tillfyllest, eftersom det kan dröja innan de sökande i större omfattning har arbetslivserfarenhet att åberopa. Därefter bör garantin kunna höjas till 25 procent. Om antalet sökande med arbetspoäng efterhand stiger blir en garanti av detta slag överflödig.

Grupp IV, som innehåller sökande med utländsk behörighetsgivande utbildning samt ej svenska medborgare som vinner behörighet genom ålder och yrkesverksamhet, skall erhålla en på förhand bestämd andel av platserna i varje utbildningslinje. Andelen bör fastställas med viss hänsyn till antalet sökande i gruppen, i första hand antalet invandrare och svenska medborgare med utländsk utbildning. En riktpunkt för den högsta andel platser som skall tillsättas med sökande ur grupp IV bör vara tio procent. Invandrare och svenska medborgare skall ha rätt att i stället välja att tillhöra grupp III. Närmare föreskrifter för antagningsmyndighetens bedömning av sökande inom denna grupp skall utfärdas av tillsynsmyndigheten.

I det ovan presenterade regelsystemet för urval till fullständiga utbildningslinjer föreslår KK att alla behörighetskategorier genom proportionell kvotering ges samma rätt till studieplatser. Behovet av en "andra chans" för sökande från gymnasieskolan tillgodoses genom att de kan höja sin studiepoäng med ett resultat på studielämplighetsprovet och sin sammanlagda urvalspoäng med arbetslivserfarenhet. Avgångsbetyget från gymnasieskolan kommer således inte att spela samma avgörande roll för möjligheten att välja fortsatt utbildning som det gör i dag. Genom att studielämplighetsprovet får genomgås mer än en gång ges även övriga sökande möjlighet att förbättra sina meriter. De har också samma möjlighet som de gymnasieutbildade att höja sin sammanlagda urvals-

poäng genom arbetslivserfarenhet. Genom den föreslagna fördelningsmetoden för platserna inom en kvotgrupp har KK sökt tillgodose efterfrågan på högskoleutbildning från skilda grupper av utbildningssökande och samtidigt garantera att sökande med arbetslivserfarenhet får en reell chans att utnyttja denna i urvalssituationen.

Antagning till enstaka kurser. KK utgår i sina förslag till antagningsregler för enstaka kurser i U 68s förslag att särskilda resurser skall anvisas för anordnande av sådan utbildning och att utbudet av enstaka kurser i stort skall motsvara efterfrågan.

Huvudsakligen tre grupper av studerande är aktuella för utbildning i enstaka kurs:

- personer med yrkeserfarenhet av varierande längd som söker fortbildning eller vidareutbildning,
- personer som efter avslutad utbildning i högskolan vill bredda eller fördjupa sin utbildning i en eller flera enstaka kurser,
- personer som vill bygga upp en utbildningsgång med samma innehåll som en utbildningslinje genom att delta i en följd av enstaka kurser.

Urvalsreglerna för enstaka kurser bör utformas så att alla dessa sökandekategorier har möjlighet att komma i fråga för antagning. Speciell hänsyn bör dock tas till dem som söker fortbildning eller vidareutbildning. Reglerna bör också ta hänsyn till att en stor del av de sökande kan beräknas vara starkare lokalt bundna än sökande till fullständiga utbildningslinjer. Bl. a. av detta skäl bör antagningen göras lokalt vid den högskola, där den enstaka kursen ges.

Antagningsmyndigheten skall först göra en individuell bedömning av de sökande som har utbildningen som sitt högst prioriterade eller enda utbildningsalternativ. Vid bedömningen tas hänsyn till sådana faktorer som den tidigare utbildningens och yrkesverksamhetens omfattning och dess samband med den sökta utbildningen, till lokal bundenhet och till andra omständigheter av betydelse. Med ledning av denna bedömning antas de sökande som bedöms böra antas före övriga sökande. Andelen platser som tillsätts vid en sådan förtursbedömning kan komma att variera inom ganska vida gränser. En riktpunkt bör kunna vara att ca hälften av platserna tillsätts på detta sätt. Efter förtursantagningen indelas kvarvarande sökande i följande tre grupper, vilka i stort motsvarar de tre ovan angivna målgrupperna för utbildningen:

- sökande med minst tvåårig utbildning utöver behörighetsgivande utbildning,
- sökande utan utbildning enligt första punkten och med minst femton månaders arbetslivserfarenhet,
- sökande utan utbildning enligt första punkten och med mindre än femton månaders arbetslivserfarenhet.

Varje grupp tilldelas platser i proportion till gruppens andel av det totala antalet kvarvarande sökande. Platserna tillsätts inom varje kvotgrupp med sökande som har utbildningen som enda eller högst prioriterat

alternativ. Om dessa är flera än antalet återstående platser fördelas platserna genom lottning.

Kompetensreglernas tillämpning på verksutbildning (kapitel 6)

Ett särskilt uppdrag för KK har varit att efter samråd med berörda myndigheter föreslå hur de nya kompetensreglerna skall tillämpas för statlig verksutbildning. Utgångspunkten för detta arbete har varit kompetensutredningens förslag om att externt rekryterad verksutbildning på eftergymnasial nivå i princip skulle tillämpa samma behörighetsregler som annan statlig högre utbildning.

KK har i denna fråga haft kontakt med företrädare för krigsmakten, luftfartsverket, rikspolisstyrelsen, postverket, statens järnvägar, televerket och tullverket. Generellt sett har KK funnit att utbildnings- och rekryteringsförhållandena vid dessa myndigheter undergått stora förändringar sedan 1970, då KU lade fram sina förslag.

Inom postverket, statens järnvägar, televerket och tullverket förekommer inte längre sådana kurser som tidigare rekryterade elever från gymnasium och fackskola. Hur dessa myndigheter i framtiden kommer att rekrytera sin personal är oklart.

Polisutbildningen har uppmärksammats av den s. k. brottskommissionen, som ansåg att nuvarande krav på grundskolekompetens för anställning som polisaspirant borde höjas. Detta förslag har i princip godkänts av riksdagen.

En ny befälsordning för krigsmakten utarbetas för närvarande inom försvarsdepartementet efter vissa riktlinjer fastställda av riksdagen hösten 1973. Mycket talar för att detta arbete kommer att leda fram till en organisation, som innebär ett enhetligare regelsystem än för närvarande för tillträde till befälsutbildning och att denna kommer att bygga på de allmänna behörighetsvillkoren för högskoleutbildning.

1973 beslutade riksdagen att de civila och militära flygtrafikledningsorganisationerna skall sammanföras i en gemensam flygledningsorganisation som inordnas i luftfartsverket. En gemensam flygledarutbildning kommer därvid till stånd hösten 1974.

KK föreslår att behörighetskraven till intern verksutbildning skall utformas i enlighet med kraven för allmän högskoleutbildning om

- verksutbildningen till innehåll och uppläggning är anpassad för främst externrekrytering från gymnasieskolan,
- utbildningen försiggår i skolmässiga former och utbildningsdelen tidsmässigt och institutionsmässigt är frikopplad från vanlig anställning,
- tidigare anställning inom verket inte fordras för utbildningen.

I belysning av dessa kriterier har KK funnit att de allmänna behörighetsvillkoren och den utformning av eventuella särskilda förkunskapskrav som gäller för högskolans utbildningslinjer, skall tillämpas för utbildningar inom krigsmakten, luftfartsverket och rikspolisstyrelsen. KK har inte sett det nödvändigt att föreslå några principiella

förändringar i det hittills använda urvalsförfarandet till dessa verksutbildningar men förutsätter att de nya principerna för meritvärdering av betyg och arbetslivserfarenhet i tillämpliga delar skall kunna beaktas.

Antagningens organisation (kapitel 7)

KKs förslag med avseende på antagningens organisation berör i första hand den statliga grundläggande högskoleutbildningen. För huvuddelen av utbildningslinjerna inom det föreslagna universitets- och högskoleämbetets område jämte jordbrukets högskolor föreslår KK att antagningen skall göras centralt och med hjälp av ADB. För övrig högskoleutbildning, främst den kommunala och landstingskommunala, som ligger inom SÖs område, förutsätter KK att den tills vidare skall göras som hittills. I flertalet fall kommer gymnasieskolans intagningsnämnder att vara antagningsmyndighet för den kommunala högskoleutbildningen. Oavsett vilken form av antagning som tillämpas måste antagningen vara organiserad så att meritvärderings- och urvalsreglernas syfte uppfylls.

Den centrala antagningen inom UHÄ-området. Om man förutsätter att U 68s förslag om antagningsbegränsning till all högskoleutbildning genomförs kommer studieorganisationen vid de nuvarande filosofiska fakulteterna att spela stor roll för antagningssystemets utformning. På denna punkt har KK inte haft tillgång till ett säkert underlag för sina förslag, eftersom något beslut ännu inte fattats på grundval av U 68s betänkanden. KK presenterar därför endast förslag till vissa principlösningar.

KK utgår från att det inom högskoleorganisationen måste finnas ett administrativt system som har såväl informations- och prognos- som antagningsfunktioner och där antagningssystemet ingår som en del. Antagningssystemet som sådant kan alltså inte spela någon egentlig roll som informationsgivare eller ge prognosunderlag för dimensioneringen. Man måste i stället förutsätta att antalet studieplatser som skall tillsättas inom antagningssystemet är känt vid antagningens början. Däremot bör antagningssystemet kunna spela rollen av inskrivningsinstitut, dvs. den kontroll av behörigheten (allmän och särskild) som nu i regel sker vid universitetens inskrivningsexpeditioner och vid institutionerna kan utgå.

Antagningen till grundläggande statlig högskoleutbildning bör vara central och genomföras i ett datorbaserat system. Några skäl som talar för att man skulle vinna på att dela upp antagningen på flera centrala system har KK inte funnit med den omfattning som systemet föreslås få vid genomförandet (se bilaga 6). Däremot kan en sådan uppdelning i flera system bli aktuell, om ett flertal nya utbildningsvägar tillförs högskoleutbildningen. Då bör man också ha vunnit erfarenheter av sökandeströmmarna inom antagningssystemet och därmed fått ett underlag för hur en sådan uppdelning skulle kunna göras.

Antagning till enstaka kurser. KK förordar att antagningen till enstaka kurser skall göras lokalt, bl. a. därför att de urvalsregler som KK föreslår för sådan utbildning inrymmer ett stort mått av individuell bedömning av de sökande. Vid lokal antagning torde mängden ansökningar vid varje

antagningsenhet inte bli större än att denna bedömning kan genomföras. Lokal antagning bör även förekomma till de av U 68 föreslagna individuella utbildningslinjerna. Däremot bör de lokala utbildningslinjerna kunna ingå i det centrala antagningssystemet.

Om U 68s förslag till studieorganisation genomförs kommer det att finnas spärrade studiekurser inom en allmän utbildningslinje. I den mån dessa kurser ligger utanför de studerandes studieprogram blir antagningen, menar KK, en angelägenhet för varje högskola och bör göras lokalt.

Sökalternativ och spärrnivå. Antalet studieplatser som skall besättas måste vara känt vid antagningstillfället. Ett bestämt antal utbildningsplatser innebär att utbildningen är spärrad. För de fasta utbildningslinjerna, dvs. de utbildningslinjer som är bestämda till innehåll och omfång, kan antalet utbildningsplatser anges på samma sätt som görs för närvarande. När det gäller de allmänna utbildningslinjerna enligt U 68s förslag för de nuvarande filosofiska fakulteterna kan antalet studieplatser emellertid anges på olika sätt, dvs. spärrarna kan ligga på olika nivåer. Antalet studieplatser kan således anges antingen för utbildningslinjen i dess helhet eller för de olika linjevarianterna inom linjerna eller för de enskilda studieprogrammen.

KK har övervägt olika alternativ när det gäller att bestämma spärrnivåer och definiera sökalternativ. Under förutsättning att U 68s förslag till anslagstilldelning genomförs synes det rimligt att förutsätta att antalet studieplatser genomgående kommer att anges per studieprogram i linjevariant inom utbildningslinje på viss ort, vilket då också ger en entydig definition av begreppet sökalternativ. Denna definition tycks innebära vissa fördelar för de sökande jämfört med andra definitioner och dessutom kräva den minst komplicerade tekniska lösningen. Antalet sökalternativ som skall behandlas inom antagningssystemet blir dock mycket stort. Det är därför angeläget att antalet studieprogram minskas i jämförelse med U 68s förslag. Inte något av de alternativ som KK övervägt är emellertid idealiskt. Detta hänger samman med att de krav som U 68 ställt upp, nämligen att de sökande till högskoleutbildning dels skall ha stor frihet att lägga upp studierna efter personlig önskan, dels en trygghet att få fullfölja en vald studiegång samtidigt som utbildningen i högskolan skall motsvara ett bedömbart behov av personer på arbetsmarknaden med utbildning inom – låt vara ganska breda – sektorer, har visat sig vara svårförenliga i den administrativa tillämpningen av ett antagningssystem.

Antal utbildningsalternativ och reservuppflyttning. Oavsett hur spärrnivåerna läggs och hur sökalternativen definieras måste de sökande i ett centralt antagningssystem få söka flera utbildningsalternativ och därvid uppge i vilken ordning de prioriterar dessa. Vid antagningen prövas de sedan i tur och ordning för sina sökta alternativ. Reservantagningen skall ske enligt vissa regler som bl. a. innebär att en redan antagen sökande i första hand kommer ifråga för antagning till återbudsplats på sitt första- eller andrahandsalternativ. Antalet sökalternativ som får anges på ansökan måste vara begränsat. Hur många man skall få ange är beroende av den slutliga utformningen av sökalternativen.

Ansökningstider. Tidpunkten för ansökan till studier som startar på höstterminen måste sättas så att sökande som avslutar sin behörighetsgivande utbildning vid vårterminens slut hinner få sitt avgångsbetyg före ansökningstidens utgång, dvs. efter vårterminens slut i gymnasieskolan. Tiden för antagningsarbetet blir härigenom kort, eftersom antagningsbesked, med hänsyn bl. a. till sökande som har förvärvsarbete, bör föreligga ca en månad före kursstart, dvs. i månadsskiftet juli/augusti. Alla möjligheter att förkorta och rationalisera antagningsarbetet måste därför tillvaratas. Exempelvis bör det vara möjligt att optiskt läsa den del av ansökningshandlingen som omfattar betyg. Även om antagningsbesked föreligger en månad före kursstart kan vissa antagna, på grund av t. ex. lång uppsägningstid från en anställning, behöva få uppskov med studierna. Anstånd bör kunna beviljas av utbildningsanstalten.

För sökande till enstaka kurs bör ansökningstiden utgå tidigare, eftersom den individuella bedömningen av de sökande kan bli tidskrävande. Ansökningstiden bör utgå ca en månad tidigare än ansökningstiden till fullständiga utbildningslinjer.

Individuella bedömningar måste göras även av vissa sökande till fullständiga utbildningslinjer. Det gäller sådana sökande som på grund av handikapp eller av andra synnerliga skäl bör få förtur. För att minska tidsåtgången för antagningen bör dessa sökande särbehandlas endast vad avser själva förtursbedömningen. Registrering av ansökan osv. bör ske maskinellt. Särskild bedömning av sökande med utländsk förutbildning måste också göras. Detta arbete måste vara väl förberett och noggranna riktlinjer för arbetet bör vara utformade. Uttagningen av dessa sökande bör kunna ske maskinellt.

Behörighetsbedömningar och de bedömningar av "motsvarandekunskaper" som kan bli frekventa i det nya regelsystemet bör normalt göras före ansökningstidens utgång. De sökande bör således informeras om att de så tidigt som möjligt skall ansöka om att få sin behörighet prövad i de fall detta är erforderligt.

Den *antagningsnämnd* med företrädare för utbildningen, för de studerande och för allmänintresset som KK föreslår skall knytas till enheten för central antagning m. m. vid UHÄ skall ha ansvaret för de här beskrivna bedömningarna. Även för den lokala antagningen till enstaka kurser och till individuella utbildningslinjer bör man överväga att inrätta antagningsnämnder sammansatta på samma grunder som den centrala antagningsnämnden.

I en central antagning av den omfattning som KK föreslagit kan antalet sökande komma att bli mycket stort. Det synes därför knappast genomförbart att infordra kopior av betyg från utbildning och anställningar från de sökande och under antagningsarbetet kontrollera dessa mot uppgifter i ansökan. Även andra skäl talar för att man bör göra antagningen på de uppgifter som den sökande lämnar på ansökningsblanketten. Antagningen gäller sedan under förutsättning att lämnade uppgifter är korrekta. Kontrollen av att så är fallet skall göras av den mottagande utbildningsanstalten, som således har att slutgiltigt bekräfta antagningen.

Uppläggning av ett datorbaserat antagningssystem. Vid uppläggningen av ett datorbaserat antagningssystem måste man göra en avvägning mellan uppläggningskostnaderna, som är engångskostnader, och de beräknade årliga driftskostnaderna. Det är därvid viktigt att finna en lösning på de tekniska problemen som håller driftskostnaderna så låga som möjligt. Systemet bör göras flexibelt och särskild vikt måste läggas vid registerorganisation och bearbetningsteknik. Först när programförutsättningarna föreligger kan en mera noggrann beräkning av kostnaderna göras. Dessa föreligger inte förrän statsmakterna fattat beslut på grundval av både KKs och U 68s förslag. Med en mycket grov skattning kan uppläggningskostnaderna beräknas till drygt en miljon kronor. Driftskostnaderna kan, likaledes mycket grovt, uppskattas till fyra à fem miljoner kronor per år. Kostnaderna för systemunderhåll tillkommer, dvs. kostnader för ändringar i systemet på grund av nya förutsättningar för antagningen. Uppläggningen av systemet bör under gynnsamma betingelser kunna slutföras inom ett år.

Handläggning av kompetensfrågor (kapitel 8)

KK behandlar handläggningen av kompetensfrågorna i tre avsnitt: löpande kompetensärenden, uppföljning och utvecklingsarbete samt informationsfrågor.

Löpande kompetensärenden. I en framtida högskoleorganisation med ett avsevärt vidgat högskolebegrepp kommer en tydligare gräns att finnas mellan den gymnasiala utbildningen (grundskolans kompetensområde) och den eftergymnasiala utbildningen (högskoleutbildningen). Behovet av likformighet i de kompetensbestämmelser som gäller inom dessa båda områden kommer därför inte att vara lika starkt uttalat som i dag. Däremot kommer en större del av högskoleutbildningen än i dag att ligga inom SÖs område och behovet av samordning i kompetensfrågor mellan UHÄ och SÖ kommer därför ändå att vara stort. Det är vidare viktigt att handläggningen av kompetensfrågorna samordnas inom respektive verk.

De tillämpningsföreskrifter till förordningen om tillträde till högskoleutbildning som skall utfärdas av tillsynsmyndigheten måste utfärdas i nära samarbete mellan främst UHÄ och SÖ. Samråd bör ske även med andra tillsynsmyndigheter som har att utfärda sådana föreskrifter.

I samband med utfärdandet av tillämpningsföreskrifterna bör en förteckning utarbetas över utbildningsvägar som bedöms ge allmän behörighet. Även beträffande de särskilda förkunskapskraven bör en motsvarande förteckning kunna utarbetas. Båda dessa förteckningar bör ingå i informationsmaterialet till de sökande. Vid bedömning av utbildning och ämne som inte finns upptagna på förteckningarna bör visst samråd äga rum mellan antagningsmyndigheterna.

Verken bör även samråda beträffande tillämpningsföreskrifter om tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet, riktlinjer för bedömning av sökande med utländsk förutbildning samt riktlinjer för den förtursbedömning av vissa sökande som enligt KKs förslag i kapitel 5 skall kunna förekomma.

En *antagningsnämnd* skall knytas till den centrala antagning som KK föreslår i kapitel 7. En viktig uppgift för antagningsnämnden blir att ta ställning till övergripande och principiella frågor med avseende på bedömningar av olika slag, t.ex. de motsvarandebedömningar av allmänna och särskilda behörighetsvillkor som nämnts ovan, den särskilda förtursbedömningen och bedömningen av sökande med utländsk förutbildning. Nämnden bör också kunna fylla vissa uppgifter i samband med utarbetandet av information till de sökande. För ett tekniskt samarbete vid antagningen bör en representant för vardera jordbrukets högskolor och för Handelshögskolan i Stockholm knytas till nämnden.

Även för den lokala antagningen till enstaka kurser och till individuella utbildningslinjer bör man överväga att inrätta antagningsnämnder med uppgifter som i tillämpliga delar överensstämmer med den centrala antagningsnämndens.

Inom SÖs område föreslår KK ingen central antagning. Huvuddelen av antagningen till högskoleutbildning inom SÖs område kommer att ligga på gymnasieskolans intagningsnämnder. Efterhand som allt flera utbildningar under SÖ förs till högskoleområdet bör emellertid central antagning kunna övervägas även för denna del av högskoleutbildningen.

Över beslut i antagningsfrågor av antagningsmyndighet respektive tillsynsmyndighet bör de sökande ha rätt att föra talan genom *besvär*.

Uppföljnings- och utvecklingsarbete. Inom berörda myndigheter måste man fortlöpande samla in erfarenheter av regelsystemets tillämpning för att kunna bedöma såväl behörighets- och urvalsreglernas funktion i sig som deras innebörd för utbildningsprocess och studieresultat. För att en sådan utvärdering skall kunna göras måste man också planera för en framtagning av relevant antagnings- och studiestatistik.

Vissa undersökningar av forskningskaraktär måste startas för att belysa kompetensreglernas effekter. Bland annat är det angeläget att

- studera tillströmningen av sökande och studerandegruppens sammansättning, inte minst socialt, mot bakgrund av nya allmänna behörighetsvillkor och nya urvalsregler,
- undersöka utfallet av olika urvalsinstrument: betyg, studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet, främst med avseende på deras betydelse för utbildningsprocess och studieresultat,
- söka efter tillförlitliga och relevanta kriterier på studieframgång,
- genomföra undersökningar som belyser frågan om en kvotering med hjälp av studielämplighetsprov skall införas,
- belysa regelsystemets återverkande effekter på gymnasieskolan och dess arbete.

KK anser det nödvändigt att ett forskningsprogram upprättas som tar sikte på en samlad utvärdering av ett nytt kompetenssystem. Forskningsuppgifterna bör samordnas och vid behov initieras av den föreslagna enheten för forsknings- och utvecklingsarbete vid UHÄ.

Information om kompetensfrågor. Information om kompetensfrågor når utbildningssökande och andra intresserade grupper i samhället dels direkt genom trycksaker, artiklar i pressen, annonser, etermedia osv., dels

genom särskilda informatörer, främst den personal som – oftast i samband med en mera omfattande studie- och yrkesvägledning – ger muntlig information, vilken kan kompletteras med tryckt material.

KK menar att huvudansvaret för utarbetande och distribution av kompetensinformation i framtiden liksom i dag måste ligga på de centrala ämbetsverken AMS, SÖ och UKÄ, vilka också har ansvar för studie- och yrkesvägledningsverksamheten på olika områden och nivåer i utbildningsväsendet. Även i fortsättningen måste samråd äga rum mellan de berörda verken.

När en reform skall genomföras måste informationsinsatserna intensifieras. De behövliga insatserna vid genomförandet av KKs förslag kan grovt indelas i tre områden. I initialskedet bör genomföras en riksomfattande informationskampanj, som riktar sig direkt till allmänheten och som avser att informera om huvuddragen i reformen och om dess konsekvenser för den enskilde. Informatörerna måste vidare få utbildning i såväl innehållet i reformen som intentionerna bakom den så att detta kan integreras i deras rådgivande och upplysande verksamhet. Det reguljära informationsmaterialet måste slutligen omarbetas och anpassas till de nya bestämmelserna. I den senare uppgiften ingår också att anpassa informationen om själva antagningsproceduren till de nya förhållandena.

Dessa informations- och utbildningsinsatser kommer att innebära kostnader för berörda verk, vilka endast delvis och mycket grovt kunnat uppskattas av KK. Sålunda beräknar KK en kostnad för initialinformationen som uppgår till mellan en och en och en halv miljon kronor. Utbildningen av informatörer kan uppskattas kosta närmare en halv miljon kronor.

Det är till sist angeläget att såväl informationen till allmänheten som utbildningen av informatörerna startar så snart riksdagsbeslutet är fattat. Det förefaller också nödvändigt att i viss utsträckning samordna detta med de informations- och utbildningsåtgärder som blir aktuella i samband med genomförandet av U 68s förslag.

Genomförandet av KKs förslag (kapitel 9)

Innan KKs förslag kan genomföras måste en rad åtgärder vidtagas och viss planering genomföras.

De särskilda förkunskapskraven för linjer och kurser måste fastställas och inarbetas i utbildningsplaner (motsvarande). UHÄ och SÖ måste i samråd utarbeta tillämpningsföreskrifter till förordningen om tillträde till högskoleutbildning. Bl.a. dessa utgör ett nödvändigt underlag för den information till de sökande som måste utarbetas. En beredskap bör skapas för att samla in relevanta data om antagningsmeriter, studieresultat m.m. hos de studerande som antas med hjälp av de nya urvalsreglerna.

Så snart statsmakterna fattat beslut på grundval av KKs förslag måste en projektgrupp tillsättas för att bygga upp det nya antagningssystemet för den centrala antagningen. Samtidigt bör den föreslagna antagningsnämnden utses för att den skall ha tillfälle att följa arbetet med

systemuppläggningen och möjlighet att förbereda sitt eget arbete.

Vid de enskilda högskolorna måste den lokala antagningen till enstaka kurser förberedas och personalen utbildas för sina nya uppgifter i antagningsorganisationen. Eventuellt skall lokala antagningsnämnder utses.

Snarast efter riksdagsbeslutet måste också startas en informationskampanj för att föra ut reformens syfte till alla berörda parter.

Beträffande tidsplanen förutsätter KK en gemensam startpunkt för hela högskolereformen på grundval av både U 68s och KKs förslag.

Arbetet med uppläggningen av ett antagningssystem beräknas ta ca ett år. Man måste också beräkna den tid det tar att informera om ett nytt regelsystem. Ett i övrigt angeläget krav på en lång informationstid måste då vägas mot behovet av att så snart som möjligt kunna genomföra en angelägen reform. KK menar att den senare synpunkten bör överväga i detta fall, också därför att reformen är väl förberedd bl. a. genom statsmakternas principbeslut 1972.

KK föreslår således att nya behörighets- och urvalsregler skall träda i kraft så snart de tekniska och praktiska förutsättningarna föreligger. Om beslut fattas under riksdagens vårsession 1975 kan detta tidigast vara fallet vid antagningen av studerande inför höstterminen 1976.

Reservation

Av Owe Skoglund

Särskilda förkunskapskrav

Kommittén föreslår att kunskaper i samhällskunskap motsvarande 3 årskurser i gymnasieskolan skall fordras för tillträde till utbildningar inom juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet samt till socionomutbildning. Jag kan inte på denna punkt ansluta mig till kommitténs förslag.

De s.k. allmänna behörighetsvillkorens utformning i nu gällande bestämmelser medför att studerande inom nämnda utbildningar i allmänhet har kunskaper i samhällskunskap motsvarande 2 årskurser i gymnasieskolan. När det gäller juridisk utbildning finns i dag inte uppställt något särskilt krav på förkunskaper i samhällskunskap. Inom samhällsvetenskaplig fakultet finns för vissa ämnesområden uppställda krav på förkunskaper i samhällskunskap. Dessa är emellertid i förekommande fall begränsade till att avse förkunskaper motsvarande 2 årskurser i gymnasieskolan. För tillträde till socionomutbildning finns särskilda förkunskapskrav uppställda för sökande som inte uppfyller de allmänna behörighetsvillkoren. Bl.a. fordras kunskaper i samhällskunskap motsvarande 3 årskurser i gymnasieskolan.

Kommitténs förslag att för tillträde till socionomutbildning skall fordras kunskaper i samhällskunskap motsvarande 3 årskurser i gymnasieskolan har stöd i synpunkter som lämnats kommittén vid kontakter med nämnden för socionomutbildning. Något motsvarande stöd för kommitténs ställningstagande föreligger inte i fråga om juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet. De experter, som varit knutna till kommittén för utarbetande av förslag till förkunskapskrav för tillträde till utbildningar inom juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet, har förordat att förkunskaper skall fordras i samhällskunskap men ansett att kravet på sådana förkunskaper inte bör sättas högre än motsvarande 2 årskurser.

Kommitténs förslag innebär följaktligen en skärpning av nu gällande krav på förkunskaper i samhällskunskap. Om kommitténs förslag genomförs kommer studerande från t. ex. 3-årig naturvetenskaplig linje att kunna erhålla tillträde till nämnda utbildningar först efter kompletterande studier inom den kommunala vuxenutbildningen. Härav följer självfallet också begränsningar vad avser möjligheterna till högre utbildningar sammansatta av studiekurser inom samhällsvetenskaplig och matematisk/naturvetenskaplig fakultet.

Även enligt min uppfattning bör för tillträde till ifrågavarande utbildningar i allmänhet fordras vissa förkunskaper i samhällskunskap. Mot bakgrund av vad ovan anförts anser jag det emellertid inte påkallat att ställa krav på förkunskaper motsvarande 3 årskurser i gymnasieskolan. Enligt min mening bör det vara tillfyllest att väsentligen i överensstämmelse med vad som följer av nu gällande bestämmelser fordra förkunskaper motsvarande 2 årskurser.

Urval bland behöriga sökande

Kommittén har enligt sina direktiv haft att överväga användande av studielämplighetsprov vid urval bland sökande till högre utbildning. I propositionen 1972:84 rörande gymnasieskolans kompetensvärde m.m. behandlades frågor rörande användande av sådana prov. I direktiven för kommitténs arbete hänvisas härtill och anges några riktlinjer.

Kommitténs förslag innebär bl.a. att studielämplighetsprov förutsätts komma att anordnas och att vid sådana prov erhållna resultat på visst sätt skall kunna beaktas vid urval bland sökande till högre utbildning. Förslaget i dess principiella utformning förefaller mig på ett ändamålsenligt sätt tillgodose de i proposition 1972:84 angivna syftena med ett studielämplighetsprov. När det gäller den vikt, som ett studielämplighetsprov bör ha vid urval inom kvotgrupperna I och II enligt kommitténs förslag, dvs. sökande från 3-åriga respektive 2-åriga linjer i gymnasieskolan, har jag emellertid en från kommittén avvikande uppfattning.

Kommittén föreslår i fråga om kvotgrupperna I och II att hänsyn till ett resultat från studielämplighetsprov skall tas om detta uttryckt i en skala från 1,0 till 5,0 poäng är högre än medelvärdet av erhållna gymnasiebetyg. Om så är fallet skall enligt kommitténs förslag provresultatet och betygsmedelvärdet vägas samman. Provresultatet och betygsmedelvärdet föreslås härvid erhålla samma vikt. Enligt min uppfattning bör sammanvägningen göras så att betygsmedelvärdet ges en i förhållande till provresultatet större vikt. Min uppfattning har sin grund i bl. a. en viss osäkerhet inför de återverkningar som studielämplighetsprov kan få för arbetet i gymnasieskolan. Innan närmare erfarenheter vunnits bör enligt min mening studielämplighetsprov inte tillmätas så stor vikt som i kommitténs förslag.

Särskilda yttranden

1 Av Anders Arfwedson

Direktiven

De direktiv kompetenskommittén haft att följa har i ett avseende varit mindre lyckligt utformade. I direktiven föreskrivs att kommittén skall utforma förslag till meritvärderings- och antagningssystem på grundval av tre merittyper, nämligen betyg, studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet. Samtidigt har emellertid utredningsarbete kring såväl betygssystemets som studielämplighetsprovets utformning pågått vid sidan av kommittén. Ifråga om det framtida betygssystemet föreligger alltjämt inget förslag. Kommittén har därför tvingats utgå från nu gällande betygssystem vid sin konstruktion av meritvärderingsregler, samtidigt som kommittén varit medveten om att betygssystemet sannolikt kommer att förändras relativt kort tid efter det att det nya meritvärderings- och antagningssystemet slutgiltigt genomförts. Enligt min mening hade det varit önskvärt att premisserna för utredningsarbetet mer entydigt klarlagts redan från början. Kommittén har i sitt arbete haft att göra en rad avvägningar, t. ex. ifråga om de olika merittypernas inbördes vikt. Det är självklart att dessa bedömningar kräver kännedom om de olika delkomponenternas närmare utformning. Med den tågordning som gällt för kommitténs arbete har dessa avvägningar alltså fått göras delvis i blindo.

Trots denna huvudinvändning kan jag i allt väsentligt ansluta mig till det förslag som kommittén nu framlägger. Jag anser att förslaget på ett rimligt sätt balanserar de många olika önskemål som reses på ett nytt behörighets- och meritvärderingssystem. Att förslaget kan förefalla tekniskt komplicerat och svåröverskådligt är en ofrånkomlig följd av den grundläggande syn som riksdagen anlagt på kompetensfrågorna genom sitt principbeslut 1972 (prop. 1972:84).

Det ligger emellertid i sakens natur, att bedömningen av detaljer inom ramen för en i stort gemensam grundsyn kan skifta. Samtidigt som jag alltså i huvudsak delar kommitténs bedömningar, vill jag anmäla avvikande uppfattning i följande avseenden.

Allmän behörighet

Två årskurser svenska bör redovisas av alla

Erfarenheterna synes visa, att kunskaperna i svenska hos den grupp som hittills haft begränsat tillträde till högskolestudier via ålder och yrkesverksamhet (s.k. 25:5-or) varit tillfredsställande. Av det skälet föreslår kommittén att man inte heller i fortsättningen skall kräva särskilt dokumenterade svenskkunskaper motsvarande 2-årig social linje av denna behörighetskategori. Det förutsätts att den mognad och allmänna erfarenhet som följer med 25 års ålder och fem års yrkesverksamhet borgar för tillräckliga kunskaper i svenska.

Enligt min mening kan kommitténs slutsats visa sig vara förhastad. De 25:5-or som hittills kommit till universiteten utgör av allt att döma en positivt gallrad "elit" av personer, som av historiska skäl inte fått gymnasieutbildning, men som ändå har utmärkta studieförutsättningar. Det är sannolikt att sammansättningen av denna behörighetskategori kommer att successivt förändras då det ackumulerade studieintresset hos en högkvalificerad förtrupp betats av, och då 25:5-orna blir en *reguljär behörighetskategori* (och ej, som nu, ett undantag) med generell tillträdesrätt till *hela högskoleområdet.* Enligt min mening bör därför den allmänna behörighetens krav på kunskaper i svenska gälla också denna behörighetskategori. Analogt med vad kommittén föreslår ifråga om engelskan, vill jag dock begränsa detta krav till att gälla tillträde till fullständiga utbildningslinjer.

Precisering av förkunskapskraven i engelska och svenska

För att garantera en viss minimistandard i de särskilda förkunskapsämnena har kommittén föreslagit krav på betygsgenomsnittet 3,0. Detta är ett uttryck för uppfattningen, att låga betyg (1 och 2) inte svarar mot de reella förkunskaper som de fortsatta studierna förutsätter.

Kommittén har emellertid ansett sig förhindrad att göra en motsvarande precisering ifråga om de båda ämnena engelska och svenska, vilka ingår i den allmänna behörigheten. I stället har kommittén stannat vid en allmänt hållen rekommendation om förbättring av förkunskaperna hos de studerande som inte uppnått vissa minimibetyg.

Jag anser det inkonsekvent att inte tillämpa i princip samma resonemang för den allmänna behörighetens krav på förkunskaper i engelska och svenska. För engelskans del anser jag, att betyget lägst 3 särskild kurs, respektive lägst 4 allmän kurs bör utgöra behörighetskrav. Likaså bör betyget lägst 3 utgöra allmänt behörighetskrav i svenska. Inom kommittén har, såvitt jag kunnat uppfatta, allmän enighet rått om att detta är vad som reellt sett fordras. Däremot har meningarna gått isär beträffande kommitténs befogenhet att närmare granska utformningen av den allmänna behörigheten, eftersom riksdagens principbeslut i denna del redan har fattats. Bl.a. med hänsyn till att riksdagen ej beaktade att den sociala linjens engelska kan läsas i form av både allmän och särskild kurs, varigenom spridningen i förkunskaper blir högst avsevärd, anser jag att

kommittén borde ha föreslagit den av mig förordade preciseringen. Kommitténs syn på relationen betyg–förkunskaper hade då också blivit mera konsistent än nu, då kopplingen görs beträffande vissa förkunskapsämnen (de särskilda), men ej ifråga om andra (de allmänna).

Särskilda behörighetskrav

Matematik och skolspråk

Jag anser kommitténs förslag att kräva betygsgenomsnittet lägst 3,0 i de särskilda förkunskapsämnena vara en betydelsefull precisering, som bl.a. bör bidra till att klargöra vilka förkunskaper som faktiskt krävs för olika högre utbildningar. Dock anser jag, att man ifråga om ämnet *matematik* och beträffande *skolspråken* alltid bör kräva lägst betyget 3 närhelst de uppställs som särskilda förkunskapskrav. Erfarenheten visar, att studerande med betyg lägre än 3 i dessa ämnen nästan alltid får stora svårigheter att genomföra sin utbildning. Beträffande dessa förkunskapsämnen bör det alltså inte vara möjligt att kompensera låga betyg med höga betyg i andra förkunskapsämnen.

Svenska

Enligt sina direktiv har kommittén varit oförhindrad att uppställa särskilda behörighetskrav i ämnena svenska och engelska, trots att dessa ingår i den allmänna behörigheten. Kommittén har emellertid härvidlag varit synnerligen restriktiv. Sålunda uppställs krav på 3 årskurser svenska endast för utbildningar inom historisk–filosofisk och språkvetenskaplig sektion. Enligt min mening är förkunskaper motsvarande 3 årskurser svenska helt nödvändiga för studier vid juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet, samt synnerligen önskvärda för studier vid teologisk fakultet och för socionom- och klasslärarutbildning. Jag anser att kommittén borde ha uppställt krav på 3 årskurser svenska till dessa utbildningar.

Samhällskunskap

Till skillnad från kommitténs majoritet anser jag det emellertid inte vara nödvändigt att kräva 3 årskurser samhällskunskap för tillträde till juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet och till socionomutbildning. Jag kan hålla med om att fördjupade kunskaper i samhällskunskap är önskvärda för dessa utbildningar, men tycker knappast att man kan hävda att de är nödvändiga. Det praktiska resultatet blir att studerande från N-linjen blir obehöriga om de inte kompletterar samhällskunskap. Jag anser det olyckligt, inte minst med tanke på att N-linjen från andra synpunkter utgör en mycket lämplig förberedelse för en rad utbildningsvägar inom främst samhällsvetenskaplig fakultet. Jag förordar således ett förkunskapskrav om 2 årskurser samhällskunskap för här nämnda utbildningar.

Biologi

Ifråga om kommitténs förslag att förkunskaper i fysik och kemi skall kunna ersätta förkunskaper i biologi för blivande klasslärare, hänvisar jag till vad experten Thorsell-Eriksson anfört i sitt särskilda yttrande. Jag delar hennes uppfattning att kommitténs förslag i detta stycke inte är välbetänkt.

Meritvärdering av behörighetskompletterade ämnen

Ifråga om meritvärderingen av betyg i behörighetskompletterade ämnen har jag en från kommittén avvikande uppfattning. Jag anser att sådana betyg bör räknas med i meritunderlaget på samma sätt som övriga betyg. Skälet härtill är i korthet följande:

Betygen i de särskilda förkunskapsämnena, som ju tillika är de ämnen som har den största betydelsen för de vidare studierna, har som prognosinstrument ett större värde än betyg i andra ämnen. Det är då naturligt att dessa betyg, även i det fall de kompletterats i efterhand, får ingå i det meritunderlag efter vilket de sökande inom kvotgruppen rangordnas och antas.

Om betyg i behörighetskompletterade ämnen inte medräknas, riskerar man att s. k. taktiska linjeval blir mycket vanliga. En studerande som önskar gå vidare till en högre utbildning där det uppställs krav på förkunskaper i t.ex. matematik, fysik och kemi, men som bedömer sina möjligheter att uppnå höga betyg i dessa ämnen på N-linjen som små, frestas lätt att välja en annan linje, där chansen till höga betyg är större. Han kan då, inom kvotgrupp I, komma att konkurrera ut kamrater från N-linjen med hjälp av betyg i ämnen som har ringa betydelse och lågt prognosvärde för den tilltänkta utbildningen. Både från den högre utbildningens och – inte minst – gymnasieskolans synpunkt skulle dylika taktiska linjeval komma att skapa stora problem.

Om däremot betyg i behörighetskompletterade ämnen medräknas, måste den studerande prestera lika goda resultat i dessa ämnen som han gjort i den egna linjens ämnen. Konkurrensen med kamraterna från N-linjen bedrivs då på mer likartade villkor, och vinsten med ett taktiskt linjeval begränsas.

För sökande från 2-åriga gymnasieskolelinjer gäller visserligen inte samma förutsättningar, eftersom någon konkurrens mellan kvotgrupperna inte förekommer. I kvotgrupp II kommer ofta alla sökande att ha behörighetskompletterat viktiga särskilda förkunskapsämnen. Jag anser då att det är angeläget, att rangordningen mellan sökande i denna kvotgrupp sker på basis av ett meritunderlag som inbegriper betygen i de särskilda förkunskapsämnena, eftersom det är dessa som har det största prognosvärdet. I annat fall sker urvalet på grundval av betyg i ämnen som ofta är helt irrelevanta för den sökta utbildningen. I synnerhet måste detta gälla sökande med betyg från de 2-åriga yrkesinriktade linjerna.

Dessutom skulle en bestämmelse, enligt vilken behörighetskompletterade betyg räknas med, medföra att sökande i kvotgrupp II fick

motivation att läsa in de särskilda behörighetsämnena med så goda resultat som möjligt. Att detta är av värde för den tilltänkta högre utbildningen anser jag vara axiomatiskt.

Mot detta förslag har invänts, att det skulle betyda att man återinförde ett moment av s.k. konkurrenskomplettering. En studerande med gott om tid och pengar skulle kunna skaffa sig ett övertag genom att ägna lång tid åt kompletteringsstudier för höga betyg. Det har också sagts att prognosvärdet hos sådana betyg blir ringa.

Någon konkurrenskomplettering i egentlig mening är det dock inte fråga om. Någon rätt att höja redan givna betyg genom omtentamen skulle inte föreligga.

Inte heller i övrigt öppnas härigenom några extramöjligheter för studerande med gott om tid och pengar. Har den studerande förvärvat höga betyg i den egna linjens ämnen, skall det till verkliga topprestationer i de kompletterade ämnena för att ytterligare höja det samlade betygsmedelvärdet. Har han å andra sidan medelmåttiga betyg i den egna linjens ämnen, kan höga betyg i de behörighetskompletterade ämnena ändå bara påverka betygsmedelvärdet marginellt på grund av att de kompletterade ämnenas antal som regel är litet jämfört med avgångsbetygets.

Sammanfattningsvis anser jag, att en regel om generell medräkning av betyg i behörighetskompletterade ämnen har så stora fördelar både från gymnasieskolans och den högre utbildningens synpunkt, att det borde ha ingått i kommitténs förslag.

2 Av Lars-G. Nilsson

Angående allmän behörighet genom 25 års ålder och fem års yrkesverksamhet

Jag delar kompetenskommitténs uppfattning att fem års arbetslivserfarenhet vunnen genom anställning skall ge grund för allmän behörighet till all högskoleutbildning. Detta kommer att bidra till att öppna högskolan för personer utan behörighetsgivande utbildning, men med personliga förutsättningar och intresse för högre utbildning. Vidare underlättas den återkommande utbildningen. Detta måste bedömas som positivt.

Kommittén har till kravet på fem års arbetslivserfarenhet fogat ett krav på lägst 25 års ålder. Ålderskravet motiveras med att den allmänna behörigheten genom arbetslivserfarenhet är av intresse för i första hand vuxna som av olika skäl inte fått någon gymnasial utbildning. Ålderskravet avser vidare att säkerställa en viss erfarenhet och mognad.

Enligt min uppfattning är kravet på 25 års ålder inte motiverat. En sådan åldersgräns är helt godtycklig. Kravet på erfarenhet och mognad gäller självfallet alla högskolestuderande, oavsett hur den allmänna behörigheten förvärvats. Det förefaller därför egendomligt att för en speciell kategori kräva en viss ålder, 25 år, för behörighet medan andra

kategorier, t. ex. de som genomgått gymnasieskolan, slipper detta ålderskrav och därigenom i realiteten blir behöriga vid betydligt lägre ålder. För att uppnå de mål kommittén uppställer bör det enligt min uppfattning vara helt tillräckligt att kräva minst fem års yrkesverksamhet samt vissa förkunskaper i engelska. Detta bör rimligen väl motsvara en tvåårig behörighetsgivande gymnasieskolutbildning och därigenom tillgodose de krav på allmänna kunskaper, personlig mognad m. m., som gäller för högskolestudier.

Ett ålderskrav kommer dessutom att resa onödiga hinder för t.ex. ungdomar som inte väljer eller inte kommer in i gymnasieskolan efter grundskolan. Behörighetsreglerna bör inte heller ses isolerade från de meritvärderingsregler och det urvalssystem kommittén i övrigt föreslår. Genom att endast arbetslivserfarenhet utöver fem år är meritgivande för denna kategori behöriga kommer äldre sökande att gynnas.

3 Av Sven Nilsson

Angående fördelning av platser inom kvotgrupperna

Med beaktande av direktiven samt riksdagens principbeslut i kompetensfrågorna (prop. 1972:84) är de förslag som kompetenskommittén framlägger i stort sett tillfredsställande.

Kommittén har bl. a. haft att beakta arbetslivserfarenhetens betydelse som urvalsinstrument för sökande till den högre utbildningen och har även framlagt förslag till meritvärdering av densamma. Här framhåller kommittén bl.a. att ett av kraven på urvalssystemet bör vara att reglerna för meritvärdering och urval stimulerar allt fler att skaffa sig arbetslivserfarenhet innan de påbörjar sin utbildning i högskolor.

Enligt min mening har kommittén icke kunnat fullfölja dessa intentioner när det gäller utarbetandet av förslaget om platstilldelning och uttagning av de sökande inom resp. kvotgrupp. Kommittén föreslår nämligen en undergruppsindelning för sökande med och utan arbetslivserfarenhet. Grupperna skall tilldelas platser genom en form av proportionell kvotering samtidigt som sökande med arbetslivserfarenhet garanteras minst 15 procent av platserna. Ett av huvudskälen till denna undergruppsindelning är att man önskat ge garantier för direktövergång från gymnasieskolan till högskolan.

Jag kan tyvärr inte dela kommitténs uppfattning i denna fråga, då arbetslivserfarenheten genom denna undergruppsindelning fortfarande kommer att betraktas såsom någon form av tilläggsmerit.

För att tillnärmelsevis få en chans att åstadkomma en jämnare rekrytering till högskolestudierna måste arbetslivserfarenheten i framtiden betraktas som ett fullvärdigt urvalsinstrument vid intagningen. Därför bör dessa undergrupper utgå och ersättas med kvotgrupper där sökande med och utan arbetslivserfarenhet fritt konkurrerar med varandra. Önskar man under ett inledningsskede någon form av garanti för direktövergång kan man mycket väl inom varje kvotgrupp ge en

garanti för direktövergång likaväl som för arbetslivserfarenhet med t.ex. 15 procent av platserna till vardera, medan till resterande 70 procent av platserna samtliga sökande inom gruppen konkurrerar fritt.

Detta förslag medför att i en framtid direktövergången till hårt spärrade utbildningar kommer att minska och att arbetslivserfarenheten tenderar att bli obligatorisk. Enligt min uppfattning är det också önskvärt att så sker. Mycket talar nämligen för att de grupper som planerar att fortsätta till högre utbildning bereds tillfälle till en period med direkt arbetslivserfarenhet innan de påbörjar sina studier vid högskolor och universitet. Bl.a. för att de genom sin utbildning kommer att rekryteras till poster inom näringsliv, samhälle, forskning m.m. där de ofta får ett icke oväsentligt inflytande. Därför vore det olyckligt om de under en lång obruten studietid isoleras i teoretiska studier och en alltför ensidig miljö. Möjligt är att man därmed tvingas att göra alla linjer på gymnasieskolan direkt yrkesinriktade varvid mönstret för den av U 68 skisserade återkommande utbildningen torde klarna ytterligare.

4 Av Ingalill Thorsell-Eriksson

Inledning

Jag anser, att den utgångspunkt som kompetenskommittén haft för sitt arbete i huvudsak varit riktig. Det är väsentligt att ett större antal personer än nu kan komma ifråga för högre studier. En breddad rekrytering är önskvärd ur ett flertal synpunkter. Det bör således finnas fler vägar att uppnå behörighet till högre studier än de idag existerande. Detta får emellertid inte leda till sådana förändringar av kompetensreglerna att de studerande inte ges tillförlitlig information om vad som krävs för att studierna skall kunna bedrivas med framgång. Risken för studiemisslyckanden måste så långt möjligt undanröjas.

Allmän behörighet

Mot bakgrund av vad jag ovan anfört, kan jag inte instämma i de tankar, som ligger till grund för kompetenskommitténs förslag när det gäller preciseringen av den allmänna behörigheten i engelska. Kompetenskommittén har föreslagit att de studerande från de tvåårigа linjerna i gymnasieskolan skall rekommenderas att ytterligare förkovra sig i engelska om de inte erhållit minst betyget 3 på särskild kurs eller minst betyget 4 på allmän kurs. Förhåller det sig så, att de studerande måste äga vissa preciserade kunskaper i engelska – och det är vad kommittén implicit hävdar – då bör man också enligt min mening ställa krav på att de studerande har dessa kunskaper innan de påbörjar den sökta utbildningen. Jag anser därför, att den preciseringen av den allmänna behörigheten bör göras, att för allmän behörighet skall krävas, lägst betyget 3 särskild kurs eller lägst betyget 4 allmän kurs från tvåårig social linje, eller att motsvarande kunskaper kan redovisas vid ett diagnostiskt

prov. Detta prov bör i huvudsak mäta de studerandes läsförståelse.

Det finns emellertid ett antal ämnesområden där engelsk kurslitteratur inte förekommer eller förekommer i begränsad omfattning och där de ovan nämnda förkunskapskraven även av andra skäl kan anses obefogade. För sådana ämnesområden anser jag inte att kunskaper i engelska behöver bindas till en viss betygsnivå.

Studielämplighetsprov

Hittills har betyg i stort sett varit det enda urvalsinstrumentet för urval till högre studier. Goda studieförhållanden och god studiemotivation har varit förutsättningar för goda betyg och därmed för möjligheterna att antas till högre utbildning. Jag anser det tillfredsställande att arbetslivserfarenhet och resultat från studielämplighetsprov fortsättningsvis skall ingå vid meritvärderingen för antagning till högre studier. Emellertid finner jag att meritvärdet för studielämplighetsprovet satts för högt, i synnerhet som studielämplighetsprovet fortfarande är föga utprovat. Undersökningar har visat att de hittills utarbetade studielämplighetsproven i stort mäter detsamma som betyg. Skillnaden är att studielämplighetsprov ger en punktbestämning av individens kunskaper medan betygen redovisar den sökandes studieinsatser under en längre tidsperiod. Studielämplighetsprov kan dock mycket väl fungera som en "andra chans" för elever som av skilda skäl inte kunnat göra sig själva rättvisa under skoltiden. Jag anser därför, att vid sammanvägningen av betyg och resultat på studielämplighetsprov bör det senare ges halva betygets vikt och inte lika vikt, vilket är kompetenskommitténs förslag.

Medelvärde av särskilda behörighetskrav

Kompetenskommitténs förslag, att betygskravet för de särskilda förkunskapsämnena skall uttryckas som ett betygsmedelvärde, lägst 3,0, kan jag acceptera endast under förutsättning att, i de fall där mycket goda förkunskaper i ett speciellt ämne är av avgörande betydelse för framgång i studierna, preciserade förkunskapskrav uppställs för dessa. De ämnen jag här avser är matematik för studier vid teknisk och naturvetenskaplig fakultet samt skolspråken. I dessa ämnen är studieprognosen mycket dålig för studerande med lägre betyg än 3 varför jag anser, att det för dessa ämnen är av vikt, att ett särskilt krav – utöver betygsgenomsnittet, på lägst betyget 3 uppställs. Ett dåligt matematikbetyg skall således inte kunna uppvägas av betyget 4 eller 5 i t.ex. naturkunskap. Att uppställa en särskild betygsnivå i ett fåtal förkunskapsämnen är också ett förfaringssätt, som antyds i direktiven.

Samhällskunskap

Vad gäller studier vid samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet samt för socionomutbildningen förordar kompetenskommitténs majoritet ett särskilt krav på tre årskurser samhällskunskap, H, S eller E-linjen eller

avgångsbetyg från 2-årig social linje. Förkunskaper i samhällskunskap får utan tvekan betraktas som värdefulla för en studerande, som avser att läsa samhällsvetenskapliga ämnen. Det krav som kommittén uppställt innebär emellertid att t. ex. studerande från den naturvetenskapliga linjen inte får fullständig behörighet för studier vid de ovan nämnda utbildningarna, vilket de har idag. Ett stort antal studerande med naturvetenskaplig gymnasieutbildning studerar för närvarande vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna. Dessa studerande uppvisar mig veterligen inte fler studiemisslyckanden än övriga studerande, varför jag finner det oacceptabelt att denna studerandegrupp får försämrade studiemöjligheter. Eftersom det visat sig att studerande med två års avslutad lärokurs i samhällskunskap har reella möjligheter att klara studierna vid samhällsvetenskaplig fakultet strider kommitténs förslag i detta fall mot tanken på en vidgad rekrytering till högskolan. Detsamma gäller för juridisk fakultet och socionomutbildningen, varför jag förordar ett särskilt förkunskapskrav om två årskurser samhällskunskap.

Naturkunskap

För studier vid medicinsk, odontologisk, farmaceutisk fakultet samt vid skogs-, lantbruks- och veterinärhögskolan föreslår kompetenskommittén att det särskilda förkunskapskravet i biologi kan uppfyllas antingen genom två årskurser biologi på naturvetenskaplig linje eller genom två årskurser naturkunskap på 2-årig social linje.

Enligt min mening är inte dessa två ämnen utbytbara mot varandra. I ämnet naturkunskap, som består av moment från ämnena biologi, kemi, fysik och geografi, ges undervisning med 12 veckotimmar medan en summering av timantalet för dessa ämnen på den naturvetenskapliga linjen ger 22,5 veckotimmar. Det är självklart att många moment inom ämnet biologi utelämnas eller behandlas mindre ingående på den sociala linjen än på den naturvetenskapliga.

För samtliga utbildningar som nämnts ovan är biologi ett mycket viktigt ämne, varför jag inte kan instämma i kommitténs förslag att även två årskurser naturkunskap på social linje skall anses uppfylla kravet på förkunskaper inom ämnet biologi.

Klasslärarutbildningen

Kompetenskommitténs förslag att kunskaper i fysik och kemi för blivande klasslärare skall kunna ersätta kunskaper i biologi finner jag klart otillfredsställande.

Ämnet biologi på lärarhögskolan – ett delämne inom Oä-blocket – är ett mycket litet ämne, ca 35 timmar, varav större delen av tiden skall ägnas åt att klargöra innebörden av inom ämnesblocket väsentliga sammanhang, begrepp och problem, som är relevanta för undervisningen på grundskolans låg- och mellanstadier. Mycket litet utrymme finns för att ge de studerande nya kunskaper utöver de, som förvärvats under skoltiden. Huvuddelen av tiden ägnas istället åt fördjupade kunskaper

inom vissa väsentliga ämnesområden samt åt ämnesintegration. Det är därför väsentligt att de studerande har kunskaper i biologi vid inträde till lärarhögskolan; detta för att de studerande skall kunna följa undervisningen och inte minst för att de som utexaminerade lärare, själva skall kunna undervisa i ämnet. Lärarkandidater på mellanstadielärarlinjen kan dessutom mot sin vilja tvingas ta ämnet biologi, som en av de två tillvalskurser som ingår i utbildningen. Svårigheterna för en studerande utan goda kunskaper i biologi kan under sådana omständigheter bli utomordentligt stora. Problem av sådan natur finns redan idag till exempel vad gäller tillvalskurser i kemi och fysik för studerande från humanistisk linje. Jag anser således, att för tillträde till klasslärarutbildning skall krävas naturkunskap två årskurser eller biologi två årskurser.

5 Av Sten Heckscher

Jag har biträtt kommittén som expert och i samarbete med Jörgen Ullenhag föreslagit kommittén vilka särskilda förkunskapskrav som bör gälla för tillträde till juridiska studier. En utgångspunkt för mitt arbete var att endast de krav kunde godtas, som vore oundgängligen nödvändiga för att på ett acceptabelt sätt kunna genomföra studierna (en begränsning som för övrigt på ett olyckligt sätt kan komma att gå ut över de kunskaper den färdigutbildade i framtiden kommer att besitta).

Trots den restriktivitet jag iakttagit, har kommittén på en avgörande punkt inte accepterat det förslag jag lagt. Det gäller frågan om förkunskaper i svenska. Kommittén menar att det räcker med två årskurser från gymnasieskolan, medan jag förordat tre. Jag finner inte kommitténs argumentation på denna punkt övertygande.

Jag är helt enig med kommittén om att högskolestudier bör göras tillgängliga för så många som möjligt utan onödiga hinder. Ingen – allra minst de med sämre skolutbildning – torde emellertid vara betjänt av orealistiskt låga förkunskapskrav. En konsekvens därav kan bli, att personer som i och för sig är väl skickade för högskolestudier alldeles i onödan kommer att få svårigheter med dem på grund av för dåliga förkunskaper.

Förmågan att hantera svenska språket är central för varje jurist. Man måste uppöva färdighet både i att tillgodogöra sig muntlig och skriftlig framställning på ett ganska abstrakt plan och i att själv redovisa händelseförlopp och problemlösningar i tal och skrift. I ämnet svenska läggs under årskurs tre väsentlig vikt vid sådana moment. Vid de juridiska fakulteterna strävar man efter att under utbildningstiden träna denna förmåga. För att den delen av utbildningen skall kunna genomföras med gott resultat krävs att förkunskaperna är goda.

I övrigt hänvisar jag till vad Jörgen Ullenhag anfört i sitt särskilda yttrande i vilket jag helt instämmer.

Sammanfattningsvis anser jag att det vore synnerligen olyckligt om den av kommittén föreslagna sänkningen av kraven på förkunskaper i svenska skulle genomföras. Jag förordar således krav på tre årskurser svenska för tillträde till juridiska studier.

6 Av Jörgen Ullenhag

På två viktiga punkter avviker kommittén från det förslag till särskilda förkunskapskrav för studier inom samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet som jag lagt i egenskap av kommitténs expert.

Den första punkten gäller *frågan om förkunskapskrav i svenska.* Kommittén menar att det räcker med två årskurser från gymnasieskolan, medan jag har pläderat för tre.

Inom de samhällsvetenskapliga ämnesområdena har under senare år ställts ökade krav på förmågan till skriftlig redovisning i form av uppsatser och promemorior. Kraven på muntliga framföranden har också ökat i takt med att gruppövningar och examinatorier blivit allt vanligare. Även för juridiska studier krävs god läsvana och god förmåga att uttrycka sig i tal och skrift. Språket är ett av juristens viktigaste arbetsredskap.

Ett studium av gymnasieskolans läroplan visar klart att det i ämnet svenska på årskurs 3 tas upp flera moment, som är av mycket stor betydelse, när det gäller att uppfylla de krav som samhällsvetenskapliga och juridiska studier ställer. Under huvudmomentet "Muntlig framställning" finns bl. a. delmoment som korta föredrag, anföranden, diskussionsövningar och argumentationsanalys. Under "Skriftlig framställning" förekommer bl. a. uppsatser, referatuppgifter, anteckningsteknik samt stilistiska arbetsuppgifter och formuleringsövningar.

Trots att nu gällande förkunskapskrav är tre årskurser svenska har många lärare inom såväl samhällsvetenskapliga som juridiska ämnesområden påtalat att ett stort antal studerande uppvisar besvärande brister när det gäller de krav på språkbehandling, som den aktuella utbildningen reser.

Det bör också i detta sammanhang framhållas att de avnämarkontakter, som universiteten i växande utsträckning haft under senare år, har aktualiserat behovet att träna den muntliga och skriftliga uttrycksförmågan hos studerande vid samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet.

Kommittén har, trots här angiven bakgrund, förordat en lösning som innebär en sänkning av det nuvarande förkunskapskravet på tre årskurser svenska.

Ett genomförande av kommitténs förslag skulle dessutom få förvirrande praktiska konsekvenser. För humanistiska studier föreslås nämligen ett krav på tre årskurser svenska. Det skall således krävas tre årskurser svenska för att få läsa allmän och jämförande etnografi, men det räcker med två årskurser för att få läsa socialantropologi. Den som vill studera historia eller religionshistoria måste ha tre årskurser svenska, men den som vill studera ekonomisk historia eller statskunskap klarar sig med två.

Sammanfattningsvis vill jag med avseende på förkunskapskrav i svenska hävda

att det inom de samhällsvetenskapliga och juridiska studierna ställs växande krav på skriftlig och muntlig uttrycksförmåga

att många studerande inom den samhällsvetenskapliga och juridiska

sektorn för närvarande uppvisar brister när det gäller den muntliga och skriftliga uttrycksförmågan samt

att det är ett starkt avnämnarintresse att samhällsvetare och jurister väl behärskar det svenska språket.

Detta har lett mig fram till slutsatsen att det vore ytterst olyckligt att sänka det nuvarande förkunskapskravet på tre årskurser svenska till två årskurser. Jag förordar därför tre årskurser svenska för samhällsvetenskapliga och juridiska studier.

Den andra punkten där kommittén har avvikit från mitt förslag gäller *frågan om förkunskapskrav i samhällskunskap.* Jag har med vissa undantag förordat, att nuvarande förkunskapskrav på minst två års avslutad lärokurs skall vara tillräckligt för samhällsvetenskapliga och juridiska ämnesområden. Kommittén däremot föreslår, med vissa undantag, ett krav på tre årskurser samhällskunskap.

Enligt min uppfattning finns det skäl som talar för den av kommittén föreslagna skärpningen. Samhällskunskapsämnet är viktigt och angeläget och tveklöst ger tre årskurser samhällskunskap en god grund för samhällsvetenskapliga och juridiska studier.

När jag ändå stannat för att förorda två årskurser har det i första hand skett med hänvisning till kompletteringskomplikationer och att en stark universitetsopinion bl. a. därför menat, att det nuvarande kravet på två årskurser är tillräckligt.

Skulle kommitténs förslag genomföras bör man dock enligt min mening överväga att göra ämnet samhällskunskap obligatoriskt i tre årskurser även på de treåriga linjer i gymnasieskolan där ämnet för närvarande endast läses två årskurser. Därigenom skulle kompletteringar med åtföljande problem kunna undvikas för sådana studerande som vill bedriva samhällsvetenskapliga eller juridiska studier efter att ha genomgått treårig gymnasieskola på naturvetenskaplig eller teknisk linje eller på humanistisk linje med klassisk variant.

Bilaga 1 KKs direktiv

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 30 juni 1972.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet *Carlsson,* anmäler fråga om *fortsatt utredningsarbete om gymnasieskolans kompetensvärde* och anför.

Kungl. Maj:t har i prop 1972:84 föreslagit riksdagen att godkänna vissa riktlinjer för en reformering av reglerna om behörighet, urval m.m. för den högre utbildningen, högskolan. Riksdagen har fattat beslut i ärendet (UbU 1972:31, rskr 1972:240).

I propositionen har jag angett att ett fortsatt planerings- och utredningsarbete är nödvändigt på vissa punkter. Detta arbete bör till sin huvuddel utföras av särskilda sakkunniga.

Till grund för det fortsatta utredningsarbetet skall ligga vad jag anfört i propositionen samt riksdagens uttalanden i anslutning härtill.

Genom statsmakternas ställningstagande har nu den *allmänna* behörigheten för högskolan i huvudsak lagts fast. Endast på några punkter bör de sakkunniga komma in på den allmänna behörigheten. En sådan fråga är vilka specialkurser i gymnasieskolan som skall ge allmän behörighet (prop s 92). Vidare bör de sakkunniga lägga fram förslag om vilka utbildningsvägar utanför gymnasieskolan som bör ge allmän behörighet samt om den allmänna behörigheten för studerande som i dag omfattas av försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre utbildning (prop s 95–96).

De sakkunniga bör även – mot bakgrund av vad som föreslagits i propositionen om allmän behörighet – pröva vilka krav som i detta avseende bör ställas upp för utländska studerande (jfr prop s 41 f). Därvid bör beaktas att nya regler skapats för studiestöd till denna studerandekategori (prop 1971:81, SfU 1971:29, rskr 1971:185).

Huvuduppdraget för de sakkunniga är att på grundval av statsmakternas beslut lägga fram förslag om särskilda förkunskapskrav, om urvalsregler samt om organisation av antagningen och därmed sammanhängande frågor.

I fråga om de *särskilda förkunskapskraven* krävs som jag anfört i propositionen (s 98 f) ett utredningsarbete som är av olika karaktär för skilda studievägar. För vissa spärrade utbildningsvägar har kompetensutredningen lagt fram förslag till nya regler. De sakkunniga bör i sitt arbete

kunna utgå från dessa förslag. För andra spärrade studievägar liksom för de fria fakulteterna finns inte motsvarande underlag, varför en detaljerad genomgång här behöver göras. För de spärrade studievägarna bör man kunna räkna med att de framtida kraven kommer att förhållandevis nära knyta an till de nuvarande (jfr prop s 112). Tyngdpunkten i utredningsuppdraget kommer att ligga på arbetet med förkunskapskraven vid de fria fakulteterna eller den utbildning som i framtiden kommer att motsvara dessa. De sakkunniga har i denna del att samarbeta med berörda tillsynsmyndigheter. Vad jag anfört härom i propositionen – vilket av riksdagen lämnats utan erinran – bör vara utgångspunkten för arbetet (prop s 99–104, UbU s 6–8).

Den andra huvudpunkten i de sakkunnigas arbete är att lägga fram förslag till *urvalsregler* som skall kunna tillämpas för tillträde till högskolan. Jag har i propositionen med vissa angivna utgångspunkter förordat en uppläggning av ett nytt urvalssystem, som innebär att det främsta urvalskriteriet skall vara de studerandes förväntade lämplighet för de avsedda studierna och där en varierad erfarenhetsbakgrund skall främjas genom att, i förekommande fall, arbetslivserfarenhet tillgodoräknas vid meritvärderingen (s. 104–106, 108). Jag har vidare framhållit att någon form av kvotering bör finnas för att garantera en allsidig sammansättning av studerandegruppen. Vid konstruktionen av det nya regelsystemet bör vidare beaktas vad jag anfört om urvalsreglernas roll för den sociala rekryteringen till högre studier (s 106 f).

Jag kommer senare denna dag att ge skolöverstyrelsen i uppdrag att utveckla ett studielämplighetsprov i enlighet med vad jag förordat i propositionen (s 95 och 107–108) liksom att lägga fram förslag om erforderlig organisation för ett sådant prov. Studielämplighetsprovet, som förutsätts skola genomgås av alla sökande till högskolan, skall som redovisats i propositionen fylla flera syften. Studielämplighetsprovet bör utformas så att det möjliggör jämförelser mellan elever från olika linjer i gymnasieskolan liksom med elever som gått en annan studieväg. Provet avses vidare få betydelse i urvalssituationen. Uppdraget till skolöverstyrelsen förutsätter samråd bl.a. med de sakkunniga, på vilka det ankommer att överväga provets användande i urvalssammanhang.

I fråga om kvoteringsmetoder bör de sakkunniga sträva efter en lösning som knyter an till studielämplighetsprovets roll som instrument för behörighetsprövning. Med beaktande av vad jag anfört i propositionen bör vidare förslag läggas fram om indelning i kvotgrupper och fri kvot (s 110–111). Vidare bör de sakkunniga föreslå vilka urvalsgrunder som skall tillämpas inom kvotgrupperna och inom den fria kvoten.

En särskild fråga är kompetensreglernas tillämpning för olika s.k. verksutbildningar. De sakkunniga bör med beaktande av vad jag anfört härom (s 112–113) och efter samråd med berörda myndigheter lägga fram erforderliga förslag.

Till de frågor som aktualiserats i del II av kompetensutredningens huvudbetänkande (SOU 1970:55) har ställning inte tagits i propositionen. Detta gäller i första hand frågan om antagningens organisation men även kompetensfrågornas handläggning och behövliga informationsin-

satser. Utredningsuppdraget bör även innefatta att lägga fram erforderliga förslag i denna del med beaktande av bl.a. de synpunkter som kommit fram vid remissbehandlingen av betänkandet.

I fråga om tidpunkten för ikraftträdande av ett nytt regelsystem bör som jag anfört i propositionen siktet vara inställt på mitten av 1970-talet. De sakkunnigas arbete bör planeras så att en proposition kan läggas fram till 1975 års riksdag.

Man bör räkna med att de sakkunniga under utredningsarbetets gång kommer att ha behov av nära kontakter med dels utbildningsmyndigheterna, dels vissa utredningar. De sakkunniga bör bl.a. hålla sig underrättade om det arbete som pågår inom 1968 års utbildningsutredning och lärarutbildningskommittén liksom om de beslut som kan komma att fattas på grundval av dessa utredningars förslag.

Jag avser vidare att, under förutsättning av Kungl. Maj:ts bemyndigande, besluta om sådan expertis till de sakkunniga att bl.a. arbetsmarknadens organisationer får tillfälle att kontinuerligt delta i utredningsarbetet.

På grund av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t bemyndigar mig

att tillkalla högst fyra sakkunniga för fortsatt utredningsarbete om gymnasieskolans kompetensvärde samt

att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt de sakkunniga.

Vidare hemställer jag att Kungl. Maj:t föreskriver

att de sakkunniga får samråda med myndigheter samt begära uppgifter och yttranden från dem,

att ersättning till sakkunniga, experter och sekreterare skall utgå i form av dagarvode enligt kommittékungörelsen (1946:394), om ej annat föreskrivs,

att kostnaderna för utredningen skall betalas från åttonde huvudtitelns kommitteanslag.

Vad föredragande sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur Protokollet:

Margit Edström

Bilaga 2 Förteckning över KKs ledamöter, referensgrupp, sekretariat och experter

Ledamöter

Riksdagsledamoten Lars Gustafsson, Järfälla, ordförande
Undervisningsrådet Bengt Jacobson, Stockholm
Riksdagsledamoten Lennart Mattsson, Uddevalla
Byråchefen Owe Skoglund, Enebyberg

Referensgrupp

Sekreteraren Anders Arfwedson, Uppsala
Studeranden Stellan Berg, Västerås (fr. o. m. 1973-08-14)
Direktörsassistenten Margareta Dahlgren, Stockholm
Förbundssekreteraren Inga-Lill Delin, Vaxholm (t. o. m. 1973-08-30)
Ombudsmannen Lars-Göran Nilsson, Solna
Sekreteraren Sven Nilsson, Stockholm
Fil. kand. Ingalill Thorsell-Eriksson, Göteborg

Sekretariat

Byrådirektören Britta Ericsson, Vällingby, sekreterare (fr. o. m. 1973-01-01)
Skolkonsulenten Kerstin Thoursie, Gustavsberg, sekreterare
Byrådirektören Marianne Forsberg, Enskede (fr. o. m. 1973-09-01 t. o. m. 1974-05-14)
Konsulenten Inger Lindh, Skärholmen (fr. o. m. 1973-02-26 t. o. m. 1974-01-31)
Fil. lic. Gun Stahle, Bromma (fr. o. m. 1973-02-15)
Inom sekretariatet har vidare tjänstgjort följande biträden:
Kontoristen Ulla-Britt Fridlund (t. o. m. 1973-08-26)
Kansliskrivaren Agneta Svensson (fr. o. m. 1973-09-01)
Kontoristen Ulla Hultman (fr. o. m. 1974-01-01 t. o. m. 1974-06-30)

Experter

Universitetslektorn Bo Appelqvist, Mölnlycke
Civilingenjören Christer Berg, Hägersten
Yrkesvalsläraren Olle Bjelfman, Västerås

Hovrättsassessorn Jan Bjerlöw, Bandhagen
Utbildningsledaren Lars Brandell, Farsta
Professorn Bertram Broberg, Lund
Utbildningledaren Roland Edwardsson, Uppsala
Universitetslektorn Anders Fahlman, Linköping
Byrådirektören Marianne Forsberg, Enskede
Förste byråsekreteraren Nils Harding, Stockholm
Jur.kand. Sten Heckscher, Stockholm
Avdelningsdirektören Hans-Åke Karlström, Solna
Förste byråsekreteraren Torsten Kälvemark, Uppsala
Civilingenjören Per Leander, Luleå
Konsulenten Inger Lindh, Skärholmen
Byrådirektören Gunnel Lindqvist, Täby
Psykologen Lars Naeslund, Åkersberga
Förste byråsekreteraren Eva Ragnarsson, Sollentuna
Civilingenjören Anders Rodin, Enskede
Ombudsmannen Ulf Sandberg, Täby
Fil.lic. Gun Stahle, Bromma
Docenten Allan Svensson, Lindome
Byrådirektören Görel Sävborg-Lundgren, Uppsala
Utbildningsledaren Bengt Tomson, Vällingby
Utbildningsledaren Jörgen Ullenhag, Uppsala

Bilaga 3 Ordförklaringar och linjeförkortningar

Ordförklaringar

I det följande definieras några centrala termer och i texten återkommande uttryck.

Behörighet

Behörig att antas till en utbildning är den som uppfyller samtliga villkor som gäller för tillträde till utbildningen. Behörig är även den som fått dispens från något eller några av dessa villkor. Behörighetsvillkoren är av två slag: Villkor för *allmän behörighet* och villkor för *särskild behörighet.*

Allmän behörighet

De villkor som gäller för alla sökande till utbildningar inom ett visst område. De allmänna behörighetsvillkoren är i huvudsak knutna till övergångarna mellan olika stadier i utbildningsväsendet: Från grundskolan (motsvarande) till det gymnasiala stadiet och från gymnasieskolan (motsvarande) till högskolan.

Särskild behörighet

De villkor som – utöver de allmänna behörighetsvillkoren – gäller för tillträde till utbildning av visst slag. KK berör endast de särskilda behörighetsvillkor som innebär krav på kunskaper i visst ämne eller motsvarande kunskaper och använder härvid begreppet *särskilda förkunskapskrav.*

B-språk

B-språk i gymnasieskolan är franska eller tyska, som lästs i grundskolan under minst två årskurser.

C-språk

C-språk i gymnasieskolan är nybörjarspråk eller ett språk som lästs under en årskurs i grundskolan. På gymnasieskolans tvåårigа linjer är C-språk franska, tyska eller finska. På övriga linjer är C-språk finska, franska, italienska, portugisiska, ryska, spanska eller tyska.

Kvot

Den andel av det totala antalet platser i en utbildning som en viss sökandegrupp får sig tilldelad.

Kvotgrupper

Grupper i vilka de sökande indelas efter särskilda regler med hänsyn huvudsakligen till sin behörighetsgrund.

Undergrupp

Särskild grupp av sökande inom kvotgrupp.

Kvoteringsprincip

Den princip efter vilken antalet platser fördelas mellan skilda grupper av sökande, t. ex mellan kvotgrupper. KK berör tre kvoteringsprinciper:

Proportionell kvotering, som innebär att antalet platser som tilldelas varje grupp står i dirket proportion till antalet sökande inom denna grupp

Fast kvotering, som innebär att andelen platser som tilldelas varje grupp är bestämd på förhand

Studielämplighetskvotering, som innebär att varje grupp tilldelas platser med hänsyn till gruppens kollektiva studieprognos och där studielämplighetsprov kan vara ett instrument för att fastställa studieprognosen.

Successiv kvotering

Den omfördelning av platser som företas under pågående antagningsarbete i ett centralt antagningssystem, där de sökande i prioriteringsordning fått ange mer än ett sökalternativ. Omfördelningen görs som en följd av att antagna sökande stryks från sina lägre prioriterade sökalternativ eller att sökande lämnat återbud och inte längre ingår i antagningen.

Råpoäng

Den poäng som anger provresultat på det studielämplighetsprov som en sökande genomgått.

Provpoäng

Den poäng till vilken råpoäng på studielämplighetsprovet översätts för att ingå i en sökandes studiepoäng. Provpoängen anges i en skala från 1,0 till 5,0.

Studiepoäng

Poäng som utgörs av en sökandes medelbetyg eller provpoäng eller av en sammanvägning av dessa.

Arbetspoäng

Poäng som tillgodoräknas en sökande för arbetslivserfarenhet.

Urvalspoäng

Poäng efter vilken en sökande rangordnas och som utgörs av studiepoäng eller summan av studiepoäng och arbetspoäng. Motsvaras i förslaget till förordning av *jämförelsetal.*

Linjeförkortningar

Följande förkortningar används för gymnasieskolans linjer.

Humanistisk–sociala studievägar

Ko Tvåårig konsumtionslinje
Vd Tvåårig vårdlinje
So Tvåårig social linje
H Treårig humanistisk linje
S Treårig samhällsvetenskaplig linje

Ekonomiska studievägar

Ek Tvåårig ekonomisk linje
E Treårig ekonomisk linje

Teknisk–naturvetenskapliga utbildningsvägar

Te Tvåårig teknisk linje
TeKe Tvåårig teknisk linje, kemiteknisk gren
N Treårig naturvetenskaplig linje
T Fyraårig teknisk linje

Bilaga 4 Förteckning över ämnesområden inom filosofisk fakultet

Historisk-filosofisk sektion

Allmän och jämförande etnografi
Antikens kultur och samhällsliv
Arkeologi, särskilt nordeuropeisk
Egyptologi
Estetik
Etnologi
Filmvetenskap
Filosofi
Historia
Idé- och lärdomshistoria
Konstvetenskap
Litteraturvetenskap
Musikvetenskap
Praktisk filosofi
Religionshistoria
Svenska
Teatervetenskap
Teoretisk filosofi
Vetenskapsteori

Språkvetenskaplig sektion

Inom parentes anges det B- eller C-språk i vilka förkunskaper rekommenderas.

Allmän språkvetenskap
Arabiska
Baltiska språk
Bulgariska (ryska)
Engelska
Finska
Finsk-ugriska språk
Fonetik
Franska
Grekiska
Indologi
Iranska språk
Italienska
Japanska
Keltiska språk
Kinesiska
Koreanska
Latin
Litauiska (ryska)
Nederländska (tyska)
Nordiska språk
Nygrekiska
Polska (ryska)
Portugisiska (franska eller spanska)
Rumänska
Ryska
Sanskrit
Semitiska språk
Serbokroatiska (ryska)
Spanska
Tjeckiska (ryska)
Turkiska språk
Tyska
Ungerska

Samhällsvetenskaplig fakultet

Administrativ teknik[1]
Allmän kriminologi
Arbetsmarknadsteknik med personaladministration[1]
Ekonomisk historia
Företagsekonomi
Handelsrätt
Informationsbehandling
Informationsteknik[1]
Juridisk översiktskurs
Kulturgeografi
Nationalekonomi
Pedagogik
Psykologi
Rättssociologi
Samhällskunskap
Socialantropologi
Sociologi
Statistik
Statskunskap
U-landsfrågor med biståndsteknik[1]

Matematisk-naturvetenskaplig fakultet

Astronomi
Biologi
Datateknik
Elektroteknik
Fysik
Geodesi
Geografi
Geovetenskap
Historisk geologi och paleontologi
Hydrologi
Informationsbehandling särskilt numerisk analys
Kemi
Kemiteknik
Kvartärgeologi
Matematik
Matematisk statistik
Medicinska kurser
Meteorologi
Miljövård[1]
Mineralogi och petrologi
Naturgeografi
Näringslära
Oceanografi
Optimeringslära
Radiofysik
Skoglig produktionslära[1]
Teknisk biologi

[1] Yrkesinriktad studiekurs

Bilaga 5 Vart leder gymnasieskolans linjer?

I det följande redovisas summariskt vilka utbildningslinjer i högskolan som enligt KKs förslag direkt eller på vissa villkor blir tillgängliga efter slutförd utbildning på gymnasieskolans olika linjer. Förteckningen är inte fullständig utan får betraktas som en fyllig exemplifiering.

Humanistisk linje

- Teologisk utbildning
- Juridisk utbildning. Studerande med halv- och helklassisk variant måste komplettera samhällskunskap.
- Arkitekt- och lantmätarutbildning efter komplettering/utökad studiekurs i matematik.
- Socionomutbildning. Studerande med halv- och helklassisk variant måste komplettera samhällskunskap.
- Klasslärarutbildning
- Samtliga historisk-filosofiska ämnesområden (svensklinjen och historielinjen).
- Samtliga språkvetenskapliga ämnesområden (språklinjen, sekreterarlinjen). För latinstudier fordras val av halv- eller helklassisk variant.
- Vissa samhälls- och beteendevetenskapliga ämnesområden (social-administrativa linjen, utbildningsadministrativa linjen, pedagogik–sociologilinjen, logopedlinjen och historisk–samhällsvetenskapliga linjen). Efter komplettering/utökad studiekurs i matematik blir sökande från denna linje behöriga till alla beteende- och samhällsvetenskapliga utbildningslinjer. Generellt gäller att sökande från de klassiska varianterna måste komplettera samhällskunskap.

Samhällsvetenskaplig linje

- Teologisk utbildning
- Juridisk utbildning

- Arkitekt- och lantmätarutbildning
- Socionomutbildning
- Klasslärarutbildning
- Samtliga historisk–filosofiska ämnesområden (svensklinjen och historielinjen)
- Flertalet språkvetenskapliga ämnesområden (språklinjen, sekreterarlinjen). För *språklärar*utbildning fordras komplettering i allmän språkkunskap eller latin.
- Samtliga samhälls- och beteendevetenskapliga ämnesområden och utbildningslinjer.
- Högskoleutbildning i matematik m.m. (statistiklinjen)

Anm Linjens matematikkurs föreslås gälla för tillträde till medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet samt för lantbrukshögskola, skogshögskola och veterinärhögskola. För fullständig behörighet till dessa utbildningar måste sökande från denna linje komplettera i ämnena fysik, kemi och naturkunskap (So) eller biologi.

Treårig ekonomisk linje

- Teologisk utbildning efter komplettering/utökad studiekurs i filosofi
- Juridisk utbildning
- Arkitekt- och lantmätarutbildning efter komplettering/utökad studiekurs i naturkunskap. För sökande från språklig gren tillkommer komplettering i matematik.
- Socionomutbildning
- Klasslärarutbildning efter komplettering/utökad studiekurs i naturkunskap.
- Samtliga historisk–filosofiska ämnesområden (svensklinjen och historielinjen).
- Flertalet språkvetenskapliga ämnesområden (språklinjen, sekreterarlinjen). För *språklärar*utbildning fordras komplettering i allmän språkkunskap eller latin.
- För samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga utbildningsvägar gäller för elever från språklig gren samma kompetensområde som för elever från humanistisk linje. Sökande från övriga grenar har behörighet till samtliga ämnesområden och utbildningslinjer.
- Sökande från kameral, distributiv och administrativ gren har behörighet till viss högskoleutbildning i matematik m. m. (statistiklinjen).

Anm För sökande från kameral, distributiv och administrativ gren gäller vad som sägs om matematik och kompletteringar under anmärkningen för samhällsvetenskaplig linje.

Naturvetenskaplig linje

- Teologisk utbildning
- Juridisk utbildning efter komplettering/utökad studiekurs i samhällskunskap.
- Medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet samt jordbrukets högskolor.
- Samtliga utbildningslinjer inom teknisk fakultet
- Socionomutbildning efter komplettering/utökad studiekurs i samhällskunskap
- Klasslärarutbildning.
- Samtliga historisk–filosofiska ämnesområden (svensklinjen, historielinjen)
- Flertalet språkvetenskapliga ämnesområden (språklinjen, sekreterarlinjen). För *språklärar*utbildning fordras komplettering i allmän språkkunskap eller latin.
- Samtliga samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga ämnesområden och utbildningslinjer efter komplettering/utökad studiekurs i samhällskunskap.
- Matematisk–naturvetenskaplig högskoleutbildning (fysik–kemilinjen, kemi-biologilinjen, matematisk-systemvetenskapliga linjen och statistiklinjen.

Fyraårig teknisk linje

- Teologisk utbildning efter komplettering i filosofi och psykologi.
- Juridisk utbildning efter komplettering/utökad studiekurs i samhällskunskap
- Medicinsk, odontologisk och farmaceutisk fakultet samt jordbrukets högskolor efter komplettering/utökad studiekurs i biologi.
- Samtliga utbildningslinjer inom teknisk fakultet
- Socionomutbildning efter komplettering/utökad studiekurs i samhällskunskap
- Klasslärarutbildning
- Flertalet historisk–filosofiska ämnesområden (svensklinjen, historielinjen)
- Flertalet språkvetenskapliga ämnesområden (språklinjen, sekreterarlinjen). För *språklärar*utbildning fordras komplettering i allmän språkkunskap eller latin.

- Samtliga samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga ämnesområden och utbildningslinjer efter komplettering/utökad studiekurs i samhällskunskap.
- Matematisk-naturvetenskaplig högskoleutbildning. Dock fordras komplettering i biologi för biologiskt inriktade studier (kemi–biologilinjen).

Social linje och tvåårig ekonomisk linje

- *Teologisk utbildning.* Efter social linje behöver endast en årskurs filosofi kompletteras under förutsättning att psykologi valts som tillvalsämne. För sökande från ekonomisk linje gäller detsamma och tillkommer komplettering i historia.
- *Juridisk utbildning.* Den sociala linjen ger fullständig behörighet.
- *Arkitekt- och lantmätarutbildning.* Sökande från social linje är behöriga efter komplettering i matematik till tre årskurser. Detsamma gäller sökande från ekonomisk linje, för vilka även tillkommer behörighetskomplettering i naturkunskap enligt So, H eller S.
- *Socionomutbildning.* Den sociala linjen ger fullständig behörighet.
- *Klasslärarutbildning.* Den sociala linjen ger fullständig behörighet. Den ekonomiska innehåller alla förkunskapsämnen utom naturkunskap och historia som måste kompletteras.
- *Historisk–filosofisk utbildning* (svensklinjen och historielinjen). Ämnet svenska måste kompletteras till tre årskurser. Övriga förkunskapskrav är utformade så att de anknyts till rubricerade linjer. Historia förekommer dock bara på social linje.
- *Språkvetenskaplig utbildning* (språklinjen och sekreterarlinjen). Under förutsättning att B-språk valts som tillvalsämne och ämnet svenska kompletterats till tre årskurser är sökande från rubricerade linjer behöriga till viss utbildning. Studier i skolspråk och språklärarutbildning fordrar ytterligare komplettering.
- *Samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig utbildning.* Den sociala linjen ger fullständig behörighet till socialadministrativa linjen, utbildningsadministrativa linjen, pedagogik–sociologilinjen och historisk–samhällsvetenskapliga linjen. Övriga utbildningslinjer ställer krav på matematik tre årskurser (logopedlinjen svenska tre årskurser).

Övriga tvåårigа linjer

Alla tvåårigа linjer – utom den tekniska – har ett system med obligatoriskt tillval av ett ämne i en ämnesgrupp. Där kan väljas antingen

engelska (för allmän behörighet) eller ett särskilt förkunskapsämne, t.ex. B-språk, samhällskunskap, matematik, religionskunskap eller psykologi. Ingen av rubricerade linjer kan dock automatiskt ge fullständig behörighet till de utbildningar som KKs förslag omfattar.

KK har emellertid ansett att avgångsbetyg från vissa tvåårigа linjer skall ha ett behörighetsvärde som motsvarar åtminstone ett av de angivna förkunskapsämnena. *Exempel:* avgångsbetyg från vårdlinjen skall likställas med förkunskaper i biologi/naturkunskap för tillträde till medicinsk, odontologisk, och farmaceutisk fakultet. Avgångsbetyg från jordbrukslinje (alt. tvåårig trädgårdskurs) och skogsbrukslinje likställs med förkunskaper i biologi/naturkunskap för tillträde till agronomutbildning (alt. hortonomutbildning) och jägmästarutbildning.

Den tvåårigа tekniska linjen skiljer sig från övriga tvåårigа linjer i två avseenden. Den är den enda linjen som dels inte erbjuder undervisning i vare sig svenska eller engelska enligt de allmänna behörighetsvillkorens omfattning, dels inte har konstruktionen med obligatoriskt tillval. Eleverna på denna linje kan således normalt inte få allmän behörighet förrän efter två ämneskompletteringar. KK föreslår dock att avgångsbetyg från teknisk linje skall ha betydelse när det gäller särskilda förkunskapskrav exempelvis i följande fall

- avgångsbetyg likställs med förkunskaper i matematik motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan för tillträde till skogshögskolan, lantbrukshögskolan och viss matematisk–naturvetenskaplig högskoleutbildning
- samtliga särskilda förkunskapskrav till arkitekt- och lantmätarlinjerna anses uppfyllda genom avgångsbetyg.

Slutligen likställer KK i förkunskapshänseende genomgående ämnet kemi på linjens kemitekniska gren med ämnet kemi på naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje.

Bilaga 6 Utbildningslinjer i ett centralt antagningssystem

De utbildningslinjer som KK föreslår skall ingå i ett centralt antagningssystem förtecknas nedan med utgångspunkt i U 68s förslag till linjeorganisation i högskolan. Utbildningslinjerna redovisas fördelade på *fasta utbildningslinjer* och *övriga allmänna utbildningslinjer*. Därutöver föreslår KK att *lokala utbildningslinjer* skall ingå i den centrala antagningen.

Linjerna är fördelade på de av U 68 föreslagna fem yrkessektorerna. Beteckningarna överensstämmer huvudsakligen med U 68s förslag till linjebeteckningar.

I *Teknisk yrkesutbildning*

Fasta utbildningslinjer

arkitekturlinjen
bergsvetenskapslinjen
linjen för industriell ekonomi
elektrotekniklinjen
flygtekniklinjen
geoteknologilinjen
kemitekniklinjen
lantmäterilinjen
maskintekniklinjen
teknisk fysik-linjen
teknisk fysik- och elektrotekniklinjen
väg- och vattenbyggnadslinjen
farmaceutiska linjer
receptarielinjen
agronomlinjen
hortonomlinjen
landskapsarkitektlinjen
jägmästarlinjen
linjen för processprogrammering
linjen för kemisk processteknik

Övriga allmänna utbildningslinjer

teknisk variant av:
fysik-kemilinje
kemi-biologilinje
matematisk-systemvetenskaplig linje

II *Administrativ och ekonomisk yrkesutbildning*

Fasta utbildningslinjer

filosofisk-samhällsvetenskapliga linjen
förvaltningslinjen
juristlinjen
personaladministrativa linjen
sekreterarlinjen
socialadministrativa linjen
transportadministrativa linjen
linjen för administrativt systemarbete
linjen för revision, bank, beskattning

Övriga allmänna utbildningslinjer

juridisk samhällsvetenskaplig linje
ekonomlinje
samhällsplanerarlinje

administrativ-ekonomisk variant av:
pedagogik-sociologilinje
samhällsvetenskaplig linje
matematisk-samhällsvetenskaplig linje
matematisk-systemvetenskaplig linje
statistiklinje

III *Vårdyrkesutbildning*

Fasta utbildningslinjer

logopedlinjen
läkarlinjen
psykologlinjen
tandläkarlinjen
sociala linjen
veterinärlinjen

IV *Utbildning för undervisningsyrken*

Fasta utbildningslinjer

klasslärarlinjerna

Övriga allmänna utbildningslinjer

ämneslärarlinjerna, vilka utgörs av
undervisningsvariant av:
fysik-kemilinje
kemi-biologilinje
psykologilinje
samhällsvetenskaplig linje
historisk-samhällsvetenskaplig linje
matematisk-samhällsvetenskaplig linje
språklinje
historielinje
svensklinje

V *Utbildning för kultur- och informationsyrken*

Fasta utbildningslinjer	*Övriga allmänna utbildningslinjer*
religionsvetenskaplig linje	kultur- och informationsvariant
journalistlinjen	(bl. a. med bibliotekarieinriktning) av:
fritidsledarlinjen	fysik-kemilinje
	kemi-biologilinje
	psykologilinje
	pedagogik-sociologilinje
	samhällsvetenskaplig linje
	historisk-samhällsvetenskaplig linje
	matematisk-samhällsvetenskaplig linje
	statistiklinje
	språklinje
	historielinje
	svensklinje

Bilaga 7 Synpunkter på tekniska lösningar inom ett antagningssystem

I det följande redovisas tänkbara lösningar för rutiner som innebär kontroll av ansökningsuppgifter, behörighetskontroll, meritvärdering, kvotering och uttagning inom ett datorbaserat antagningssystem. Lösningarna, som är baserade på erfarenheter från i bruk varande antagningssystem, har inte utförts i detalj utan redovisas närmast i syfte att exemplifiera de resonemang som förs i kapitel 7 (avsnitt 7.8).

1 *Ett flexibelt antagningssystem*

Ändringar i det gymnasiala stadiet kan medföra att nya behörighetsgrundande utbildningar tillförs antagningssystemet. Om en utbildnings innehåll förändras kan de särskilda förkunskapskraven också behöva ändras. Ett krav på antagningssystemet bör därför vara att det skall tillåta ändringar av behörighetsbestämmelserna, utan att man skall behöva göra omprogrammeringar.

Antagningssystemet bör även tillåta att urvalsreglerna ändras, t. ex. med avseende på värdering av meriter eller regler för placering i kvotgrupp. Vidare bör det medge att utbildningslinjer tillförs eller att utbildningslinjer inte längre omfattas av urvalsreglerna.

De datamaskinella bearbetningarna bör därför i största möjliga utsträckning styras från tabeller som lätt kan ändras. Man bör t. ex. inte formulera kraven för allmän respektive särskild behörighet inom kontrollprogrammen vid uppläggningen av systemet, utan man bör ange dessa särskilt. På motsvarande sätt bör man inte programmera in uppgifter om poängvärden, regler för beräkning av yrkeserfarenhet osv. utan hämta dem från särskilda styrtabeller.

Principen för kvotering av studieplatser kan i en framtid komma att ändras t. ex. till en princip som bygger på studielämplighetsprovsresultaten inom varje kvotgrupp. Allt eftersom nya behov uppstår eller nya erfarenheter av antagningssystemet vinns, kan man också behöva göra ändringar i listutskrifter m. m. Varje sådan bearbetning bör utgöra en avskild och sluten enhet. Antagningssystemet bör därför utformas så att en omprogrammering av en av dessa enheter inte skall behöva innebära att problemlösningen och programmeringen inom övriga enheter påverkas.

2 *Registeruppläggning och kontrollprogram*

Uppläggning av register sker i nuvarande system genom ett s. k. kontrollprogram, där samtidigt kontroller utförs av att uppgifterna innehåller

tillåtna värden. Ett sådant kontrollprogram kan också genomföra logiska kontroller, dvs. granska om t. ex. uppgifterna om yrkeserfarenhetens längd är rimliga i förhållande till den sökandes ålder. Felaktiga uppgifter redovisas på s. k. fellistor som rättas av antagningsmyndigheten. Genom att använda olika slag av fellistor kan man få en ökad specialisering och kortare bearbetningstider. En fellista kan gälla avgångsbetyg från tvåårig linje i gymnasieskolan, en annan avgångsbetyg från treårig linje, en tredje yrkeserfarenhet osv. Rättade fellistor kan direkt efter rättningen utgöra registreringsunderlag. Registreringen borde vara möjlig att genomföra med hjälp av optisk läsning.

Man bör kunna erhålla fellistor även efter det att en första uttagningsomgång gjorts. Markering av att fellista utskrivits bör göras i varje registerpost för att undvika dubbletter av fellistor. Extra fellistor från poster med denna markering eller med felmarkering som inte föranlett någon åtgärd bör kunna erhållas efter önskemål. Eventuella felaktigheter som kan accepteras bör signaleras som accepterade vid rättningen så att man kan ändra felmarkeringen och undvika ny utskrift.

I samband med den maskinella kontrollen av uppgifter bör man granska uppgifterna om yrkeserfarenhet. Perioder av yrkeserfarenhet som är alltför korta för att kunna beaktas eller som förvärvats före viss ålder bör då inte lagras för vidare bearbetningar. Man bör också summera det totala antalet månaders yrkeserfarenhet. Förutom de styrtabeller över giltiga koder för utbildningsalternativ, gymnasieskolutbildning, ämnen osv. skulle då krävas en styrtabell, som ger uppgift om detaljregler för meritvärdering av arbetslivserfarenhet. Innan uppgifter som markerats som felaktiga tas bort maskinellt, bör de granskas av antagningspersonalen. Ofullständiga uppgifter bör däremot kunna utgå utan vidare granskning, under förutsättning att de sökande i förväg informeras om att sådana inte beaktas. Principen bör således vara att den sökande skall fylla i sin ansökan enligt anvisningarna och att antagningsmyndigheten skall ansvara för att alla fullständiga uppgifter registreras utan registreringsfel. I detta sammanhang bör påpekas att de sökande har tillfälle att granska och rätta de lagrade ansökningsuppgifterna via s. k. kontrollbesked.

Med den stora mängd ansökningar det kan komma att bli fråga om synes det uteslutet att man som hittills skall kunna redovisa ansökningsdata genom listutskrifter. Sådana tar förhållandevis lång tid och blir tämligen dyrbara. Samtliga ansökningsuppgifter för alla sökande kan i stället redovisas på s. k. mikrofiche, dvs. mikrofilmas på speciella filmblad, vilket går snabbt och inte ger så höga kostnader. Den specialisering av fellistor som föreslås ovan innebär att en enskild fellista inte ger en totalbild över en sökandes ansökningsdata. Genom läsning av mikrofiche, som tillåter ett mångfaldigande av ansökningsdata till låga kostnader, skulle rättningspersonalen kunna få de nödvändiga kompletterande uppgifterna. Mikrofiche, bör således användas i många av de fall, där nuvarande antagningssystem har olika typer av listutskrifter. De låga kostnaderna innebär att man bör kunna framställa mikrofiche så snart ansökningsuppgifter rättats eller bearbetats, vilket ger en hög grad av aktualitet och underlättar antagningspersonalens arbete.

Vid organisationen av registeruppläggningen, som utförs i kontrollprogrammet, bör följande beaktas. För att bearbetningskostnaderna skall kunna hållas låga, är det väsentligt att antalet inläsningar och skrivningar i anslutning till de olika databearbetningarna är så få som möjligt. Eftersom det rör sig om stora datamängder bör de poster som ingår i registren också hållas så kompakta som möjligt så att flera poster samtidigt kan hållas i kärnminnet.

Vid ett och samma bearbetningstillfälle bör man genomföra så mycket bearbetning som möjligt. Det kan t. ex. vara rimligt att genomföra behörighetskontroll och meritvärdering i anslutning till bearbetningar i kontrollprogrammet i de fall uppgifterna är korrekta. Man torde vidare kunna lägga de poster som skall korrigeras genom fellisterättningar i ett separat rättningsregister så att rättningsbearbetningarna innebär inläsning uteslutande av dessa poster.

3 *Bestämmande av behörighetsgrund och kvotgruppsindelning*

I de fall en sökande har två behörighetsgrundande utbildningar måste den ena väljas som grund för antagningen. KK föreslår i kapitel 5 att detta val skall ligga hos den sökande. Det kan dock inte uteslutas att två eller flera behörighetsgrunder ändå åberopas. Man måste då välja behörighetsgrund inom antagningssystemet, vilket kräver att vissa regler utformas. Även denna del av bearbetningen bör styras från en tabell eller läggas som en från övriga rutiner helt fristående, för ändringar tillgänglig rutin.

Kontrollen av den allmänna behörigheten måste innehålla uppgifter om de olika koderna för gymnasial utbildning m. m. Kontrollen av den särskilda behörigheten måste göras med hänsyn till den sökandes olika utbildningsalternativ. För de allmänna utbildningslinjerna bör man dels ange de minimikrav som gäller för linjen (sökande skall för att vara behörig uppfylla förkunskapskraven för studieprogrammet samt för minst en fortsatt studieväg genom utbildningslinjen), dels de krav som gäller för studieprogrammet, om de skiljer sig från linjens minimikrav. Det är vidare önskvärt att såväl de sökande som utbildningsanstalten i fråga kan få meddelande om att en sökande är obehörig till något av de ämnen som kan väljas efter studieprogrammet. I tabellen bör man därför kunna ange om särskilda krav gäller för sådana ämnen. Den tabell som skall styra bearbetningarna för fastställande av särskild behörighet blir således tämligen komplicerad. Den torde i varje fall innehålla tre huvudnivåer: Linje, studieprogram och ämnen efter studieprogram, där varje huvudnivå kan ha olika undernivåer, som t. ex. specificering av ämneskrav och eventuella krav på förpraktik.

4 *Kontrollbesked*

När behörigheten är fastställd och urvalspoängen beräknad sänds kontrollbesked (datapost) till den sökande. Kontrollbeskedet utgör en bekräftelse på att ansökan inkommit. Det bör därför utsändas så snart som möjligt, dock inte förrän man kontrollerat om några dubbelansök-

ningar gjorts, dvs. inte förrän samtliga ansökningar registrerats. Kontrollbeskedets främsta funktion är att upplysa den sökande om vilka uppgifter som kommer att utgöra underlag för antagning. Den sökande får därigenom möjlighet att kontrollera och rätta lämnade uppgifter. I de fall rättningar av kontrollbesked beaktas måste ny behörighetskontroll och meritvärdering göras. Den sökande bör då erhålla ytterligare ett kontrollbesked, eventuellt i samband med antagningsbesked.

5 *Kvotering och uttagning*

I kapitel 5 har KK föreslagit att proportionell kvotering skall vara huvudprincipen vid fördelningen av tillgängliga studieplatser mellan olika kvotgrupper. I ett centralt antagningssystem, där en sökande samtidigt kan söka till flera utbildningslinjer på olika orter, måste man emellertid också ta ställning till hur de olika sökalternativen skall påverka fördelningen av platser mellan dessa grupper. KK föreslår här att samtliga uppgivna sökalternativ skall räknas, dvs. att den sökande räknas som sökande till och ingår i kvoteringsunderlaget vid antagningen till alla de utbildningar som han sökt. Successiv kvotering (se nedan) skall tillämpas.

En förutsättning för att man skall kunna använda denna metod är att man kan definiera sökalternativet som den minsta enhet för vilken man avsatt ett visst antal studieplatser, t. ex. som visst studieprogram i viss linjevariant på viss ort. Om sökalternativet definieras i relation till spärrnivån, t. ex. utbildningslinjen i dess helhet, och samtidigt innehåller en informationsdel, t. ex. önskemål om studieprogram inom linjen, kan denna enkla metod inte användas.

I dagens antagningssystem genomförs den successiva kvoteringen på följande sätt. Kvoteringsunderlaget beräknas på grundval av samtliga sökalternativ och ca 30 procent av studieplatserna på varje linje fördelas mellan kvotgrupperna och besätts. Därefter görs omkvotering. En antagen sökande ingår då inte längre i kvoteringsunderlaget till sina lägre prioriterade sökalternativ. Den följande uttagningen görs så att ca 40 procent av det befintliga antalet studieplatser har besatts när uttagningen är gjord, osv. Ca 15 sådana omkvoteringar och uttagningsomgångar genomförs innan antagningsomgången som helhet är avslutad och samtliga studieplatser är besatta.

Metoden innebär ett mycket stort antal inläsningar och skrivningar till och från register. Även om den faktiska bearbetningstiden, kärnminnestiden, är tämligen kort tar hela bearbetningen, beroende på de tidskrävande inläsnings- och skrivmomenten, flera timmar i anspråk. Metoden kan således knappast användas om ett mycket stort antal ansökningar skall bearbetas. I jämförelse med nuvarande antagningssystem bör man därför i ett stort nytt antagningssystem använda den förhållandevis billiga internbearbetningstiden i betydligt större utsträckning, t. ex. genom att använda bearbetningsareor inom kärnminnet och utnyttja s. k. virtuell minnesteknik.

Bilaga 8 Manuella och maskinella rutiner i ett antagningssystem

I ett antagningssystem, där automatisk databehandling används som hjälpmedel vid urval och antagning, förekommer fyra delrutiner med naturliga avgränsningar sinsemellan:

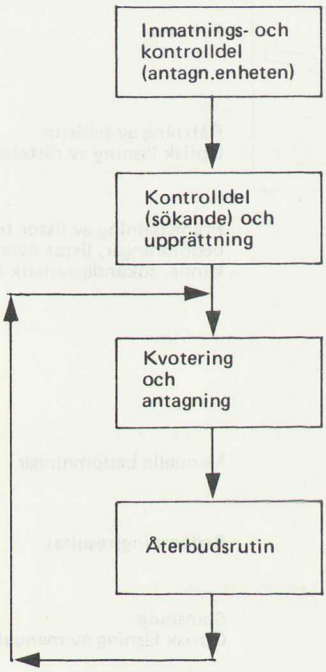

Inmatnings- och kontrolldel (antagningsenheten)

Innan något slag av bearbetning kan utföras måste de från ansökningsblanketterna inmatade uppgifterna så långt möjligt rättas på antagningsenheten. Logiska kontroller och kontroller av att obligatoriska uppgifter finns registrerade utförs maskinellt. Felaktigheter skrivs ut på listor och rättas av personal på antagningsenheten. När materialet rättats nöjaktigt kan listor och olika slag av statistik tas fram för manuell bearbetning medan materialet kontrolleras av den sökande.

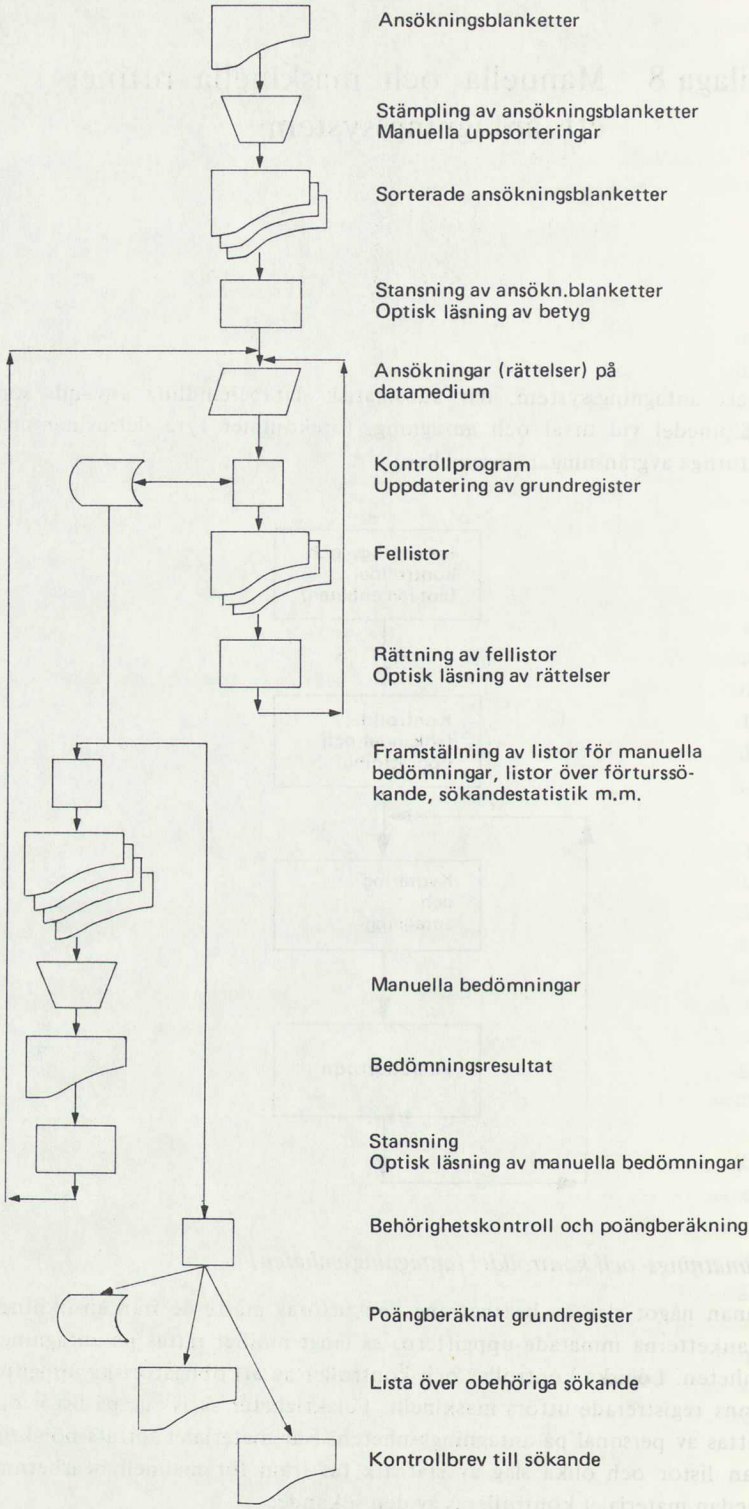
Ansökningsblanketter
Stämpling av ansökningsblanketter
Manuella uppsorteringar
Sorterade ansökningsblanketter
Stansning av ansökn.blanketter
Optisk läsning av betyg
Ansökningar (rättelser) på datamedium
Kontrollprogram
Uppdatering av grundregister
Fellistor
Rättning av fellistor
Optisk läsning av rättelser
Framställning av listor för manuella bedömningar, listor över förturssökande, sökandestatistik m.m.
Manuella bedömningar
Bedömningsresultat
Stansning
Optisk läsning av manuella bedömningar
Behörighetskontroll och poängberäkning
Poängberäknat grundregister
Lista över obehöriga sökande
Kontrollbrev till sökande

Kontrolldel (sökande) och upprättning

Trots att samtliga logiska fel rättats och materialet för antagningsenheten förefaller korrekt kan vissa missförstånd ha uppstått vid inmatningen. Erfarenheter från nuvarande antagningssystem ger vid handen, att det är synnerligen värdefullt om också den sökande själv kan kontrollera att rätt uppgifter inmatats. På kontrollbrevet till den sökande bör då också anges om han är behörig samt vilken urvalspoäng han erhållit.

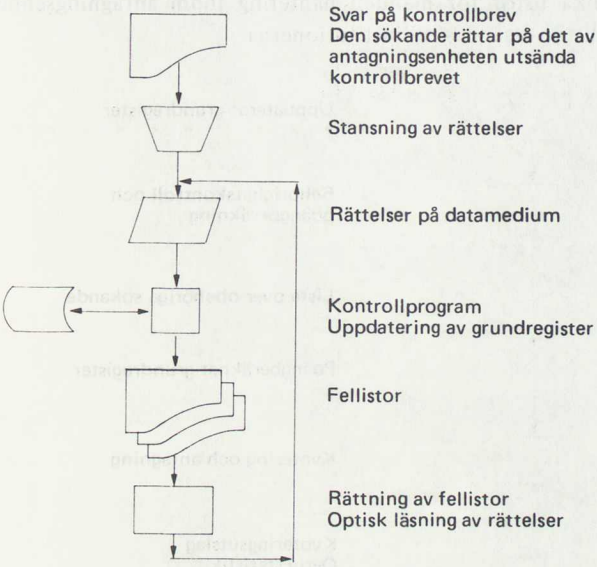

Kvotering och antagning

Tillgängliga platser fördelas proportionellt mellan de olika kvotgrupperna. Vid maskinella bearbetningar görs omkvotering före reservantagning, dvs. platserna fördelas hela tiden i proportion till antalet efter återbud kvarstående sökande i de olika kvotgrupperna. På det antagningsbesked som utsändes till den sökande finns angivet till vilket utbildningsalternativ den sökande antagits samt till vilka alternativ han kvarstår som reserv. Olika listor för manuell hantering inom antagningsenheten tas fram och listor utsändes till institutionerna.

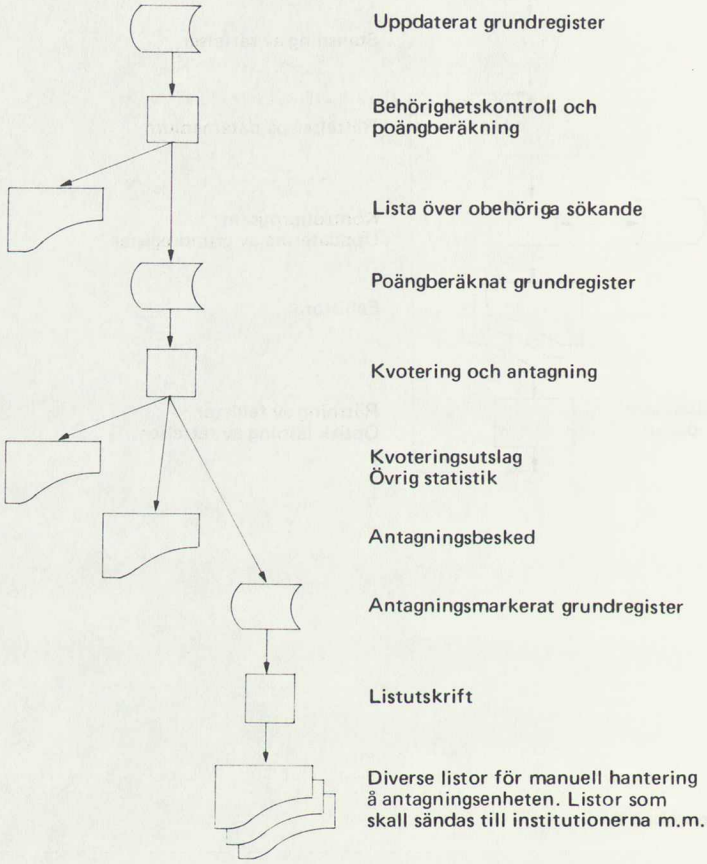

Återbudsrutin

Den sökande kan tacka nej till det utbildningsalternativ han antagits till och kan då, om han så vill, kvarstå som sökande till högre prioriterade alternativ. Om den sökande tackar ja till den erbjudna utbildningsplatsen prövas han inte vidare till högre prioriterade alternativ. Efter det att den sökande insänt sina svarskort görs ny kvotering och uttagning.

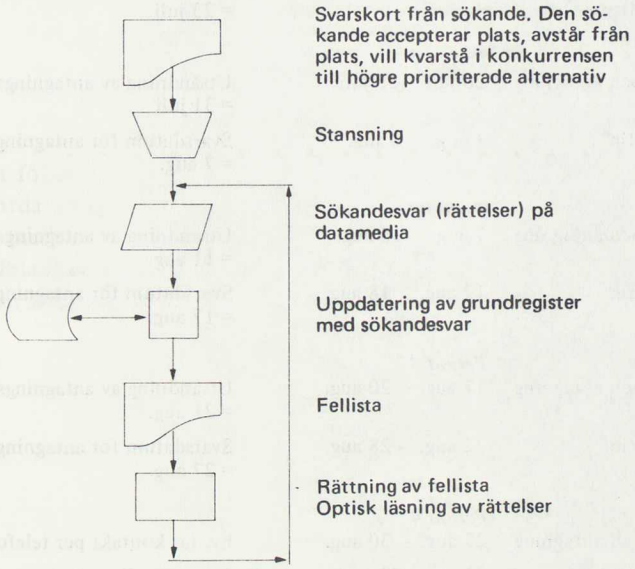

Exempel på tidsschema (antagning till höst termin)

Rutin	*Bearbetningsperiod (ca)*	*Fasta datum (ca)*
Inmatnings- och kontrolldel (antagningsenheten)	4 juni – 14 juli	Ansökningstidens utgång = 15 juni Utsändning av kontrollbesked = 15 juli
Kontrolldel (sökande) och upprättning	15 juli – 25 juli	Svarsdatum för kontrollbesked = 23 juli
	Period 1	
Kvotering och antagning	26 juli – 30 juli	Utsändning av antagningsbesked = 31 juli
Återbudsrutin	1 aug. – 8 aug.	Svarsdatum för antagningsbesked = 7 aug.
	Period 2	
Kvotering och antagning	7 aug. – 10 aug.	Utsändning av antagningsbesked = 11 aug.
Återbudsrutin	12 aug. – 18 aug.	Svarsdatum för antagningsbesked = 17 aug.
	Period 3	
Kvotering och antagning	17 aug. – 20 aug.	Utsändning av antagningsbesked = 21 aug.
Återbudsrutin	22 aug. – 28 aug.	Svarsdatum för antagningsbesked = 27 aug.
	Period 4	
Kvotering och antagning	27 aug. – 30 aug.	Ev. tas kontakt per telefon
Återbudsrutin	31 aug. – 9 sept.	Ev. manuella noteringar om återbud
Antagning		Terminsstart = 1 sept.

Bilaga 9 Exempel på blankett för optisk läsning av betyg

Nedan följer ett exempel på hur en blankett för optisk läsning av betyg överförda enligt streckmärkesmetoden kan vara utformad. Blanketten är ifylld med ett avgångsbetyg från gymnasieskolan. Betyg som saknas på huvudblanketten (i exemplet spanska C) får ifyllas på separat blankett, där den sökande får streckmärka hela ämneskoden.

Skolans namn
Gymnasieskolan

Kommun
X-stad

AVGÅNGSBETYG efter slutförd lärokurs i gymnasieskolan

Datum
1974-06-09

Efternamn	Tilltalsnamn	Personnr (år, mån, dag, nr)
Andersson	Ann-Marie	550322-0187

3-årig Naturvetenskaplig linje

	Studiekurs (Fullständig, Mindre eller Utökad)	Kod f studievag
	Fullständig studiekurs	7 5 0 0

Ämnen	Betyg		Årskurs	Kod för ämne	Ämnen	Betyg		Årskurs	Kod för ämne
Svenska									
svenska språket	Tre	3	3	1 7 0 0 0	Fysik	Fyra	4	3	3 7 5 0 0
litteraturkunskap och språklig orientering	Tre	3	3	1 7 1 0 0	Kemi	Tre	3	3	4 1 2 0 0
Engelska	Tre	3	3	1 1 0 0 0	Biologi	Fyra	4	3	3 1 3 0 0
Franska B	Fyra	4	1	1 2 8 0 0	Musik				9 2 1 0
Tyska B				1 9 3 0	Teckning	Tre	3	2	9 3 1 0 0
Spanska c	Fyra	4	2	1 6 7 0 0	Gymnastik	Fem	5	3	9 0 9 0 0
c									
Historia	Fyra	4	2	0 2 2 0 0					
Religionskunskap	Fyra	4	3	0 9 2 0 0					
Filosofi	Tre	3	3	0 1 3 0 0					
Psykologi	Fyra	4	2	2 5 2 0 0					
Samhällskunskap	Fyra	4	3	2 5 8 0 0	Konst- och musikhistoria	Deltagit		2	0 2 9 0 0
Matematik NT	Tre	3	3	4 6 0 0 0	Deltagit i (frivilligt ämne):				

Specialarbete

Biologi: Fosterutvecklingen

Anton Antonsson
Rektor

SÖ 25-092-8 Nov 1972

Anvisningar, se blankettens baksida.

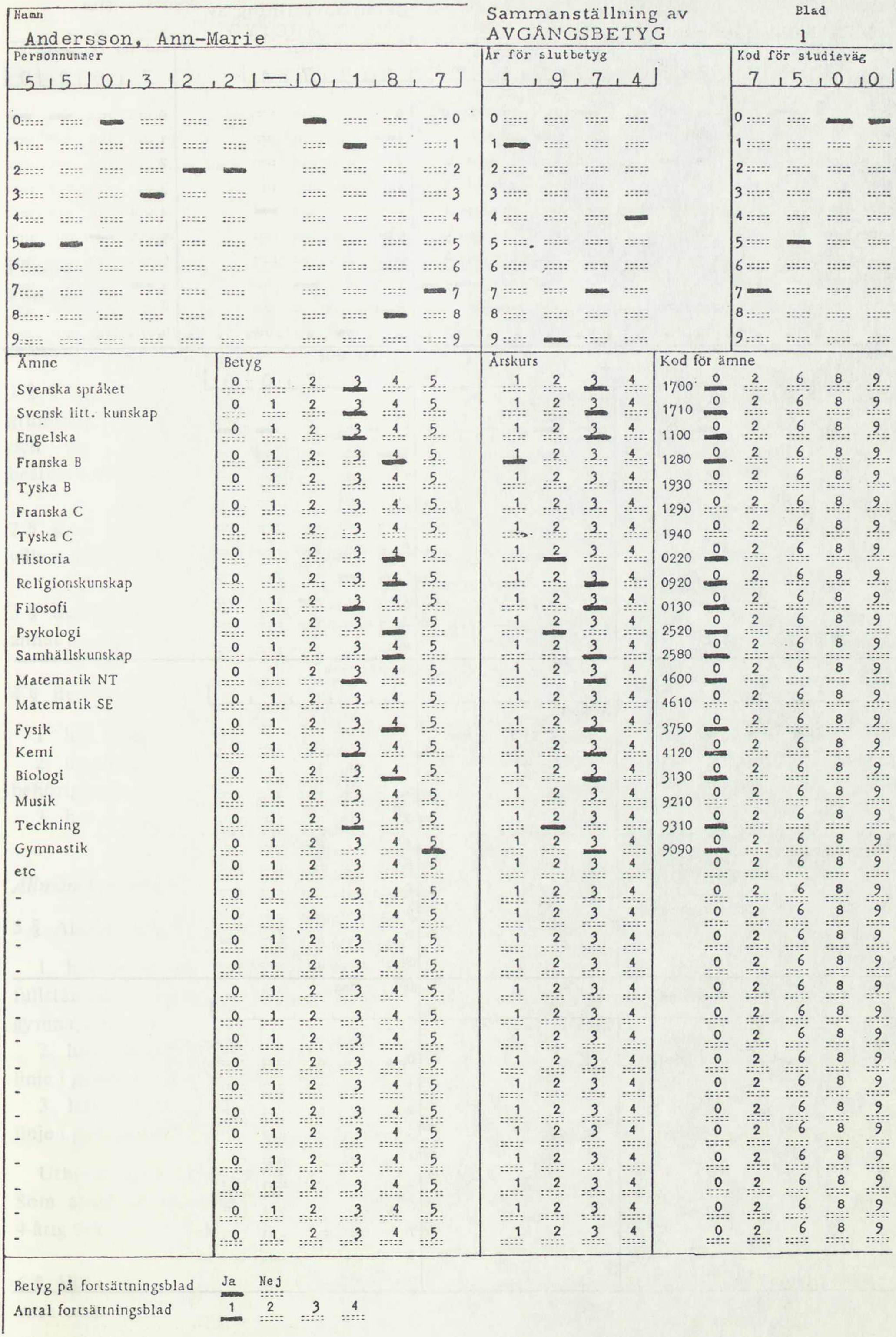

Namn
Andersson, Ann-Marie

Sammanställning av
AVGÅNGSBETYG

Blad
1

Personnummer	År för slutbetyg	Kod för studieväg
5 5 0 3 2 2 — 0 1 8 7	1 9 7 4	7 5 0 0

	1	2	3	4	5	6		7	8	9	10		1	2	3	4	1	2	3	4
0			▬					▬				0							▬	▬
1									▬			1	▬							
2					▬	▬						2								
3				▬								3								
4												4				▬				
5	▬	▬										5						▬		
6												6								
7											▬	7			▬		▬			
8										▬		8								
9												9		▬						

Ämne	Betyg	Årskurs	Kod för ämne
Svenska språket	0 1 2 [✓ 3] 4 5	1 2 [✓ 3] 4	1700 [✓ 0] 2 6 8 9
Svensk litt. kunskap	0 1 2 [✓ 3] 4 5	1 2 [✓ 3] 4	1710 [✓ 0] 2 6 8 9
Engelska	0 1 2 [✓ 3] 4 5	1 2 [✓ 3] 4	1100 [✓ 0] 2 6 8 9
Franska B	0 1 2 3 [✓ 4] 5	[✓ 1] 2 3 4	1280 [✓ 0] 2 6 8 9
Tyska B	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	1930 0 2 6 8 9
Franska C	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	1290 0 2 6 8 9
Tyska C	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	1940 0 2 6 8 9
Historia	0 1 2 3 [✓ 4] 5	1 [✓ 2] 3 4	0220 [✓ 0] 2 6 8 9
Religionskunskap	0 1 2 3 [✓ 4] 5	1 2 [✓ 3] 4	0920 [✓ 0] 2 6 8 9
Filosofi	0 1 2 [✓ 3] 4 5	1 2 [✓ 3] 4	0130 [✓ 0] 2 6 8 9
Psykologi	0 1 2 3 [✓ 4] 5	1 [✓ 2] 3 4	2520 [✓ 0] 2 6 8 9
Samhällskunskap	0 1 2 3 [✓ 4] 5	1 2 [✓ 3] 4	2580 [✓ 0] 2 6 8 9
Matematik NT	0 1 2 [✓ 3] 4 5	1 2 [✓ 3] 4	4600 [✓ 0] 2 6 8 9
Matematik SE	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	4610 0 2 6 8 9
Fysik	0 1 2 3 [✓ 4] 5	1 2 [✓ 3] 4	3750 [✓ 0] 2 6 8 9
Kemi	0 1 2 [✓ 3] 4 5	1 2 [✓ 3] 4	4120 [✓ 0] 2 6 8 9
Biologi	0 1 2 3 [✓ 4] 5	1 2 [✓ 3] 4	3130 [✓ 0] 2 6 8 9
Musik	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	9210 0 2 6 8 9
Teckning	0 1 2 [✓ 3] 4 5	1 [✓ 2] 3 4	9310 [✓ 0] 2 6 8 9
Gymnastik	0 1 2 3 4 [✓ 5]	1 2 [✓ 3] 4	9090 [✓ 0] 2 6 8 9
etc	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9
-	0 1 2 3 4 5	1 2 3 4	0 2 6 8 9

Betyg på fortsättningsblad [✓ Ja] Nej
Antal fortsättningsblad [✓ 1] 2 3 4

Namn: Andersson, Ann-Marie

Sammanställning av AVGÅNGSBETYG

Blad: 2

Personnummer: 5 5 0 3 2 2 – 0 1 8 7

År för slutbetyg: 1 9 7 4

Kod för studieväg: 7 5 0 0

Ämne: Spanska C

Kod för ämne: 1 6 7 0 0

Betyg: 0 1 2 3 4 5

Årskurs: 1 2 3 4

Ämne:

Kod för ämne:

Betyg: 0 1 2 3 4 5

Årskurs: 1 2 3 4

Ämne:

Kod för ämne:

Betyg: 0 1 2 3 4 5

Årskurs: 1 2 3 4

Bilaga 10

Förslag till
Förordning om tillträde till högskoleutbildning

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning meddelas bestämmelser om behörighet till grundläggande högskoleutbildning vid statliga och kommunala högskolor och vid de andra läroanstalter som regeringen förordnar samt bestämmelser om urval bland behöriga sökande.

2 § Med högskoleutbildning avses i denna förordning utbildning för vilken fordras allmän behörighet enligt 5 §.

3 § Bestämmelserna i denna förordning avser svensk utbildning om ej annat anges.

4 § Berättigad att genomgå högskoleutbildning är den som

1. har allmän behörighet,
2. uppfyller för sökt utbildning uppsatt förkunskapskrav (särskild behörighet),
3. har antagits till sökt utbildning.

Allmän behörighet

5 § Allmän behörighet har den som

1. har genomgått minst tvåårig utbildning i gymnasieskolan avseende fullständig studiekurs eller motsvarande utbildning utanför gymnasieskolan,
2. har kunskaper i svenska motsvarande lägst två årskurser på social linje i gymnasieskolan,
3. har kunskaper i engelska motsvarande lägst två årskurser på social linje i gymnasieskolan.

Utbildningen enligt första stycket första punkten skall vara avslutad. Som avslutad utbildning räknas i detta sammanhang tre årskurser på 4-årig teknisk linje i gymnasieskolan.

6 § Villkoren enligt 5 § första stycket första och andra punkterna är att anse som uppfyllda även av sökande som fyller 25 år senast under det

kalenderår, när den sökta utbildningen börjar och som när han söker utbildningen varit yrkesverksam under minst fem år eller på annat sätt förvärvat motsvarande erfarenhet.

För sådan sökande som avses i första stycket och som inte har svenska, danska eller norska som modersmål krävs att han uppfyller av tillsynsmyndighet fastställda krav på kunskaper i svenska.

7 § Sökande med utländsk utbildning har allmän behörighet om han

1. med godkänt resultat har slutfört minst 11-årig skolutbildning, som normalt avslutas tidigast vid 17 års ålder, eller eljest är behörig att utöva högskolestudier eller motsvarande studier i det land, där han har sin utbildning,

2. uppfyller av tillsynsmyndighet fastställda krav på kunskaper i svenska,

3. har kunskaper i engelska motsvarande lägst två årskurser på social linje i gymnasieskolan.

För sökande med svenska, danska eller norska som modersmål krävs i stället för de i första stycket andra punkten angivna kunskaperna i svenska, att han i sista årskursen av den genomgångna skolutbildningen har erhållit betyg i det språk på vilket undervisningen meddelats, eller har kunskaper i svenska motsvarande minst två årskurser på social linje i gymnasieskolan.

8 § Om särskilda skäl föreligger har antagningsmyndighet rätt att för visst fall medge undantag från krav på allmän behörighet.

Särskild behörighet

9 § Om krav på förkunskaper i visst ämne och om annat villkor för tillträde till viss utbildning meddelas bestämmelser i utbildningsplan och kursplan. Föreskrift om särskild behörighet i kursplan och i utbildningsplan för lokal och individuell utbildningslinje skall i huvudsak stämma överens med motsvarande föreskrift i utbildningsplan för allmän utbildningslinje.

10 § Kunskaperna i ämnen, för vilka krav på förkunskaper har meddelats, skall motsvara minst betyget 3,0 i medelvärde för ämnena.

11 § Myndighet som förordnar om krav på förkunskaper skall iaktta,

1. att krav på förkunskaper normalt skall uttryckas som krav på kunskaper motsvarande hel årskurs i gymnasieskolan,

2. att krav på förkunskaper för viss utbildning skall kunna helt uppfyllas på någon studieväg i gymnasieskolan,

3. att endast för studierna nödvändigt krav på förkunskaper skall uppställas.

12 § Om särskilda skäl föreligger har antagningsmyndighet rätt att för visst fall medge undantag från krav på särskild behörighet.

Urval bland behöriga sökande till utbildningslinje

13 § Behöriga sökande fördelas vid antagning till utbildningslinje i följande grupper om annat ej följer av tredje stycket eller annan bestämmelse som regeringen meddelar.

Grupp I: Sökande med betyg över utbildning från 3- eller 4-årig linje i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning;
Grupp II: Sökande med betyg över utbildning från 2-årig linje i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning;
Grupp III: Övriga sökande.

Sökande som är berättigad att placeras i flera grupper får själv ange i vilken grupp han skall placeras. Sökande med betyg äldre än tio år förs dock till grupp III.

För sökande med utländsk utbildning och sådan sökande som har allmän behörighet genom ålder och yrkesverksamhet enligt 6 § och ej är svensk medborgare finns bestämmelser i 25 §.

14 § Studerandeplatserna fördelas mellan grupperna i proportion till antalet sökande i varje grupp.

15 § Vid fördelning av platserna inom gruppen skall sökande som har sådan arbetslivserfarenhet som är meritgivande enligt 23 § bilda en undergrupp. Platserna fördelas proportionellt mellan det totala antalet sökande i gruppen och antalet sökande som tillhör undergruppen. Vid denna fördelning skall dock iakttagas, att minst 15 procent av de platser gruppen erhållit enligt fördelningen i 14 § tilldelas undergruppen.

16 § Om ej annat följer av 17 § eller bestämmelse som regeringen meddelar särskilt, bestämmes företrädet mellan sökande inom gruppen och undergruppen efter sökandens jämförelsetal. Sökande som har meritgivande arbetslivserfarenhet skall i första hand antagas utom undergruppen. Om antalet återstående antagningsplatser understiger antalet sökande med samma jämförelsetal, antages sökande som har sökt utbildningen som tidigare alternativ före sökande som har sökt utbildningen som senare alternativ. Om de sökande ändå inte kan särskiljas, antages sökande efter lottning.

De antagningsplatser i undergruppen som inte kan fyllas tillsätts av sökande som saknar meritgivande arbetslivserfarenhet.

17 § Antagningsmyndighet får antaga sökande som på grund av handikapp eller annan synnerlig omständighet bör erhålla företräde framför sökande som skulle ha antagits med tillämpning av 16 §.

18 § För de sökande anordnas studielämplighetsprov före varje antag-

ning. Deltagande i detta prov är frivilligt. Provet får genomgås mer än en gång. Resultat från prov utfört mer än tre år före antagningen är ogiltigt.

För sökande som tillhör grupp I eller grupp II räknas resultat av studielämplighetsprov med i jämförelsetalet endast om detta därmed höjs.

19 § Jämförelsetalet inom grupp I och grupp II erhålls,

för sökande som antages utom undergruppen, genom att poäng för betyg och, i förekommande fall, poäng för studielämplighetsprov vägs samman och

för sökande som antages inom undergruppen, genom att poäng för meritgivande arbetslivserfarenhet adderas till resultatet av sammanvägningen.

Jämförelsetalet inom grupp III utgörs,

för sökande som antages utom undergruppen av poäng för studielämplighetsprov, om sådan finns, och

för sökande som antages inom undergruppen av poäng för meritgivande arbetslivserfarenhet, i förekommande fall adderad till poäng för studielämplighetsprov.

20 § Alla poäng anges med en decimal. Denna decimal höjs till närmast högre tal, om den andra decimalen är fem eller högre.

21 § Poängen för betyg utgörs av medelvärdet av de betyg, som ingår i sökandens avgångsbetyg eller motsvarande betyg med undantag för betyg i frivilligt ämne.

Betyg, angivna med bokstavsbeteckning, omräknas enligt skalan A, a = 5, AB = 4, Ba = 3, B = 2, Bc och C = 1.

Om antalet betyg som skall medräknas uppgår till mer än tio skall före uträknandet av medelvärdet de två lägsta betygen tas bort.

22 § Poäng för studielämplighetsprov erhålls enligt en skala från 1,0 till 5,0. Om skalans närmare utformning bestämmer tillsynsmyndigheten.

Vid sammanvägning av poäng för betyg och studielämplighetsprov skall summan av den för betyg enligt 21 § framräknade poängen och poängen för studielämplighetsprov divideras med talet två.

23 § Poängen för arbetslivserfarenhet erhålls enligt en skala, där varje hel tremånadersperiod ges 0,1 poäng. Poäng räknas dock endast för arbetslivserfarenhet som uppgår till minst 15 månader. För arbetslivserfarenhet får räknas högst 2,0 poäng.

För att arbetslivserfarenhet skall vara meritgivande skall följande förutsättningar gälla, nämligen

1. arbetslivserfarenheten skall ha erhållits tidigast under det kalenderår när sökande fyller 18 år,
2. sökande skall ha varit anställd,
3. anställningstiden hos en arbetsgivare skall ha varat minst nio månader,

4. varje anställningsperiod utöver sådan som avses i tredje punkten skall ha varat minst tre månader,

5. anställning skall omfatta minst halva den tid som gäller som normalarbetstid inom aktuellt arbetsområde. Anställning kortare tid än heltid omräknas till heltid.

Med anställning jämställs arbete i eget företag, arbete i eget hem med vård av barn under tio år eller av andra personer som på grund av sjukdom, ålder eller handikapp är i behov av särskild omvårdnad samt värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänstgöring. För värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänstgöring räknas dock poäng endast om den sökande därutöver har minst 15 månaders annan meritgivande arbetslivserfarenhet.

24 § För sökande som har allmän behörighet genom ålder och yrkesverksamhet enligt 6 §, är endast arbetslivserfarenhet utöver fem år meritgivande.

Praktik som uppsatts som särskilt villkor för tillträde till viss utbildning är inte meritgivande.

25 § Utöver sökande enligt 13 § får antagningsmyndighet till det högsta antal som tillsynsmyndighet bestämmer, som studerande antaga dels behörig sökande med utländsk utbildning, dels sådan behörig sökande som har allmän behörighet genom ålder och yrkesverksamhet enligt 6 § och som ej är svensk medborgare. Om ej annat följer av andra stycket meddelas bestämmelser om urval och antagning av tillsynsmyndighet.

Sådan sökande som avses i första stycket och som är antingen svensk medborgare eller annan sökande som har bosatt sig i riket huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning, har rätt att i stället välja att för antagning bli placerad i grupp III enligt 13 §.

Urval bland behöriga sökande till enstaka kurs

26 § Antagningsmyndighet får till det antal av studerandeplatserna som myndigheten bestämmer antaga behöriga sökande efter en bedömning av varje sökandes person, utbildning och yrkesverksamhet.

Återstående behöriga sökande fördelas i följande grupper.

Grupp 1: Sökande med minst tvåårig utbildning utöver sådan som ger allmän och särskild behörighet;

Grupp 2: Sökande utan utbildning varom stadgas för grupp 1 och med minst 15 månaders arbetslivserfarenhet;

Grupp 3: Sökande utan utbildning varom stadgas för grupp 1 och med mindre än 15 månaders arbetslivserfarenhet.

27 § Studerandeplatserna fördelas mellan grupperna i proportion till antalet sökande i varje grupp.

Vid fördelning av platserna inom gruppen antages sökande som har

sökt kursen som tidigare alternativ före sökande som har sökt kursen som senare alternativ. Om de sökande inte kan särskiljas, antages sökande efter lottning.

Särskilda bestämmelser

28 § Om urval bland behöriga sökande till utbildning för vilken regeringen förordnat att andra regler för urval än som stadgas i denna förordning skall gälla, meddelar regeringen eller myndighet som regeringen förordnar särskilda bestämmelser.

29 § Om antagning till högskoleutbildning meddelas bestämmelser i särskild ordning.

30 § Talan mot beslut som meddelats av annan antagningsmyndighet än tillsynsmyndighet enligt 8, 12, 17, 26 eller 27 § föres hos tillsynsmyndighet genom besvär.

Talan mot beslut som meddelats av tillsynsmyndighet enligt denna förordning eller enligt bestämmelse som avses i förordningen föres hos regeringen genom besvär.

31 § Närmare föreskrifter för tillämpning av denna förordning meddelas av tillsynsmyndighet.

Specialmotivering

Kompetenskommittén (KK) har i sitt arbete till vissa delar tagit hänsyn till förslag från 1968 års utbildningsutredning (U 68). KKs författningsförslag bygger i stor utsträckning på U 68s betänkanden, vilka för närvarande bereds inom utbildningsdepartementet. Med hänsyn till ovissheten om den framtida utformningen av tillsynsmyndighet och högskolor har vissa formuleringar i författningsförslaget blivit vaga. Sålunda har centrala och lokala myndigheter inte nämnts vid namn. U 68s förslag till utbildningslinjer och enstaka kurser har dock följts.

1 §

Samma behörighetsbestämmelser skall gälla för hela högskoleområdet. För vissa utbildningar kan däremot gälla särskilda regler för urval (jämför 28 §). Denna fråga berörs i betänkandets avsnitt 5.1.3.

2 §

KKs definition av högskolebegreppet är knuten till den allmänna behörigheten och avviker från U 68s.

3 §

Bestämmelsen motsvarar 2 § i kungörelsen (1967:450) med provisoriska bestämmelser om tillträde till högre utbildning.

5 – 8 §§

Bestämmelserna motsvaras i betänkandet av kapitel 3.

I 5 § meddelas de bestämmelser om den allmänna behörigheten som fastlagts genom statsmakternas beslut (prop. 1972:84, UbU 31, rskr 240). I betänkandets avsnitt 3.1 och 3.2 har KK presenterat de utbildningar som motsvarar tvåårig avslutad gymnasial utbildning och som ger kunskaper i svenska och engelska motsvarande dem som erhålls på två årskurser på social linje i gymnasieskolan. Förteckning över sådan utbildningar bör komma att finnas tillgängliga på de platser, där upplysning meddelas om högskoleutbildning.

Bestämmelserna i 6 § anknyter till reglerna i kungörelsen (1969:68) om vidgat tillträde till högre utbildning. I konsekvens med fordringarna i 5 § för allmän behörighet gäller krav på kunskaper i engelska och – för sökande som annars inte kan följa undervisningen på svenska språket – även i svenska. Det torde som nu åligga tillsynsmyndigheten att med stöd av bemyndigandet i 31 § meddela närmare bestämmelser om innebörden i uttrycken "yrkesverksam" och "motsvarande erfarenhet" i huvudsaklig överensstämmelse med KKs förslag i avsnitt 3.3.

Bestämmelserna i 7 § motsvaras i betänkandet av avsnitt 3.4 och är utformade även med tanke på de internationella överenskommelser Sverige ingått. För att sökande med utländsk utbildning skall få studera vid svensk högskola krävs dessutom att han – förutom det att han uppfyller de särskilda förkunskapskraven – enligt bestämmelserna i 25 § antas till sökt utbildning. Skolöverstyrelsen har i mars 1974 fått i uppdrag att i samråd med universitetskanslersämbetet göra en översyn av den förberedande utbildningen i svenska för utlänningar.

Bestämmelserna i 8 § ger antagningsmyndighet rätt att ge dispens från allmän behörighet såväl åt viss sökande som åt sökande till viss utbildning.

9 – 12 §§

Bestämmelserna motsvaras i betänkandet av kapitel 4 (10 § av avsnitt 4.2). I U 68s huvudbetänkande anges att utbildningsplan för allmän utbildningslinje skall fastställas av det föreslagna universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och för lokal och individuell utbildningslinje av styrelsen för högskolan. Kursplan för kurs, som inrättas av utbildningsnämnd eller styrelse för statlig högskola, skall fastställas av utbildningsnämnden.

Bestämmelserna i 11 § ansluter sig till de riktlinjer som angavs i statsmakternas beslut 1972 (prop. 1972:84 s. 100–102, UbU 31 s. 7–8). Undantagsvis kan, som framhölls av utskottet, förekomma att en hög-

skoleutbildning är sammansatt av till sin art klart väsensskilda komponenter, vilka dock var och en bygger på sin linje i gymnasieskolan.

KK har i betänkandets avsnitt 4.6 behandlat frågan om hur särskild behörighet skall uppnås. Liksom när det gäller allmän behörighet skall kunskaper kunna dokumenteras på annat sätt än genom gymnasieskolbetyg. "Motsvarandebedömningar" kommer även här att bli aktuella.

Beträffande 12 §, se kommentar till 8 §.

13 – 24 §§

Bestämmelserna motsvaras i betänkandet av avsnitt 5.2.

Indelningen i grupper i 13 § hänför sig till betänkandets avsnitt 5.2.1, där även "motsvarande utbildning" presenteras. Till grupp I och II kommer endast att föras sökande som kan dokumentera sina kunskaper med betyg. Hit kommer då förutom sökande från gymnasieskolan bl. a. sökande från den kommunala och statliga vuxenutbildningen att höra. Till grupp III förs bl. a. elever från folkhögskolor och svenskar som har allmän behörighet genom ålder och yrkesverksamhet enligt 6 §. Även svenskar med utländsk utbildning och "invandrare" har enligt 25 § andra stycket rätt att välja att konkurrera i denna grupp.

I 15 och 16 §§ finns bestämmelser om hur de sökande inom varje grupp skall väljas ut. KK har i betänkandets avsnitt 5.2.5 behandlat denna fråga. Sökande som har arbetslivserfarenhet bidrar vid den proportionella kvoteringen med platser såväl inom undergruppen som inom den hela gruppen. Exempel: Av 200 sökande till 100 platser har 50 arbetslivserfarenhet. Undergruppen tilldelas $\frac{50}{250} \times 100 = 20$ platser. Om en sökande med arbetslivserfarenhet står i tur att antas både med hjälp av sina poäng för arbetslivserfarenhet som utan dem, skall han antagas bland dem som saknar arbetslivserfarenhet.

Eftersom KK i sitt förslag inte medtagit någon fri kvot, anges i 17 § att en bedömning motsvarande den som nu görs inom den fria kvoten kan göras inom varje grupp. Här bör förutom handikappade även kunna komma i fråga sökande som av tungt vägande skäl bör få bedriva studier av visst slag eller på viss ort.

Bestämmelserna i 21 § motsvaras i betänkandet av avsnitt 5.2.2. Med motsvarande betyg förstås här betyg från avlösta skolformer. Eftersom betygspoängen räknas på avgångsbetyget tas betyg i ämnen som kompletterats inte med, således inte heller betyg i ämnen som kompletterats för den särskilda behörigheten. Någon viktning av betygen förekommer inte.

Bestämmelserna i 18 och 22 §§ motsvaras i betänkandet av avsnitt 5.2.3.

Bestämmelserna i 23 och 24 §§ motsvaras i betänkandet av avsnitt 5.2.4. För sökande med sådant arbete som enligt 23 § tredje stycket jämställs med anställning gäller på samma sätt som för anställda de tidsangivelser som i andra stycket angivits som villkor för meritvärdering. Begränsningen i 23 § att arbetslivserfarenhet endast räknas om den uppgår till minst 15 månader gäller inte för sökande som har allmän

behörighet genom ålder och yrkesverksamhet. Sådan sökande erhåller 0,1 poäng redan efter tre månaders anställning utöver de behörighetsgivande fem åren, om förutsättningarna i övrigt enligt 23 och 24 §§ är uppfyllda.

25 §

Bestämmelser av i stort motsvarande innehåll som i första stycket finns i nuvarande behörighetskungörelse (1967:450; 8, 9 och 21 §§) och motsvaras i betänkandet av avsnitt 5.2.7. Med stadgandet i andra stycket avses dels svenskar med utländsk utbildning (främst utlandssvenskars barn), dels icke svenska medborgare (utlänningar och statslösa) som är så kallade 25:5or och som är att betrakta som "invandrare" i studiestödslagens (1973:349) mening.

26 och 27 §§

Bestämmelserna motsvaras i betänkandet av avsnitt 5.3.

28 §

Bestämmelserna motsvaras i betänkandet av avsnitt 5.1.3.

29 §

I kapitel 7 i betänkandet har KK behandlat frågan om antagning till olika högskoleutbildningar och angivit riktlinjer för antagningens organisation.

30 §

KK har i betänkandet (avsnitt 7.3 och 7.4) föreslagit, att viss antagning skall ske lokalt. I författningsförslaget har emellertid de olika antagningsmyndigheterna inte nämnts vid namn. Eftersom KK i avsnitt 8.1 även föreslår, att en sökande skall ha rätt att besvära sig över såväl antagnings- som tillsynsmyndighets beslut har likväl intagits en paragraf som reglerar besvärsrätten med ett preciserande i första stycket av de paragrafer där besluten kan komma att fattas lokalt.

Statens offentliga utredningar 1974

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Förenklad konkurs m. m. [6]
Fri sterilisering. [25]
Mindre brott. [27]
Räntelag. [28]
Unga lagöverträdare V. [31]
Mut- och bestickningsansvaret. [37]
Utsökningsrätt XIII. [55]

Försvarsdepartementet

Befordringsförfarandet inom krigsmakten. [46]
Krigsmaktens förvaltningsutbildningsutredning. 1. Utbildning i förvaltning ,inom försvaret. Del. 1. [51]
2. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. [52]

Socialdepartementet

Barn- och ungdomsvård. [7]
Sänkt pensionsålder m. m. [15]
Socialutredningen. 1. Socialvården. Mål och medel. [39]
2. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. [40]
Barns fritid. [42]

Kommunikationsdepartementet

Förslag till hamnlag. [24]
Motorredskap. [26]
Trafikbullerutredningen. 1. Trafikbuller. Del I. Vägtrafikbuller. [60]
2. Trafikbuller. Bilagedel. [61]

Finansdepartementet

Neutral bostadsbeskattning. [16]
Förslag till skatteomläggning m. m. [20]
Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemsverksamhet. [41]
Samordnad traktamentsbeskattning. [45]
Bevissäkringslag för skatte- och avgiftsprocessen. [49]

Utbildningsdepartementet

Boken. Litteraturutredningens huvudbetänkande. [5]
Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka. [9]
Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. [19]
Reklam V. Information i reklamen. [23]
Att översätta Gamla testamentet. [33]
Skolan, staten och kommunerna. [36]
Utställningar. [43]
Skolans inre arbete. 1. Skolans arbetsmiljö. [53] 2. Skolans arbetsmiljö. Bilagor. [58]
Vidgad vuxenutbildning. [54]
Sexual- och samlevnadsundervisning. [59]
Studiestöd åt vuxna. [62]
1968 års kyrkohandbokskommitté. 1. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Band 1. Gudstjänstordning m. m. [66] 2. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 1. Gudstjänst i dag. Liturgiska utvecklingslinjer. [67] 3. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 2. Den liturgiska försöksverksamheten 1969–1972. [68]
Om antagning till högskolan. [71]

Jordbruksdepartementet

Jordbruk i samverkan [30]
Spridning av kemiska medel. [35]
Effekter av förpackningsavgiften. [44]

Handelsdepartementet

Internationellt patentsamarbete I. [63]

Arbetsmarknadsdepartementet

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. 1. Orter i regional samverkan. [1] 2. Ortsbundna levnadsvillkor. [2] 3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. [3] 4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. [4]
Rättegången i arbetstvister. [8]
Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. [29]
Invandrarutredningen. 1. Invandrarutredningen 3. Invandrarna och minoriteterna. [69] 2. Invandrarutredningen 4. Bilagor. [70]

Bostadsdepartementet

Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna. 1. Solidarisk bostadspolitik. [17] 2. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. [18] 3. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. [32] 4. Lägenhetsreserv. [57]
Markanvändning och byggande. [21]
Vattenkraft och miljö. [22]

Industridepartementet

Data och näringspolitik. [10]
Industristrukturutredningen. 1. Svensk industri. Delrapport 1. [11] 2. Svensk industri. Delrapport 2. [12] 3. Svensk industri. Delrapport 3. [13] 4. Svensk industri. Delrapport 4. [14]
Grafisk industri i omvandling. [34]
FFV. Förenade fabriksverken. [38]
Installationsbranchutredningen. 1. Installationssektorn. [47] 2. Installationssektorn. Bilagor. [48]
Närförläggande av kärnkraftverk. [56]
Energiprognosutredningen. 1. Energi 1985, 2000. [64] 2. Energi 1985, 2000. Bilaga. [65]

Kommundepartementet

Information och medverkan i kommunal planering. Rapport. [50]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen

Statens offentliga utredningar 1974

Kronologisk förteckning

1. Orter i regional samverkan. A.
2. Ortsbundna levnadsvillkor. A.
3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. A.
4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. A.
5. Boken Litteraturutredningens huvudbetänkande. U.
6. Förenklad konkurs m. m. Ju.
7. Barn- och ungdomsvård. S.
8. Rättegången i arbetstvister. A.
9. Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka. U.
10. Data och näringspolitik. I.
11. Svensk industri. Delrapport 1. I.
12. Svensk industri. Delrapport 2. I
13. Svensk industri. Delrapport 3. I.
14. Svensk industri. Delrapport 4. I.
15. Sänkt pensionsålder m. m. S.
16. Neutral bostadsbeskattning. Fi.
17. Solidarisk bostadspolitik. B.
18. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. B.
19. Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. U.
20. Förslag till skatteomläggning m. m. Fi.
21. Markanvändning och byggande. B.
22. Vattenkraft och miljö. B.
23. Reklam V. Information i reklamen. U.
24. Förslag till hamnlag. K.
25. Fri steriliseringa. Ju.
26. Motorredskap. K.
27. Mindre brott. Ju.
28. Räntelag. Ju.
29. Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. A.
30. Jordbruk i samverkan. Jo.
31. Unga lagöverträdare V. Ju.
32. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. B.
33. Att översätta Gamla testamentet. U.
34. Grafisk industri i omvandling. I.
35. Spridning av kemiska medel. Jo.
36. Skolan, staten och kommunerna. U.
37. Mut- och bestickningsansvaret. Ju.
38. FFV. Förenade fabriksverken. I.
39. Socialvården. Mål och medel. S.
40. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. S.
41. Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemsverksamhet. Fi.
42. Barns fritid. S.
43. Utställningar. U.
44. Effekter av förpackningsavgiften. Jo.
45. Samordnad traktamentsbeskattning. Fi.
46. Befordringsförfarandet inom krigsmakten. Fö.
47. Installationssektorn. I.
48. Installationssektorn. Bilagor. I.
49. Bevissäkringslag för skatte- och avgiftsprocessen. Fi.
50. Information och medverkan i kommunal planering. Rapport. Kn.
51. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 1. Fö.
52. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. Fö.
53. Skolans arbetsmiljö. U.
54. Vidgad vuxenutbildning. U.
55. Utsökningsrätt XIII. Ju.
56. Närförläggning av kärnkraftverk. I.
57. Lägenhetsreserv. B.
58. Skolans arbetsmiljö. Bilagor. U.
59. Sexual- och samlevnadsundervisning. U.
60. Trafikbuller. Del I. Vägtrafikbuller. K.
61. Trafikbuller. Bilagedel. K.
62. Studiestöd åt vuxna. U.
63. Internationellt patentsamarbete I. H.
64. Energi 1985, 2000. I.
65. Energi 1985, 2000. Bilaga. I.
66. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Band 1. Gudstjänstordning m. m. U.
67. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 1. Gudstjänst i dag. Liturgiska utvecklingslinjer. U.
68. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 2. Den liturgiska försöksverksamheten 1969–1972. U.
69. Invandrarutredningen 3. Invandrarna och minoriteterna. A.
70. Invandrarutredningen 4. Bilagor. A.
71. Om antagning till högskolan. U.

Nordisk utredningsserie (Nu) 1974

Kronologisk förteckning

1. Sverigefinnarna och deras organisationer
2. Naturorienterande ämnen i grundskolan i Norden, årskurserna 1–6
3. Förslag till Nordisk tentamensgyldighed
4. Grunnskolen i Norden
5. Spesialundervisning i Norden
6. Færøyene i Norden
7. Høyere utdanning av sykepleiere
8. Äldres integration i samhället
9. Kontrollpolitik och narkotika

Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02033-5